

Das w. M. Herr Hofrath Dr. Bühler gibt einen Auszug aus dem Berichte der Commission für die Herausgabe der Quellenschriften der indischen Lexikographie.

Der Druck des ersten Bandes der Quellenschriften, enthaltend den Anekārthasaṁgraha des Hemacandra mit Auszügen aus dem Commentare des Mahendra, wurde im Anfange des laufenden Jahres vollendet und im Juni der Oeffentlichkeit übergeben. Nach den Angaben des Herrn Verlegers zeigt der Buchhandel eine rege Theilnahme für das Werk. Die erste Anzeige desselben erschien anonym im Band IV (p. 134) von Luzac and Co.'s Oriental List, eine zweite, unterzeichnet von H. Jacobi, in der Londoner Academy vom September 16, eine dritte ist von M. A. Barth de l'Institut de France verfasst, aber noch nicht publicirt. Die beiden veröffentlichten Anzeigen sind gleich erfreulich für den Herausgeber und die kais. Akademie. Dieselben betonen ausdrücklich, dass kritische Ausgaben der Quellenschriften der indischen Lexikographie, wie die des Anekārthasaṁgraha, einem dringenden Bedürfnisse der Sanskritphilologie entsprechen.

Die Herausgabe des zweiten Bandes, welcher das Uṇādigaṇasūtra des Hemacandra mit dem selbstverfassten Commentare dieses Gelehrten enthalten soll, wurde durch den Beschluss der phil.-hist. Classe der kais. Akademie vom März 23, 1892, dem Herrn Professor J. Kirste in Graz anvertraut. Nach den Angaben desselben ist das Manuscript der Ausgabe nahezu druckfertig. Die beiden ihm zur Verfügung gestellten Manuscripte des Textes und Commentares, von denen das eine der königlichen Bibliothek zu Berlin, das andere der Wiener Universitätsbibliothek gehört, sind collationirt, ebenso wie ein Berliner Manuscript des Textes. Die zahlreichen Citate im Commentare aus Hemacandra's Grammatik und Wurzellexikon sind mit Hilfe von Berliner und Bombayer Handschriften verificirt. Der Wortindex ist vollendet. Bei der Collation der Commentar-Manuscripte hat es sich herausgestellt, dass das Wiener Exemplar nur einen Auszug desselben, eine sogenannte laghu vṛtti, enthält. Herr Professor Kirste wünscht deshalb noch eine Copie des Com-

mentares zu vergleichen. Die Commission hat sich bemüht und hofft eine solche aus Indien zu erhalten. Sollte diese Hoffnung aber fehlschlagen, so wird der Druck der mit zwei Manuscripten fertiggestellten Ausgabe, nach sorgfältiger Prüfung der Ausführung, im Anfange des nächsten Jahres begonnen werden.

Für den schon bewilligten dritten Band der Serie hat Herr Professor Zachariae in Halle der Commission eine Ausgabe des **Maṅkhakoṣa** angeboten, eines homonymischen Wörterbuches, welches um 1140 p. Chr. von dem Kaśmīrer **Maṅkha**, dem Bruder des Ministers Alaṁkāra oder **Laṅkaka**, verfasst wurde. Das Werk ist eine der Quellen des in Band I veröffentlichten Commentares zum Anekārthasaṁgraha und besitzt eine unleugbare Wichtigkeit für die Sanskrit-Lexikographie. Es ist noch nicht gedruckt und bisher wenig benutzt. Ein leider nicht ganz vollständiger Commentar des **Rājānaka Ratnakaṇṭha** steht Herrn Professor Zachariae in zwei von einander unabhängigen Manuscripten zu Gebote, sowie mehrere Manuscripte des Textes. Die Commission beantragt deshalb die Annahme des Anerbietens des Herrn Professor Zachariae.

[Der Antrag wurde von der phil.-hist. Classe der kais. Akademie in ihrer Sitzung vom 2. November angenommen.]

Aus dem Anzeiger der philosophisch-historischen Classe vom 2. November (Jahrg. 1893. Nr. XXII) separat abgedruckt.

Druck von Adolf Holzhausen,
k. und k. Hof- und Universitäts-Buchdrucker in Wien.

C. R. Lanman.

Leipzig, 1880.

This copy belonged to Böhtlingk.

See J. Mohl, Vingt-sept ans, I. 191

"Son auteur est bouddhiste et nous indique le sens particulier que prennent certains mots quand ils sont employés par des écrivains de cette secte."

HEMAKANDRA'S

ABHIDHÂNAKINTÂMAŅI,

EIN SYSTEMATISCH ANGEORDNETES SYNONYMISCHES LEXICON.

HERAUSGEGEBEN, ÜBERSETZT UND MIT ANMERKUNGEN BEGLEITET

VON

OTTO BOEHTLINGK

UND

CHARLES RIEU.

St. PETERSBURG.

GEDRUCKT BEI DER KAISERLICHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

1847.

Zu haben bei *Eggers et Comp.* in St. Petersburg und bei *Leopold Voss* in Leipzig.

Auf Verfügung der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. St. Petersburg, den 4. August 1847.

Fuss,
beständiger Secretär.

Vorwort.

Als ich vor etwa zwei Jahren zum Behuf eines grössern Lexicons, das ich unter Händen habe, die Calcuttaer Ausgabe von Hemak'andra's *Abhidhânak'intâmaṇi* durchging, kam ich nicht selten in den Fall, aus Mangel an kritischen und erklärenden Hülfsmitteln, stundenlang über ein und dasselbe Wort oder über eine und dieselbe Stelle nachzudenken und zuletzt doch zu keinem sichern Resultate zu gelangen. Man kann sich demnach vorstellen, wie gross meine Freude war, als mir Rieu aus England schrieb, dass er mit dem Gedanken umgehe, eine neue kritische Ausgabe dieses Werkes zu veranstalten, und dazu meine Mitwirkung in Anspruch zu nehmen gedenke. Ich nahm den Vorschlag an und wir kamen überein, die Arbeit hier in Petersburg gemeinschaftlich zu Stande zu bringen. Im Beginn des vorigen Jahres wurde Hand an's Werk gelegt: zuerst arbeiteten wir ganz gemeinschaftlich, aber bald fanden wir es für zweckmässiger, wenn wir abwechselnd allein arbeiteten und später der Eine die Revision des vom Andern bearbeiteten Theiles übernähme. Auf diese Weise gelangten wir bis zur 980ten Strophe. Verhältnisse nöthigten Rieu, Petersburg zu verlassen, und die Vollendung der begonnenen Arbeit, d. i. die Constituirung des Textes, die Uebersetzung und die Anmerkungen für den noch übrig bleibenden Theil, so wie die Revision des bearbeiteten Theiles und die Aufsicht über den Druck des ganzen Werkes, fielen nun mir anheim.

Für jeden Missgriff in der Bearbeitung bin ich allein verantwortlich, da die zweite kleinere Hälfte des Werkes nur durch meine Hände gegangen ist, die erste grössere aber bei der Revision manche Veränderung erfahren hat, zu der ich bei der weiten Entfernung unmöglich Rieu zu Rathe ziehen konnte. Doch muss ich bemerken, dass mir das Recht dazu von Rieu selbst zugestanden worden war, obgleich ich nicht läugnen kann, dass ich bei einigen schwierigen Stellen gern seine Ansicht gehört hätte.

Für das Gute im Buche nehme ich den Dank für uns Beide in Anspruch, zunächst aber für Rieu, in dem der erste Gedanke zur Herausgabe dieses Werkes entstanden ist und der sich der grossen Mühe, die Handschriften zu vergleichen und die sehr ausführlichen Scholien fast vollständig abzuschreiben, unterzogen hat. Für diesen Theil der Arbeit übernimmt Rieu aber auch die alleinige Verantwortung.

Colebrooke[1]) wagt das Zeitalter Hemak'andra's nicht genauer zu bestimmen, bemerkt aber, dass ein Commentar zu den von ihm verfassten Hymnen an G'ina die Jahreszahl *Çâka* 1214, d. i. 1292 n. Chr. trage. Wilson[2]) setzt unsern Lexicographen in's 12te Jahrhundert, da einige Werke von Guzerat die Bekehrung eines dortigen Regenten zur *G'aina*-Lehre im Jahre *Sañvat* 1230, d. i. 1174 n. Chr., ihm zuschreiben. Nach dem *Samajabhûshaṇa*[3]) war Hemak'andra ursprünglich ein Bewohner von *Pâṭaliputra* oder *Patna*.

Colebrooke und Wilson, Beide stellen das von uns herausgegebene Werk sehr hoch und mit gutem Fug und Recht. Es ist viel vollständiger als der *Amarakosha*, correcter als die späteren Lexica und eröffnet uns eine ziemlich genaue Einsicht in die Vorstellungsweise der *G'aina*-Lehre, zu deren eifrigsten und gelehrtesten Anhängern gerade Hemak'andra gehörte.

---

1) *Miscell. Essays;* II. S. 210. Anm.

2) In der Vorrede zur ersten Ausgabe des Lexicons, S. XXXIII.

3) Wilson a. a. O. S. XXXVI.

Es werden zwei ganz für sich abgesonderte Lexica, der von uns herausgegebene *Abhidhânak'intâmaṇi* und der *Anekârthasaṁgraha*, ein nach der Silbenzahl, dem Consonanten der Endsilbe und zuletzt erst nach dem Anlaut angeordnetes Wörterverzeichniss, mit Angabe der verschiedenen Bedeutungen, unserm Verfasser zugeschrieben. Der Umstand aber, dass das zuletzt genannte Werk nicht wie das erstere commentirt worden ist, und dass es genau mit Maheçvara's *Viçvakosha* übereinstimmt, an deren Originalität zu zweifeln kein Grund vorhanden ist, hat Wilson zu der Annahme bewogen, dass nur der *Abhidhânak'intâmaṇi* Hemak'andra zum Verfasser habe. Zur Erhärtung dieser Meinung könnte auch noch dies angeführt werden, dass die von Rieu verglichenen Handschriften immer nur das von uns herausgegebene Werk enthalten und dass überhaupt in Europa meines Wissens nur zwei Handschriften[1]) des *Anekârthasaṁgraha* vorhanden sind. Der *Amarakosha* besteht bekanntlich auch aus zwei Theilen, einem *Ekârthakosha* (Sammlung von Synonymen) und einem *Nânârthakosha* (Sammlung von Homonymen), aber diese finden sich stets mit einander vereinigt.

Der Commentar, der uns zu Gebote gestanden hat, kündigt sich in der Ueberschrift und in den einleitenden Versen als vom Verfasser des Werkes selbst herstammend an: आचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता स्वोपज्ञाभिधानचिन्तामणिनाममालाटीका ।

अर्हतोऽर्हत्कृतां वाचं नत्वा तत्वाभिधायिनीम् ।
स्वोपज्ञनाममालाया विवृतिं विदधाम्यहम् ॥ १ ॥
श्रेयोऽर्थिनामयमारम्भः किं तत्रात्मविकत्थनेः[2]) ।
परात्मनिन्दास्तोत्रैर्हि नाद्रियन्ते मनोषिणाः[3]) ॥ २ ॥

---

1) In der Bibliothek der Royal Asiatic Society und im East-India-House Mittheilung von Herrn Rieu.

2) Eine Randglosse: अर्हं हेमचन्द्रसूरि u. s. w.

3) Man bemerke die vom Schreiber eingeschwärzten prâkritizirenden For-

प्रामाण्यं व्यासुकेर्विग्राडे(?) व्युत्पत्तिर्धनपालतः ।
प्रपञ्चश्च वाचस्पतिप्रभृतेरिह लक्ष्यताम् ॥ ३ ॥

« Indem ich mich zuvor vor der Wahrheit-verkündenden Redegottheit der *G'ina's* verbeuge, verfasse ich eine Erklärung zu dem von mir selbst erkannten Namen-Gewinde. Dieses Unternehmen bezweckt Segen. Wozu hier Selbsterhebungen? Verständige Leute achten nicht auf den Tadel Anderer, nicht auf das Lob seiner selbst. Man bemerke, dass hier die Hauptautorität von Vjâḍi [1]), die Etymologie von Dhanapâla und die Erweiterungen von Vâk'aspati und Andern ausgehen. »

Daraus, dass der Scholiast bisweilen selbst nicht mit sich einig ist, wie die im Text gegebene Erklärung eines Wortes aufzufassen sei, und in diesem Falle die abweichenden Deutungen eines Andern anführt, darf noch nicht geschlossen werden, dass der Verfasser des Textes und der der Scholien zwei verschiedene Personen sein müssen: der Verfasser kann bei schwierigen Stellen absichtlich die Erklärungen seiner Vorgänger unverändert in seinen Text aufgenommen haben. So habe ich auch in der That mehr als einen Vers gefunden, der wörtlich aus dem *Amarakosha* herübergenommen worden ist.

Im Text Str. 1. giebt sich Hemak'andra für den Verfasser einer Grammatik (शब्दानुशासन [2])) nebst Anhängen (eine Lehre vom Geschlecht und ein Wurzelverzeichniss, wie es die Scholien erklären) aus, im Commentar erwähnt er noch drei andere von sich verfasst-

---

men: स्तोत्रेरिह, नाट्यिग्रन्ते und विग्राडे: । Für das erstere ist wohl ohne alle Zweifel स्तोत्राणि zu lesen.

1) Ist Vjâsuki ein Beiname Vjâḍi's oder eine zweite Autorität?

2) Nach Colebrooke (*Misc. Essays*, II. S. 44.) führt Hemak'andra's Grammatik den Titel *Haimavjâkarana* (Hema's oder Hemak'andra's Grammatik), und nach seiner Meinung ist es ein und dasselbe Werk mit der *Laghuvṛtti*, einem Commentar zum Çabdânuçâsana.

Werke: das *Trishashtiçalákápurushak'aritra* (vgl. zu Str. 193.), das *Yogaçástra* und, wie es scheint, ein besonderes Pflanzenlexicon (vgl. zu 1201.). Die *Çesha's* oder Ergänzungen, die im Commentar immer an der betreffenden Stelle eingeschaltet werden, die wir aber am Ende des Werkes zu einem Ganzen vereinigt haben, da sie ein selbständiges Werk bilden, rühren wohl ohne Zweifel auch von unserm Verfasser her. Es sind eben Ergänzungen, auf die Hemak'andra erst bei nochmaliger genauerer Durchsicht seines Werkes aufmerksam geworden ist.

Ausserdem werden im Commentar folgende Lexicographen und Lexica citirt: Amarasiṅha, Ugra (Str. 1126.), Kâtja[1]) (Str. 145. 1127.), Kauṭalja[2]) (Str. 741.), Kshîrasvâmin[3]) (Str. 179. und sonst), Gauḍa (Str. 294. 1445.), Dhanapâla (Str. 187. 191.), Durga[4]) (Str. 149. und sonst), Drimila (Str. 364.) und Dramilâs[5]) (im Pl. Str. 512.), Dhanvantari[6]) (Str. 638. 639.), Bhâguri[7]) (Str. 165. 170. 189. 261. 292. u. s. w.), Buddhisâgara[8])

---

1) So heisst sonst Kâtjâjana, den schon Amarasiṅha benutzt haben soll (vgl. Wilson's Lexicon 1te Ausg. S. XXII.), aber hier wird wohl ein anderer Lexicograph gemeint sein, da Hemak'andra weder im Texte (s. Str. 852, 91.) noch in den Ergänzungen Kâtja als einen andern Namen Kâtjâjana's oder Vararuk'i's aufführt.

2) Diesen Namen führt auch K'âṇakja; vgl. Str. 853, 95.

3) Einer der ältesten Commentatoren des *Amarakosha;* s. Wilson a. a. O. S. XXIII.

4) Nicht zu verwechseln mit dem Grammatiker gleiches Namens, der noch älter als Çâkaṭâjana ist; s. Westergaard, *Radices* u. s. w. Praefatio, S. III.

5) Drâmila ist ein Beiname K'âṇakja's; vgl. Anm. 2.

6) So ist wohl statt Dhâtvantari zu lesen. Dhanvantari ist Verfasser eines medicinischen Lexicons, des *Dhanvantariniġhaṇṭu* (Colebrooke a. a. O. S. 20.) und eine der 9 Perlen am Hofe Vikramâditja's.

7) Soll älter als Amarasiṅha sein (Wilson a. a. O. S. XXX.). Wird von Halâjudha, dem Aeltern, und dem Verfasser des *Medinîkosha* citirt; Wilson ebend. und S. XXVI.

8) So heisst wohl das Werk, nicht der Verfasser.

(Str. 604.), eine *Mâlâ*, die nicht näher bezeichnet wird (Str. 17(1008. 1018.), Vâk'aspati[1] (Str. 106. 183. 222. 250. u. s. w.), d Vaig'ajantî und Vaig'ajantîkâra oder -kâraka (Str. 316. 32 u. s. w.), Vjâḍi[2]) (Str. 103. 104. 183. 210. 233. u. s. w.), Hal judha[3]) (Str. 512.) und eine Halâjudhaṭîkâ (Str. 194.).

Von andern Autoren und Werken werden folgende namh gemacht: Kâlidâsa (Str. 1031.), Trilok'ana (Str. 3.), das *Daç rûpaka*[4]) (Str. 280.), der *Dhanurveda* (Str. 777), die Prâk'ja's (Str. 87. 201. 1104.), Bharata[6]) (Str. 280. 297. 796.), Bhâska (Str. 872.), Manu, die *Menṭhî* (? Str. 222.), das *Vishṇupurâ* (Str. 171.), der alte, schon von Pâṇini erwähnte Grammatiker Ç kaṭâjana (Str. 2.) und die *Saṁhitâ's* (Str. 222.).

In den Randglossen finden wir Maheçvara[7]) (Str. 528.) u Viçvaçambhu (Str. 226.) erwähnt.

Ueber das Princip, nach dem der Stoff angeordnet worden hat sich Hemak'andra im Eingange des Werkes, Str. 20—2 selbst ausgesprochen, doch bitten wir den Leser, auch die sch

1) Ein Râmanâtha-vidjâ-Vâk'aspati ist Verfasser eines Commen zum *Amarakosha;* Wilson a. a. O. S. XXV.

2) Soll schon von Amarasiṁha benutzt worden sein; Wilson a. a. S. XXII. (hier und S. XXXI. Vyâri). Vjâḍi ist wohl wie Amarasiṁ Buddhaist gewesen, da er sehr in's Einzelne des Buddhaismus eingeht; zu Str. 233.

3) Halâjudha, der Aeltere, der Verfasser der *Abhidhânaratnam* den Wilson a. a. O. S. XXV. XXVI. in's 7te Jahrhundert setzt, und n zu verwechseln mit Halâjudha, dem Jüngern, dem Verfasser des *Kav hasja*, der am Anfange des 16ten Jahrhunderts lebte; Westergaard a. a S. VII.

4) Ein rhetorisches Werk des Dhanang'aja, aus dem 11ten Jahrl dert; Wilson, *Select Specimens of the Theatre of the Hindus*, I. S. XX

5) Von diesen erfahren wir (zu Str. 87.), dass sie häufig प und व, wie श und स verwechseln.

6) Str. 796. scheint nicht der bekannte Dramaturg Bharata gemeint zu s

7) Verfasser des *Viçvaprakâça*, das im Jahr 1111 geschrieben wo ist; Wilson a. a. O. S. XXVIII.

Abhandlung von Colebrooke «Observations on the Jains» in den *Miscellaneous Essays*, Bd. II. nicht übersehen zu wollen.

Ueber die Hülfsmittel, die uns zu dieser Ausgabe zu Gebote gestanden haben, so wie über diese neue Ausgabe selbst, hätten wir noch Folgendes zu bemerken:

Die in Calcutta erschienene Ausgabe führt folgenden Titel:

सानेकार्थनाममालात्मकः कोषवरः शुभः ।
हेमचन्द्रप्रणीताभिधानचिन्तामणिर्मणिः ॥ १ ॥
नगरे कलिकत्ताख्ये कोलव्रूकसाहवाज्ञया ।
श्रीविद्याकरमिश्रेण कृतसूचीसमन्वितः ॥ २ ॥
वेदर्त्वष्टकलानाथसंमिते विक्रमाब्दके ।
मुद्राक्षरेण विप्रेण वावूरामेण लेखितः ॥ ३ ॥

« Der Juwel, der von Hemak'andra verfasste ausgezeichnete *Abhidhânak'intâmaṇi*, im Verein mit der zu ihm gehörenden *Anekârthanâmamâlâ*[1]) (das Gewinde der vieldeutigen Wörter), das beste der Lexica, ist in der Stadt, die den Namen Calcutta führt, auf den Befehl des Herrn Colebrooke, von dem verehrten Vidjâkaramiçra mit einem Inhaltsverzeichniss versehen und im Jahre Vikrama's, das durch die Veda's (4), die Jahreszeiten (6), die Zahl 8 und den Mond (1) gemessen wird (= 1864 oder 1808 unserer Zeitrechnung) vom Brahmanen Vâvûrâma gedruckt worden. »

Ueber diese Ausgabe, die in Europa gar nicht mehr aufzutreiben ist, lässt sich nicht viel Gutes sagen. Wie man aus den Anmerkungen ersehen kann, wimmelt sie von Druckfehlern und schlechten Lesarten, und dem Inhaltsverzeichniss des Vidjâkaramiçra, in dem jeder Artikel der Reihe nach mit dem gangbarsten Namen und der Angabe der Anzahl der Synonyme aufgeführt wird, ist auch nicht zu trauen.

---

1) S. über dieses Lexicon weiter oben.

Die von uns benutzte Handschrift des oben erwähnten Commentars befindet sich in Oxford in der Bodlejana. Sie ist in d Stadt *G'alálapura*[1]) im *Sindhu*-Lande (सिन्धुदेशे) im Jahre 17 nach einer Aera, die ich nicht genauer anzugeben vermag[2]), geschr ben worden und enthält ausser dem Commentar auch noch d Text selbst, der bei uns mit *B.* bezeichnet wird. Der Comment ist über alle Maassen ausführlich, aber leider ist die, so viel i weiss, einzige Handschrift, die in Europa vorhanden ist, dur Schreibfehler sehr entstellt. Es wird fast jeder Artikel sowohl Sanskrit als in einem neuern Dialekt, der schlechtweg भाषा genar wird und den wir nicht näher zu bestimmen vermögen, erklärt; Anzahl der Synonyme angegeben, jedes Wort etymologisch zerle eigene und fremde Ergänzungen beigefügt. Die eigenen Ergänzu gen haben wir, wie schon oben bemerkt ist, am Ende des Wer zu einem Ganzen vereinigt, und am Rande immer die Zahl Strophe und der Zeile, wohin der *Çesha* gehört, angegeben. fehlerhaft diese *Çesha's* auch sind, so haben wir es doch für an messen erachtet sie mitzutheilen, da sie zur Vergleichung mit dern Lexicis, die vielleicht früher oder später edirt werden, Nutzen sein können. Verbesserungen haben wir auch da, wo sich beinahe von selbst zu ergeben schienen, nicht vorgenomm weil wir nicht Einzelnes bessern wollten, und ein genaues Dur prüfen des Ganzen zu viel Zeit und Mühe in Anspruch genomı und zuletzt doch kein sicheres Ergebniss zu Tage gefördert hät

In der Handschrift des Commentars finden sich zahlreiche Ra bemerkungen, die uns von grossem Nutzen gewesen sind, da häufig bei etymologisch schwer zu deutenden Wörtern von je

---

1) Wohl *Djulalpur* auf der Karte von Berghaus, 29° 30′ nördl. 60° östl. Länge vom Pariser Meridian.

2) नगेशेन्द्रियमुन्युर्व्युनुवत्सरे ।

einzelnen Buchstaben die Stelle, die er in einem *Varga* einnimmt, genau angeben.

Bei der Constituirung des Textes sind ausserdem folgende Handschriften benutzt worden:

A., eine Pariser Handschrift, und *C.*, eine Bodlejanische, die von einer Erklärung in Guzeratischer Sprache begleitet ist, sind nur am Anfange des Werkes verglichen worden.

D., in der Bodlejana, stimmt fast immer mit der Calcuttaer Ausgabe überein.

E., in der Bibliothek des East-India-House, eine vorzügliche Handschrift, die meist mit *B.* übereinstimmt.

In der Calcuttaer Ausgabe und in den Handschriften beginnt jedes Buch mit einer neuen Strophenzählung; wir haben die Zahlen fortlaufen lassen, um die Citation zu vereinfachen. Das 1te Buch schliesst mit Str. 86, das 2te mit Str. 336, das 3te mit Str. 934, das 4te mit Str. 1357, das 5te mit Str. 1364, das 6te mit Str. 1542.

In den Text haben wir, wie es sich von selbst versteht, immer die Lesart des Scholiasten, wenn diese sich deutlich ergab, aufgenommen. Sonst haben wir *B.* und *E.* der Calcuttaer Ausgabe und *D.* vorgezogen. Bei Abweichungen der Orthographie, die den Anfangs- oder Endconsonanten eines Wortes betreffen, ist stets auf den zweiten Theil des Lexicons, den *Anekârthasaṅgraha*, der, wie schon oben bemerkt worden, theilweise alphabetisch angeordnet ist, Rücksicht genommen worden. Im Uebrigen sind wir dem in der Chrestomathie ausgesprochenen Principe treu geblieben.

Bei der Uebersetzung haben wir, wo uns der Scholiast ganz im Stiche liess, uns auf Wilson verlassen müssen, so namentlich bei der Bestimmung der Thiere und Pflanzen.

Einen alphabetischen Index zum ganzen Werke, der vollendet daliegt, habe ich nicht dem Drucke übergeben, weil ich im Lexicon, das ich bearbeite, immer die Autorität der einheimischen Lexicographen anzugeben mir vorgenommen habe. Bei der Ausarbeitung

dieses Werkes wird sich auch gewiss öfters eine Gelegenheit dar bieten, die von uns gegebene Uebersetzung hier und da zu ver bessern.

Ich bin überzeugt, dass mit dieser neuen Ausgabe Vielen gedier sein wird; nur Einer, der es sich zum festen Vorsatz gemacht z haben scheint, bei seinen Sanskrit-Studien nie an die reinere Quell zu gehen, wird zu seinem eigenen Nachtheil und zu aller dere die seine Werke benutzen, nach wie vor Alles bei Seite lieg lassen, was auf diesem Gebiete erscheint.

St. Petersburg, den $\frac{\text{20. Juli}}{\text{1. August}}$ 1847.

Otto Böhtlingk.

प्रणिपत्यार्हतः सिद्धसाङ्गशब्दानुशासनः ।
रूढयौगिकमिश्राणां नाम्नां मालां तनोम्यहम् ॥ १ ॥
व्युत्पत्तिरहिताः शब्दा रूढा आखण्डलादयः ।
योगो ऽन्वयः स तु गुणक्रियासंबन्धसंभवः ॥ २ ॥
गुणतो नीलकण्ठाद्याः क्रियातः स्रष्टृसंनिभाः ।
स्वस्वामित्वादि संबन्धस्तत्राहुर्नाम तद्वताम् ॥ ३ ॥
स्वात्पालधनभुग्नेतृपतिमत्वर्थकादयः ।
भूपालो भूधनो भूभुग्भूनेता भूपतिस्तथा ॥ ४ ॥

Str. 1. Indem ich mich zuvor vor den **Arhant's** niederwerfe, breite ich, nach Vollendung der Wortlehre mit ihren Anhängen, das Gewinde der **primitiven**, der durch **Beziehung** entstandenen und der **gemischten** Wörter aus.

Str. 2. **Primitive** Wörter sind solche, die der Ableitung entbehren, wie **Âkhaṇḍala** u. s. w. **Beziehung** ist Zusammenhang der Begriffe, dieser aber beruht auf einer Eigenschaft, einer Thätigkeit oder auf Zugehörigkeit.

Str. 3—11. *a.* Auf einer **Eigenschaft**: wie **Nîlakaṇṭha** (**Çiva**, eig. Blauhals) u. s. w.; auf einer **Thätigkeit**: wie **Srashṭar** (**Brahma**, eig. Schöpfer) und ähnliche. **Zugehörigkeit** ist unter Anderm das Verhältniss des Eigenthums zum Eigenthümer. Hier bezeichnen **pâla** u. s. w. an den Namen des Eigenthums gefügt, den Eigenthümer (wie **bhûpâla** «König», eig. «Erdbeschützer» u. s. w. Die ganze Reihe der Beispiele lerne man aus dem Gebrauch bei den

भूमांश्चेति कविरूढ्या ज्ञेयोदाहरणावली ।
जन्यात्कृत्कर्तृसृट्स्रष्टृविधातृकरसूसमाः ॥ ५ ॥
जनकाद्योनिजरुह्जन्मभूसूत्यणादयः ।
धार्याद्ध्वजास्त्रपाण्यङ्कमौलिभूषणभृन्निभाः ॥ ६ ॥
शालिशेखरमत्वर्थमालिभर्तृधरा अपि ।
भोज्याद्भुगन्धोव्रतलिट्पायिपाशाशनादयः ॥ ७ ॥
पत्युः कान्ताप्रियतमावधूप्रणयिनीनिभाः ।
कलत्राद्वररमणप्रणयीशप्रियादयः ॥ ८ ॥
सख्युः सखिसमा वाह्याद्गामियानासनादयः ।
ज्ञातेः स्वसृदुहित्रात्मजायजावरजादयः ॥ ९ ॥

Dichtern); kṛt u. s. w nach dem Namen des Erzeugten — den Erzeuger (wie z. B. Viçvakṛt «Brahma», eig. «Allschöpfer»); joni u. s. w. nach dem Namen des Erzeugers — das Erzeugte (wie z. B. Âtmajoni «Brahma», eig. «dessen Geburtsstätte das Selbst ist»); dhvag'a u. s. w. nach dem Namen des Getragenen — den Träger (wie z. B. Vṛshadhvag'a «Çiva», eig. «der einen Stier im Banner führt»); bhug' u. s. w. nach dem Namen der Speise — den Speisenden (wie z. B. amṛtabhug' «Gott», eig. «Ambrosia speisend»); kântâ u. s. w. nach dem Namen des Gatten — die Gattin (wie z. B. Çivakântâ «Durgâ», eig. «Çiva's Geliebte»); vara u. s. w. nach dem Namen der Gattin — den Gatten (wie z. B. Gaurîvara «Çiva», eig. «der Gaurî Gatte»); sakhi und gleichbedeutende Wörter nach dem Namen des Freundes — den Freund (wie z. B. Madhusakha «Liebesgott», eig. «Freund des Frühlings»); gâmin u. s. w. nach dem Namen des Vehikels — den Getragenen (wie z. B. Vṛshagâmin «Çiva», eig. «auf dem Stier reitend»); svasar u. s. w. nach dem Namen des Verwandten — den Verwandten (wie z. B. Jamasvasar «Jamunâ», eig. «Jama's Schwester»); sadman u. s. w. nach dem

आश्रयात्सद्मपर्यायशयवासिसदादयः ।
वध्याद्विड्द्वेषिजिद्घातिध्रुगरिध्वंसिशासनाः ॥ १० ॥
अप्यन्तकारिदमनदर्पच्छिन्मथनादयः ।
विवक्षितो हि संबन्ध एकतो ऽपि पदात्ततः ॥ ११ ॥
प्राक्प्रदर्शितसंबन्धिशब्दा योज्या यथोचितम् ।
दृश्यते खलु वाह्यत्वे वृषस्य वृषवाहनः ॥ १२ ॥
स्वत्वे पुनर्वृषपतिर्धार्यत्वे वृषलाञ्छनः ।
अंशोर्धार्यत्वे ऽंशुमाली स्वत्वे ऽंशुपतिरंशुमान् ॥ १३ ॥
वध्यत्वे ऽहेरहिरिपुर्भोज्यत्वे चाहिभुक्शिखी ।
चिह्नैर्व्यक्तैर्भवेद्व्यक्तेर्जातिशब्दो ऽपि वाचकः ॥ १४ ॥
तथा ह्यगस्तिपूता दिग्दक्षिणाशा निगद्यते ।

Namen des Wohnorts — den Bewohner (wie z. B. djusadman «Gott», eig. «dessen Wohnort der Himmel ist»); bhid u. s. w. nach dem Namen des Getödteten — den Tödter (wie z. B. Purabhid (Çiva», eig. «der Pura-Durchbohrer»).

Str. 11. *b.* — 14. *a.* Da die Zugehörigkeit nach Belieben aufgefasst wird, so können an ein und dasselbe Wort die oben angeführten Zugehörigkeits-Wörter, wie sie gerade zu einander passen, gefügt werden. So entstehen für Çiva, je nachdem man den Stier als Vehikel, als Eigenthum oder als etwas Getragenes auffasst, die Namen: Vṛshavâhana, Vṛshapati und Vṛshalân'k'hana; für die Sonne, je nachdem die Strahlen als etwas Getragenes oder als Eigenthum betrachtet werden — die Namen am̃çumâlin, am̃çupati und am̃çumant; für den Pfau, je nachdem man die Schlange als das Getödtete oder das Gespeiste nimmt — die Namen: ahiripu und ahibhug'.

Str. 14. *b.* 15. *a.* Auch kann der Name der Gattung durch Hinzufügung besonderer Merkmale zur Bezeichnung des Individuums

अयुग्विषमशब्दौ त्रिपञ्चसप्तादिवाचकौ ॥ १५ ॥
त्रिनेत्रपञ्चेषुसप्तपलाशादिषु योजयेत् ।
गुणशब्दो विरोध्यर्थं नञादिरितरोत्तरः ॥ १६ ॥
अभिधत्ते यथा कृष्णः स्यादसितः सितेतरः ।
वार्ध्यादिषु पदे पूर्वे वडवाग्न्यादिषूत्तरे ॥ १७ ॥
द्वये ऽपि भूभृदाद्येषु पर्यायपरिवर्तनम् ।
एवं परावृत्तिसहा योगात्स्युरिति यौगिकाः ॥ १८ ॥
मिश्राः पुनः परावृत्त्यसहा गीर्वाणसंनिभाः ।
प्रवक्ष्यन्ते ऽत्र लिङ्गं तु ज्ञेयं लिङ्गानुशासनात् ॥ १९ ॥

werden; so heisst z. B. die südliche Weltgegend «agastipûtâ diç» d. i. «die durch Agasti gereinigte Gegend».

Str. 15. *b*. 16. *a*. Die Worte ajug' und vishama, welche «drei», «fünf», «sieben» u. s. w. (jede ungerade Zahl) bezeichnen, substituire man in Trinetra «Çiva», eig. «dreiäugig», Pan'k'eshu «Liebesgott», eig. «fünfpfeilig», Saptapalâça «Alstonia scholaris», eig. «Siebenblatt» u. s. w.

Str. 16. *b*. 17. *a*. Ein Eigenschaftswort, wenn es das Alpha privativum vor sich oder itara nach sich hat, drückt den entgegengesetzten Begriff aus; so bedeutet z. B. asita «nicht weiss» und sitetara «dem Weissen gegenüberstehend» — «schwarz».

Str. 17. *b*. — 18. In vârdhi «Ocean», eig. «Wasser-Halter» u. s. w kann das erstere Wort durch ein Synonym ersetzt werden, in vaḍavâgni «Feuer im Meere», eig. «Stuten-Feuer» u. s. w. — das letztere, in bhûbṛt «Berg», eig. «Erde-Träger» u. s. w. — beide Worte. Wörter, welche auf diese Weise eine Ersetzung durch Synonyme zulassen, entstehen durch Beziehung und heissen daher durch Beziehung entstandene.

Str. 19. Die gemischten Wörter, welche keine Ersetzung

देवाधिदेवाः प्रथमे काण्डे देवा द्वितीयके ।
नरस्तृतीये तिर्यञ्चस्तुर्य एकेन्द्रियादयः ॥ २० ॥
एकेन्द्रियाः पृथिव्यम्बुतेजोवायुमहीरुहः ।
कृमिपीलुकलूताद्याः स्युर्द्वित्रिचतुरिन्द्रियाः ॥ २१ ॥
पञ्चेन्द्रियाश्चेभकेकिमत्स्याद्याः स्थलखाम्बुगाः ।
पञ्चेन्द्रिया एव देवा नरा नैरयिका अपि ॥ २२ ॥
नारकाः पञ्चमे साङ्गाः षष्ठे साधारणाः स्फुटम् ।
प्रस्तोष्यन्ते ऽव्ययाश्चात्र त्वन्ताथादी न पूर्वगौ ॥ २३ ॥

durch Synonyme zulassen, wie Gîrbâṇa «Gott», eig. «dessen Pfeil die Stimme ist» und ähnliche werden in diesem Werke vollständig aufgeführt werden. Das Geschlecht aber lerne man aus der Geschlechts-Lehre kennen.

Str. 20. Die Obergötter (Arhant's) stehen im ersten kâṇḍa, die Götter im zweiten, die Menschen im dritten, die Wesen im vierten, und zwar so, dass die Reihe mit denen beginnt, die ein Sinnesorgan haben.

Str. 21. 22. Erde, Wasser, Feuer, Luft und Pflanzen haben ein Sinnesorgan; Würmer, Ameisen, Spinnen u. s. w. haben beziehungsweise zwei, drei und vier Sinnesorgane; Elephanten, Pfauen, Fische u. s. w., die beziehungsweise auf dem Festlande, in der Luft und im Wasser wohnen, sind mit fünf Sinnesorganen versehen. Götter, Menschen und die Bewohner der Unterwelt haben gleichfalls fünf Sinnesorgane.

Str. 23. Die Bewohner der Unterwelt werden mit dem, was dazu gehört, im fünften kâṇḍa, die Wörter von allgemeinem Begriffe und die Indeclinabilia im sechsten klar aufgeführt werden. In diesem Werke bezieht sich dasjenige, welches tu nach sich oder atha vor sich hat, nicht auf das Vorhergehende.

1 अर्हञ्जिनः पारगतस्त्रिकालवित्क्षीणाष्टकर्मा परमेष्ठ्यधीश्वरः ।
2 शंभुः स्वयंभूर्भगवाञ्जगत्प्रभुस्तीर्थंकरस्तीर्थकरो जिनेश्वरः ॥ २४ ॥
3 स्याद्वाद्यभयदसार्वाः सर्वज्ञः सर्वदर्शिकेवलिनौ ।
4 देवाधिदेवबोधिदपुरुषोत्तमवीतरागाप्ताः ॥ २५ ॥
5 एतस्यामवसर्पिण्यामृषभोऽजितशंभवौ ।
6 अभिनन्दनः सुमतिस्ततः पद्मप्रभाभिधः ॥ २६ ॥
7 सुपार्श्वश्चन्द्रप्रभश्च सुविधिश्चाथ शीतलः ।
8 श्रेयांसो वासुपूज्यश्च विमलोऽनन्ततीर्थकृत् ॥ २७ ॥
9 धर्मः शान्तिः कुन्थुररो मल्लिश्च मुनिसुव्रतः ।
10 निमिर्नेमिः पार्श्वो वीरश्चतुर्विंशतिरर्हताम् ॥ २८ ॥
11 ऋषभो वृषभः
12 श्रेयाञ्श्रेयांसः
13 स्यादनन्तजिदनन्तः ।
14 सुविधिस्तु पुष्पदन्तो
15 मुनिसुव्रतसुव्रतौ तुल्यौ ॥ २९ ॥
16 अरिष्टनेमिस्तु नेमि-
17 र्वीरश्चरमतीर्थकृत् ।
18 महावीरो वर्धमानो देवार्यो ज्ञातनन्दनः ॥ ३० ॥

1—4. Arhant oder Obergott (25 Wörter). — **5—10.** Die 24 Arhant's der gegenwärtigen Avasarpinî. — **11.** Der 1te Arhant der gegenw. Avasarp. (2 W.). — **12.** Der 11te Arhant d. g. A. (2 W.). — **13.** Der 14te A. d. g. A. (2 W.). — **14.** Der 9te A. d. g. A. (2 W.). — **15.** Der 20te A. d. g. A. (2 W.). — **16.** Der 22te A. d. g. A. (2 W.). — **17. 18.** Der 24te A. d. g. A. (6 W.).

19 गणा नवास्यर्षिसंघा एकादश गणाधिपाः ।
20 इन्द्रभूतिरग्निभूतिर्वायुभूतिश्च गौतमाः ॥ ३१ ॥
21 व्यक्तः सुधर्मा मण्डितमौर्यपुत्रावकम्पितः ।
22 अचलभ्राता मेतार्यः प्रभासश्च पृथक्कुलाः ॥ ३२ ॥
23 केवली चरमो जम्बूस्वा-
24 म्यथ प्रभवप्रभुः ।
25 शय्यंभवो यशोभद्रः संभूतिविजयस्ततः ॥ ३३ ॥
26 भद्रबाहुः स्थूलभद्रः श्रुतकेवलिनो हि षट् ।
27 महागिरिसुहस्त्याद्या वज्रान्ता दशपूर्विणः ॥ ३४ ॥
28 इक्ष्वाकुकुलसंभूता स्याद्द्वाविंशतिरर्हताम् ।
29 मुनिसुव्रतनेमी तु हरिवंशसमुद्भवौ ॥ ३५ ॥
30 नाभिश्च जितशत्रुश्च जितारिरथ संवरः ।
31 मेघो धरः प्रतिष्ठश्च महासेननरेश्वरः ॥ ३६ ॥
32 सुग्रीवश्च दृढरथो विष्णुश्च वसुपूज्यराट् ।
33 कृतवर्मा सिंहसेनो भानुश्च विश्वसेनराट् ॥ ३७ ॥
34 सूरः सुदर्शनः कुम्भः सुमित्रो विजयस्तथा ।
35 समुद्रविजयश्चाश्वसेनः सिद्धार्थ एव च ॥ ३८ ॥

19—22. Dessen (Vîra's) Ṛschi-Versammlungen heissen gaṇa und sind 9 an der Zahl, Gaṇa-Häupter sind 11. Die drei ersten (Indrabhûti u. s. w.) sind aus Gautama's Familie, die acht übrigen (Vjakta u. s. w.) jeder aus einer besonderen. — 23. Der letzte Kevalin. — 24—26. Die sechs Çrutakevalin's. — 27. Mahâgiri, Suhastin und Vag'ra als der letzte (im Ganzen 7) sind die Daçapûrvin's. — 28. 29. 22 Arhant's sind aus Ikshvâku's Familie entsprossen, Munisuvrata und Nemi stammen aus Hari's Geschlecht. — 30—35. Die 24 Väter der 24 Arhant's d. g. Avas.

36 मरुदेवा विजया सेना सिद्धार्था च मङ्गला ।
37 ततः सुसीमा पृथ्वी लक्ष्मणा रामा ततः परम् ॥ ३९ ॥
38 नन्दा विष्णुर्जया श्यामा सुयशाः सुव्रताचिरा ।
39 श्रीर्देवी प्रभावती च पद्मा वप्रा शिवा तथा ॥ ४० ॥
40 वामा त्रिशला क्रमतः पितरो मातरोऽर्हताम् ।
41 स्याद्गोमुखो महायक्षस्त्रिमुखो यक्षनायकः ॥ ४१ ॥
42 तुम्बुरुः कुसुमश्चापि मातंगो विजयोऽजितः ।
43 ब्रह्मा यक्षेट्कुमारः षण्मुखपातालकिंनराः ॥ ४२ ॥
44 गरुडो गन्धर्वो यक्षेट्कुबेरो वरुणोऽपि च ।
45 भृकुटिर्गोमेधपार्श्वौ मातंगोऽर्हदुपासकाः ॥ ४३ ॥
46 चक्रेश्वर्यजितबला दुरितारिश्च कालिका ।
47 महाकाली श्यामा शान्ता भृकुटिश्च सुतारका ॥ ४४ ॥
48 अशोका मानवी चण्डा विदिता चाङ्कुशा तथा ।
49 कंदर्पा निर्वाणी बला धारिणी धरणप्रिया ॥ ४५ ॥
50 नरदत्ताथ गान्धार्यम्बिका पद्मावती तथा ।
51 सिद्धायिका चेति जैन्यः क्रमाच्छासनदेवताः ॥ ४६ ॥
52 वृषो गजोऽश्वः प्लवगः क्रौञ्चोऽब्जं स्वस्तिकः शशी ।
53 मकरः श्रीवत्सः खड्गी महिषः शूकरस्तथा ॥ ४७ ॥
54 श्येनो वज्रं मृगश्छागो नन्द्यावर्तो घटोऽपि च ।
55 कूर्मो नीलोत्पलं शङ्खः फणी सिंहोऽर्हतां ध्वजाः ॥ ४८ ॥

36—40. Die 24 Mütter der 24 Arh. — **41—45.** Die 24 Diener der 24 Arh. — **46—51.** Die 24 Göttinnen, welche die Befehle der 24 Arh. ausführen. — **52—55.** Die 24 Attribute der 24 Arhant's.

56 रक्तौ च पद्मप्रभवासुपूज्यौ शुक्लौ तु चन्द्रप्रभपुष्पदन्तौ ।
57 कृष्णौ पुनर्नेमिमुनी विनीलौ श्रीमल्लिपार्श्वौ कनकत्विषो ऽन्ये ॥ ४९ ॥
58 उत्सर्पिण्यामतीतायां चतुर्विंशतिरर्हताम् ।
59 केवलज्ञानी निर्वाणी सागरो ऽथ महायशाः ॥ ५० ॥
60 विमलः सर्वानुभूतिः श्रीधरो दत्ततीर्थकृत् ।
61 दामोदरः सुतेजाश्च स्वाम्यथो मुनिसुव्रतः ॥ ५१ ॥
62 सुमतिः शिवगतिश्चैवास्तागो ऽथ निमीश्वरः ।
63 अनिलो यशोधराख्यः कृतार्थो ऽथ जिनेश्वरः ॥ ५२ ॥
64 शुद्धमतिः शिवकरः स्यन्दनश्चाथ संप्रतिः ।
65 भाविन्यां तु पद्मनाभः शूरदेवः सुपार्श्वकः ॥ ५३ ॥
66 स्वयंप्रभश्च सर्वानुभूतिर्देवश्रुतोदयौ ।
67 पेढालः पोट्टिलश्चापि शतकीर्तिश्च सुव्रतः ॥ ५४ ॥
68 अममो निष्कषायश्च निष्पुलाको ऽथ निर्ममः ।
69 चित्रगुप्तः समाधिश्च संवरश्च यशोधरः ॥ ५५ ॥
70 विजयो मल्लदेवौ चानन्तवीर्यश्च भद्रकृत् ।
71 एवं सर्वावसर्पिण्युत्सर्पिणीषु जिनोत्तमाः ॥ ५६ ॥
72 तेषां च देहो ऽद्भुतरूपगन्धो निरामयः स्वेदमलोज्झितश्च ।
73 श्वासो ऽब्जगन्धो रुधिरामिषं तु गोक्षीरधाराधवलं ह्यविस्रम् ॥ ५७ ॥

56 57. Die Farben der 24 Arh. — 58—64. Die 24 Arh. der vergangenen Utsarpiṇī. — 65—70. Die 24 Arh. der zukünftigen Utsarpiṇī. — 71. In dieser Anzahl erscheinen die Arhant's in allen Avasarpiṇī's und in allen Utsarpiṇī's. — 72—74. Der Körper der Arhant's ist von wunderbarem Bau und Wohlgeruch, keiner Krankheit unterworfen und frei von Schweiss und Unreinlichkeit. Der Athem hat einen Lotus-Duft, das Blut ist so weiss

74 आहारनीहारविधिस्त्वदृश्यश्चत्वार एते ऽतिशयाः सहोत्थाः ।
75 क्षेत्रे स्थितिर्योजनमात्रके ऽपि नृदेवतिर्यग्जनकोटिकोटेः ॥ ५८ ॥
76 वाणी नृतिर्यक्सुरलोकभाषासंवादिनी योजनगामिनी च ।
77 भामण्डलं चारु च मौलिपृष्ठे विडम्बिताहर्पतिमण्डलश्रि ॥ ५९ ॥
78 साग्रे च गव्यूतिशतद्वये रुजा वैरेतयो मार्यतिवृष्ट्यवृष्टयः ।
79 दुर्भिक्षमन्यस्वकचक्रतो भयं स्यान्नैत एकादश कर्मघातजाः ॥ ६० ॥
80 खे धर्मचक्रं चमराः सपादपीठं मृगेन्द्रासनमुज्ज्वलं च ।
81 छत्रत्रयं रत्नमयध्वजो ऽङ्घ्रिन्यासे च चामीकरपङ्कजानि ॥ ६१ ॥
82 वप्रत्रयं चारु चतुर्मुखाङ्गता चैत्यद्रुमो ऽधोवदनाश्च कण्टकाः ।
83 द्रुमानतिर्दुन्दुभिनाद उच्चकैर्वातो ऽनुकूलः शकुनाः प्रदक्षिणाः ॥ ६२ ॥

wie die hervorquellende Milch der Kuh, und das Fleisch frei von Fleisch-Geruch. Das Geschäft des Essens und der Entleerung ist bei ihnen nicht sichtbar. Dieses sind die vier angeborenen Vorzüge. — 75—79. 10,000000 mal 10,000000 Menschen, Götter und Thiere stehen (durch ihre Macht) in einem Raume, der nur ein jog'ana misst; ihre Rede, die mit der Sprache der Menschen-, Thier- und Götter-Welt übereinstimmt, reicht ein jog'ana weit; ein prächtiger Strahlenkranz um den Hinterkopf erreicht den Glanz der Sonnenscheibe; in einer Entfernung von 200 gavjûti's und einem agra herrscht keine Krankheit, keine Feindseligkeit, keine Landesnoth, keine Seuche, kein Ueberfluss und kein Mangel an Regen, keine Hungersnoth und keine Gefahr weder von fremder noch von eigener Herrschaft. Dieses sind die 11 Vorzüge, welche aus der Ertödtung der Handlung entspringen. — 80—87. In der Luft ein Religionsrad, Fliegenwedel, ein glänzender Thron mit einer Fussbank, drei Sonnenschirme und eine Fahne von Edelsteinen; goldene Lotusblumen zum Niedersetzen der Füsse, drei prächtige Wälle, Gesicht und Glieder vier an der Zahl, ein geheiligter Açoka-Baum,

84 गन्धाम्बुवर्षं बहुवर्णपुष्पवृष्टिः कचश्मश्रुनखाप्रवृद्धिः ।
85 चतुर्विधामर्त्यनिकायकोटिर्जघन्यभावादपि पार्श्वदेशे ॥ ६३ ॥
86 ऋतूनामिन्द्रियार्थानामनुकूलत्वमित्यमी ।
87 एकोनविंशतिर्दैव्याश्चतुस्त्रिंशच्च मीलिताः ॥ ६४ ॥
88 संस्कारवत्त्वमौदात्त्यमुपचारपरीतता ।
89 मेघगम्भीरघोषत्वं प्रतिनादविधायिता ॥ ६५ ॥
90 दक्षिणत्वमुपनीतरागत्वं च महार्थता ।
91 अव्याहतत्वं शिष्टत्वं संशयानामसंभवः ॥ ६६ ॥
92 निराकृतान्योत्तरत्वं हृदयंगमतापि च ।
93 मिथःसाकाङ्क्षता प्रस्तावौचित्यं तत्त्वनिष्ठता ॥ ६७ ॥
94 अप्रकीर्णप्रसृतत्वमस्वश्लाघान्यनिन्दता ।
95 आभिजात्यमतिस्निग्धमधुरत्वं प्रशस्यता ॥ ६८ ॥

Dornen mit nach unten gekehrten Spitzen, der Bäume Verbeugung, der Trommeln lauter Schall, ein günstig wehender Wind, rechtshin fliegende Vögel, ein Regen von wohlriechendem Wasser, ein Regen von vielfarbigen Blumen; das Nichtwachsen der Haare, des Bartes und der Nägel; das, in Folge der Unterordnung, Zurseitestehen von 10,000000 von Wesen aus den vier verschiedenen Wohnorten der Unsterblichen[1]); die Gunst der Jahreszeiten, die immer die Sinne ansprechen: dies sind die 19 göttlichen Vorzüge. Mit den übrigen verbunden sind sie 34 an der Zahl. — 88 – 2. Reinheit, Höhe, Leutseligkeit, donnertiefer Schall, Widerhall, Geradheit, Harmonie; Inhaltsschwere, Folgerichtigkeit, Gelehrsamkeit, Unzweideutigkeit, Unwiderleglichkeit, Ueberzeugungskraft, logische Verbindung, Umstandgemässheit, Wahrheitstreue, Abwesenheit von Verworrenheit und Weitschweifigkeit, von Selbstlob und Tadelsucht; Angemessenheit, ausser-

1) Vgl. Str. 94, 87.

96 अमर्मवेधितौदार्यं धर्मार्थप्रतिबद्धता ।
97 कारकाद्यविपर्यासो विभ्रमादिवियुक्तता ॥ ६९ ॥
98 चित्रकृत्त्वमद्भुतत्वं तथानतिविलम्बिता ।
99 अनेकजातिवैचित्र्यमारोपितविशेषता ॥ ७० ॥
1 सत्त्वप्रधानता वर्णपदवाक्यविविक्तता ।
2 अव्युच्छित्तिरखेदित्वं पञ्चत्रिंशच्च वाग्गुणाः ॥ ७१ ॥
3 अन्तराया दानलाभवीर्यभोगोपभोगगाः ।
4 हासो रत्यरती भीतिर्जुगुप्सा शोक एव च ॥ ७२ ॥
5 कामो मिथ्यात्वमज्ञानं निद्रा चाविरतिस्तथा ।
6 रागो द्वेषश्च नो दोषास्तेषामष्टादशाप्यमी ॥ ७३ ॥
7 महानन्दो ऽमृतं सिद्धिः कैवल्यमपुनर्भवः ।
8 शिवं निःश्रेयसं श्रेयो निर्वाणं ब्रह्म निर्वृतिः ॥ ७४ ॥
9 महोदयः सर्वदुःखक्षयो निर्याणमक्षरम् ।
10 मुक्तिर्मोक्षो ऽपवर्गो

ordentliche Milde und Lieblichkeit, Vortrefflichkeit, Schonung,
habenheit, Beharren bei dem, was recht und nützlich ist, grammatis
Correctheit, Freisein von Verwickelung u. s. w., Staunenerregu
Vorzüglichkeit, Abwesenheit von übermässiger Langsamkeit, Mann
faltigkeit der rhetorischen Figuren, Gebrauch von Attributen, Ener
deutliche Aussprache der Laute, Worte und Sätze, ununterbroch
Fluss, Ungezwungenheit: dieses sind die 35 Rede-Vorzüge der
hant's. — 3—6. Hindernisse im Geben, im Nehmen, in der T
kraft, im Genuss und in der Wollust; Lachen, Lust, Schmerz, Fur
Tadelsucht und Kummer, Begierde, Verblendung, Unwissenl
Schlaf, Unenthaltsamkeit, Zuneigung und Hass: diese 18 Mängel
hen ihnen ab. — 7—10. Letzte Befreiung der Seele (18 W.).

11 ऽथ मुमुक्षुः श्रमणो यतिः ॥ ७५ ॥
12 वाचंयमो यती साधुरनगार ऋषिर्मुनिः ।
13 निर्ग्रन्थो भिक्षु-
14 स्तस्य स्वं तपोयोगशमादयः ॥ ७६ ॥
15 मोक्षोपायो योगो ज्ञानश्रद्धानचरणात्मकः ।
16 अभाषणं पुनर्मौनं
17 गुरुर्धर्मोपदेशकः ॥ ७७ ॥
18 अनुयोगकृदाचार्य
19 उपाध्यायस्तु पाठकः ।
20 अनूचानः प्रवचने साङ्गे ऽधीती गणिश्च सः ॥ ७८ ॥
21 शिष्यो विनेयो ऽन्तेवासी
22 शैक्षः प्राथमकल्पिकः ।
23 सतीर्थ्यास्त्वेकगुरवो
24 विवेकः पृथगात्मता ॥ ७९ ॥
25 एकब्रह्मव्रताचारा मिथः सब्रह्मचारिणः ।

11—13. Heiliger, der nach der letzten Befreiung der Seele strebt (11 W.). — **14.** Sein Besitzthum ist Busse, Andacht, Bezähmung der Leidenschaften u. s. w. — **15.** Der Weg zur letzten Befreiung der Seele ist die Andacht, welche wiederum auf Erkenntniss, Glauben und Sittlichkeit beruht. — **16.** Religiöses Stillschweigen (2 W.). — **17.** Vorträger der Lehre. — **18.** Erklärer der Lehre. — **19.** Leiter des Leseunterrichts (2 W.). — **20.** In der heiligen Schrift und in den ihr untergeordneten Wissenschaften bewandert (2 W.). — **21.** Schüler (3 W.). — **22.** Anfänger (2 W.). — **23.** Studiengenossen (2 W.). — **24.** Erkenntniss des Guten und Bösen. — **25.** Diejenigen, bei denen die Lehre, das Gelübde und die Observanzen

26 स्यात्पारंपर्यमाम्नायः संप्रदायो गुरुक्रमः ॥ ८० ॥
27 व्रतादानं परिव्रज्या तपस्या नियमस्थितिः ।
28 अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्माकिंचनता यमाः ॥ ८१ ॥
29 नियमाः शौचं संतोषः स्वाध्यायतपसी अपि ।
30 देवताप्रणिधानं च
31 करणं पुनरासनम् ॥ ८२ ॥
32 प्राणायामः प्राणयमः श्वासप्रश्वासरोधनम् ।
33 प्रत्याहारस्त्विन्द्रियाणां विषयेभ्यः समाहृतिः ॥ ८३ ॥
34 धारणा तु क्वचिद्ध्येये चित्तस्य स्थिरबन्धनम् ।
35 ध्यानं तु विषये तस्मिन्नेकप्रत्ययसंततिः ॥ ८४ ॥
36 समाधिस्तु तदेवार्थमात्राभासनरूपकम् ।
37 एवं योगो यमाद्यङ्गैरष्टभिः स मतोऽष्टधा ॥ ८५ ॥

übereinstimmen, heissen im Verhältniss zu einander Sabrahmak' rin. — 26. Mündliche Ueberlieferung der Lehre (4 W.). — 27. Asce (4 W.). — 28. Die 5 grossen Gelübde: Schonung der lebend Wesen, wahre und freundliche Rede, Achtung vor fremdem Besi Keuschheit und Armuth. — 29. 30. Die 5 kleineren Gelübde: Re heit, Genügsamkeit, das leise Lesen der heiligen Schriften, Kasteiu und die andächtige Vereinigung der Seele mit der Gottheit. — 31. I Haltung beim Sitzen (2 W.). — 32. Die Unterdrückung des E und Ausathmens (2 W.). — 33. Das Ablenken der Sinne von ‹ äusseren Welt. — 34. Das feste Richten des Geistes auf den zu] trachtenden Gegenstand. — 35. Das anhaltende Betrachten eines u desselben Gegenstandes. — 36. Das anhaltende Betrachten eines und d selben Gegenstandes, um sich den Inhalt desselben klar zu machen. 37. Auf diese Weise wird die Andacht (joga) als achtgliederig betra tet, weil sie aus 8 Theilen: den 5 grossen Gelübden u. s. w. beste

38 श्वःश्रेयसं शुभशिवे कल्याणं श्वोवसीयसं श्रेयः ।
39 क्षेमं भावुकभविककुशलमङ्गलभद्रमद्रशस्तानि ॥ ८६ ॥

॥ इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां
देवाधिदेवकाण्डः प्रथमः ॥

---

40 स्वर्गस्त्रिविष्टपं द्योदिवौ भुविस्तविषताविषौ नाकः ।
41 गौस्त्रिदिवमूर्ध्वलोकः सुरालय-
42 स्तत्सदस्त्वमराः ॥ ८७ ॥
43 देवाः सुपर्वसुरनिर्जरदेवतर्भुबर्हिर्मुखानिमिषदैवतनाकिलेखाः ।
44 वृन्दारकाः सुमनसस्त्रिदशा अमर्त्याः स्वाहास्वधाक्रतुसुधाभुज आदि-
तेयाः ॥ ८८ ॥
45 गीर्वाणा मरुतोऽस्वप्ना विबुधा दानवारयः ।
46 तेषां यानं विमानो
47 ऽन्धः पीयूषममृतं सुधा ॥ ८९ ॥
48 असुरा नागास्तडितः सुपर्णका वह्नयोऽनिलाः स्तनिताः ।
49 उदधिद्वीपदिशो दश भवनाधीशाः कुमारान्ताः ॥ ९० ॥
50 स्युः पिशाचा भूता यक्षा राक्षसाः किंनरा अपि ।
51 किंपुरुषा महोरगा गन्धर्वा व्यन्तरा अमी ॥ ९१ ॥
52 ज्योतिष्काः पञ्च चन्द्रार्कग्रहनक्षत्रतारकाः ।
53 वैमानिकाः पुनः कल्पभवा द्वादश ते त्वमी ॥ ९२ ॥

38. 39. Heil, Wohlfahrt (14 W.). — **40. 41.** Himmel, Sitz der Götter (12 W.). — **42—45.** Die Götter (27 W.). — **46.** Vehikel der Götter. — **47.** Götterspeise (3 W.). — **48. 49.** Bhavanapati (10 Arten). — **50. 51.** Vjantara (8 Arten). — **52.** G'jotishka (5 Arten). — **53—56.** Die Vaimânika's zerfallen in Bewohner der Kalpa's

54 सौधर्मैशानसनत्कुमारमाहेन्द्रब्रह्मलान्तकजाः ।
55 शुक्रसहस्रारानतप्राणतजा आरणाच्युतजाः ॥ ९३ ॥
56 कल्पातीता नव ग्रैवेयकाः पञ्च त्वनुत्तराः ।
57 निकायभेदादेवं स्युर्देवाः किल चतुर्विधाः ॥ ९४ ॥
58 आदित्यः सवितार्यमा खरसहस्रोष्णांशुरंशू
59 रविर्मार्तण्डस्तरणिर्गभस्तिररुणो भानुर्नभोऽहर्मणिः ।
60 सूर्यो ऽर्कः किरणो भगो ग्रहपुषः पूषा पतंगः खगो
61 मार्तण्डो यमुनाकृतान्तजनकः प्रद्योतनस्तापनः ॥ ९५ ॥
62 ब्रध्नो हंसश्चित्रभानुर्विवस्वान्सूरस्त्वष्टा द्वादशात्मा च हेलिः ।
63 मित्रो ध्वान्तारातिरब्जांशुहस्तश्चक्राब्जाहर्बान्धवः सप्तसप्तिः ॥ ९६ ॥
64 दिवादिनाहर्दिवसप्रभाविभाभासः करः स्यान्मिहिरो विरोचनः ।
65 ग्रहाब्जिनीगोद्युपतिर्विकर्तनो हरिः शुचीनो गगनाध्वगाध्वगो ॥ ९७ ।
66 हरिदश्वो जगत्कर्मसाक्षी भास्वान्विभावसुः ।
67 त्रयीतनुर्जगच्चक्षुस्तपनो ऽरुणसारथिः ॥ ९८ ॥
68 रोचिरुस्ररुचिशोचिरंशुगोज्योतिरर्चिरुपधृत्यभीशवः ।
69 प्रग्रहः शुचिमरीचिदीप्तयो धाम केतुघृणिरश्मिपृश्नयः ॥ ९९ ॥
70 पाददीधितिकरद्युतिद्युतो रुग्विरोककिरणत्विषित्विषः ।
71 भाः प्रभावसुगभस्तिभानवो भा मयूखमहसी छविर्विभा ॥ १०० ॥
72 प्रकाशस्तेज उद्योत आलोको वर्च आतपः ।

und in solche, die oberhalb der Kalpa's ihren Sitz haben. Erstere bestehen aus 12 Klassen (54 und 55), letztere aus 9 Graivejaka's und 5 Anuttara's. — 57. Auf diese Weise werden die Götter nach der Verschiedenheit des Geburtsortes in 4 Klassen eingetheilt. — 58—67. Sonne (72 W.). — 68—71. Strahl (39 W.). — 72. Licht (6 W.).

73 मरीचिका मृगतृष्णा

74 मण्डलं तूपसूर्यकम् ॥ १०१ ॥

75 परिधिः परिवेषश्च

76 सूरसूतस्तु काश्यपिः ।

77 अनूरुर्विनतासूनुररुणो गरुडाग्रजः ॥ १०२ ॥

78 रैवन्तस्त्वर्करेतोजः प्लवगो हयवाहनः ।

79 अष्टादश माठराद्याः सवितुः पारिपार्श्विकाः ॥ १०३ ॥

80 चन्द्रमाः कुमुदबान्धवो दशश्वेतवाज्यमृतसूस्तिथिप्रणीः ।

81 कौमुदीकुमुदिनीभदक्षतारोहिणीद्विजनिशौषधीपतिः ॥ १०४ ॥

82 जैवातृको ऽब्जश्च कलाशशैणाच्छायाभृदिन्दुर्विधुरत्रिदृग्जः ।

83 राजा निशो रत्नकरो च चन्द्रः सोमो ऽमृतश्वेतहिमद्युतिग्लौः ॥ १०५ ॥

84 षोडशो ऽशः कला

85 चिह्नं लक्षणं लक्ष्म लाञ्छनम् ।

86 अङ्कः कलङ्को ऽभिज्ञानं

87 चन्द्रिका चन्द्रगोलिका ॥ १०६ ॥

88 चन्द्रातपः कौमुदी च ज्योत्स्ना

89 बिम्बं तु मण्डलम् ।

90 नक्षत्रं तारका तारा ज्योतिषी भमुडु ग्रहः ॥ १०७ ॥

91 धिष्ण्यमृक्ष-

73. Luftspiegelung (2 W.). — 74. 75. Sonnenscheibe (4 W.). — 76. 77. Wagenlenker der Sonne (6 W.). — 78. Sohn der Sonne (4 W.). — 79. Mâṭhara und die übrigen sind die 18 Diener der Sonne. — 80—83. Mond (32 W.). — 84. Der 16te Theil vom Durchmesser des Mondes. — 85. 86. Zeichen (Flecken im Monde) (7 W.). — 87. 88. Mondschein (5 W.). — 89. Mondscheibe (2 W.). — 90. 91. Stern (9 W.)

92 मथाश्विन्यश्वकिनी दस्रदेवता ।
93 अश्वयुग्वालिनी चा-
94 थ भरणी यमदेवता ॥ १०८ ॥
95 कृत्तिका बहुलाश्चाग्निदेवा
96 ब्राह्मी तु रोहिणी ।
97 मृगशीर्षं मृगशिरो मार्गश्चान्द्रमसं मृगः ॥ १०९ ॥
98 इल्वलास्तु मृगशिरःशिरःस्थाः पञ्च तारकाः ।
99 आर्द्रा तु कालिनी रौद्री
1 पुनर्वसू तु यामकौ ॥ ११० ॥
2 आदित्यौ च
3 पुष्यस्तिष्यः सिध्यश्च गुरुदेवतः ।
4 सार्प्याश्लेषा
5 मघाः पित्र्याः
6 फाल्गुनी योनिदेवता ॥ १११ ॥
7 सातूत्तरार्यमदेवा
8 हस्तः सवितृदेवतः ।

92. 93. Açvinî, die 1te Mondstation (5 W.). — 94. Bharaṇî, die 2te M. (2 W.). — 95. Kṛttikâ, die 3te M. (3 W.). — 96. Rohiṇî, die 4te M. (2 W.). — 97. Mṛgaçiras, die 5te M. (5 W.). — 98. Die 5 Sterne im Haupte des Mṛgaçiras. — 99. Ârdrâ, die 6te M. (3 W.). — 1. 2. Punarvasû, die 7te M. (3 W.). — 3. Pushja, die 8te M. (4 W.). — 4. Âçleshâ, die 9te M. (2 W.). — 5. Maghâ, die 10te M. (2 W.). — 6. Pûrvaphâlgunî, die 11te M. (2 W.). — 7. Uttaraphâlgunî, die 12te M. (2 W.). — 8. Hasta, die 13te M. (2 W.).

9 त्वाष्ट्री चित्रा-

10 निली स्वाति-

11 र्विशाखेन्द्राग्निदेवता ॥ ११२ ॥

12 राधा-

13 नुराधा तु मैत्री

14 ज्येष्ठैन्द्री

15 मूल आस्रपः ।

16 पूर्वाषाढापी

17 सोत्तरा स्याद्वैश्वी

18 श्रवणाः पुनः ॥ ११३ ॥

19 र्हरिदेवः

20 श्रविष्ठा तु धनिष्ठा वसुदेवता ।

21 वारुणी तु शतभिष-

22 गजाह्निर्बुध्नदेवताः ॥ ११४ ॥

23 पूर्वोत्तरा भाद्रपदा द्वय्यः प्रोष्ठपदाश्च ताः ।

24 रेवती तु पौष्णं

9. K'itrâ, die 14te M. (2 W.). — 10. Svâtî, die 15te M. (2 W.). — 11. 12. Viçâkhâ, die 16te M. (3 W.). — 13. Anurâdha, die 17te M. (2 W.). — 14. G'jeshṭhâ, die 18te M. (2 W.). — 15. Mûla, die 19te M (2 W.). — 16. Pûrvâshâḍhâ, die 20te M. (2 W.). — 17. Uttarâshâḍhâ, die 21te M. (2 W.). — 18. 19. Çravaṇa, die 22te M. (2 W.). — 20. Dhanishṭhâ, die 23te M. (3 W.). — 21. Çatabhishag', die 24te M. (2 W.). — 22 23. Bhâdrapadâ oder Proshṭhapadâ, die 26te (Pûrvabhâdrapadâ = Ag'adevatâ) und 27te (Uttarabhâdrapadâ = Ahirbudhnadevatâ) Mondstation. — 24. Revatî, die 27te M. (2 W.).

25 दाक्षायण्यः सर्वाः शशिप्रियाः ॥ ११५ ॥
26 राशीनामुदयो लग्नं मेषप्रभृतयस्तु ते ।
27 आरो वक्रो लोहिताङ्गो मङ्गलो ऽङ्गारकः कुजः ॥ ११६ ॥
28 आषाढाभूर्नवार्चिश्च
29 बुधः सौम्यः प्रहर्षुलः ।
30 ज्ञः पञ्चार्चिः श्रविष्ठाभूः श्यामाङ्गो रौहिणीसुतः ॥ ११७ ॥
31 बृहस्पतिः सुराचार्यो जीवश्चित्रशिखण्डिजः ।
32 वाचस्पतिर्द्वादशार्चिर्धिषणः फाल्गुनीभवः ॥ ११८ ॥
33 गीर्बृहत्योः पतिरुतथ्यानुजाङ्गिरसौ गुरुः ।
34 शुक्रो मघाभवः काव्य उशना भार्गवः कविः ॥ ११९ ॥
35 षोडशार्चिर्दैत्यगुरुर्धिष्ण्यः
36 शनैश्चरः शनिः ।
37 छायासुतो ऽसितः सौरिः सप्तार्ची रेवतीभवः ॥ १२० ॥
38 मन्दः क्रोडो नीलवासाः
39 स्वर्भाणुस्तु विधुंतुदः ।
40 तमो राहुः सैंहिकेयो भरणीभू-
41 रथाहिकः ॥ १२१ ॥
42 अश्लेषाभूः शिखी केतु-
43 र्ध्रुवस्तूत्तानपादजः ।

25. Der gemeinschaftliche Name für alle 27 (2 W.). — 26. Der Aufgang der Zeichen des Thierkreises heisst **lagna**; diese aber sind der Widder u. s. w. — 27. 28. Mars (8 W.). — 29. 30. Merkur (8 W.). — 31—33. Jupiter (13 W.). — 34. 35. Venus (9 W.). — 36—38. Saturn (10 W.). — 39. 40. Râhu (6 W.). — 41. 42. Ketu, der niedersteigende Knoten (4 W.). — 43. Polarstern (2 W.).

44 अगस्त्यो ऽगस्तिः पीताब्धिर्वातापिद्विड्घटोद्भवः ॥ १२२ ॥
45 मैत्रावरुणिराग्नेय और्वशेयाग्निमारुतौ ।
46 लोपामुद्रा तु तद्भार्या कौषीतकी वरप्रदा ॥ १२३ ॥
47 मरीचिप्रमुखाः सप्तर्षयश्चित्रशिखण्डिनः ।
48 पुष्पदन्तौ पुष्पवन्तावेकोक्त्या शशिभास्करौ ॥ १२४ ॥
49 राहुग्रासो ऽर्केन्द्वोर्ग्रह उपराग उपप्लवः ।
50 उपलिङ्गं त्वरिष्टं स्यादुपसर्ग उपद्रवः ॥ १२५ ॥
51 अजन्यमीतिरुत्पातो
52 वह्न्युत्पात उपाहितः ।
53 स्यात्कालः समयो दिष्टानेहसौ सर्वमूषकः ॥ १२६ ॥
54 कालो द्विविधो ऽवसर्पिण्युत्सर्पिणीविभेदतः ।
55 सागरकोटिकोटीनां विंशत्या स समाप्यते ॥ १२७ ॥
56 अवसर्पिण्यां षडरा उत्सर्पिण्यां त एव विपरीताः ।
57 एवं द्वादशभिररैर्विवर्तते कालचक्रमिदम् ॥ १२८ ॥
58 तत्रैकान्तसुषमारश्चतस्रः कोटिकोटयः ।

44. 45. Agasti (9 W.). — 46. Agasti's Gemahlin (3 W.). — 47. Die 7 Weisen oder der grosse Bär (2 W.). — 48. Sonne und Mond, durch ein Wort ausgedrückt (2 Duale tantum). — 49. Sonnen- oder Mond-Finsterniss (3 W.). — 50. 51. Unglückverheissendes Naturereigniss (7 W.). — 52. Feuer-Phänomen (2 W.). — 53. Zeit (5 W.). — 54. 55. Die Zeit ist zweitheilig durch Unterscheidung der Avasarpiṇî und Utsarpiṇî und erreicht einen Abschluss nach Verlauf von 2000,000000,000000 von sâgara's. — 56. 57. In der Avasarpiṇî sind 6 Ara's, so auch in der Utsarpiṇî, aber in umgekehrter Ordnung. Auf diese Weise dreht sich dieses Zeitenrad mit den 12 Speichen (ara's) herum. — 58—63. Die 1te Speiche (ara) im Zei-

59 सागराणां सुषमा तु तिस्रस्तत्कोटिकोटयः ॥ १२९ ॥
60 सुषमदुःषमा ते द्वे दुःषमसुषमा पुनः ।
61 सैका सहस्रैर्वर्षाणां द्विचत्वारिंशतोनिता ॥ १३० ॥
62 अथ दुःषमैकविंशतिरब्दसहस्राणि तावती तु स्यात् ।
63 एकान्तदुःषमापि ह्येतत्संख्याः परे ऽपि विपरीताः ॥ १३१ ॥
64 प्रथमे ऽरत्रये मर्त्यास्त्रिद्व्येकपल्यजीविताः ।
65 त्रिद्व्येकगव्यूत्युच्छ्रायास्त्रिद्व्येकदिनभोजनाः ॥ १३२ ॥
66 कल्पद्रुफलसंतुष्टाश्चतुर्थे त्वरके नराः ।
67 पूर्वकोट्यायुषः पञ्चधनुःशतसमुच्छ्रयाः ॥ १३३ ॥
68 पञ्चमे तु वर्षशतायुषः सप्तकरोच्छ्रयाः ।
69 षष्ठे पुनः षोडशाब्दायुषो हस्तसमुच्छ्रयाः ॥ १३४ ॥
70 एकान्तदुःखप्रचिता उत्सर्पिण्यामपीदृशाः ।

tenrade, Ekântasushamâ (blosses Glück), währt 400,000000,000
sâgara's, die zweite, Sushamâ (Glück), 300,000000,000000 s
die 3te, Sushamaduḥshamâ (Glück und Unglück, das erstere a
vorwaltend), 200,000000,000000 sâg., die 4te, Duḥshamasusha
(Unglück und Glück, das erstere aber vorwaltend), 100,000000,000
sâg., weniger 42,000 Jahre; die 5te, Duḥshamâ (Unglück), 21,
Jahre; eben so lange währt die 6te, Ekântaduḥshamâ (blosses
glück). Die übrigen 6 Ara's (in der Utsarpiṇî) haben dies
Dauer, folgen aber in umgekehrter Ordnung auf einander. — 64 —
In den drei ersten Ara's leben die Menschen beziehungsweise
und 1 palja, erreichen die Höhe von 3, 2 und 1 gavjûti, neh
jeden dritten Tag, jeden zweiten und täglich Speise zu sich,
geniessen dabei die Frucht des Kalpa-Baumes. Im 4ten Ara e
chen die Menschen ein Alter von pûrvakoṭi von Jahren und
Höhe von 500 dhanus'; im 5ten ein Alter von 100 Jahren und
Höhe von 7 hasta's (Ellen); im 6ten aber nur ein Alter vo

71 पश्चानुपूर्व्या विज्ञेया अरेषु किल षट्स्वपि ॥ १३५ ॥
72 अष्टादश निमेषाः स्युः काष्ठा
73 काष्ठाद्वयं लवः ।
74 कला तैः पञ्चदशभि-
75 र्लेशस्तद्द्वितयेन च ॥ १३६ ॥
76 क्षणस्तैः पञ्चदशभिः
77 क्षणैः षड्भिस्तु नाडिका ।
78 सा धारिका घटिका च
79 मुहूर्तस्तद्द्वयेन च ॥ १३७ ॥
80 त्रिंशता तैरहोरात्र-
81 स्तत्राहर्दिवसो दिनम् ।
82 दिवं द्युर्वासरो घस्रः
83 प्रभातं स्यादहर्मुखम् ॥ १३८ ॥
84 व्युष्टं विभातं प्रत्यूषं कल्यप्रत्युषसी उषः ।
85 काल्यं
86 मध्याह्नस्तु दिवामध्यं मध्यंदिनं च सः ॥ १३९ ॥

Jahren und eine Höhe von einem hasta, indem sie mit blossem Unglück überhäuft sind. Man wisse, dass in der Utsarpiṇî durch alle 6 Ara's hindurch es sich ebenso mit den Menschen verhält, nur in umgekehrter Ordnung. — 72. 1 kâshṭhâ = 18 nimesha (Augenblinzeln). — 73. 1 lava = 2 kâshṭhâ. — 74. 1 kalâ = 15 lava. — 75. 1 leça = 2 kalâ. — 76. 1 kshaṇa = 15 leça. — 77. 78. 1 nâḍikâ (3 W.) = 6 kshaṇa. — 79. 1 muhûrta = 2 nâḍikâ. — 80. Tag und Nacht = 30 muhûrta. — 81. 82. Tag (7 W.). — 83—85. Tagesanbruch (9 W.). — 86. Mittag (3 W.).

87 दिनावसानमुत्सूरो विकालसबली अपि ।

88 सायं

89 संध्या तु पितृसूः

90 त्रिसंध्यं तूपवैणवम् ॥ १४० ॥

91 श्राद्धकालस्तु कुतपो ऽष्टमो भागो दिनस्य यः ।

92 निशा निशीथिनी रात्रिः शर्वरी क्षणदा क्षपा ॥ १४१ ॥

93 त्रियामा यामिनी भौती तमी तमा विभावरी ।

94 रजनी वसतिः श्यामा वासतेयी तमस्विनी ॥ १४२ ॥

95 उषा दोषेन्दुकान्ता-

96 थ तमिस्रा दर्शयामिनी ।

97 ज्योत्स्नी तु पूर्णिमारात्रि-

98 र्गणरात्रो निशागणः ॥ १४३ ॥

99 पक्षिणी पक्षतुल्याभ्यामहोभ्यां वेष्टिता निशा ।

1 गर्भकं रजनीद्वन्द्वं

2 प्रदोषो यामिनीमुखम् ॥ १४४ ॥

3 यामः प्रहरो

4 निशीथस्त्वर्धरात्रो महानिशा ।

5 उच्चन्द्रस्त्वपररात्र-

87. 88. Abend (5 W.). — 89. Zwielicht (2 W.). — 90. Di geszeiten: Morgen, Mittag und Abend (2 W.). — 91. Die 8t des 30theiligen Tages (2 W.). — 92—95. Nacht (20 W.) Neumondsnacht. — 97. Vollmondsnacht. — 98. Anzahl vo ten. — 99. Eine Nacht mit den beiden angränzenden T 1. Zwei Nächte mit dem dazwischen liegenden Tage. — 2. Al 3. Wache (ungefähr 3 Stunden) (2 W.). — 4. Mitternacht (3 5. Ende der Nacht (2 W.).

6 स्तमिस्रं तिमिरं तमः ॥ १४५ ॥

7 ध्वान्तं भूच्छायान्धकारं तमसं समवान्धतः ।

8 तुल्यनक्तंदिने काले विषुवद्विषुवं च तद् ॥ १४६ ॥

9 पञ्चदशाहोरात्रः स्यात्पक्षः

10 स बहुलो ऽसितः ।

11 तिथिः पुनः कर्मवाटी

12 प्रतिपत्पक्षतिः समे ॥ १४७ ॥

13 पञ्चदश्यौ यज्ञकालौ पक्षान्तौ पर्वणी अपि ।

14 तत्पर्वमूलं भूतेष्टापञ्चदश्योर्यदन्तरम् ॥ १४८ ॥

15 स पर्वसंधिः प्रतिपत्पञ्चदश्योर्यदन्तरम् ।

16 पूर्णिमा पौर्णमासी

17 सा राका पूर्णे निशाकरे ॥ १४९ ॥

18 कलाहीने त्वनुमति-

19 र्मार्गशीर्षाग्रहायणी ।

20 अमामावस्यामावास्या दर्शः सूर्येन्दुसंगमः ॥ १५० ॥

6. 7. Finsterniss (9 W.). — 8. Tag- und Nachtgleiche (2 W.). — 9. 15 Tage, die Hälfte eines Mondmonats. — 10. Die 15 Tage des abnehmenden Mondes. — 11. Mondestag (2 W.). — 12. Der 1te Mondestag im Halbmonat (2 W.). — 13. Der 15te Mondestag in beiden Halbmonaten (4 W.). — 14. Der Moment, wo der 14te und 15te Mondestag eines Halbmonats zusammenstossen. — 15. Der Moment, wo der 15te Mondestag eines Halbmonats mit dem 1ten des darauffolgenden zusammenstösst. — 16. Vollmondstag (2 W.) — 17. Vollmondstag, an welchem der Mond voll aufgeht. — 18. Vollmondstag, an welchem dem Monde beim Aufgange noch eine kalâ (16te Theil) zum Vollsein fehlt. — 19. Der Vollmondstag im 1ten Monat (2 W.).

21 अमावस्यमावासी च

22 सा नष्टेन्दुः कुहूः कुहूः ।

23 दृष्टेन्दुस्तु सिनीवाली

24 भूतेष्टा तु चतुर्दशी ॥ १५१ ॥

25 पक्षौ मासो

26 वत्सरादिर्मार्गशीर्षः सहः सहाः ।

27 आग्रहायणिकश्चा-

28 थ पौषस्तैषः सहस्यवत् ॥ १५२ ॥

29 माघस्तपाः

30 फाल्गुनस्तु फाल्गुनिकस्तपस्यवत् ।

31 चैत्रो मधुश्चैत्रिकश्च

32 वैशाखे राधमाधवौ ॥ १५३ ॥

33 ज्येष्ठस्तु शुक्रो

34 ऽथाषाढः शुचिः स्या-

35 च्छ्रावणो नभाः ।

36 श्रावणिको

20. 21. Neumondstag (7 W.). — **22.** Neumondstag, an welchem der Mond vollkommen unsichtbar aufgeht (2 W.). — **23.** Neumondstag, an welchem der Mond sichtbar aufgeht. — **24.** Der 14te Mondestag in einem Halbmonat (2 W.). — **25.** Monat = 2 paxa = 30 Tage. — **26. 27.** Der 1te Monat im Jahre (5 W.). — **28.** Der 2te Monat (3 W.). — **29.** Der 3te M. (2 W.). — **30.** Der 4te M. (3 W.). — **31.** Der 5te M. (3 W.). — **32.** Der 6te M. (3 W.). — **33.** Der 7te M. (2 W.). — **34.** Der 8te M. (2 W.). — **35. 36.** Der 9te M. (3 W.).

37 ऽथ नभस्यः प्रौष्ठभाद्रपरः पदः ॥ १५४ ॥
38 भाद्रश्चा-
39 प्याश्विने त्वाश्वयुजेषा-
40 वथ कार्त्तिकः ।
41 कार्त्तिकिको बाहुलोर्जौ
42 द्वौ द्वौ मार्गादिकावृतुः ॥ १५५ ॥
43 हेमन्तः प्रसलो रौद्रो
44 ऽथ शैषशिशिरौ समौ ।
45 वसन्त इष्यः सुरभिः पुष्पकालो बलाङ्ककः ॥ १५६ ॥
46 उष्ण उष्णागमो ग्रीष्मो निदाघस्तप उष्मकः ।
47 वर्षास्तपात्ययः प्रावृड्मेघात्कालागमौ तरी ॥ १५७ ॥
48 शरद्धनात्ययो
49 ऽयनं शिशिराद्यैस्त्रिभिस्त्रिभिः ।
50 अयने द्वे गतिरुदग्दक्षिणार्कस्य वत्सरः ॥ १५८ ॥
51 स संपर्यनूद्भ्यो वर्षं हायनोऽब्दं समाः शरद् ।
52 भवेत्पैत्रं त्वहोरात्रं मासेनाब्देन दैवतम् ॥ १५९ ॥

37. 38. Der 10te M. (4 W.). — 39. Der 11te M. (3 W.). — 40. 41. Der 12te M. (4 W.). — 42. Je zwei Monate vom **Mârga** an heissen **ṛtu** (Jahreszeit). — 43. Die 1te Jahreszeit (3 W.). — 44. Die 2te J. (2 W.). — 45. Die 3te J. (5 W.). — 46. Die 4te J. (6 W.). — 47. Die 5te J. (6 W.). — 48. Die 6te J. (2 W.). — 49. Je drei Jahreszeiten, von der 2ten an gerechnet, heissen **ajana** (Sonnengang). — 50. Die beiden Gänge (**ajana's**) der Sonne nach Norden und Süden bilden ein Jahr. — 51. Jahr (9 W.). — 52. Tag und Nacht währt bei den **Pitar's** (Manen) einen Monat, bei den Göttern ein Jahr.

53 दैवे युगसहस्रे द्वे ब्राह्मं कल्पौ तु तौ नृणाम् ।
54 मन्वन्तरं तु दिव्यानां युगानामेकसप्ततिः ॥ १६० ॥
55 कल्पो युगान्तः कल्पान्तः संहारः प्रलयः क्षयः ।
56 संवर्तः परिवर्तश्च समसुप्तिर्जिहानकः ॥ १६१ ॥
57 तत्कालस्तु तदात्वं स्यात्
58 तज्जं सांदृष्टिकं फलम् ।
59 आयतिस्तूत्तरः काल
60 उदर्कस्तद्भवं फलम् ॥ १६२ ॥
61 व्योमान्तरिक्षं गगनं घनाश्रयो विहाय आकाशमनन्तपुष्करे ।
62 अभ्रं सुराभ्रोडुमरुत्पथो ऽम्बरं खं द्योदिवौ विष्णुपदं वियन्नभः ॥ १६३ ॥
63 नभ्राट्तडित्वान्मुदिरो घनाघनो ऽभ्रं धूमयोनिस्तनयित्नुमेघाः ।
64 जीमूतपर्जन्यबलाहका घनो धाराधरो वाहदमुग्धरा जलात् ॥ १६४ ॥
65 कादम्बिनी मेघमाला
66 दुर्दिनं मेघजं तमः ।
67 आसारो वेगवान्वर्षो
68 वातास्तं वारि शीकरः ॥ १६५ ॥
69 वृष्ट्यां वर्षणवर्षे
70 तद्विघ्ने माल्यम्लायवात् ।

53. 2000 juga's der Götter oder 2 kalpa's der Menschen bilden einen Tag und eine Nacht Brahma's. — 55. 71 juga's der Götter bilden ein manvantara. — 55. 56. Weltende (10 W.). — 57. Gegenwart (2 W.). — 58. Unmittelbare Vergeltung. — 59. Zukunft. — 60. Zukünftige Vergeltung. — 61. 62. Aether (20 W.). — 63. 64. Wolke (17 W.). — 65. Reihe von Wolken. — 66. Trüber Tag. — 67. Platzregen. — 68. Vom Winde getriebener Regen. — 69. Regen (3 W.). — 70. Dürre (2 W.).

71 घनोपलस्तु करकः

72 काष्ठाशा दिग्हरित्ककुब् ॥ १६६ ॥

73 पूर्वा प्राची

74 दक्षिणापाची

75 प्रतीची तु पश्चिमा ।

76 अपरा-

77 थोत्तरोदीची

78 विदिक्चापदिशं प्रदिक् ॥ १६७ ॥

79 दिश्यं दिग्भववस्तु-

80 न्यपागपाचीन-

81 मुदगुदीचीनम् ।

82 प्राक्प्राचीनं च समे

83 प्रत्यक्तु स्यात्प्रतीचीनम् ॥ १६८ ॥

84 तिर्यग्दिशां तु पतय इन्द्राग्नियमनैर्ऋताः ।

85 वरुणो वायुकुवेरावीशानश्च यथाक्रमम् ॥ १६९ ॥

86 ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः ।

87 पुष्पदन्तः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः ॥ १७० ॥

71. Hagel (2 W.). — **72.** Weltgegend (5 W.). — **73.** Osten (2 W.). — **74.** Süden (2 W.). — **75. 76.** Westen (3 W.). — **77.** Norden (2 W.). — **78.** Nebengegend (Südost, Südwest, Nordwest, Nordost) (3 W.). — **79.** In einer Weltgegend befindlich. — **80.** Im Süden gelegen (2 W.). — **81.** Im Norden g. (2 W.). — **82.** Im Osten g. (2 W.). — **83.** Im Westen g. (2 W.). — **84. 85.** Die Hüter der 8 Weltgegenden der Ordnung nach (von Osten nach Südosten u. s. w.). — **86. 87.** Die Elephanten der 8 Weltgegenden.

88 इन्द्रो हरिर्दुश्च्यवनो ऽच्युताग्रजो वज्री विडौजा मघवान्पुरंदरः ।
89 प्राचीनबर्हिः पुरुहूतवासवौ संक्रन्दनाखण्डलमेघवाहनाः ॥ १७१ ॥
90 सुत्रामवास्तोष्पतिदल्मिशक्रा वृषा शुनासीरसहस्रनेत्रौ ।
91 पर्जन्यहर्यश्वऋभुक्षिबाहुदन्तेयवृद्धश्रवसस्तुराषाड् ॥ १७२ ॥
92 सुरर्षभस्तपस्तक्षो जिष्णुर्वरशतक्रतुः ।
93 कौशिकः पूर्वदिग्देवाप्सरःस्वर्गशचीपतिः ॥ १७३ ॥
94 पृतनाषाडुग्रधन्वा मरुत्वान्मघवा-
95 स्य तु ।
96 द्विषः पाको ऽद्रयो वृत्रः पुलोमा नमुचिर्बलः ॥ १७४ ॥
97 जम्भः
98 प्रिया शचीन्द्राणी पौलोमी जयवाहिनी ।
99 तनयस्तु जयन्तः स्याज्जयदत्तो जयश्च सः ॥ १७५ ॥
1 सुता जयन्ती तवीषी तावि-
2 ष्युच्चैःश्रवा हयः ।
3 मातलिः सारथि-
4 र्देवनन्दी द्वाःस्थो
5 गजः पुनः ॥ १७६ ॥
6 ऐरावणो ऽभ्रमातंगचतुर्दन्तार्कसोदराः ।
7 ऐरावतो हस्तिमल्लः श्वेतगजो ऽभ्रमुप्रियः ॥ १७७ ॥
8 वैजयन्तौ तु प्रासादध्वजौ

88—94. Indra (42 W.). — 95—97. Die 7 Feinde Indra's. — 98. Indra's Gemahlin (4 W.). — 99. Indra's Sohn (3 W.). — 1. Indra's Tochter (3 W.). — 2. Indra's Ross. — 3. Indra's Wagenlenker. — 4. Indra's Thürsteher. — 5—7. Indra's Elephant (8 W.). — 8. Indra's Pallast und Banner.

9 पुर्यमरावती ।
10 सरो नन्दीसरः
11 पर्षत्सुधर्मा
12 नन्दनं वनम् ॥ १७८ ॥
13 वृक्षः कल्पः पारिजातो मन्दारो हरिचन्दनः ।
14 संतानश्च
15 धनुर्देवायुधं
16 तदृजु रोहितम् ॥ १७९ ॥
17 दीर्घं त्वैरावतं
18 वज्रं त्वशनिर्ह्लादिनी स्वरुः ।
19 शतकोटिः पविः शम्बो दम्भोलिर्भिदुरं भिदुः ॥ १८० ॥
20 व्याधामः कुलिशो
21 ऽस्यार्चिरतिभीः
22 स्फूर्जथुर्ध्वनिः ।
23 स्वर्वैद्यावश्विनीपुत्रावश्विनौ वडवासुतौ ॥ १८१ ॥
24 नासिक्यावर्कजौ दस्रौ नासत्यावब्धिजौ यमौ ।
25 विश्वकर्मा पुनस्त्वष्टा विश्वकृद्देववर्धकिः ॥ १८२ ॥
26 स्त्रः स्वर्गिस्त्रियो ऽप्सरसः स्वर्वेश्या उर्वशीमुखाः ।

9. Indra's Stadt. — 10. Indra's Teich. — 11. Indra's Hof. — 12. Indra's Hain. — 13. 14. Indra's 5 Bäume. — 15. Indra's Bogen. — 16. Indra's gerader Bogen. — 17. Indra's gerader und langer Bogen. — 18—20. Indra's Donnerkeil (12 W.). — 21. Der Lichtglanz des Donnerkeils, der Blitz. — 22. Der Schall des Donnerkeils, der Donner. — 23. 24. Die beiden Açvin's (10 W.). — 25. Viçvakarman, der Baumeister der Götter (4 W.). — 26. Urvaçî und die übrigen sind die Mädchen der Götter (4 W.).

27 हाहाद्यस्तु गन्धर्वा गान्धर्वा देवगायनाः ॥ १८३ ॥

28 यमः कृतान्तः पितृदक्षिणाशाप्रेतात्पतिर्दण्डधरोऽर्कसूनुः ।

29 कीनाशमृत्यू समवर्तिकालौ शीर्णाङ्घ्रिहर्यन्तकधर्मराजाः ॥ १८४ ॥

30 यमराजः श्राद्धदेवः शमनो महिषध्वजः ।

31 कालिन्दीसोदरश्चापि

32 धूमोर्णा तस्य वल्लभा ॥ १८५ ॥

33 पुरी पुनः संयमनी

34 प्रतीहारस्तु वैध्यतः ।

35 दासौ चण्डमहाचण्डौ

36 चित्रगुप्तश्च लेखकः ॥ १८६ ॥

37 स्याद्राक्षसः पुण्यजनो नृचक्षा यावाशरः कौणपयातुधानौ ।

38 रात्रिंचरो रात्रिचरः पलादः कीनाशरक्षो निकसात्मजश्च ॥ १८७ ॥

39 क्रव्यात्कर्बुरनैर्ऋतावसृक्पो

40 वरुणस्त्वर्णवमन्दिरः प्रचेताः ।

41 जलयादःपतिपाशिमेघनादा जलकान्तारः स्यात्परंजनश्च ॥ १८८ ॥

42 श्रीदः सितोदरकुह्येशसखाः पिशाचकीच्छावसुत्रिशिरऐलविलैकपिङ्गाः ।

43 पौलस्त्यवैश्रवणरत्नकराः कुवेरयक्षौ नृधर्मधनदौ नरवाहनश्च ॥ १८९ ॥

44 कैलासौका यक्षधननिधिकिंपुरुषेश्वरः ।

45 विमानं पुष्पकं

27. Hâhâ und die übrigen sind die Sänger der Götter (3 W.). — **28—31.** Jama (20 W.). — **32.** Jama's Gemahlin. — **33.** Jama's Stadt. — **34.** Jama's Kämmerling. — **35.** Die beiden Diener Jama's. — **36.** Jama's Schreiber. — **37—39.** Râkshasa (17 W.). — **40. 41.** Varuṇa (9 W.). — **42—44.** Kuvera (22 W.). — **45.** Kuvera's Wagen.

46 चैत्ररथं वनं

47 पुरी प्रभा ॥ १६० ॥

48 अलका वस्वोकसारा

49 सुतोऽस्य नलकूबरः ।

50 वित्तं रिक्थं स्वापतेयं राः सारं विभवो वसु ॥ १६१ ॥

51 द्युम्नं द्रव्यं पृक्थमृक्थं स्वमृक्णं द्रविणं धनम् ।

52 हिरण्यार्थौ

53 निधानं तु कुनाभिः शेवधिर्निधिः ॥ १६२ ॥

54 महापद्मश्च पद्मश्च शङ्खो मकरकच्छपौ ।

55 मुकुन्दकुन्दनीलाश्च चर्चाश्च निधयो नव ॥ १६३ ॥

56 यक्षः पुण्यजनो राजा गुह्यको वटवास्यपि ।

57 किंनरस्तु किंपुरुषस्तुरंगवदनो मयुः ॥ १६४ ॥

58 शंभुः शर्वः स्थाणुरीशान ईशो रुद्रोड्डीशो वामदेवो वृषाङ्कः ।

59 कण्ठेकालः शंकरो नीलकण्ठः श्रीकण्ठोग्रो धूर्जटिर्भीमभर्गौ ॥ १६५ ॥

60 मृत्युंजयः पञ्चमुखोऽष्टमूर्तिः श्मशानवेश्मा गिरीशः ।

61 षण्ढः कपर्दीश्वर ऊर्ध्वलिङ्ग एकात्रिदृग्भालदृगेकपादः ॥ १६६ ॥

62 मृडोऽट्टहासी घनवाहनोऽहिर्बुध्नो विरूपाक्षविषान्तकौ च ।

63 महाव्रती वह्निहिरण्यरेताः शिवोऽस्थिधन्वा पुरुषास्थिमाली ॥ १६७ ॥

64 स्याद्व्योमकेशः शिपिविष्टभैरवौ दिक्कृत्तिवासा भवनीललोहितौ ।

65 सर्वज्ञनाट्यप्रियखण्डपर्शवो महापरा देवनटेश्वरा हरः ॥ १६८ ॥

66 पशुप्रमथभूतोमापतिः पिङ्गजटेक्षणाः ।

46. Kuvera's Hain. — **47. 48.** Kuvera's Stadt (3 W.). — **49.** Kuvera's Sohn. — **50—52.** Besitz, Güter (17 W.). — **53.** Schatz (4 W.). — **54. 55.** Die neun Schätze Kuvera's. — **56.** Jaksha (5 W.). — **57.** Kiñnara (4 W.). — **58 - 68.** Çiva (77 W.).

67 पिनाकशूलखट्वाङ्गगङ्गाहीन्दुकपालभृत् ॥ १९९ ॥

68 गजपूषपुरानङ्गकालान्धकमखासुहृद् ।

69 कपर्दो ऽस्य जटाजूटः

70 खट्वाङ्गस्तु सुखंसुणः ॥ २०० ॥

71 पिनाकं स्यादाजगवमजकावं च तद्धनुः ।

72 ब्राह्म्याद्या मातरः सप्त

73 प्रमथाः पार्षदा गणाः ॥ २०१ ॥

74 लघिमा वशितेशित्वं प्राकाम्यं महिमाणिमा ।

75 यत्रकामावसायित्वं प्राप्तिरैश्वर्यमष्टधा ॥ २०२ ॥

76 गौरी काली पार्वती मातृमातापर्णा रुद्राण्यम्बिका त्र्यम्बकोमा ।

77 दुर्गा चण्डी सिंहयाना मृडानीकात्यायन्यौ दक्षजार्या कुमारी ॥ २०३ ॥

78 सती शिवा महादेवी शर्वाणी सर्वमङ्गला ।

79 भवानी कृष्णमैनाकस्वसा मेनाद्रिजेश्वरा ॥ २०४ ॥

80 निशुम्भशुम्भमहिषमथनी भूतनायिका ।

81 तस्याः सिंहो मनस्तालः

82 सख्यौ तु विजया जया ॥ २०५ ॥

69. Çiva's Haarzopf (2 W.). — 70. Çiva's Waffe (2 W.). — 71. Çiva's Bogen (3 W.). — 72. Brâhmî und die übrigen sind die 7 Mütter (Energien der Gottheiten). — 73. Çiva's Gefolge (3 W.) — 74. 75. Çiva's Oberherrschaft beruht auf folgenden acht Kräften: sich leicht zu machen, die Natur sich zu Willen zu machen, über die Wesen zu herrschen, jedes Verlangen auszuführen, sich gross und sich klein zu machen, Alles nach seinem Willen zu gestalten, Alles zu erreichen. — 76 – 80. Çiva's Gemahlin (32 W.). — 81. Ihr Löwe. — 82. Ihre beiden Freundinnen (2 W.).

83 चामुण्डा चर्चिका चर्ममुण्डा मार्जारकर्णिका ।
84 कर्णमोटी महागन्धा भैरवी च कपालिनी ॥ २०६ ॥
85 हेरम्बो गणविघ्नेशः पर्शुपाणिर्विनायकः ।
86 द्वैमातुरो गजास्यैकदन्तौ लम्बोदराखुगौ ॥ २०७ ॥
87 स्कन्दः स्वामी महासेनः सेनानीः शिखिवाहनः ।
88 षाण्मातुरो ब्रह्मचारी गङ्गोमाकृत्तिकासुतः ॥ २०८ ॥
89 द्वादशाक्षो महातेजाः कुमारः षण्मुखो गुहः ।
90 विशाखः शक्तिभृत्क्रौञ्चतारकारिः शराग्निभूः ॥ २०९ ॥
91 भृङ्गी भृङ्गिरिटिर्भृङ्गिरीटिर्नाड्यस्थिविग्रहः ।
92 कूष्माण्डके केलिकिलो
93 नन्दीशे तण्डुनन्दिनौ ॥ २१० ॥
94 द्रुहिणो विरिञ्चिर्द्रुघणो विरिञ्चः परमेष्ठ्यजो ऽष्टश्रवणाः स्वयंभूः ।
95 कमलः कविः सात्विकवेदगर्भौ स्थविरः शतानन्दपितामहौ कः ॥ २११ ॥
96 धाता विधाता विधिवेधसौ ध्रुवः पुराणगो हंसगविश्वरेतसौ ।
97 प्रजापतिर्ब्रह्मचतुर्मुखौ भवान्तकृज्जगत्कर्तृसरोरुहासनौ ॥ २१२ ॥
98 शंभुः शतधृतिः स्रष्टा सुरज्येष्ठो विरिञ्चनः ।
99 हिरण्यगर्भो लोकेशो नाभिपद्मात्मभूरपि ॥ २१३ ॥
1 विष्णुर्जिष्णुर्जनार्दनौ हरिहृषीकेशाच्युताः केशवो
2 दाशार्हः पुरुषोत्तमो ऽब्धिशयनोपेन्द्रावजेन्द्रानुजौ ।
3 विष्वक्सेननरायणौ जलशयो नारायणः श्रीपतिः

83. 84 K'âmuṇḍâ, **Çiva's** Gemahlin in einer besondern Form (8 W.). — **85. 86.** **Ganeça** (10 W.). — **87—90.** **Skanda**, der Kriegsgott (21 W.). — **91.** **Çiva's** Diener (5 W.). — **92.** Ein andrer Diener **Çiva's** (2 W.). — **93.** Ein dritter Diener (3 W.). — **94—99.** **Brahma** (44 W.). — **1—13.** **Vishṇu** (75 W.)

4 दैत्यारिश्च पुराणयज्ञपुरुषस्तार्क्ष्यध्वजो ऽधोक्षजः ॥ २१४ ॥
5 गोविन्दषड्विन्दुमुकुन्दकृष्णा वैकुण्ठपद्मेशयपद्मनाभाः ।
6 वृषाकपिर्माधववासुदेवौ विश्वंभरः श्रीधरविश्वरूपौ ॥ २१५ ॥
7 दामोदरः शौरिसनातनौ विधुः पीताम्बरो मार्जजिनौ कुमोदकः ।
8 त्रिविक्रमो जह्नुचतुर्भुजौ पुनर्वसुः शतावर्तगदाग्रजौ स्वभूः ॥ २१६ ॥
9 मुञ्जकेशिवनमालिपुण्डरीकाक्षबभ्रुशशबिन्दुवेधसः ।
10 पृश्निशृङ्गधरणीधरात्मभूपाण्डवायनसुवर्णबिन्दवः ॥ २१७ ॥
11 श्रीवत्सो देवकीसूनुर्गोपेन्द्रो विष्टरश्रवाः ।
12 सोमसिन्धुर्जगन्नाथो गोवर्धनधरो ऽपि च ॥ २१८ ॥
13 यदुनाथो गदाशार्ङ्गचक्रश्रीवत्सशङ्खभृत् ।
14 मधुधेनुकचाणूरपूतनायमलार्जुनाः ॥ २१९ ॥
15 कालनेमिहयग्रीवशकटारिष्टकैटभाः ।
16 कंसकेशिमुराः साल्वमैन्दद्विविदराहवः ॥ २२० ॥
17 हिरण्यकशिपुर्बाणः कालियो नरको बलिः ।
18 शिशुपालश्चास्य वध्या
19 वैनतेयस्तु वाहनम् ॥ २२१ ॥
20 शङ्खो ऽस्य पाञ्चजन्यो
21 ऽङ्कः श्रीवत्सो
22 ऽसिस्तु नन्दकः ।
23 गदा कौमोदकी
24 चापं शार्ङ्गं

14—18. 23 Feinde Vishṇu's. — 19. Vishṇu's Vehikel, der Vogel Garuḍa. — 20. Vishṇu's Muschel. — 21. Vishṇu's Zeichen. — 22. Vishṇu's Schwert. — 23. Vishṇu's Keule. — 24. Vishṇu's Bogen.

25 चक्रं सुदर्शनः ॥ २२२ ॥
26 मणिः स्यमन्तको हस्ते
27 भुजमध्ये तु कौस्तुभः ।
28 वसुदेवो भूकश्यपो दुन्दुरानकदुन्दुभिः ॥ २२३ ॥
29 रामो हली मुसलिसात्वतकामपालाः संकर्षणः प्रियमधुर्बलरौहिणेयौ ।
30 रुक्मिप्रलम्बयमुनाभिदनन्तताललक्ष्मैककुण्डलसितासितरेवतीशाः ॥ २२४ ॥
31 बलदेवो बलभद्रो नीलवस्त्रोऽच्युताग्रजः ।
32 मुसलं त्वस्य सौनन्दं
33 हलं संवर्तकाह्वयम् ॥ २२५ ॥
34 लक्ष्मीः पद्मा रमा या मा ता सा श्रीः कमलेन्दिरा ।
35 हरिप्रिया पद्मवासा क्षीरोदतनयापि च ॥ २२६ ॥
36 मदनो जराभीरुरनङ्गमन्मथौ कमनः कलाकेलिरनन्यजोऽङ्गजः ।
37 मधुदीपमारौ मधुसारथिः स्मरो विषमायुधो दर्पककामहृच्छयाः ॥ २२७ ॥
38 प्रद्युम्नः श्रीनन्दनश्च कंदर्पः पुष्पकेतनः ।
39 पुष्पाण्यस्येषुचापास्त्रा-
40 ण्यरी शंवरशूर्पकौ ॥ २२८ ॥
41 केतनं मीनमकरौ
42 बाणाः पञ्च
43 रतिः प्रिया ।

25. Vishṇu's Diskus. — 26. Juwel auf Vishṇu's Hand. — 27. Juwel auf Vishṇu's Brust. — 28. Vishṇu's Vater (4 W.). — 29—31. Baladeva (21 W.). — 32. Baladeva's Keule. — 33. Baladeva's Pflug. — 34. 35. Vishṇu's Gemahlin Lakshmî (14 W.). — 36 — 38. Kâma (20 W.). — 39. Kâma's Pfeil, Bogen und Wurfgeschoss sind Blumen. — 40. Kâma's zwei Feinde. — 41. Kâma's zwei Attribute. — 42. Kâma hat fünf Pfeile. — 43. Kâma's Gemahlin.

44 मनःशृङ्गारसंकल्पात्मानो योनिः

45 सुहृन्मधुः ॥ २२९ ॥

46 सुतोऽनिरुद्ध ऋष्याङ्क उषेशो ब्रह्मसूश्च सः ।

47 गरुडः शाल्मल्यरुणावरजो विष्णुवाहनम् ॥ २३० ॥

48 सौपर्णेयो वैनतेयः सुपर्णः सर्पारातिर्वज्रजिद्वज्रतुण्डः ।

49 पक्षिस्वामी काश्यपिः स्वर्णकायस्तार्क्ष्यः कामायुर्गरुत्मान्सुधाहृद् ॥ २३१ ॥

50 बुद्धस्तु सुगतो धर्मधातुस्त्रिकालविज्जिनः ।

51 बोधिसत्त्वो महाबोधिरार्यः शास्ता तथागतः ॥ २३२ ॥

52 पञ्चज्ञानः षडभिज्ञो दशार्हो दशभूमिगः ।

53 चतुस्त्रिंशज्जातकज्ञो दशपारमिताधरः ॥ २३३ ॥

54 द्वादशाक्षो दशबलस्त्रिकायः श्रीघनाद्वयो ।

55 समन्तभद्रः संगुप्तो दयाकूर्चो विनायकः ॥ २३४ ॥

56 मारलोकखजिद्धर्मराजो विज्ञानमातृकः ।

57 महामैत्रो मुनीन्द्रश्च

58 बुद्धाः स्युः सप्त ते ऽमी ॥ २३५ ॥

59 विपश्यी शिखी विश्वभूः क्रकुच्छन्दश्च काञ्चनः ।

60 काश्यपश्च

61 सप्तमस्तु शाक्यसिंहोऽर्कबान्धवः ॥ २३६ ॥

62 तथा राहुलसूः सर्वार्थसिद्धो गौतमान्वयः ।

63 मायाशुद्धोदनसुतो देवदत्ताग्रजश्च सः ॥ २३७ ॥

44. Die vier Geburtsstätten (joni) des **Kâma**. — 45. **Kâma's** Freund. — 46. **Kâma's** Sohn (4 W.). — 47—49. **Garuḍa**, **Vishnu's** Vehikel (17 W.). — 50—57. **Buddha** (32 W.). — 58—60. Die 7 **Buddha's**. — 61—63. Der 7te **Buddha** (8 W.).

64 असुरा दितिदनुजाः पातालौकःसुरारयः ।
65 पूर्वदेवाः शुक्रशिष्या
66 विद्यादेव्यस्तु षोडश ॥ २३८ ॥
67 रोहिणी प्रज्ञप्ती वज्रशृङ्खला कुलिशाङ्कुशा ।
68 चक्रेश्वरी नरदत्ता काल्यथो ऽसौ महापरा ॥ २३९ ॥
69 गौरी गन्धारी सर्वास्त्रमहाज्वाला च मानवी ।
70 वैरोट्याच्छुप्ता मानसी महामानसिकेति ताः ॥ २४० ॥
71 वाग्ब्राह्मी भारती गौर्गीर्वाणी भाषा सरस्वती ।
72 श्रुतदेवी
73 वचनं तु व्याहारो भाषितं वचः । २४१ ॥
74 सविशेषणमाख्यातं वाक्यं
75 स्त्याद्यन्तकं पदम् ।
76 शुद्धसिद्धकृतेभ्यो ऽन्त आप्तोक्तिः समयागमौ ॥ २४२ ॥
77 आचाराङ्गं सूत्रकृतं स्थानाङ्गं समवाययुग् ।
78 पञ्चमं भगवत्यङ्गं ज्ञाताधर्मकथापि च ॥ २४३ ॥
79 उपासकान्तकृदनुत्तरोपपातिकादशाः ।
80 प्रश्नव्याकरणं चैव विपाकश्रुतमेव च ॥ २४४ ॥
81 इत्येकादश सोपाङ्गान्यङ्गानि

64. 65. Die Asura's (7 W.) — 66—70. Die 16 Vidjâdevî's. — 71. 72. 1) Sarasvatî, die Göttin der Rede, 2) Rede (9 W.). — 73. Rede (4 W.). — 74. Ein Verbum finitum mit seinen Ergänzungen heisst Satz — 75. Was auf *s* (die Endung des 1ten Cas. Sg.) und die übrigen Casusendungen, so wie das, was auf *ti* (die Endung der 3ten Person Sg. im Verbo) und die übrigen Personalendungen ausgeht, heisst Wort (pada). — 76. Bewiesene Wahrheit (6 W.). — 77—83. Die 12 hei-

82 द्वादशं पुनः ।

83 दृष्टिवादो

84 द्वादशाङ्गी स्याद्गणिपिटकाह्वया ॥ २४५ ॥

85 परिकर्मसूत्रपूर्वानुयोगपूर्वगतचूलिकाः पञ्च ।

86 स्युर्दृष्टिवादभेदाः

87 पूर्वाणि चतुर्दशापि पूर्वगते ॥ २४६ ॥

88 उत्पादपूर्वमग्रायणीयमथ वीर्यतः प्रवादं स्यात् ।

89 अस्तेर्ज्ञानात्सत्यात्तदात्मनः कर्मणश्च परम् ॥ २४७ ॥

90 प्रत्याख्यानं विद्याप्रवादकल्याणनामधेये च ।

91 प्राणावायं च क्रियाविशालमथ लोकबिन्दुसारमिति ॥ २४८ ॥

92 स्वाध्यायः श्रुतिराम्नायश्छन्दो वेद-

93 स्त्रयी पुनः ।

94 ऋग्यजुःसामवेदाः स्यु-

95 रथर्वा तु तदुद्धृतिः ॥ २४९ ॥

96 वेदान्तः स्यादुपनिष-

97 दोंकारप्रणवौ समौ ।

98 शिक्षा कल्पो व्याकरणं छन्दोज्योतिर्निरुक्तयः ॥ २५० ॥

99 षडङ्गानि

ligen Schriften der G'aina's. — 84. Die Sammlung der 12 heiligen Bücher (2 W.). — 85. 86. Die fünf Theile der 12ten Schrift. — 87—91. Die 14 Pûrva's oder älteren Schriften der G'aina's. — 92. Veda (5 W.). — 93. 94. Die 3 ersten Veda's. — 95. Der Atharva-veda ist ein Auszug aus den 3 ersten Veda's. — 96. Vedânta (2 W.). — 97. Die mystische Silbe *om* (2 W.). — 98. 99. Die 6 Anhänge zu den Veda's.

1 धर्मशास्त्रं स्यात्स्मृतिर्धर्मसंहिता ।
2 आन्वीक्षिकी तर्कविद्या
3 मीमांसा तु विचारणा ॥ २५१ ॥
4 सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च ।
5 वंशानुवंशचरितं पुराणं पञ्चलक्षणम् ॥ २५२ ॥
6 षडङ्गी वेदाश्चत्वारो मीमांसान्वीक्षिकी तथा ।
7 धर्मशास्त्रं पुराणं च विद्या एताश्चतुर्दश ॥ २५३ ॥
8 सूत्रं सूचनकृ-
9 द्भाष्यं सूत्रोक्तार्थप्रपञ्चकम् ।
10 प्रस्तावस्तु प्रकरणं
11 निरुक्तं पदभञ्जनम् ॥ २५४ ॥
12 अवान्तरप्रकरणविश्रामे शीघ्रपाठतः ।
13 आह्निक-
14 मधिकरणं त्वेकन्यायोपपादनम् ॥ २५५ ॥

1. Gesetzbuch (3 W.). — 2. Logik (2 W.). — 3. Exegese der Veda's (2 W.). — 4. 5. Ein Purâṇa hat 5 charakteristische Merkmale: die Schöpfung, die Wiederschöpfung, die Genealogie der ältesten Geschlechter, die Manu-Perioden, die Geschichte der älteren und neueren Geschlechter. — 6. 7. Die 6 Vedânga's, die 4 Veda's, die Exegese, die Logik, die Gesetzbücher und die Purâṇa's bilden die 14 Wissenschaften. — 8. Conciser Lehrsatz. — 9. Ein Bhâshja führt den im Sûtra ausgesprochenen Lehrsatz weiter aus. — 10. Einleitung (2 W.). — 11. Wort-Analyse (2 W.). — 12. 13. Âhnika heisst ein Abschnitt in einem Werke, mit dem ein daselbst behandelter Artikel zu Ende geht, und der, wenn man schnell liest, ungefähr in einem Tage durchgemacht werden kann. — 14. Ein Adhikaraṇa behandelt einen speciellen Gegenstand.

15 उक्तानुक्तदुरुक्तार्थचिन्ताकारि तु वार्त्तिकम् ।
16 टीका निरन्तरव्याख्या
17 पञ्जिका पदभञ्जिका ॥ २५६ ॥
18 निबन्धवृत्ती अन्वर्थे
19 संग्रहस्तु समाहृतिः ।
20 परिशिष्टपद्धत्यादीन्यथानेन समुन्नयेत् ॥ २५७ ॥
21 कारिका तु स्वल्पवृत्तौ
22 बह्वोरर्थस्य सूचनी ।
23 कलिन्दिका सर्वविद्या
24 निघण्टुर्नामसंग्रहः ॥ २५८ ॥
25 इतिहासः पुरावृत्तं
26 प्रवह्लिका प्रहेलिका ।
27 जनश्रुतिः किंवदन्ती
28 वार्त्तैतिह्यं पुरातनी ॥ २५९ ॥
29 वार्त्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्त उदन्तो

15. Ein Vârttika erwägt das Gesagte, das ungesagt Gebliebene und das falsch Gesagte. — 16. Fortlaufende Erkläruug. — 17. Zerlegung zusammenhängender Worte in die einzelnen Bestandtheile (2 W.). — 18. Die Bedeutung von Nibandha und Vṛtti ergiebt sich von selbst. — 19. Resumé (2 W.). — 20. Pariçishṭa, Padhati und Anderes erkläre man sich selbst auf die angedeutete Weise. — 21. Kurzgefasste Erklärung. — 22. Erklärung schwieriger Stellen. — 23. Kalindikâ umfasst alle Wissenschaften. — 24. Wörtersammlung (2 W.). — 25. Eine Begebenheit aus alten Zeiten. — 26. Räthsel (2 W.). — 27. Gerücht (2 W.). — 28. Alte überlieferte Sage. — 29. Nachrichten, Anzeige (4 W.).

30 ऽथाह्वयो ऽभिधा ।

31 गोत्रसंज्ञानामधेयाख्याह्वाभिख्याश्च नाम च ॥ २६० ॥

32 संबोधनमामन्त्रणा-

33 माह्वानं त्वभिमन्त्रणम् ।

34 आकारणां हवो हूतिः

35 संहूतिर्बहुभिः कृता ॥ २६१ ॥

36 उदाहार उपोद्घात उपन्यासश्च वाग्मुखम् ।

37 व्यवहारो विवादः

38 स्याच्छपथः शपनं शपः ॥ २६२ ॥

39 उत्तरं तु प्रतिवचः

40 प्रश्नः पृच्छानुयोजनम् ।

41 कथंकथिकता चा-

42 थ देवप्रश्न उपश्रुतिः ॥ २६३ ॥

43 चटु चाटु प्रियप्रायं

44 प्रियसत्यं तु सूनृतम् ।

45 सत्यं सम्यक्समीचीनमृतं तथ्यं यथातथम् ॥ २६४ ॥

46 यथास्थितं च सद्भूते

47 ऽलीके तु वितथानृते ।

30. 31. Name (9 W.). — 32. Anrede (2 W.). — 33. 34. Anruf (5 W.). — 35. Ein von vielen Menschen zugleich ausgestossener Anruf. — 36. Eingang einer Rede (4 W.). — 37. Rechtsstreit (2 W.). — 38. Eid (3 W.). — 39. Antwort (2 W.). — 40. 41. Frage (4 W.). — 42. Wahrsagerei (2 W.). — 43. Freundliche Rede (3 W.). — 44. Freundliche und dabei wahrhafte Rede. — 45 46. Wahrheit (8 W.). — 47. Unwahrheit (3 W.).

48 अथ क्लिष्टं संकुलं च परस्परपराहतम् ॥ २६५ ॥
49 शान्त्वं सुमधुरं
50 ग्राम्यमश्लीलं
51 क्लिष्टमस्फुटम् ।
52 लुप्तवर्णपदं ग्रस्त-
53 मवाच्यं स्यादनक्षरम् ॥ २६६ ॥
54 अम्बूकृतं सथूत्कारं
55 निरस्तं त्वरयोदितम् ।
56 आम्रेडितं द्वित्रिरुक्त-
57 मबद्धं तु निरर्थकम् ॥ २६७ ॥
58 पृष्ठमांसादनं तद्यत्परोक्षे दोषकीर्तनम् ।
59 मिथ्याभियोगो ऽभ्याख्यानं
60 संगतं हृदयंगमम् ॥ २६८ ॥
61 परुषं निष्ठुरं रूक्षं विक्रुष्ट-
62 मथ घोषणा ।
63 उच्चैर्घुष्टं

48. Widerspruch (2 W.). — **49.** Ueberaus freundliche Rede. — **50.** Ungeschliffene Rede (2 W.). — **51.** Undeutliche Rede. — **52.** Rede, bei der man ganze Silben und Worte verschluckt. — **53.** Unpassende Rede (2 W.). — **54.** Eine von Speien begleitete Rede. — **55.** Schnell ausgestossene Rede. — **56.** Zwei- oder dreimalige Wiederholung. — **57.** Sinnlose Rede. — **58.** Hinter dem Rücken Böses von Jemand sprechen. — **59.** Verleumdung. — **60.** Ueberzeugende Rede (2 W.). — **61.** Rauhe, unfreundliche Rede (4 W.). — **62. 63.** Lautes Sprechen (2 W.).

64 वर्णनेडा स्तवः स्तोत्रं स्तुतिर्नुतिः ॥ २६९ ॥
65 श्लाघा प्रशंसार्थवादः
66 सा तु मिथ्या विकत्थनम् ।
67 जनप्रवादः कौलीनं विगानं वचनीयता ॥ २७० ॥
68 स्यादवर्ण उपक्रोशो वादो निःपर्यपात्परः ।
69 गर्हणा धिक्क्रिया निन्दा कुत्सा क्षेपो जुगुप्सनम् ॥ २७१ ॥
70 आक्रोशाभीषङ्गक्षेपाः शापः
71 स क्षारणा रते ।
72 विरुद्धशंसनं गालि-
73 राशीर्मङ्गलशंसनम् ॥ २७२ ॥
74 श्लोकः कीर्तिर्यशो ऽभिख्या समाज्ञा
75 रुशती पुनः ।
76 अशुभा वा-
77 क्शुभा कल्या
78 चर्चरी चर्भटी रागे ॥ २७३ ॥
79 यः सनिन्द उपालम्भस्तत्र स्यात्परिभाषणम् ।
80 आपृच्छालापः संभाषा-
81 नुलापः स्यान्मुहुर्वचः ॥ २७४ ॥

64. 65. Lob (9 W.). — 66. Unverdientes Lob. — 67. Böses Gerücht (4 W.). — 68. 69. Tadel (11 W.). — 70. Fluch (4 W.). — 71. Auf den Beischlaf bezüglicher Fluch. — 72. Verfluchung. — 73. Segen. — 74. Ruf, Berühmtheit (5 W.). — 75. 76. Unglückverheissend (Rede). — 77. Glückverheissend (Rede). — 78. Freudenruf (2 W.). — 79. Ernste Zurechtweisung. — 80. Anrede (2 W.). — 81. Wiederholung.

82 अनर्थकं तु प्रलापो

83 विलापः परिदेवनम् ।

84 उल्लापः काक्वा-

85 गन्योऽन्योक्तिः संलापसंकथे ॥ २७५ ॥

86 विप्रलापो विरुद्धोक्ति-

87 रपलापस्तु निह्नवः ।

88 सुप्रलापः सुवचनं

89 संदेशवाक्तु वाचिकम् ॥ २७६ ॥

90 आज्ञा शिष्टिर्निराङ्भ्यो देशो नियोगशासने ।

91 अववादो ऽ-

92 प्यथाहूय प्रेषणं प्रतिशासनम् ॥ २७७ ॥

93 संवित्संधास्थाभ्युपायः संप्रत्याङ्भ्यः परः श्रवः ।

94 अङ्गीकारो ऽभ्युपगमः प्रतिज्ञागूश्च संगरः ॥ २७८ ॥

95 गीतवाद्यनृत्यत्रयं नाट्यं तौर्यत्रिकं च तद् ।

96 संगीतं प्रेक्षणार्थे ऽस्मि-

97 ञ्शास्त्रोक्ते नाट्यधर्मिका ॥ २७९ ॥

98 गीतं गानं गेयं गीतिर्गान्धर्व-

82. Dummes Geschwätz. — 83. Wehklagen. — 84. Heftiger Ausruf. — 85. Unterredung, Gespräch (2 W.). — 86. Widerrede. — 87. Verschweigen (2 W.). — 88. Beredtsamkeit. — 89. Auftrag. — 90. 91. Befehl (8 W.). — 92. Jemand zu sich rufen und ihn alsdann mit einer Botschaft absenden. — 93. 94. Einwilligung, Versprechen (12 W.). — 95. Verbindung von Gesang, Instrumentalmusik und Tanz (2 W.). — 96. Aufführung eines nâṭja vor Zuschauern. — 97. Regeln in Betreff eines nâṭja. — 98. Gesang (5 W.).

99 अथ नर्तनम् ।
1 नटनं नृत्यं नृत्तं च लास्यं नाट्यं च ताण्डवम् ॥ २८० ॥
2 मण्डलेन तु यन्नृत्यं स्त्रीणां हल्लीसकं हि तत् ।
3 पानगोष्ठ्यामुच्चतालं
4 रणे वीरजयन्तिका ॥ २८१ ॥
5 स्थानं नाट्यस्य रङ्गः स्या-
6 त्पूर्वरङ्ग उपक्रमः ।
7 अङ्गहारो ऽङ्गविक्षेपो
8 व्यञ्जको ऽभिनयः समौ ॥ २८२ ॥
9 स चतुर्विध आहार्यो रचितो भूषणादिना ।
10 वचसा वाचिको ऽङ्गेनाङ्गिकः सत्त्वेन सात्त्विकः ॥ २८३ ॥
11 स्यान्नाटकं प्रकरणं भाणः प्रहसनं डिमः ।
12 व्यायोगः समवकारो वीथ्यङ्केहामृगा इति ॥ २८४ ॥
13 अभिनेयप्रकाराः स्यु-
14 र्भाषाः षट्संस्कृतादिकाः ।
15 भारती सात्त्वती कैशिक्यारभट्यौ च वृत्तयः ॥ २८५ ॥

99. 1. Tanz (7 W.). — **2.** Ein von Frauen ausgeführter Rundtanz. — **3.** Tanz im Trinkhause. — **4.** Kriegstanz. — **5.** Bühne. — **6.** Vorspiel zum nâṭja. — **7.** Gesticulation (2 W.). — **8.** Ausdruck der Gefühle (2 W.). — **9. 10.** Dieser wird auf vierfache Art zu Wege gebracht: durch die Tracht, durch die Rede, durch die Glieder und durch die körperlichen Zustände (Weinen, Bleichwerden u. s. w.). (Für jede Art ein besonderer Ausdruck). — **11—13.** Zehn Arten dramatischer Spiele. — **14.** Sanskrit u. s. w. sind die sechs Sprachen im Drama. — **15.** Die vier Darstellungsmittel im Drama: der Vortrag, die körperlichen Zustände (Weinen, Lachen,

16 वाद्यं वादित्रमातोद्यं तूर्यं तूरं स्मरध्वजः ।
17 ततं वीणाप्रभृतिकं
18 तालप्रभृतिकं घनम् ॥ २८६ ॥
19 वंशादिकं तु शुषिर-
20 मानद्धं मुरजादिकम् ।
21 वीणा पुनर्घोषवती विपञ्ची कण्ठकूणिका ॥ २८७ ॥
22 वल्लकी सा-
23 थ तन्त्रीभिः सप्तभिः परिवादिनी ।
24 शिवस्य वीणानालम्बी
25 सरस्वत्यास्तु कच्छपी ॥ २८८ ॥
26 नारदस्य तु महती
27 गणानां तु प्रभावती ।
28 विश्वावसोस्तु बृहती
29 तुम्बरोस्तु कलावती ॥ २८९ ॥
30 चण्डालानां तु कटोलवीणा चाण्डालिका च सा ।
31 कायः कोलम्बकस्तस्या

Haarsträubung u. s. w.) (?), die Tracht (?) und die Gesticulation u. s. w. (?). — 16. Musikalisches Instrument (6 W.). — 17. Saiteninstrument, wie die Vîṇâ u. s. w. — 18. Schlaginstrument aus Metall, wie die Cymbel u. s. w. — 19. Blasinstrument, wie die Flöte u. s. w. — 20. Mit Fell bezogenes Instrument, wie der Muraǵa (Tambourin) u. s. w. — 21. 22. Vîṇâ (Laute) (5 W.). — 23. Vîṇâ mit 7 Saiten. — 24. Çiva's Vîṇâ. — 25. Vîṇâ der Sarasvatî. — 26. Nârada's Vîṇâ. — 27. Vîṇâ der Gaṇa's (Çiva's Gefolge). — 28. Viçvâvasu's Vîṇâ. — 29. Tumbaru's Vîṇâ. — 30. Vîṇâ der K'aṇḍâla's (2 W.). — 31. Körper der Vîṇâ.

32 उपनाहो निबन्धनम् ॥ २६० ॥
33 दण्डः पुनः प्रवालः स्या-
34 त्ककुभस्तु प्रसेवकः ।
35 मूले वंशशलाका स्यात्कलिका कूणिकापि च ॥ २६१ ॥
36 कालस्य क्रियया मानं तालः
37 साम्यं पुनर्लयः ।
38 द्रुतं विलम्बितं मध्यमोघस्तत्त्वं घनं क्रमात् ॥ २६२ ॥
39 मृदङ्गा मुरजः
40 सो ऽङ्क्यालिङ्ग्यूर्ध्वक इति त्रिधा ।
41 स्याद्यशःपटहो ढक्का
42 भेरी दुन्दुभिरानकः ॥ २६३ ॥
43 पटहो
44 ऽथ शारिका स्यात्कोणो वीणादिवादनम् ।
45 शृङ्गारहास्यकरुणा रौद्रवीरभयानकाः ॥ २६४ ॥
46 बीभत्साद्भुतशान्ताश्च रसाः

32. Das obere Ende des Halses der Vîṇâ, wo die Saiten befestigt werden. — 33. Hals der Vîṇâ. — 34. Ein Holz, welches am oberen Ende des Halses befestigt wird, um einen tieferen Ton hervorzubringen (2 W.). — 35. Ein Wirbel aus Rohr am unteren Ende der Vîṇâ (2 W.). — 36. Messung der Zeit durch eine Bewegung. — 37. Gleichmässige Zeitmessung oder Takt. — 38. Rascher, langsamer und gemässigter Takt. — 39. Tambourin (2 W.). — 40. Drei Arten von Tambourin. — 41. Grosse Trommel (2 W.). — 42. 43. Pauke (4 W.). — 44. Bogen oder Stäbchen, mit dem die Vîṇâ und andere Instrumente gespielt werden (2 W.). — 45. 46. Die neun Grundtöne in poetischen Kunstwerken: die Liebe, der Scherz, das

47 भावाः पुनस्त्रिधा ।
48 स्थायिसात्त्विकसंचारिप्रभेदैः
49 स्याद्रतिः पुनः ॥ २९५ ॥
50 रागो ऽनुरागो ऽनुरति-
51 र्हासस्तु हसनं हसः ।
52 घर्घरो हासिका हास्यं
53 तत्रादृष्टरदे स्मितम् ॥ २९६ ॥
54 वक्रोष्टिका-
55 थ हसितं किंचिद्दृष्टरदाङ्कुरे ।
56 किंचिच्छ्रुते विहसित-
57 मट्टहासो महीयसि ॥ २९७ ॥
58 अतिहासस्त्वनुस्यूते
59 ऽपहासो ऽकारणात्कृते ।
60 सोत्प्रासे त्वाच्छुरितकं
61 हसनं स्फुरदोष्ठके ॥ २९८ ॥
62 शोकः शुक्शोचनं खेदः

Mitleid, der Zorn, der Muth, die Furcht, die Missgunst, das Wunderbare und die Gemüthsruhe. — 47. 48. Der Gemüthszustand ist dreifacher Art: bleibend, äusserlich oder zufällig. — 49. 50. Zuneigung (4 W.). — 51. 52. Lachen (6 W.). — 53. 54. Lachen, bei dem man die Zähne nicht sieht (2 W.). — 55. Lachen, bei dem man die Zahnspitzen kaum bemerkt. — 56. Kaum hörbares Lachen. — 57. Lautes Lachen. — 58. Anhaltendes Lachen. — 59. Lachen ohne Veranlassung. — 60. Spöttisches Gelächter. — 61. Lachen, bei dem die Lippen zittern. — 62. Trauer (4 W.).

63 क्रोधो मन्युः क्रुधा रुषा ।
64 क्रुत्कोपः प्रतिघो रोषो रुट्टो-
65 त्साहः प्रगल्भता ॥ २९९ ॥
66 अभियोगोद्यमौ प्रौढिरुद्योगः कियदेतिका ।
67 अध्यवसाय ऊर्जो
68 ऽथ वीर्यं सो ऽतिशयान्वितः ॥ ३०० ॥
69 भयं भीर्भीतिरातङ्क आशङ्का साध्वसं दरः ।
70 भिया च
71 तच्चाक्किभयं भूपतीनां स्वपक्षजम् ॥ ३०१ ॥
72 अदृष्टं वह्नितोयादे-
73 र्दृष्टं स्वपरचक्रजम् ।
74 भयंकरं प्रतिभयं भीमं भीष्मं भयानकम् ॥ ३०२ ॥
75 भीषणं भैरवं घोरं दारुणं च भयावहम् ।
76 जुगुप्सा तु घृणा-
77 थ स्याद्विस्मयश्चित्रमद्भुतम् ॥ ३०३ ॥
78 चोद्याश्चर्ये
79 शमः शान्तिः शमथोपशमावपि ।
80 तृष्णान्तयः

63. 64. Zorn (9 W.). — 65—67. Thatkraft (9 W.). — 68. Gesteigerte Thatkraft, Muth. — 69. 70. Furcht (8 W.). — 71. Die aus Misstrauen gegen die Unterthanen entspringende Furcht der Könige. — 72. Unbegründete Furcht, wie z. B. vor Feuer und Wasser. — 73. Gegründete Furcht vor Gefahren, die im eigenen oder fremden Lande drohen. — 74. 75. Furcht erregend (10 W.). — 76. Tadelsucht (2 W.). — 77. 78. Staunen, Wunder (5 W.). — 79. 80. Ge-

81 स्थायिनो ऽमी रसानां कारणं क्रमात् ॥ ३०४ ॥
82 स्तम्भो जाड्यं
83 स्वेदो घर्मनिदाघौ
84 पुलकः पुनः ।
85 रोमाञ्चः कण्टको रोमविकारो रोमहर्षणम् ॥ ३०५ ॥
86 रोमोद्गम उद्धुषणमुल्लकसनमित्यपि ।
87 स्वरभेदस्तु कल्लत्वं स्वरे
88 कम्पस्तु वेपथुः ॥ ३०६ ॥
89 वैवर्ण्यं कालिका-
90 थाश्रु वाष्पो नेत्राम्बु रोदनम् ।
91 अस्रमस्रु
92 प्रलयस्त्वचेष्टते-
93 त्यष्ट सात्त्विकाः ॥ ३०७ ॥
94 धृतिः संतोषः स्वास्थ्यं स्या-
95 दाध्यानं स्मरणं स्मृतिः ।
96 मतिर्मनीषा बुद्धिर्धीर्धिषणा ज्ञप्तिचेतने ॥ ३०८ ॥

müthsruhe (5 W.). — 81. Diese (Zuneigung, Lachen, Trauer, Zorn, Thatkraft, Furcht, Tadelsucht, Staunen und Gemüthsruhe) bleibenden Gemüthszustände bilden beziehungsweise die oben genannten (45. 46.) Grundtöne. — 82. Schlaffheit (2 W.). — 83. Schweiss (3 W.). — 84–86. Haarsträubung (8 W.). — 87. Das Versagen der Stimme. — 88. Zittern (2 W.). — 89. Der Wechsel der Gesichtsfarbe (2 W.). — 90. 91. Thränen (6 W.). — 92. Ohnmacht. — 93. Dieses sind die acht äusserlichen Gemüthszustände. — 94. Wohlbehagen (3 W.) — 95. Erinnerung (3 W.).

97 प्रतिभा प्रतिपत्प्रज्ञा प्रेक्षाचिदुपलब्धयः ।
98 संवित्तिः शेमुषी दृष्टिः
99 सा मेधा धारणाक्षमा ॥ ३०९ ॥
1 पण्डा तत्त्वानुगा
2 मोक्षे ज्ञानं
3 विज्ञानमन्यतः ।
4 शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा ॥ ३१० ॥
5 ऊहोऽपोहोऽर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः ।
6 व्रीडा लज्जा मन्दाक्षं ह्रीस्त्रपा
7 सापत्रपान्यतः ॥ ३११ ॥
8 जाड्यं मौर्ख्यं
9 विषादोऽवसादः सादो विषण्णता ।
10 मदो मुन्मोहसंभेदो
11 व्याधिस्त्वाधी रुजाकरः ॥ ३१२ ॥
12 निद्रा प्रमीला शयनं संवेशस्वापसंलयाः ।
13 नन्दीमुखी श्वासहेतिस्तन्द्रा
14 सुप्तं तु साधिका ॥ ३१३ ॥

96—98. Intelligenz (16 W.). — 99. Nachdenken. — 1. Forschen nach Wahrheit. — 2. Kenntniss des Uebersinnlichen. — 3. Kenntniss des Irdischen. — 4. 5. Die acht Eigenschaften der Intelligenz: der Wunsch etwas zu hören, das Hören, das Auffassen, das Behalten, das Prüfen, das Abwägen, das Erfassen des Begriffes, die Erkenntniss der höchsten Wahrheit. — 6. Verlegenheit (5 W.). — 7. Schüchternheit. — 8. Dummheit (2 W.). — 9. Bestürzung (4 W.). — 10 Rausch. — 11. Krankheit (3 W.). — 12. 13. Schlaf, Schläfrigkeit (9 W.). — 14. Tiefer Schlaf.

15 औत्सुक्यं रणरणकोत्कण्ठे आयल्लकारता ।
16 हृल्लेखोत्कलिके चा-
17 थावहित्थाकारगोपनम् ॥ ३१४ ॥
18 शङ्कानिष्टोत्प्रेक्षणं स्या-
19 च्चापलं त्वनवस्थितिः ।
20 आलस्यं तन्द्रा कौसीद्यं
21 हर्षश्चित्तप्रसन्नता ॥ ३१५ ॥
22 ह्लादः प्रमोदः प्रमदो मुत्प्रीत्यामोदसंमदाः ।
23 आनन्दानन्दथू
24 गर्वस्त्वहंकारो ऽवलिप्तता ॥ ३१६ ॥
25 दर्पो ऽभिमानो ममता मानश्चित्तोन्नतिः स्मयः ।
26 स मिथो ऽहमहमिका
27 या तु संभावनात्मनि ॥ ३१७ ॥
28 दर्पात्साहोपुरुषिका
29 स्यादहंपूर्विका पुनः ।
30 अहं पूर्वमहं पूर्वमि-
31 त्युग्रत्वं तु चण्डता ॥ ३१८ ॥
32 प्रबोधस्तु विनिद्रत्वं
33 ग्लानिस्तु बलहीनता ।

15. 16. Ungeduld, Sehnsucht (7 W.). — 17. Verstellung. — 18. Böse Ahnung. — 19. Unbeständigkeit (2 W.). — 20. Trägheit (3 W.). — 21—23. Heiterkeit (11 W.). — 24. 25. Hochmuth (9 W.). — 26. Gegenseitige Prahlerei. — 27. 28. Selbstüberschätzung. — 29. 30. Wetteifer. — 31. Heftigkeit (2 W.). — 32. Wachsein (2 W.). — 33. Erschöpfung.

34 दैन्यं कार्पण्यं
35 श्रमस्तु क्लमः क्लेशः परिश्रमः ॥ ३१९ ॥
36 प्रयासायासव्यायामा
37 उन्मादश्चित्तविप्लवः ।
38 मोहो मौढ्यं
39 चिन्ता ध्यान-
40 ममर्षः क्रोधसंभवः ॥ ३२० ॥
41 गुणो जिगीषोत्साहवां-
42 स्त्रासस्त्वाकस्मिकं भयम् ।
43 अपस्मारः स्यादावेशो
44 निर्वेदः स्वावमाननम् ॥ ३२१ ॥
45 आवेगस्तु त्वरिस्तूर्णिः संवेगः संभ्रमस्त्वरा ।
46 वितर्कः स्यादुद्रयनं परामर्शो विमर्शनम् ॥ ३२२ ॥
47 अध्याहारस्तर्क ऊहो
48 ऽसूयान्यगुणादूषणम् ।
49 मृतिः संस्था मृत्युकालो परलोकगमो ऽत्ययः ॥ ३२३ ॥
50 पञ्चत्वं निधनं नाशो दीर्घनिद्रा निमीलनम् ।
51 दिष्टान्तो ऽस्तं कालधर्मो ऽवसानं

34. Elend (2 W.). — **35. 36.** Müdigkeit (7 W.). — **37.** Wahnsinn (2 W.). — **38.** Sinnesverwirrung (2 W.). — **39.** Sorgen (2 W.). — **40. 41.** Ungestüm; der aus Unmuth entstehende Gemüthszustand, verbunden mit Energie und mit dem Verlangen, die Hindernisse zu überwinden. — **42.** Ungegründetes Erschrecken. — **43.** Besessensein. — **44.** Kleinmuth. — **45.** Blinder Eifer (6 W.). — **46. 47.** Ueberlegung (7 W.). — **48.** Das Herabsetzen der Verdienste Anderer. — **49 – 51.** Tod (15 W.).

52 सा तु सर्वगा ॥ ३२४ ॥
53 मरको मारि-
54 स्त्रयस्त्रिंशदमी स्युर्व्यभिचारिणः ।
55 स्युः कारणानि कार्याणि सहचारीणि यानि च ॥ ३२५ ॥
56 रत्यादेः स्थायिनो लोके तानि चेत्काव्यनाट्ययोः ।
57 विभावा अनुभावाश्च व्यभिचारिण एव च ॥ ३२६ ॥
58 व्यक्तः स तैर्विभावाद्यैः स्थायी भावो भवेद्रसः ।
59 पात्राणि नाट्ये ऽधिकृता-
60 स्तत्तद्वेशास्तु भूमिकाः ॥ ३२७ ॥
61 शैलूषो भरतः सर्वकेशी भरतपुत्रकः ।
62 धर्मीपुत्रो रङ्गाजीवो रङ्गावतारकः ॥ ३२८ ॥
63 नटः कृशाश्वी शैलाली
64 चारणास्तु कुशीलवः ।
65 भ्रुभ्रूभ्रपरः कुंशो नटः स्त्रीवेशधारकः ॥ ३२९ ॥

52. 53. Sterblichkeit, Seuche (2 W.). — 54. Dies (94. 95. 96—98. 6. 8. 9. 10. 11. 12, 13. 14. 15, 16. 17. 18. 19. 20. 21—23. 24, 25. 31. 32. 33. 34. 35, 36. 37 38. 39. 40, 41. 42. 43. 44. 45. 46, 47. 48. 49—51.) sind die 33 zufälligen Gemüthszustände. — 55—58. Die Ursachen, Wirkungen und Nebenzustände eines bleibenden Gemüthszustandes (der Zuneigung u. s. w.) im Leben werden in Gedichten und Dramen beziehungsweise vibhâva, anubhâva und vjabhic'ârin genannt. Durch diese drei specialisirt wird der bleibende Gemüthszustand zum Rasa oder Grundton. — 59. Die Personen im Drama. — 60. Das jeder Person zukommende Costüm. — 61—63. Schauspieler (11 W.). — 64. Herumziehender Schauspieler (2 W.). — 65. Schauspieler in weiblichem Anzuge (4 W.).

66 वेश्याचार्यः पीठमर्दः
67 सूत्रधारस्तु सूचकः ।
68 नन्दी तु पाठको नान्द्याः
69 पार्श्वस्थः पारिपार्श्वकः ॥ ३३० ॥
70 वासन्तिकः केलिकिलो वैहासिको विदूषकः ।
71 प्रहासी प्रीतिदश्चा-
72 थ षिङ्गः पल्लविको विटः ॥ ३३१ ॥
73 पिता त्वावुक
74 आवुत्तभावुको भगिनीपतौ ॥
75 भावो विद्वा-
76 न्युवराजः कुमारो भर्तृदारकः ॥ ३३२ ॥
77 बाला वासू-
78 मार्ष आर्यो
79 देवो भट्टारको नृपः ।
80 राष्ट्रियो नृपतेः श्यालो
81 दुहिता भर्तृदारिका ॥ ३३३ ॥
82 देवी कृताभिषेका-

66. Tanzlehrer von Freudenmädchen (2 W.). — 67. Schauspiel-direktor (2 W.) — 68. Der Schauspieler, welcher das Gebet hersagt. — 69. Gehülfe des Direktors (2 W.): — 70. 71. Vidûshaka (Bouffon) (6 W.). — 72. Cicisbeo (3 W.). — 73. Vater im Drama. — 74. Der Schwester Gemahl im D. (2 W.). — 75. Weiser im D. — 76. Erbprinz im D. — 77. Mädchen im D. — 78. Herr, ehrwürdige Person, im D. (2 W.). — 79. König im D. (2 W.). — 80. Schwager des Königs im D. — 81. Tochter des Königs im D. — 82. Die geweihte Gemahlin des Königs im D.

83 न्या भट्टिनी

84 गणिकाज्जुका ।

85 नीचा चेटी सखी हण्डे हञ्जे हले हला क्रमात् ॥ ३३४ ॥

86 अब्रह्मण्यमवध्योक्तौ

87 ज्यायसी तु स्वसात्तिका ।

88 भर्तार्यपुत्त्रो

89 माताम्बा

90 भदन्ताः सौगतादयः ॥ ३३५ ।

91 पूज्ये तत्रभवानत्रभवांश्च भगवानपि ।

92 पादा भट्टारको देवः प्रयोज्याः पूज्यनामतः ॥ ३३६ ॥

॥ इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां देवकाण्डो द्वितीयः ॥

---

93 मर्त्यः पञ्चजनो भूस्पृक्पुरुषः पूरुषो नरः ।

94 मनुष्यो मानुषो ना विड्मनुजो मानवः पुमान् ॥ ३३७ ॥

95 बालः पाकः शिशुर्डिम्भः पोतः शावः स्तनंधयः ।

96 पृथुकार्भोत्तानशयाः क्षीरकण्ठः कुमारकः ॥ ३३८ ॥

83. Eine andere. — **84.** Freudenmädchen im D. — **85.** Anreden an ein Frauenzimmer niedern Standes, eine Dienerin und eine Freundin im D. (3 W.). — — **86.** Unverletzbarkeit im D. — **87.** Aeltere Schwester im D. — **88.** Gemahl im D. — **89.** Mutter im D. — **90.** Buddhaisten und andere im D. — **91.** Ehrenbezeichnung im D. (4 W.). — **92.** Ehrentitel, welcher dem Namen angehängt wird, im D. (3 W.). — **93. 94.** Mensch (13 W.). — **95. 96.** Kind, Knabe (12 W.).

97 शिशुत्वं शैशवं बाल्यं

98 वयःस्थस्तरुणो युवा ।

99 तारुण्यं यौवनं

1 वृद्धः प्रवयाः स्थविरो जरन् ॥ ३३९ ॥

2 जरी जीर्णो यातयामो जीनो

3 ऽथ विस्रसा जरा ।

4 वार्द्धकं स्थाविरं

5 ज्यायान्वर्षीयान्दशमीत्यपि ॥ ३४० ॥

6 विद्वान्सुधीकविविचक्षणलब्धवर्णा ज्ञः प्राप्तरूपकृतिकृष्ट्यभिरूपधीराः ।

7 मेधाविकोविदविशारदसूरिदोषज्ञाः प्राज्ञपण्डितमनीषिबुधप्रबुद्धाः ॥ ३४१ ॥

8 व्यक्तो विपश्चित्संख्यावान्स-

9 न्प्रवीणे तु शिक्षितः ।

10 निष्णातो निपुणो दक्षः कर्महस्तमुखाः कृतात् ॥ ३४२ ॥

11 कुशलश्चतुरो ऽभिज्ञविज्ञवैज्ञानिकाः पटुः ।

12 छेको विदग्धे

13 प्रौढस्तु प्रगल्भः प्रतिभान्वितः ॥ ३४३ ॥

14 कुशाग्रीयमतिः सूक्ष्मदर्शी

15 तत्कालधीः पुनः ।

16 प्रत्युत्पन्नमति-

97. Kindesalter (3 W.). — **98.** Jüngling (3 W.). — **99.** Jünglingsalter (2 W.). — **1. 2.** Bejahrt (8 W.). — **3.** Alter (2 W.). — **4.** Hohes Alter (2 W.). — **5.** Sehr alt (3 W.). — **6—8.** Klug, verständig (25 W.). — **9—11.** Geschickt (14 W.). — **12.** Ueberaus geschickt (2 W.). — **13.** Zu Allem geschickt (3 W.). — **14.** Scharfsinnig (2 W.). — **15. 16.** Mit Geistesgegenwart begabt (2 W.).

17 दूराद्यः पश्येद्दीर्घदर्श्यसौ ॥ ३४४ ॥
18 हृदयालुः सहृदयश्चिद्रूपो ऽ-
19 प्यथ संस्कृते ।
20 व्युत्पन्नप्रहतक्षुण्णा
21 अन्तर्वाणिस्तु शास्त्रविद् ॥ ३४५ ॥
22 वागीशो वाक्पती
23 वाग्मी वाचोयुक्तिपटुः प्रवाक् ।
24 समुखो वावदूको
25 ऽथ वदो वक्ता वदावदः ॥ ३४६ ॥
26 स्याज्जल्पाकस्तु वाचालो वाचाटो बहुगर्ह्यवाक् ।
27 यद्वदो ऽनुत्तरो
28 दुर्वाक्कद्वदे स्या-
29 दथाधरः ॥ ३४७ ॥
30 हीनवादि-
31 न्येडमूकानेडमूकौ त्ववाक्श्रुतौ ।
32 रवणः शब्दनस्तुल्यौ
33 कुवादकुचरौ समौ ॥ ३४८ ॥
34 लोहलो ऽस्फुटवा-

17. Weitsichtig. — **18**. Mit Einsicht begabt (3 W.). — **19**. **20**. Unterrichtet (4 W.) — **21**. Mit den Wissenschaften vertraut. — **22** Ausgezeichneter Redner (2 W.). — **23**. **24**. Beredt (5 W.). — **25**. Der Rede mächtig (3 W.). — **26**. Geschwätzig (4 W.). — **27**. Ungereimtes redend (2 W.). — **28**. Schlechtes redend (2 W.). — **29**. **30**. Der Rede nicht mächtig (2 W.). — **31**. Taubstumm (3 W.). — **32**. Ueberlaut redend (2 W.). — **33**. Uebel nachredend (2 W.). — **34**. Undeutlich redend (2 W.).

35 ग्मूको ऽवा-

36 गसौम्यस्वरो ऽस्वरः ।

37 वेदिता विदुरो विन्दु-

38 र्वन्दारुस्त्वभिवादकः ॥ ३४९ ॥

39 आशंसुराशंसितरि

40 कद्वरस्त्वतिकुत्सितः ।

41 निराकरिष्णुः क्षिप्नुः स्या-

42 द्विकासी तु विकस्वरः ॥ ३५० ॥

43 दुर्मुखे मुखराबद्धमुखौ

44 शक्लः प्रियंवदः ।

45 दानशीलः स वदान्यो वदन्यो ऽ-

46 प्यथ बालिशः ॥ ३५१ ॥

47 मूढो मन्दो यथाजातो बालो मातृमुखो जडः ।

48 मूर्खो ऽमेधा विवर्णाज्ञौ वैधेयो मातृशासितः ॥ ३५२ ॥

49 देवानांप्रियजाल्मौ च

50 दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः ।

51 मन्दः क्रियासु कुण्ठः स्या-

52 त्क्रियावान्कर्मसूद्यतः ॥ ३५३ ॥

35. Stumm (2 W.). — 36. Der eine unangenehme Stimme hat (2 W.). — 37. Kenner (3 W.). — 38. Höflich (2 W.). — 39. Belehrend (2 W.). — 40. Sehr verachtet. — 41. Tadelsüchtig (2 W.). — 42. Offen (2 W.). — 43. Der eine böse Zunge hat (3 W.). — 44. Leutselig (2 W.). — 45. Leutselig und freigebig (2 W.). — 46—49. Dumm, einfältig (15 W.). — 50. Zauderer (2 W.). — 51. Träge im Handeln. — 52. Eifrig im Handeln.

53 कर्मक्षमो ऽलंकर्मीणः

54 कर्मशूरस्तु कर्मठः ।

55 कर्मशीलः कार्म

56 आयःशूलिकस्तीक्ष्णकर्मकृत् ॥ ३५४ ॥

57 सिंहसंहननः स्वङ्गः

58 स्वतन्त्रो निरवग्रहः ।

59 यथाकामी स्वरुचिश्च स्वच्छन्दः स्वैर्यपावृतः ॥ ३५५ ॥

60 यदृच्छा स्वैरिता स्वेच्छा

61 नाथवान्निघ्नगृह्यकौ ।

62 तन्त्रायत्तवशाधीनच्छन्दवन्तः परात्परे ॥ ३५६ ॥

63 लक्ष्मीवाँल्लक्ष्मणः श्लील

64 इभ्य आढ्यो धनीश्वरः ।

65 ऋद्धे

66 विभूतिः संपत्तिर्लक्ष्मीः श्रीऋद्धिसंपदः ॥ ३५७ ॥

67 दरिद्रो दुर्विधो दुःस्थो दुर्गतो निःस्वकीकटौ ।

68 अकिंचनो

69 ऽधिपस्त्वीशो नेता परिवृढो ऽधिभूः ॥ ३५८ ॥

70 पतीन्द्रस्वामिनाथार्याः प्रभुर्भर्तेश्वरो विभुः ।

53. Tauglich zu Geschäften. — 54. Gewandt in Geschäften (2 W.). — 55. Thätig (2 W.). — 56. Unermüdlich in Geschäften. — 57. Von schönem Körperbau (2 W.). — 58. 59. Frei, unabhängig (7 W.). — 60. Freiheit (3 W.). — 61. 62. Unfrei, von einem Andern abhängig (9 W.). — 63. Glücklich (3 W.). — 64. 65. Reich, wohlhabend (5 W.). — 66. Glück, Gedeihen (6 W.). — 67. 68. Arm (7 W.). — 69—71. Herr (17 W.).

71 ईशितेनो नायकश्च

72 नियोज्यः परिचारकः ॥ ३५९ ॥

73 डिङ्गरः किंकरो भृत्यश्चेटो गोप्यः पराचितः ।

74 दासः प्रेष्यः परिस्कन्दो भुजिष्यपरिकर्मिणौ ॥ ३६० ॥

75 परान्नः परपिण्डादः परजातः परैधितः ।

76 भृतके भृतिभुग्वैतनिकः कर्मकरोऽपि च ॥ ३६१ ॥

77 स निर्भृतिः कर्मकारो

78 भृतिः स्याद्विष्क्रयः पणः ।

79 कर्मण्या वेतनं मूल्यं निर्वेशो भरणं विधा ॥ ३६२ ॥

80 भर्मण्या भर्म भृत्या च

81 भोगस्तु गणिकाभृतिः ।

82 खलपूः स्याद्बहुकरो

83 भारवाहस्तु भारिकः ॥ ३६३ ॥

84 वार्त्तावहो वैवधिको

85 भारे विवधवीवधौ ।

86 काचः शिक्यं तदालम्बो

87 भारयष्टिर्विहङ्गिका ॥ ३६४ ॥

88 शूरश्चारभटो वीरो विक्रान्तश्चा-

72—75. Diener (17 W.). — 76. Diener, der einen Lohn bekommt (4 W.). — 77. Diener, der keinen Lohn bekommt. — 78—80. Lohn (12 W.). — 81. Lohn eines Freudenmädchens. — 82. Kehrer (2 W.). — 83. Lastträger (2 W.). — 84. Ein Verkäufer, der seine Waare selbst herumträgt (2 W.). — 85. Last, Bürde (3 W.). — 86. Der an den beiden Seiten des Joches herabhängende Strick, an dem die Last befestigt wird (2 W.). — 87. Ein Joch zum Tragen einer Last. — 88. Beherzter Mensch (4 W.).

89 थ कातरः ।

90 दरितश्चकितो भीतो भीरुर्भीरुकभीलुकाः ॥ ३६५ ॥

91 विहस्तव्याकुलौ व्यग्रे

92 कान्दिशीको भयद्रुते ।

93 उत्पिञ्जलसमुत्पिञ्जपिञ्जला भृशमाकुले ॥ ३६६ ॥

94 महेच्छे तूद्भटोदारोदात्तोदीर्णमहाशयाः ।

95 महामना महात्मा च

96 कृपणस्तु मितंपचः ॥ ३६७ ॥

97 कीनाशस्तद्धनः क्षुद्रकदर्यदृढमुष्टयः ।

98 किंपचानो

99 दयालुस्तु कृपालुः करुणापरः ॥ ३६८ ॥

1 सूरतो

2 ऽथ दया शूकः कारुण्यं करुणा घृणा ।

3 कृपानुकम्पानुक्रोशौ

4 हिंस्रे शरारुघातुकौ ॥ ३६९ ॥

5 व्यापादनं विशरणं प्रमयः प्रमापणं निग्रन्थनं प्रमथनं कदनं निबर्हणम् ।

6 निस्तर्हणं विशसनं क्षणनं परासनं प्रोज्झासनं प्रशमनं प्रतिघातनं वधः ॥ ३७० ॥

7 प्रवासनोद्वासनघातनिर्वासनानि संज्ञप्तिनिशुम्भहिंसाः ।

89. 90. Feig (7 W.) — 91. Verblüfft (3 W.). — 92. Aus Furcht davonlaufend. — 93. Ueberaus verblüfft, verwirrt (3 W.). — 94. 95. Grossmüthig (8 W.). — 96—98. Karg, geizig (8 W.). — 99. 1. Mitleidig (4 W.). — 2. 3. Mitleid (8 W.). — 4. Der gern Jemand einen Schaden zufügt (3 W.). — 5—9. Tödtung (36 W.).

8 निर्वापणालम्भनिसूदनानि निर्यातनोन्मन्थसमापनानि ॥ ३७१ ॥
9 अपासनं वर्त्तनमारपिञ्जा निष्कारणक्राथविशारणानि ।
10 स्युः कर्तने कल्पनवर्धने च च्छेदश्च
11 घातोद्यत आततायी ॥ ३७२ ॥
12 स शैर्षच्छेदिकः शीर्षच्छेद्यो यो वधमर्हति ।
13 प्रमीत उपसंपन्नः परेतप्रेतसंस्थिताः ॥ ३७३ ॥
14 नामालोऽप्ययशःशेषो व्यापन्नोपगतो मृतः ।
15 परासु-
16 स्तादह्ने दानं तदर्थमौर्ध्वदेहिकम् ॥ ३७४ ॥
17 मृतस्नानमपस्नानं
18 निवापः पितृतर्पणम् ।
19 चितिचित्याचितास्तुल्या
20 ऋजुस्तु प्राञ्जलोऽञ्जसः ॥ ३७५ ॥
21 दक्षिणे सरलोदारौ
22 शठस्तु निकृतोऽनृजुः ।
23 क्रूरे नृशंसनिस्त्रिंशपापा
24 धूर्तस्तु वञ्चकः ॥ ३७६ ॥
25 व्यंसकः कुहको दाण्डाजिनिको मायिजालिको ।

10. Schneiden (4 W.). — 11. Bereit zu tödten, Mörder. — 12. Der verdient geköpft zu werden (2 W.). — 13—15. Todt (12 W.). — 16. Die Gaben, die am Todestage zu Ehren des Verstorbenen ausgetheilt werden. — 17. Reinigung der Todten. — 18. Das den Manen dargebrachte Opfer. — 19. Scheiterhaufen (3 W.). — 20. Gerade (3 W.). — 21. Gerade, rechtschaffen (3 W.). — 22. Bös, falsch (3 W.). — 23. Boshaft, grausam (4 W.). — 24. 25. Betrüger (7 W.).

26 माया तु शठता शाठ्यं कुसृतिर्निकृतिश्च सा ॥ ३७७ ॥
27 कपटं कैतवं दम्भः कूटं छद्मोपधिश्छलम् ।
28 व्यपदेशो मिषं लक्षं निभं व्याजो
29 ऽथ कुक्कुटिः ॥ ३७८ ॥
30 कुहना दम्भचर्या च
31 वञ्चनं तु प्रतारणम् ।
32 व्यलीकमभिसंधानं
33 साधौ सभ्यार्यसज्जनाः ॥ ३७९ ॥
34 दोषैकदृक्पुरोभागी
35 कर्णेजपस्तु दुर्जनः ।
36 पिशुनः सूचको नीचो द्विजिह्वो मत्सरी खलः ॥ ३८० ॥
37 व्यसनार्त्तस्तूपरक्त-
38 श्चौरस्तु प्रतिरोधकः ।
39 दस्युः पाटच्चरः स्तेनस्तस्करः पारिपन्थिकः ॥ ३८१ ॥
40 परिमोषिपरास्कन्द्यैकागारिकमलिम्लुचाः ।
41 यः पश्यतो हरेदर्थं स चौरः पश्यतोहरः ॥ ३८२ ॥
42 चौर्यं तु चौरिका स्तेयं
43 लोप्त्रं त्वपहृतं धनम् ।

26. Betrug, Schurkerei (5 W.). — **27. 28.** Hinterlist (12 W.). — **29. 30.** Heuchelei (3 W.). — **31. 32.** Betrügerei (4 W.). — **33.** Recht schaffen (4 W.). — **34.** Tadelsüchtig, der nur Fehler sieht (2 W.). — **35. 36.** Ohrenbläser, Verräther (8 W.). — **37.** Elend, vom Unglück gedrückt (2 W.). — **38—40.** Dieb, Räuber (11 W.). — **41.** Der im Angesicht des Besitzers stiehlt. — **42.** Diebstahl (3 W.).

44 यद्भविष्यो दैवपरो

45 ऽथालस्यः शीतको ऽलसः ॥ ३८३ ॥

46 मन्दस्तुन्दपरिमृजो ऽनुष्णो

47 दक्षस्तु पेशलः ।

48 पटूष्णोज्ञकसूत्थानचतुराश्चा-

49 थ तत्परः ॥ ३८४ ॥

50 आसक्तः प्रवणप्रह्वप्रसिताश्च परायणाः ।

51 दातोदारः

52 स्थूललक्ष्यदानशौण्डौ बहुप्रदे ॥ ३८५ ॥

53 दानमुत्सर्जनं त्यागः प्रदेशनविसर्जने ।

54 विहापितं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनम् ॥ ३८६ ॥

55 विश्राणनं निर्वपणमपवर्जनमंहतिः ।

56 अर्थव्ययज्ञः सुकलो

57 याचकस्तु वनीयकः ॥ ३८७ ॥

58 मार्गणो ऽर्थी याचनकस्तर्कको

59 ऽथार्थनैषणा ।

60 अर्दना प्रणयो याञ्चा याचनाध्येषणा सनिः ॥ ३८८ ॥

61 उत्पतिष्णुस्तूत्पतिता-

62 लंकरिष्णुस्तु मण्डनः ।

43. Beute, geraubte Sache. — 44. Fatalist (2 W.). — 45. 46. Träge, lässig, apathisch (6 W.). — 47. 48. Gewandt, thätig, rasch (7 W.). — 49. 50. Ergeben (6 W.). — 51. Freigebig (2 W.). — 52. Verschwenderisch im Geben (3 W.). — 53—55. Geben, Schenkung (13 W.). — 56. Der sein Vermögen zu verwenden versteht. — 57. 58. Bettler (6 W.). — 59. 60. Bitte, Betteln (8 W.). — 61. Guter Springer (2 W.). — 62. Der sich auf Schmuck versteht (2 W.).

63 भविष्णुर्भविता भूष्णुः
64 समो वर्तिष्णुवर्तिनौ ॥ ३८९ ॥
65 विसृत्वरो विसृमरः प्रसारी च विसारिणि ।
66 लज्जाशीलो ऽपत्रपिष्णुः
67 सहिष्णुः क्षमिता क्षमी ॥ ३९० ॥
68 तितिक्षुः सहनः क्षन्ता
69 तितिक्षा सहनं क्षमा ।
70 ईर्ष्यालुः कुहनो
71 ऽक्षान्तिरीर्ष्या
72 क्रोधी तु रोषणः ॥ ३९१ ॥
73 अमर्षणः क्रोधनश्च
74 चण्डस्त्वत्यन्तकोपनः ।
75 बुभुक्षितः स्यात्क्षुधितो जिघत्सुरशनायितः ॥ ३९२ ॥
76 बुभुक्षायामशनाया जिघत्सा रोचको रुचिः ।
77 पिपासुस्तृषितस्तृष्ण-
78 क्तृष्णा तर्षो ऽपलासिका ॥ ३९३ ॥
79 पिपासा तृट्तृषोदन्या धीतिः पाने
80 ऽथ शोषणम् ।

63. Sich wohl befindend (3 W.). — 64. An einem Orte oder in einem Zustande sich befindend (2 W.). — 65. Sich ausdehnend (4 W.). — 66. Schamhaft (2 W.). — 67. 68. Geduldig (6 W.). — 69. Geduld (3 W.). — 70 Neidisch, eifersüchtig (2 W.). — 71. Neid, Eifersucht (2 W.). — 72. 73. Zum Zorn geneigt (4 W.). — 74. Jähzornig. — 75. Hungrig (4 W.). — 76. Hunger (5 W.). — 77. Durstig (3 W.). — 78. 79. Durst (9 W.). — 80. 81. Austrocknung (2 W.).

81 रसादानं
82 भक्षकस्तु घस्मरोऽद्मर आशिता ॥ ३६४ ॥
83 भक्तमन्नं कूरमन्धो भिस्सा दीदिविरोदनः ।
84 अशनं जीवनकं च याजो वाजः प्रसादनम् ॥ ३६५ ॥
85 भिस्सटा दग्धिका
86 सर्वरसाग्र्यं मण्ड-
87 मत्र तु ।
88 दधिजे मस्तु
89 भक्तोत्थे निःस्रावाचाममासराः ॥ ३६६ ॥
90 श्राणा विलेपी तरला यवागूरुष्णिकापि च ।
91 सूपः स्यात्प्रहितं सूदो
92 व्यञ्जनं तु घृतादिकम् ॥ ३६७ ॥
93 तुल्यौ तिलान्ने कृशरत्रिसरा-
94 वथ पिष्टकः ।
95 पूपो ऽपूपः
96 पूलिका तु पोलिकापोलिपूपिकाः ॥ ३६८ ॥
97 पूप-
98 स्त्वथेषत्पक्वे स्युरभ्यूषाभ्योषपौलयः ।

82. Gefrässig (4 W.). — 83. 84. Speise, gekochter Reis (12 W.). — 85. Verbrannter Reis (2 W.). — 86. Schaum. — 87. 88. Schaum auf der geronnenen Milch. — 89. Schaum auf dem kochenden Reis (3 W.). — 90. Reisbrei (5 W.). — 91. Brühe (3 W.). — 92. Brühe, mit welcher die Speisen begossen werden, wie geklärte Butter. — 93. Reis mit Sesamkörnern (2 W.). — 94. 95. Kuchen (3 W.). — 96. 97. Besondere Art Kuchen (5 W.). — 98. Nicht ganz ausgebackener Kuchen (3 W.).

99 निष्ठानं तु तेमनं स्या-

1 त्करम्भो दधिसक्तवः ॥ ३९९ ॥

2 घृतपूरो घृतवरः पिष्टपूरश्च घार्तिकः ।

3 चमसी पिष्टवर्तिः स्या-

4 द्वटकस्त्ववसेकिमः ॥ ४०० ॥

5 भृष्टा यवाः पुनर्धाना

6 धानाचूर्णं तु सक्तवः ।

7 पृथुकश्चिपिटस्तुल्यौ

8 लाजाः स्युः पुनरक्षताः ॥ ४०१ ॥

9 गोधूमचूर्णो समिता

10 यवक्षोदे तु चिक्कसः ।

11 गुड इक्षुरसक्वाथः

12 शर्करा तु सितोपला ॥ ४०२ ॥

13 सिता च

14 मधुधूलिस्तु खण्ड-

15 स्तद्विकृतिः पुनः ।

16 मत्स्यण्डी फाणितं चापि

99. Würze, Sauce (2 W.). — 1. Geröstete und gestossene Gerste mit geronnener Milch. — 2. In Butter gekochte Kuchen (4 W.). — 3. Andere Art Kuchen (2 W.). — 4. Desgleichen (2 W.). — 5. Geröstete Gerste. — 6. Mehl von gerösteter Gerste. — 7. Plattgeschlagener Reisbrei (2 W.). — 8. Geröstetes Korn (2 W.). — 9. Weizenmehl. — 10. Gerstenmehl. — 11. Gekochter Zuckerrohrsaft, Syrup. — 12. 13. Krystallisirter Zucker (3 W.). — 14. Sandzucker (2 W.). — 15. 16 Zwei Produkte desselben.

17 रसालायां तु मार्जिता ॥ ४०३ ॥
18 शिखरि-
19 ण्यथ यूर्यूषो रसो
20 दुग्धं तु सोमजम्।
21 गोरसः क्षीरमूधस्यं स्तन्यं पुंसवनं पयः ॥ ४०४ ॥
22 पयस्यं घृतदध्यादि
23 पीयूषो ऽभिनवं पयः।
24 उभे क्षीरस्य विकृती किलाटी कूर्चिकापि च ॥ ४०५ ॥
25 पायसं परमान्नं च क्षैरेयी
26 क्षीरजं दधि।
27 गोरसश्च
28 तद्घनं द्रप्सं पत्त्रलमित्यपि ॥ ४०६ ॥
29 घृतं हविष्यमाज्यं च हविराघारसर्पिषी।
30 ह्योगोदोहोद्भवं हैयंगवीनं
31 शरत्तं पुनः ॥ ४०७ ॥
32 दधिसारं तक्रसारं नवनीतं नवोद्धृतम्।

17. 18. Gekäste Milch mit Zucker und Gewürz (3 W.). — **19.** Brühe, in der Erbsen u. s. w. gekocht worden sind (3 W.). — **20. 21.** Milch (8 W.). — **22.** Alles, was aus Milch gemacht wird, Butter, gekäste Milch u. s. w. — **23.** Milch von einer Kuh, die eben gekalbt hat. — **24.** Zwei Produkte der Milch. — **25.** Milchgericht (3 W.). — **26. 27.** Gekäste Milch (3 W.). — **28.** Saure Milch, die noch flüssig ist (2 W.). — **29.** Geklärte Butter (6 W.). — **30.** Geklärte Butter von Milch, die erst am vorhergehenden Tage gemolken ist. — **31. 32.** Frische Butter (5 W.).

33 दण्डाहते कालसेयघोलारिष्टानि गोरसः ॥ ४०८ ॥
34 रसायन-
35 मथार्धाम्बूदश्वि-
36 च्छ्वेतं समोदकम् ।
37 तक्रं पुनः पादजलं
38 मथितं वारिवर्जितम् ॥ ४०९ ॥
39 सार्पिष्कं दाधिकं सर्पिर्दधिभ्यां संस्कृतं क्रमात् ।
40 लवणोदकाभ्यां दकलावणिक-
41 मुदश्विति ॥ ४१० ॥
42 औदश्वितमौदश्वित्कं
43 लवणे स्यात्तु लावणम् ।
44 पैठरोख्ये उखासिद्धे
45 प्रयस्तं तु सुसंस्कृतम् ॥ ४११ ॥
46 पक्के राद्धं च सिद्धं च
47 भृष्टं पक्कं विनाम्बुना ।
48 भृष्टामिषं भटित्रं स्याद्भूतिर्भरुटकं च तद् ॥ ४१२ ॥

33. 34. Buttermilch (6 W.). — 35. Zwei Theile Buttermilch mit einem Theile Wasser. — 36. Buttermilch mit einem gleichen Theile Wasser. — 37. Ein Theil Buttermilch mit drei Theilen Wasser. — 38. Buttermilch ohne Zusatz von Wasser. — 39. 1) Mit geklärter Butter zubereitet. 2) Mit gekäster Milch zubereitet. — 40. Mit Salz und Wasser zubereitet. — 41. 42. Mit udaçvit (s. 35.) zubereitet (2 W.). — 43. Mit Salz zubereitet. — 44. In einem Topf zubereitet (2 W.). — 45. Schmackhaft zubereitet. — 46. Gekocht, gar (3 W.). — 47. Gebraten. — 48. Gebratenes Fleisch (3 W.).

49 शूल्यं शूलाकृतं मांसं
50 निष्क्वाथो रसकः समौ ।
51 प्रणीतमुपसंपन्नं
52 स्निग्धे मसृणचिक्कणे ॥ ४१३ ॥
53 पिच्छिलं तु विजिविलं विज्जलं विजिलं च तद् ।
54 भावितं तु वासितं स्या-
55 त्तुल्ये संमृष्टशोधिते ॥ ४१४ ॥
56 काञ्चिकं काञ्जिकं धान्याम्लारनाले तुषोदकम् ।
57 कुल्माषाभिषुतावन्तिसोमशुक्तानि कुञ्जलम् ॥ ४१५ ॥
58 चुक्रं धातुघ्नमुन्नाहं रक्तोघ्नं कुण्डगोलकम् ।
59 महारसं सुवीराम्लं सौवीरं
60 म्रक्षणं पुनः ॥ ४१६ ॥
61 तैलं स्नेहो ऽभ्यञ्जनं च
62 वेषवार उपस्करः ।
63 स्यात्तिन्तिडीकं तु चुक्रं वृक्षाम्लं चाम्लवेतसे ॥ ४१७ ॥
64 हरिद्रा काञ्चनी पीता निशाख्या वरवर्णिनी ।
65 क्षवः क्षुताभिजननो राजिका राजसर्षपः ॥ ४१८ ॥
66 आसुरी कृष्णिका चासौ

49. Am Spiess gebratenes Fleisch (2 W.). — 50. Fleischbrühe (2 W.). — 51. Zubereitet (2 W.). — 52. Fett (adj.) (3 W.). — 53. Mit Brühe begossen (4 W.). — 54. Gewürzt (2 W.). — 55. Durchgeseiht (2 W.). — 56—59. Saure Grütze (17 W.). — 60. 61. Oel (4 W.). — 62. Gewürz (2 W.). — 63. Tamarindenfrucht (4 W.). — 64. Gelbwurz (5 W.). — 65. 66. Schwarzer Senf, *Sinapis ramosa*, Roxb. (6 W.).

67 कुस्तुम्बुरु तु धान्यकम्।
68 धन्या धन्याकं धान्याकं
69 मरिचं कृष्णमूषणम् ॥ ४१९ ॥
70 कोलकं वेल्लजं धार्मपत्तनं यवनप्रियम्।
71 शुण्ठी महौषधं विश्वा नागरं विश्वभेषजम् ॥ ४२० ॥
72 वैदेही पिप्पली कृष्णोपकुल्या मागधी कणा।
73 तन्मूलं ग्रन्थिकं सर्वग्रन्थिकं चटकाशिरः ॥ ४२१ ॥
74 त्रिकटु त्र्यूषणं व्योष-
75 मजाजी जीरकः कणा।
76 सहस्रवेधि बाल्हीकं जतुकं हिङ्गु रामठम् ॥ ४२२ ॥
77 न्यादः स्वदनं खादनमशनं निघसो वल्भनमभ्यवहारः।
78 जग्धिर्जेमनभक्षणलेहाः प्रत्यवसानं घसिराहारः ॥ ४२३ ॥
79 प्सानावघ्राणविघ्राणा भोजनं जेमनादने।
80 चर्वणं चूर्णनं दन्तै-
81 र्जिह्वास्वादस्तु लेहनम् ॥ ४२४ ॥
82 कल्यवर्तः प्रातराशः
83 सग्धिस्तु सहभोजनम्।
84 ग्रासो गुडेरकः पिण्डो गडोलः कवलो गुडः ॥ ४२५ ॥

67. 68. Koriander (5 W.). — 69. 70. Schwarzer Pfeffer (7 W.). — 71. Getrockneter Ingwer (5 W.). — 72. Langer Pfeffer (6 W.). — 73. Die Wurzel vom langen Pfeffer (3 W.). — 74. Collectivname für schwarzen Pfeffer, langen Pfeffer und getrockneten Ingwer (3 W.). — 75. Kümmelsame (3 W.). — 76. *Asa foetida* (5 W.). — 77—79. Essen (20 W.). — 80. Kauen. — 81. Lecken. — 82. Frühstück (2 W.). — 83. Gemeinschaftliches Mahl. — 84. 85. Bissen (8 W.)

85 गण्डोलः कवल-

86 स्तृप्ते त्वाघ्रातसुहिताशिताः ।

87 तृप्तिः सौहित्यमाघ्राण-

88 मथ भुक्तसमुज्झिते ॥ ४२६ ॥

89 फेला पिण्डोलिफेली च

90 स्वोदरपूरके पुनः ।

91 कुक्षिंभरिरात्मंभरिरुदरंभरिर-

92 प्यथ ॥ ४२७ ॥

93 आद्यूनः स्यादौदरिको विजिगीषाविवर्जिते ।

94 उदरपिशाचः सर्वान्नीनः सर्वान्नभक्षकः ॥ ४२८ ॥

95 शाष्कुलः पिशिता-

96 श्युन्मादिष्णुस्तून्मादसंयुतः ।

97 गृध्नुस्तु गर्धनस्तृष्णग्लिप्सुर्लुब्धोऽभिलाषुकः ॥ ४२९ ।

98 लोलुपो लोलुभो

99 लोभस्तृष्णा लिप्सा वशः स्पृहा ।

1 काङ्क्षाशंसागर्धवाञ्छाशेच्छेहातृड्मनोरथाः ॥ ४३० ॥

2 कामोऽभिलाषो

3 ऽभिध्या तु परस्वेहो-

4 द्धतः पुनः ।

86. Satt (4 W.). — 87. Sattheit (3 W.). — 88. 89. Speise-Ueberbleibsel (4 W.). — 90. 91. Gefrässig (3 W.). — 92. 93. Unenthaltsam im Essen (2 W.). — 94. Der keine Speise verschmäht (3 W.). — 95. Fleischesser (2 W.). — 96. Toll, besessen. — 97. 98. Gierig (8 W.). — 99 — 2. Begierde, Verlangen (16 W.). — 3. Begehren nach fremdem Gute. — 4. 5. Ungezogen (2 W.).

5 अविनीतो

6 विनीतस्तु निभृतः प्रश्रितो ऽपि च ॥ ४३१ ॥

7 विधेये विनयस्थः स्या-

8 दाश्रवो वचने स्थितः ।

9 वश्यः प्रणेयो

10 धृष्टस्तु वियातो धृष्णुधृष्णजौ ॥ ४३२ ॥

11 वीतापन्नो विलक्षो

12 ऽथाधृष्टे शालीनशारदौ ।

13 शुभंयुः शुभसंयुक्तः स्या-

14 दहंयुरहंकृतः ॥ ४३३ ॥

15 कामुकः कमिता कम्रो ऽनुकः कामयिताभिकः ।

16 कामनः कमनो ऽभीकः

17 पञ्चभद्रस्तु विप्लुतः ॥ ४३४ ॥

18 व्यसनी

19 हर्षमाणस्तु प्रमना हृष्टमानसः ।

20 विकुर्वाणो

21 विचेतास्तु दुर्मना विमना मनाः ॥ ४३५ ॥

22 मत्ते शौण्डोत्कटक्षीबा

6. Gesittet (3 W.). — 7. Fügsam (2 W.). — 8. Gehorsam. — 9. Nachgiebig, leitbar (2 W.). — 10. Dreist, unverschämt (4 W.). — 11. Ueberrascht, verwundert (2 W.). — 12. Bescheiden, schüchtern (3 W.). — 13. Glücklich. — 14. Stolz (2 W.). — 15. 16. Begierig, geil (9 W.). — 17. 18. Lasterhaft (3 W.). — 19. 20. Heiter, froh (4 W.). — 21. Verdriesslich, verstimmt (4 W.). — 22. Berauscht (4 W.).

23 उत्कस्तूत्सुक उन्मनाः ।
24 उत्कण्ठितो
25 ऽभिशस्ते तु वाच्यक्षारितदूषिताः ॥ ४३६ ॥
26 गुणैः प्रतीते त्वाहतलक्षणाः कृतलक्षणः ।
27 निर्लक्षणास्तु पाण्डुरपृष्ठः
28 संकसुको ऽस्थिरे ॥ ४३७ ॥
29 तूष्णीशीलस्तु तूष्णीको
30 विवशो ऽरिष्टदुष्टधीः ।
31 बद्धो निगडितो नद्धः कीलितो यन्त्रितः सितः । ४३८ ॥
32 संदानितः संयतश्च
33 स्यादुद्दानं तु बन्धनम् ।
34 मनोहतः प्रतिहतः प्रतिबद्धो हतश्च सः ॥ ४३९ ॥
35 प्रतिक्षिप्तो ऽधिक्षिप्तो
36 ऽवकृष्टनिष्कासितौ समौ ॥
37 आत्तगन्धो ऽभिभूतो
38 ऽपध्वस्तो न्यक्कृतधिक्कृतौ ॥ ४४० ॥
39 निकृतस्तु विप्रकृतो

23. 24. Sehnsüchtig (4 W.). — **25.** Verrufen (4 W.). — **26.** In gutem Ruf stehend (2 W.). — **27.** Unbedeutender Mensch (2 W.). — **28.** Unbeständig (2 W.). — **29.** Schweigsam (2 W.). — **30.** Entmuthigt. — **31. 32.** Gebunden, in Fesseln geschlagen (8 W.). — **33.** In Fesseln schlagen (2 W.). — **34.** Dessen Wünsche vereitelt sind (4 W.). — **35.** Verworfen (2 W.). — **36.** Ausgestossen (2 W.). — **37.** Erniedrigt (2 W.). — **38.** Verachtet (3 W.). — **39.** Geschmäht (2 W.).

40 न्यक्कारस्तु तिरस्क्रिया ।
41 परिभावो विप्रकारः परापर्यभितो भवः ॥ ४४१ ॥
42 अत्याकारो निकारश्च
43 विप्रलब्धस्तु वञ्चितः ।
44 स्वप्नक्शयालुर्निद्रालु-
45 र्घूर्णिते प्रचलायितः ॥ ४४२ ॥
46 निद्राणः शयितः सुप्तो
47 जागरूकस्तु जागरी ।
48 जागर्या स्याज्जागरणं जागरा जागरो ऽपि च ॥ ४४३ ॥
49 विष्वगञ्चति विष्वद्र्य-
50 ङ्देवद्र्यङ्देवमञ्चति ।
51 सहाञ्चति तु सध्र्यङ्-
52 त्तिर्यङ्यस्तिरो ऽञ्चति ॥ ४४४ ॥
53 संशयालुः संशयिता
54 गृह्यालुर्ग्रहीतरि ।
55 पतयालुः पातुकः स्या-
56 त्समौ रोचिष्णुरोचनौ ॥ ४४५ ॥

40—42. Schmähung, Verachtung (9 W.). — **43.** Betrogen (2 W.) — **44.** Schläfrig (3 W.). — **45.** Der sich im Schlaf bewegt (2 W.). — **46.** Eingeschlafen (3 W.). — **47.** Wach (2 W.). — **48.** Wachen (4 W.). — **49.** Der überall hingeht. — **50** Der die Gottheit (mit Verehrung) angeht. — **51.** Begleitend. — **52.** Der in die Quere geht. — **53.** Zweifler, skeptisch (2 W.). — **54.** Zum Greifen geneigt (2 W.). — **55.** Zum Fallen geneigt (2 W.). — **56.** Glänzend (2 W.).

57 दक्षिणार्हस्तु दक्षिण्यो दक्षिणीयो

58 ऽथ दण्डितः ।

59 दापितः साधितो

60 ऽर्च्यस्तु प्रतीक्ष्यः

61 पूजितो ऽर्चितः ॥ ४४६ ॥

62 नमस्यितो नमसितापचितावञ्चितो ऽर्चितः ।

63 पूजार्हणासपर्यार्चा

64 उपहारबली समौ ॥ ४४७ ॥

65 विक्लवो विह्वलः

66 स्थूलः पोवा पीनश्च पीवरः ।

67 चक्षुष्यः सुभगो

68 द्वेष्यो ऽक्षिगतो

69 ऽथांसलो बली ॥ ४४८ ॥

70 निर्दिग्धो मांसलश्चोपचितो

71 ऽथ दुर्बलः कृशः ।

72 क्षामः क्षीणस्तनुश्छातस्तलिनामांसपेलवाः ॥ ४४९ ॥

73 पिचण्डिलो बृहत्कुक्षिस्तुन्दितुन्दिकतुन्दिलाः ।

74 उदर्युदरिले

57. Der eine Belohnung verdient (3 W.). — 58. 59. Bestraft (3 W.). – 60. Achtbar (2 W.). — 61. 62. Verehrt (7 W.). – 63. Verehrung (4 W.). — 64. Eine den Göttern dargebrachte Gabe (2 W.). — 65. Verwirrt (2 W.). — 66. Fett (4 W.). — 67. Wohlgefällig, lieblich (2 W.). — 68. Widerlich, hässlich (2 W.). — 69. 70. Stark, von kräftigem Körperbau (5 W.). — 71. 72. Mager (9 W.). — 73. 74. Beleibt (7 W.).

75 विग्रविख्रुविख्या अनासिके ॥ ४५० ॥

76 नतनासिके ऽवनाटो ऽवटीटो ऽवभ्रटो ऽपि च ।

77 खरणास्तु खरणासो

78 नःक्षुद्रः क्षुद्रनासिकः ॥ ४५१ ॥

79 खुरणाः स्यात्खुरणस

80 उन्नसस्तूग्रनासिकः ।

81 पङ्गुः श्रोणः

82 खलतिस्तु खल्वाट ऐन्द्रलुप्तिकः ॥ ४५२ ॥

83 शिपिविष्टो बभ्रु-

84 रथ काणः कनन एकदृक् ।

85 पृश्निरल्पतनौ

86 कुब्जे गडुलः

87 कुकरे कुणिः ॥ ४५३ ॥

88 निखर्वः खट्टनः खर्वः खर्वशाखश्च वामनः ।

89 अकर्ण एडो बधिरो

90 दुश्चर्मा तु द्विनग्नकः ॥ ४५४ ॥

91 चर्मटश्च शिपिविष्टश्च

92 खोटखोरौ तु खञ्जके ।

75. Ohne Nase (3 W.). — 76. Stumpfnasig (3 W.). — 77. Spitznasig (2 W.). — 78. Kleinnasig. — 79. Hufnasig (2 W.). — 80. Mit aufgeworfener Nase. — 81. Krüppel (2 W.). — 82. 83. Kahlköpfig (5 W.). — 84. Einäugig (3 W.). — 85. Klein von Wuchs (2 W.). — 86. Krumm, bucklig (2 W.). — 87. Der einen verkrüppelten Arm hat (2 W.). — 88. Zwerg (5 W.). — 89. Taub (3 W.). — 90. 91. Der keine Vorhaut hat (4 W.). — 92. Lahm (3 W.).

93 विकलाङ्गस्तु पोगण्ड

94 ऊर्ध्वज्ञुरूर्ध्वजानुकः ॥ ४५५ ॥

95 ऊर्ध्वज्ञश्चा-

96 प्यथ प्रज्ञुप्रज्ञौ विरलजानुके ।

97 संज्ञुसंज्ञौ युतजानौ

98 वलिनो वलिभः समौ ॥ ४५६ ॥

99 उदग्रदन्दन्तुरः स्या-

1 त्प्रलम्बाण्डस्तु मुष्करः ।

2 अन्धो गताक्ष

3 उत्पश्य उन्मुखो

4 ऽधोमुखस्त्ववाङ् ॥ ४५७ ॥

5 मुण्डस्तु मुण्डितः

6 केशी केशवः केशिको ऽपि च ।

7 वलिरः केकरो

8 वृद्धनाभी तुण्डिलतुण्डिभौ ॥ ४५८ ॥

9 आमयाव्यपटुर्ग्लानो ग्लास्नुर्विकृत आतुरः ।

10 व्याधितो ऽभ्यमितो ऽभ्यान्तो

93. Dem ein Glied fehlt (2 W.). — 94. 95. Mit hohen Knien (3 W.). — 96 Dessen Knie aus einander stehen (2 W.). — 97. Dessen Knie zusammenstossen (2 W.). — 98. Runzelig (2 W.). — 99. Mit hervorragenden Zähnen (2 W.). — 1. Mit weit herabhängenden Hoden (2 W.). — 2. Blind (2 W.). — 3. Den Blick nach oben gerichtet (2 W.). — 4. Den Blick nach unten gerichtet (2 W.). — 5. Dessen Haupthaare abgeschnitten sind (2 W.). — 6. Der schönes Haar hat (3 W.). — 7. Schielend (2 W.). — 8. Dessen Nabel hervorsteht (3 W.). — 9. 10. Krank (9 W.).

11 दद्रुरोगी तु दद्रुणः ॥ ४५९ ॥
12 पामनः कच्छुरस्तुल्यौ
13 सातिसारोऽतिसारकी ।
14 वातकी वातरोगी स्या-
15 च्छ्लेष्मलः श्लेष्मणः कफी ॥ ४६० ॥
16 क्लिन्ननेत्रे चिल्लचुल्लौ पिल्लौ
17 ऽथार्शोयुगर्शसः ।
18 मूर्छिते मूर्तमूर्छालौ
19 सिध्मलस्तु किलासिनि ॥ ४६१ ॥
20 पित्तं मायुः
21 कफः श्लेष्मा बलाशः स्नेहभूः खटः ।
22 रोगो रुजा रुगातङ्को मान्द्यं व्याधिरपाटवम् ॥ ४६२ ॥
23 आम आमय आकल्यमुपतापो गदः समाः ।
24 क्षयः शोषो राजयक्ष्मा यक्ष्मा-
25 थ क्षुत्क्षुतं क्षवः ॥ ४६३ ॥
26 कासस्तु क्षवथुः
27 पामा खसः कच्छूर्विचर्चिका ।

11. Mit Ausschlag versehen (2 W.). — **12.** Aussätzig (2 W.). — **13.** Mit der Ruhr behaftet (2 W.). — **14.** An Rheumatismus leidend (2 W.). — **15.** Verschleimt (3 W.). — **16.** 1) Triefende Augen. 2) Daran leidend (4 W.). — **17.** Mit Hämorrhoiden behaftet (2 W.) — **18.** Ohnmächtig (3 W.). — **19.** Mit Blattern behaftet (2 W.). — **20.** Galle (2 W.). — **21.** Schleim, einer der drei Säfte des Körpers (5 W.). — **22. 23.** Krankheit (12 W.). — **24.** Schwindsucht (4 W.). — **25.** Niesen (3 W.). — **26.** Husten (2 W.). — **27.** Aussatz (4 W.).

28 कण्डूः कण्डूयनं खर्जूः कण्डूया-
29 ऽथ क्षतं व्रणः ॥ ४६४ ॥
30 अरुरीर्मं क्षणानुश्च
31 रूढव्रणपदं किणः ।
32 श्लीपदं पादवल्मीकः
33 पादस्फोटो विपादिका ॥ ४६५ ॥
34 स्फोटकः पिटको गण्डः
35 पृष्ठग्रन्थिः पुनर्गडुः ।
36 श्वित्रं स्यात्पाण्डुरं कुष्ठं
37 केशघ्नं त्विन्द्रलुप्तकम् ॥ ४६६ ॥
38 सिध्म किलासं त्वक्पुष्पं सिध्मं
39 कोठस्तु मण्डलम् ।
40 गलगण्डो गण्डमालो
41 रोहिणी तु गलाङ्कुरः ॥ ४६७ ॥
42 हिक्का हेक्का च हृल्लासः
43 प्रतिश्यायस्तु पीनसः ।
44 शोथस्तु श्वयथुः शोफो
45 दुर्नामार्शो गुदाङ्कुरः ॥ ४६८ ॥

28. Krätze (4 W.). — 29. 30. Wunde (5 W.). — 31 Narbe. — 32. Geschwollene Füsse (2 W.). — 33. Blasen u. s. w. an den Füssen (2 W.). — 34. Beule (3 W.). — 35. Buckel (2 W.). — 36. Weisser Aussatz (3 W.). — 37. Ausfallen des Haars (2 W.). — 38. Blatter (4 W.) — 39. Ausschlag mit breiten, runden Flecken (2 W.). — 40. Entzündung der Halsdrüsen (2 W.). — 41. Entzündung der Kehle (2 W.). — 42. Schlucken (3 W.). — 43. Katarrh (2 W.). — 44. Geschwulst (3 W.). — 45. Hämorrhoiden (3 W.).

46 छर्दी प्रच्छर्दिका छर्दिर्वमथुर्वमनं वमिः ।

47 गुल्मः स्यादुदरग्रन्थि-

48 रुदावर्तो गुदग्रहः ॥ ४६९ ॥

49 गतिर्नाडीव्रणे

50 वृद्धिः कुरण्डश्चाण्डवर्धने ।

51 अश्मरी स्यान्मूत्रकृच्छ्रे

52 प्रमेहो बहुमूत्रता ॥ ४७० ॥

53 आनाहस्तु विबन्धः स्या-

54 द्ग्रहणीरु-

55 क्प्रवाहिका ।

56 व्याधिप्रभेदा विद्रधिभगंदरज्वरादयः ॥ ४७१ ॥

57 दोषज्ञस्तु भिषग्वैद्य आयुर्वेदी चिकित्सकः ।

58 रोगहार्यगदंकारो

59 भेषजं तत्त्वमौषधम् ॥ ४७२ ॥

60 भैषज्यमगदो जायु-

61 श्चिकित्सा रुक्प्रतिक्रिया ।

62 उपचर्योपचारौ च

63 लङ्घनं त्वपतर्पणम् ॥ ४७३ ॥

64 जाङ्गुलिको विषभिष-

46. Erbrechen (6 W.). — **47.** Milzsucht (2 W.). — **48.** Leibschneiden (2 W.). — **49.** Geschwür (2 W.). — **50.** Geschwollensein der Hoden (2 W.). — **51.** Steinschmerzen (2 W.). — **52.** Uebermässiges Harnen. — **53.** Verstopfung (2 W.). — **54.** Dysenterie. — **55.** Durchfall. — **56.** Innere Geschwüre, Aftergeschwüre, Fieber u. s. w. sind verschiedene Krankheiten. — **57. 58.** Arzt (7 W.). — **59. 60.** Arzenei (6 W.). — **61. 62.** Heilung (4 W.). — **63.** Fasten, Diät (2 W.). — **64.** Giftarzt.

65 वस्वास्थ्ये वार्त्तमनामयम् ।
66 सज्जारोग्ये
67 पटूल्लाघवार्त्तकल्यास्तु नीरुजि ॥ ४७४ ॥
68 कुसृत्या विभवान्वेषी पार्श्वकः संधिजीवकः ।
69 सत्कृत्यालंकृतां कन्यां यो ददाति स कूकुदः ॥ ४७५ ॥
70 चपलश्चिकुरो
71 नीलीरागस्तु स्थिरसौहृदः ।
72 ततो हरिद्रारागो ऽन्यः
73 सान्द्रस्निग्धस्तु मेदुरः ॥ ४७६ ॥
74 गेहेनर्दी गेहेशूरः पिण्डीशूरो
75 ऽस्तिमान्धनी ।
76 स्वस्थानस्थः परद्वेषी गोष्ठश्वो
77 ऽथापदि स्थितः ॥ ४७७ ॥
78 आपन्नो
79 ऽथापद्विपत्तिर्विप-
80 त्स्निग्धस्तु वत्सलः ।
81 उपाध्यभ्यागारिको तु कुटुम्बव्यापृते नरि ॥ ४७८ ॥

65. 66. Gesundheit (5 W.). — 67. Gesund (5 W.). — 68. Der durch Betrug dem Gewinne nachgeht (2 W.). — 69. Derjenige, welcher seine Tochter gut ausgestattet dem Schwiegersohn übergiebt, nachdem er denselben ehrenvoll empfangen hat. — 70. Unbesonnen (2 W.). — 71. Beständig in der Liebe. — 72. Wankelmüthig in der Liebe. — 73. Ueberaus liebenswürdig (2 W.). — 74. Feiger Prahler, Fanfaron (3 W.). — 75. Begütert (2 W.). — 76. Menschenhasser. — 77. 78. Unglücklich. — 79. Unglück (3 W.). — 80. Zärtlich (2 W.). — 81. Mit Eifer für die Unterhaltung der Fa-

82 जैवातृकस्तु दीर्घायु-

83 स्त्रासदायी तु शङ्करः ।

84 अभिपन्नः शरणार्थी

85 कारणिकः परीक्षकः ॥ ४७९ ॥

86 समर्धुकस्तु वरदो

87 व्रातीनाः संघजीविनः ।

88 सभ्याः सदस्याः पार्षद्याः सभास्ताराः सभासदः ॥ ४८० ॥

89 सामाजिकाः

90 सभा संसत्समाजः परिषत्सदः ।

91 पर्षत्समज्यागोष्ठ्यास्या आस्थानं समितिर्घटा ॥ ४८१ ॥

92 सांवत्सरो ज्यौतिषिको मौहूर्तिको निमित्तविद् ।

93 दैवज्ञगणकादेशिज्ञानिकार्तान्तिका अपि ॥ ४८२ ॥

94 विप्रश्निकेक्षणिकौ च

95 सैद्धान्तिकस्तु तान्त्रिकः ।

96 लेखके ऽक्षरपूर्वाः स्युश्चणजीवकचञ्चवः ॥ ४८३ ॥

97 वार्णिको लिपिकारश्चा-

98 क्षरन्यासे लिपिर्लिविः ।

milie sorgend (2 W.). — 82. Lange lebend (2 W.). – 83. Furcht erregend. — 84. Schutz suchend. — 85. Auf den Grund gehend, untersuchend (2 W.). — 86. Beschenker, Geber einer Sache (2 W.). — 87. Leute, welche ohne bestimmten Erwerbszweig in Gesellschaft leben (2 W.). — 88. 89. Mitglieder einer Versammlung (6 W.). – 90. 91. Versammlung (12 W.). — 92 – 94. Astrolog (11 W.). — 95. Der einer Wissenschaft auf den Grund gekommen ist (2 W.). — 96. 97. Schreiber (6 W.). — 98. Schreiben (2 W.).

99 मषिधानं मषिकूपी
1 मलिनाम्बु मषी मसी ॥ ४८४ ॥
2 कुलिकस्तु कुलश्रेष्ठी
3 सभिको द्यूतकारकः ।
4 कितवो द्यूतकृद्धूर्तो ऽक्षधूर्तश्चाक्षदेविनि ॥ ४८५ ॥
5 दुरोदरं कैतवं च द्यूतमक्षवती पणः ।
6 पाशकः प्रासको ऽक्षश्च देवन-
7 स्तत्पणो ग्लहः ॥ ४८६ ॥
8 अष्टापदः शारिफलं
9 शारः शारिश्च खेलनी ।
10 परिणायस्तु शारीणां नयनं स्यात्समन्ततः ॥ ४८७ ॥
11 समाह्वयः प्राणिद्यूतं
12 व्यालग्राह्याहितुण्डिकः ।
13 स्याज्जनोत्तवसस्तातातुल्यः
14 शास्ता तु देशकः ॥ ४८८ ॥
15 सुकृती पुण्यवान्धन्यो
16 मित्त्रयुर्मित्त्रवत्सलः ।

99. Tintenfass (2 W.). — 1. Tinte (3 W.). — 2. Künstler aus guter Familie (2 W.). — 3. Inhaber eines Spielhauses (2 W.). — 4. Spieler (5 W.). — 5. Spiel (5 W.). — 6. Würfel (4 W.). — 7. Würfelspiel. — 8. Schachbrett (2 W.). — 9. Schachfigur (3 W.). — 10. Zug von beiden Seiten. — 11. Thierkampf. — 12 Schlangenfänger, Schlangenzähmer (2 W.). — 13. Väterlich gesinnt. — 14. Lehrer (2 W.). — 15. Sittlich, rechtschaffen (3 W.). — 16. Freundschaftlich gesinnt.

17 क्षेमंकरो रिष्टतातिः शिवतातिः शिवंकरः ॥ ४८९ ॥
18 श्रद्धालुरास्तिकः श्राद्धो
19 नास्तिकस्तद्विपर्यये ।
20 वैरङ्गिको विरागार्हो
21 वीतदम्भस्त्वकल्कनः ॥ ४९० ॥
22 प्रणाय्यो ऽसंमतो
23 ऽन्वेष्टानुप-
24 दश्य सन्हः क्षमः ।
25 शक्तः प्रभूष्णु-
26 र्भूतार्त्तस्त्वाविष्टः
27 शिथिलः श्लथः ॥ ४९१ ॥
28 संवाह्नको ऽङ्गमर्दः स्या-
29 द्ध्रष्टबीजस्तु निष्कलः ।
30 आसीन उपविष्टः स्या-
31 दूर्ध्व ऊर्ध्वदमः स्थितः ॥ ४९२ ॥
32 अध्वनीनो ऽध्वगो ऽध्वन्यः पान्थः पथिकदेशिको ।
33 प्रवासी
34 तद्गणो हारिः

17. Glück bereitend (4 W.). — 18. Gläubig (3 W.). — 19. Ungläubig. — 20. Frei von jeglicher Leidenschaft (2 W.). – 21. Frei von Hochmuth (2 W.). — 22. Verächtlich (2 W.). — 23. Der da sucht (2 W.). — 24. 25. Im Stande seiend (4 W). — 26. Von bösen Geistern besessen (2 W.). — 27. Schlaff, ohne Energie (2 W.). — 28. Der sich mit Gliederreiben beschäftigt (2 W.). — 29. Zeugungsunfähig (2 W.). — 30. Sitzend (2 W.). — 31. Aufrecht stehend (3 W.). — 32. 33. Reisender (7 W.). — 34. Gesellschaft von Reisenden.

35 पाथेयं शम्बलं समे ॥ ४६३ ॥
36 जङ्घालो ऽतिजवो
37 जङ्घाकरिको जाङ्घिको
38 जवी ।
39 जवनस्त्वरिते
40 वेगे रयो रंहस्तरः स्यदः ॥ ४६४ ॥
41 जवो वाजः प्रसरश्च
42 मन्दगामी तु मन्थरः ।
43 कामंगाम्यनुकामीनो
44 ऽत्यन्तीनो ऽत्यन्तगामिनि ॥ ४६५ ॥
45 सहायो ऽभिचरो ऽनोश्च जीविगामिचरप्लवाः ।
46 सेवको
47 ऽथ सेवा भक्तिः परिचर्या प्रसादना ॥ ४६६ ॥
48 शुश्रूषाराधनोपास्तिवरिवस्यापरीष्टयः ।
49 उपचारः
50 पदातिस्तु पत्तिः पद्गः पदातिकः ॥ ४६७ ॥
51 पादातिकः पादचारी पदाजिपदिकावपि ।
52 सरः पुरोऽग्रतोऽग्रेभ्यः पुरस्तो गमगामिगाः ॥ ४६८ ॥

35. Reisevorrath (2 W.). — 36. Sehr schnell auf den Füssen (2 W.). — 37. Läufer, Bote (2 W.). — 38. 39. Flink, rasch (3 W.). — 40. 41. Geschwindigkeit (8 W.). — 42. Langsam gehend (2 W.). — 43. Nach Belieben gehend (2 W.). — 44. Ununterbrochen bis zum Ziele gehend (2 W.). — 45. 46. Begleiter, Diener (7 W.). — 47 — 49. Dienst (10 W.). — 50. 51. Soldat zu Fuss (8 W.). — 52. 53. Der vorangeht, Führer (7 W.).

53 प्रष्ठो

54 ऽथावेशिकागन्तू प्राघुणोऽभ्यागतोऽतिथिः ।

55 प्राघूर्णिके

56 ऽथावेशिकमातिथ्यं चातिथेय्यपि । ४९९ ॥

57 सूर्योढस्तु स संप्राप्तो यः सूर्येऽस्तंगतेऽतिथिः ।

58 पादार्थं पाद्यमर्घार्थमर्घ्यं वा-

59 र्यथ गौरवम् ॥ ५०० ॥

60 अभ्युत्थानं

61 व्यथकस्तु स्यान्मर्मस्पृगरुंतुदः ।

62 ग्रामेयके तु ग्रामीणग्राम्यौ

63 लोको जनः प्रजाः ॥ ५०१ ॥

64 स्यादामुष्यायणोऽमुष्यपुत्रः प्रख्यातवप्तृकः ।

65 कुल्यः कुलीनोऽभिजातः कौलेयकमहाकुलौ ॥ ५०२ ॥

66 जात्यो

67 गोत्रं तु संतानोऽन्ववायोऽभिजनः कुलम् ।

68 अन्वयो जननं वंशः

69 स्त्री नारी वनिता वधूः ॥ ५०३ ॥

70 वशा सीमन्तिनी वामा वर्णिनी महिलाबला ।

54. 55. Gast (6 W.). — **56.** Gastfreundliche Aufnahme (3 W.). — **57.** Ein Gast, der nach Sonnenuntergang kommt. — **58. 1)** Wasser zum Waschen der Füsse. **2)** Wasser, welches dem Gast als eine Ehrenbezeugung zum Trinken dargeboten wird. — **59. 60.** Ansehen Würde (2 W.). — **61.** Schmerzhaft (3 W.). — **62.** Bäuerisch (3 W.). — **63.** Leute (3 W.). — **64.** Von einem berühmten Vater erzeugt (3 W.). — **65. 66.** Von edlem Geschlechte (6 W.). — **67. 68.** Geschlecht (8 W.). — **69—71.** Weib (12 W.).

71 योषा योषि-

72 द्विशेषास्तु कान्ता भीरुर्नितम्बिनी ॥ ५०४ ॥

73 प्रमदा सुन्दरी रामा रमणी ललनाङ्गना ।

74 स्वगुणेनोपमानेन मनोज्ञादिपदेन च ॥ ५०५ ॥

75 विशेषिताङ्गकर्मा स्त्री यथा तरललोचना ।

76 ग्रलसेक्षणा मृगाक्षी मत्तेभगमनापि च ॥ ५०६ ॥

77 वामाक्षी सुस्मिता-

78 स्याः स्वं मानलीलास्मरादयः ।

79 लीला विलासो विच्छित्तिर्विब्बोकः किलकिञ्चितम् ॥ ५०७ ॥

80 मोट्टायितं कुट्टमितं ललितं विहृतं तथा ।

81 विभ्रमश्चेत्यलंकाराः स्त्रीणां स्वाभाविका दश ॥ ५०८ ॥

72. 73. Specificationen des Weibes: die Liebliche, die Schüchterne, *καλλίπυγος*, die Ausgelassene, die Schöne, die Anmuthige, die Ergözzende, die Wollüstige, die Schöngliederige. — 74—77. Ein Weib wird auch nach seinen Gliedern und Handlungen, welche durch eine besondere Eigenschaft, einen Vergleich oder durch allgemeine Eigenschaften (wie «schön» u. s. w.) näher bestimmt werden, benannt. Beispiele: Die mit zitternden Augen, die mit schmachtenden Augen, die Gazellenäugige, die mit dem Gange eines brünstigen Elephanten, die Schönäugige, die anmuthig Lächelnde. — 78. Stolze Kälte, Liebesspiel, Liebe u. s. w. bilden den Besitz des Weibes. — 79—81. Nachahmung des Geliebten in Stimme, Kleidung u. s. w.; Coquetterie, nachlässiger Anzug, angenommene Gleichgültigkeit, plötzlicher Uebergang von einem Affekt zum andern, verschiedene Geberden (wie z. B. das Kratzen an den Ohren) bei verliebter Stimmung, während der Geliebte erzählt; Verschmähung der Zärtlichkeiten des Geliebten, anmuthige Stellung der Glieder, verschämtes Schweigen und Verwirrung sind die 10 angeborenen Zierden des Weibes.

82 प्रागल्भ्यौदार्यमाधुर्यशोभाधीरत्वकान्तयः ।

83 दीप्तिश्चायत्नजा

84 भावहावहेलास्त्रयोऽङ्गजाः ॥ ५०९ ॥

85 सा कोपना भामिनी स्या-

86 च्छेका मत्ता च वाणिनी ।

87 कन्या कनी कुमारी च

88 गौरी तु नग्निकाऽरजाः ॥ ५१० ॥

89 मध्यमा तु दृष्टरजास्तरुणी युवतिश्चरी ।

90 तलुनी दिक्करी

91 वर्या पतिंवरा स्वयंवरा ॥ ५११ ॥

92 सुवासिनी वधूटी स्याच्चिर-

93 ण्ट्यथ सधर्मिणी ।

94 पत्नी सहचरी पाणिगृहीती गृहिणी गृहाः ॥ ५१२ ॥

95 दाराः क्षेत्रं वधूर्भार्या जनी जाया परिग्रहः ।

96 द्वितीयोढा कलत्रं च

82. 83. Uebermüthiger Stolz, Grossmuth, Sanftmuth, Liebreiz, Beständigkeit, durch Liebe gesteigerte Anmuth und glänzende Anmuth sind die sich von selbst ergebenden Zierden. — 84. Aeusserungen der Liebe in drei verschiedenen Graden sind die aus dem Körper entspringenden Zierden. — 85. Zornige Frau. — 86. Verschlagene und zugleich leidenschaftliche Frau. — 87. Mädchen (3 W.). — 88. Noch nicht mannbares Mädchen (3 W.). — 89. 90. Mannbares Mädchen, junge Frau (7 W.). — 91. Ein Mädchen, welches selbst sich den Gatten sucht (3 W.). — 92. Eine Frau, die im väterlichen Hause wohnt (3 W.). — 93—96. Frau, Gattin (16 W.). —

97 पुरंध्री तु कुटुम्बिनी ॥ ५१३ ॥

98 प्रजावती भ्रातृजाया

99 सूनोः स्नुषा जनी वधूः ।

1 भ्रातृवर्गस्य या जाया यातरस्ताः परस्परम् ॥ ५१४ ॥

2 वीरपत्नी वीरभार्या

3 कुलस्त्री कुलपालिका ।

4 प्रेयसी दयिता कान्ता प्राणेशा वल्लभा प्रिया ॥ ५१५ ॥

5 हृदयेशा प्राणसमा प्रेष्ठा प्रणयिनी च सा ।

6 प्रेयस्याद्याः पुंसि पत्यौ भर्ता सेक्ता पतिर्वरः ॥ ५१६ ॥

7 विवोढा रमणो भोक्ता हृद्यो वरयिता धवः ।

8 जन्यास्तु तस्य सुहृदो

9 विवाहः पाणिपीडनम् ॥ ५१७ ॥

10 पाणिग्रहणमुद्वाह उपायामयमावपि ।

11 दारकर्म परिणयो

12 जामाता दुहितुः पतिः ॥ ५१८ ॥

13 उपपतिस्तु जारः स्या-

14 द्भुजंगो गणिकापतिः ।

15 जंपती दंपती भार्यापती जायापती समाः ॥ ५१९ ॥

97. Hausfrau (2 W.). — 98. Des Bruders Frau (2 W.). — 99. Schwiegertochter (3 W.). — 1. Der Brüder Frauen unter sich. — 2. Frau eines Kriegers (2 W.). — 3. Frau von Stande (2 W.). — 4. 5. Geliebte (10 W.). — 6. 7. Freier, Gatte (20 W.). — 8. Dessen Freunde. — 9—11. Hochzeit (8 W.). — 12. Schwiegersohn. — 13. Nebenmann, begünstigter Liebhaber (2 W.). — 14. Liebhaber eines Freudenmädchens. — 15. Mann und Frau (4 W.).

16 यौतकं युतयोर्देयं सुदायो हरणं च तद् ।
17 कृताभिषेका महिषी
18 भोगिन्यो ऽन्या नृपस्त्रियः ॥ ५२० ॥
19 सैरंध्री यान्यवेश्मस्था स्ववशा शिल्पजीविनी ।
20 असिक्न्यन्तःपुरप्रेष्या
21 दूतीसंचारिके समे ॥ ५२१ ॥
22 प्रज्ञा प्राज्ञी प्रजानत्यां
23 प्राज्ञा तु प्रज्ञयान्विता ।
24 स्यादाभीरी महाशूद्री जातिपुंयोगयोः समे ॥ ५२२ ॥
25 पुंयुज्याचार्याचार्यानी
26 मातुलानी तु मातुली ।
27 उपाध्यायान्युपाध्यायी
28 क्षत्रि-
29 य्यर्यी च
30 शूद्र्यपि ॥ ५२३ ॥
31 स्वत आचार्या

16. Hochzeitsgeschenk (3 W.). — **17.** Die geweihte Gemahlin des Königs. — **18**. Die übrigen Gemahlinnen des Königs. — **19.** Ein Weib, welches sich aus freiem Willen in einem fremden Hause durch seine Arbeit ernährt. — **20.** Dienerin im Harem. — **21.** Botenfrau, Unterhändlerin (2 W.). — **22.** Erfahrene Frau (2 W.). — **23.** Einsichtsvolle Frau. — **24.** Ein Weib aus der Hirtenkaste oder dessen Mann zu derselben gehört (2 W.). — **25.** Frau eines Religionslehrers (2 W.). — **26.** Frau des Oheims mütterlicher Seite (2 W.). — **27**. Frau eines Lehrers (2 W.). — **28.** Frau eines Kshattrija. — **29.** Frau eines Vaiçja. — **30.** Frau eines Çûdra. — **31.** Religions-

32 शूद्रा च
33 क्षत्रिया क्षत्रियाण्यपि ।
34 उपाध्याय्युपाध्याया स्या-
35 दर्यार्याण्यौ पुनः समे ॥ ५२४ ॥
36 दिधिषूस्तु पुनर्भूर्द्विरूढा-
37 स्या दिधिषूः पतिः ।
38 स तु द्विजोऽग्रेदिधिषूर्यस्य स्यात्सैव गेहिनी ॥ ५२५ ॥
39 ज्येष्ठेऽनूढे परिवेत्तानुजो दारपरिग्रही ।
40 तस्य ज्येष्ठः परिवित्ति-
41 र्जाया तु परिवेदिनी ॥ ५२६ ॥
42 वृषस्यन्ती कामुकी स्या-
43 दिच्छायुक्ता तु कामुका ।
44 कृतसापत्निकाध्यूढाधिविन्ना-
45 थ पतिव्रता ॥ ५२७ ॥
46 एकपत्नी सुचरित्रा साध्वी स-

lehrerin. — 32. Frau aus der Çûdra-Kaste. — 33. Frau aus der Kshattrija-Kaste (2 W.). — 34. Lehrerin (2 W.). — 35. Frau aus der Vaiçja-Kaste (2 W.). — 36. Eine zum zweiten Male verheirathete Frau (2 W.). — 37. Deren Mann. — 38 Ein Mann aus den drei ersten Kasten, dessen Frau schon früher verheirathet war, während er bisher ledig war. — 39. Ein jüngerer verheiratheter Bruder, während der ältere noch ledig ist. — 40. Ein älterer lediger Bruder, während der jüngere verheirathet ist. — 41. Die Frau eines solchen jüngeren Bruders. — 42. Geile Frau (2 W.). — 43. Begehrliche Frau. — 44. Eine Frau, deren Mann nach ihr noch andere Frauen genommen hat (3 W.). — 45. 46. Eine Frau, die ihrem Manne treu ist (5 W.).

47 त्वसतीत्वरी ।
48 पुंश्चली चर्षणी बन्धक्यविनीता च पांशुला ॥ ५२८ ॥
49 स्वैरिणी कुलटा
50 याति या प्रियं साभिसारिका ।
51 वयस्यालिः सखी सध्री-
52 च्यशिश्वी तु शिशुं विना ॥ ५२९ ॥
53 पतिवत्नी जीवत्पति-
54 र्विश्वस्ता विधवा समे ।
55 निर्वीरा निष्पतिसुता
56 जीवत्तोका तु जीवसूः ॥ ५३० ॥
57 नश्यत्प्रसूतिका निन्दुः
58 सश्मश्रुर्नरमालिनी ।
59 कात्यायनी त्वर्धवृद्धा काषायवसनाधवा ॥ ५३१ ॥
60 श्रवणा भिक्षुकी मुण्डा
61 पोटा तु स्त्रीनृलक्षणा ।
62 साधारणस्त्री गणिका वेश्या पण्यपणाङ्गना ॥ ५३२ ॥
63 भुजिष्या लञ्जिका रूपाजीवा

47—49. Eine untreue Frau (9 W.). — **50.** Ein Mädchen, welches den Geliebten besucht. — **51.** Vertraute einer Frau (4 W.). — **52.** Kinderlose Frau. — **53.** Eine Frau, deren Mann am Leben ist (2 W.). — **54.** Wittwe (2 W.). — **55.** Eine Frau ohne Mann und Kinder. — **56.** Eine Frau, deren Kinder am Leben sind. — **57.** Eine Frau, die ein todtes Kind zur Welt bringt. — **58.** Eine Frau mit einem Bart. — **59.** Wittwe von mittlerem Alter, in Roth gekleidet. — **60.** Bettlerin (3 W.). — **61.** Hermaphrodit. — **62. 63.** Hure (8 W.).

64 वारवधूः पुनः ।

65 सा वारमुख्या-

66 थ चुन्दी कुट्टनी शंभली समाः ॥ ५३३ ॥

67 पोटा वोटा च चेटी च दासी च कुटहारिका ।

68 नग्ना तु कोटवी

69 वृद्धा पलिक्न्य-

70 थ रजस्वला ॥ ५३४ ॥

71 पुष्पवत्यविरात्रेयी स्त्रीधर्मिणी मलिन्यवीः ।

72 उदक्या ऋतुमती च

73 पुष्पहीना तु निष्कला ॥ ५३५ ॥

74 राका तु सरजाः कन्या

75 स्त्रीधर्मः पुष्पमार्तवम्

76 रज-

77 स्तत्कालस्तु ऋतुः

78 सुरतं मोहनं रतम् ॥ ५३६ ॥

79 संवेशनं संप्रयोगः संभोगश्च रहो रतिः ।

80 ग्राम्यधर्मो निधुवनं कामकेलिः पशुक्रिया ॥ ५३७ ॥

81 व्यवायो मैथुनं

64. 65. Hurenmutter. — **66.** Kupplerin (3 W.). — **67.** Dienerin (5 W.). — **68.** Nackte Frau (2 W.). — **69.** Greise Frau. — **70—72.** Ein Frauenzimmer zur Zeit der monatlichen Reinigung (9 W.). — **73** Ein Frauenzimmer, das die Regeln nicht mehr hat. — **74.** Ein Mädchen, welches die Regeln hat. — **75 76.** Die monatliche Reinigung (4 W.). — **77.** Die Zeit der monatlichen Reinigung. — **78—81.** Beischlaf (14 W.).

82 स्त्रीपुंसौ द्वन्द्वं मिथुनं च तद् ।
83 अन्तर्वत्नी गुर्विणी स्याद्गर्भवत्युदरिण्यपि ॥ ५३८ ॥
84 आपन्नसत्त्वा गुर्वी च
85 श्रद्धालुर्दोहदान्विता ।
86 विजाता च प्रजाता च जातापत्या प्रसूतिका ॥ ५३९ ॥
87 गर्भस्तु गर्भो भ्रूणो दोहदलक्षणं च सः ।
88 गर्भाशयो जरायूल्वे
89 कललोल्वे पुनः समे ॥ ५४० ॥
90 दोहदं दौर्हृदं श्रद्धा लालसा
91 सूतिमासि तु ।
92 वैजननो
93 विजननं प्रसवो
94 नन्दनः पुनः ॥ ५४१ ॥
95 उद्वहो ऽङ्गात्मजः सूनुस्तनयो दारकः सुतः ।
96 पुत्रो
97 दुहितरि स्त्रीवे

82 Ein Paar verschiedenen Geschlechts (3 W.). — 83. 84. Eine schwangere Frau (6 W.). — 85. Eine Frau, die in ihrer Schwangerschaft nach einigen Dingen ein heftiges Verlangen zeigt. — 86. Eine Frau, die geboren hat (4 W.). — 87. Das Kind im Mutterleibe (4 W.). — 88. Mutterleib (3 W.). — 89. Gemisch von Blut und Samen (2 W.). — 90. Das heftige Begehren nach einigen Dingen bei schwangeren Frauen (4 W.). — 91. 92. Der letzte Monat der Schwangerschaft. - 93. Das Gebären, die Geburt (2 W.). — 94—96. Sohn (9 W.). — 97. Tochter (10 W. दुहितृ und die 9 vorhergehenden mit der Endung des weiblichen Geschlechts).

98 तोकापत्यप्रसूतयः ॥ ५४२ ॥

99 तुक्प्रजोभयो-

1 भ्रात्रीयो भ्रातृव्यो भ्रातुरात्मजे ।

2 स्वस्रीयो भागिनेयश्च जामेयः कुतपश्च सः ॥ ५४३ ॥

3 नप्ता पौत्रः पुत्रपुत्रो

4 दौहित्रो दुहितुः सुतः ।

5 प्रतिनप्ता प्रपौत्रः स्या-

6 त्तत्पुत्रस्तु परंपरः ॥ ५४४ ॥

7 पैतृष्वसेयः स्यात्पैतृष्वस्रीयस्तु पितृष्वसुः ।

8 मातृष्वस्रीयस्तु मातृष्वसुर्मातृष्वसेयवत् ॥ ५४५ ॥

9 विमातृजो वैमात्रेयो

10 द्वैमातुरो द्विमातृजः ।

11 सत्यास्तु तनये सांमातुरवद्भाद्रमातुरः ॥ ५४६ ॥

12 सौभागिनेयकानीनौ सुभगाकन्ययोः सुतौ ।

13 पौनर्भवपारस्त्रैणेयौ पुनर्भूपरस्त्रियोः ॥ ५४७ ॥

98. 99. Gemeinschaftliches Wort für Sohn und Tochter, Kind (3 W.). — 1. Des Bruders Sohn (2 W.). — 2. Der Schwester Sohn (4 W.). — 3. Des Sohnes Sohn (2 W.). — 4. Tochtersohn. — 5. Des Sohnes Sohnes Sohn (2 W.). — 6. Dessen Sohn. — 7. Der Sohn der Schwester des Vaters (2 W.). — 8. Der Sohn der Schwester der Mutter (2 W.). — 9. Sohn einer Stiefmutter. — 10. Der eine leibliche und eine Stiefmutter hat. — 11. Der Sohn einer tugendhaften Mutter (2 W.). — 12. 1) Der Sohn einer vom Vater vorgezogenen Frau. 2) Der Sohn eines unverheiratheten Mädchens. — 13. 1) Der Sohn einer zum zweiten Mal verheiratheten Frau. 2) Ein mit der Frau eines Andern gezeugter Sohn.

14 दास्या दासेरदासेयौ

15 नाटेरस्तु नटीसुतः ।

16 बन्धुलो बान्धकिनेयः कौलटेरो ऽसतीसुतः ॥ ५४८ ॥

17 स तु कौलटिनेयः स्याद्यो भिक्षुकसतीसुतः ।

18 द्वावप्येतौ कौलटेयौ

19 क्षेत्रजो देवरादिजः ॥ ५४९ ॥

20 स्वजाते त्वौरसोरस्यौ

21 मृते भर्तरि जारजः ।

22 गोलको

23 ऽथामृते कुण्डो

24 भ्राता तु स्यात्सहोदरः ॥ ५५० ॥

25 समानोदर्यसोदर्यसगर्भसहजा अपि ।

26 सोदरश्च

27 स तु ज्येष्ठः स्यात्पित्र्यः पूर्वजो ऽग्रजः ॥ ५५१ ॥

28 जघन्यजे यविष्ठः स्यात्कनिष्ठो ऽवरजो ऽनुजः ।

29 स यवीयान्कनीयांश्च

14. Ein mit einer Dienerin gezeugter Sohn (2 W.). — **15.** Ein mit einer Tänzerin oder Schauspielerin gezeugter Sohn. — **16.** Ein mit einer untreuen Frau gezeugter Sohn (3 W.). — **17.** Der Sohn einer Bettlerin, aber dabei treuen Frau. — **18.** = **16** und **17.** — **19.** Ein mit dem Bruder oder einem andern Verwandten des Mannes auf gesetzliche Weise erzeugter Sohn. — **20.** Leiblicher Sohn (2 W.). — **21. 22.** Ein nach dem Tode des Mannes mit dem Geliebten gezeugter Sohn. — **23.** Ein bei Lebzeiten des Mannes mit dem Geliebten gezeugter Sohn. — **24—26.** Bruder (7 W.). — **27.** Aelterer Bruder (4 W.). — **28. 29.** Jüngerer Bruder (7 W.).

30 पितृव्यश्यालमातुलाः ॥ ५५२ ॥
31 पितुः पत्न्याश्च मातुश्च भ्रातरो
32 देवृदेवरौ ।
33 देवा चावरजे पत्यु-
34 र्जामिस्तु भगिनी स्वसा ॥ ५५३ ॥
35 ननान्दा तु स्वसा पत्युर्ननन्दा नन्दिनीत्यपि ।
36 पत्न्यास्तु भगिनी ज्येष्ठा ज्येष्ठश्वश्रूः कुली च सा ॥ ५५४ ॥
37 कनिष्ठा श्यालिका हाली यन्त्रणी केलिकुञ्चिका ।
38 केलिर्द्रवः परीहासः क्रीडा लीला च नर्म च ॥ ५५५ ॥
39 देवनं कूर्दनं खेला ललनं वर्करो ऽपि च ।
40 वप्ता तु जनकस्तातो बीजी जनयिता पिता ॥ ५५६ ॥
41 पितामहस्तस्य पिता
42 तत्पिता प्रपितामहः ।
43 मातुर्मातामहाद्येवं
44 माताम्बा जननी प्रसूः ॥ ५५७ ॥
45 सवित्री जनयित्री च
46 कृमिला तु बहुप्रसूः ।
47 धात्री तु स्यादुपमाता

30. 31. 1) Die Brüder des Vaters. 2) Die Br. der Frau. 3) Die Br. der Mutter. — 32. 33. Des Mannes jüngerer Bruder (3 W.). — 34. Schwester (3 W.). — 35. Des Mannes Schwester (3 W.). — 36. Der Frau ältere Schwester (2 W.). — 37. Der Frau jüngere Schwester (4 W.). — 38. 39. Spiel, Tändelei (11 W.). — 40. Vater (6 W.). — 41. Des Vaters Vater. — 42. Dessen Vater. — 43. Der Mutter Vater und dessen Vater. — 44. 45. Mutter (6 W.). — 46. Mutter von vielen Kindern. — 47. Amme (2 W.).

48 वीरमाता तु वीरसूः ॥ ५५८ ॥
49 श्वश्रूर्माता पतिपत्न्योः
50 श्वशुरस्तु तयोः पिता ।
51 पितरस्तु पितुर्वंश्या
52 मातुर्मातामह्याः कुले ॥ ५५९ ॥
53 पितरौ मातापितरौ मातरपितरौ पिता च माता च ।
54 श्वश्रूश्वशुरौ श्वशुरौ
55 पुत्रौ पुत्रश्च दुहिता च ॥ ५६० ॥
56 भ्राता च भगिनी चापि भ्रातरा-
57 वथ बान्धवः ।
58 स्वो ज्ञातिः स्वजनो बन्धुः सगोत्रश्च
59 निजः पुनः ॥ ५६१ ॥
60 आत्मीयः स्वः स्वकीयश्च
61 सपिण्डास्तु सनाभयः ।
62 तृतीयाप्रकृतिः पण्डः षण्ढः क्लीबो नपुंसकम् ॥ ५६२ ॥
63 इन्द्रियायतनमङ्गविग्रहौ क्षेत्रगात्रतनुभूघनास्तनूः ।
64 मूर्तिमत्करणकायमूर्तयो वेरसंहननदेहसंचराः ॥ ५६३ ॥
65 घनो बन्धः पुरं पिण्डो वपुः पुद्गलवर्ष्मणी ।

48. Mutter eines Helden. — 49. Schwiegermutter. — 50. Schw gervater. — 51. Des Vaters Ahnen. — 52. Der Mutter Ahnen. 53. Eltern, Vater und Mutter (3 W.). — 54. Schwiegerelt (2 W.). — 55. Sohn und Tochter. — 56. Bruder und Schwester. 57. 58. Verwandter (6 W.). – 59. 60. Mein, dein, sein; eigen (4 W.). 61. Verwandte bis zum sechsten Grade (2 W.). — 62. Geschlechts Eunuch (5 W.). — 63 — 66. Körper (25 W.).

66 कलेवरं शरीरे
67 ऽस्मिन्नजीवे कुणपं शवः ॥ ५६४ ॥
68 मृतकं
69 रुण्डकबन्धौ त्वपशीर्षे क्रियायुजि ।
70 वयांसि तु दशाः प्रायाः
71 सामुद्रं देहलक्षणाम् ॥ ५६५ ॥
72 एकदेशे प्रतीको ऽङ्गावयवापघना अपि ।
73 उत्तमाङ्गं शिरो मूर्धा मौलिर्मुण्डं कमस्तके ॥ ५६६ ॥
74 वराङ्गं करणात्राणं शीर्षं मस्तिकमित्यपि ।
75 तज्जाः केशास्तीर्थवाकाश्चिकुराः कुन्तलाः कचाः ॥ ५६७ ॥
76 वालाः स्यु-
77 स्तत्पराः पाशो रचना भार उच्चयः ।
78 हस्तः पक्षः कलापश्च केशभूयस्त्ववाचकाः ॥ ५६८ ॥
79 अलकस्तु कर्कारालः खङ्गरश्चूर्णकुन्तलः ।
80 स तु भाले भ्रमरकः कुरुलो भ्रमरालकः ॥ ५६९ ॥
81 धम्मिल्लः संयताः केशाः
82 केशवेशे कवर्य-
83 थ ।

67. 68. Leiche (3 W.). — 69. Rumpf, der sich noch bewegt (2 W.). — 70. Die verschiedenen Altersstufen (3 W.). — 71. Mal am Körper. — 72. Körpertheil, Glied (4 W.). — 73 74. Kopf (11 W.). – 75. 76. Haupthaar (6 W.). — 77. 78. Starkes Haar (7 W.). — 79. Haarlocke (4 W.). — 80. Haarlocke an der Stirn (3 W.). — 81. Zusammengebundenes Haar. — 82. Haarputz. — 83. 84. Einfach geflochtenes Haar (2 W.).

84 वेणिः प्रवेणी

85 शीर्षण्यशिरस्यौ विशदे कचे ॥ ५७० ॥

86 केशेषु वर्त्म सीमन्तः

87 पलितं पाण्डुरः कचः ।

88 चूडा केशी केशपाशी शिखा शिखण्डिका समाः ॥ ५७१ ॥

89 सा बालानां काकपक्षः शिखण्डकशिखाण्डकौ ।

90 तुण्डमास्यं मुखं वक्त्रं लपनं वदनानने ॥ ५७२ ॥

91 भाले गोध्यलिकालीकललाटानि

92 श्रुतौ श्रवः ।

93 शब्दाधिष्ठानपैञ्जूषमक्षानादग्रनिग्रहाः ॥ ५७३ ॥

94 कर्णः श्रोत्रं श्रवणं च

95 वेष्टनं कर्णशष्कुली ।

96 पालिस्तु कर्णलतिका

97 शङ्खो भालश्रवोऽन्तरे ॥ ५७४ ॥

98 चक्षुरक्षीक्षणं नेत्रं नयनं दृष्टिरम्बकम् ।

99 लोचनं दर्शनं दृक्क

1 तत्तारा तु कनीनिका ॥ ५७५ ॥

2 वामं तु नयनं सौम्यं

3 भानवीयं तु दक्षिणम् ।

85. Sauberes Haar (2 W.). — 86. Haarscheitel. — 87. Weis Haar. — 88. Haarzopf (5 W.). — 89. Haarzopf bei den Kinde (3 W.). — 90. Mund (7 W.). — 91. Stirn (5 W.). — 92—94. O (9 W.). — 95. Der äussere Ohrknorpel (2 W.). — 96. Ohrlapp (2 W.). — 97. Schläfe. — 98. 99. Auge (10 W.). — 1. Auge stern (2 W.). — 2. Das linke Auge. — 3. Das rechte Auge.

4 असौम्ये ऽक्षिण्यनक्षि स्या-

5 दीक्षणं तु निशामनम् ॥ ५७६ ॥

6 निभालनं निशमनं निध्यानमवलोकनम् ।

7 दर्शनं द्योतनं निर्वर्णनं चा-

8 थार्धवीक्षणम् ॥ ५७७ ॥

9 अपाङ्गदर्शनं काक्षः कटाक्षो ऽक्षिविकूणितम् ।

10 स्यादुन्मीलनमुन्मेषो

11 निमेषस्तु निमीलनम् ॥ ५७८ ॥

12 अक्ष्णोर्बाह्यान्तावपाङ्गौ

13 भ्रूरूर्ध्वे रोमपद्धतिः ।

14 सकोपभ्रूविकारे स्याद्भ्रुभ्रूभृपरा कुटिः ॥ ५७९ ॥

15 कूर्चं कूर्पं भ्रुवोर्मध्ये

16 पक्ष्म स्यान्नेत्ररोमणि ।

17 गन्धज्ञा नासिका नासा घ्राणं घोणा विकूणिका ॥ ५८० ॥

18 नक्रं नर्कुटकं शिङ्घि-

19 न्योष्ठो ऽधरो रदच्छदः ।

20 दन्तवस्त्रं च

21 तत्प्रान्तौ सृक्किणी

4. Schlechtes Auge. — 5 – 7. Sehen, Blick (9 W.). — 8. 9. Seitenblick (5 W.). — 10. Das Oeffnen der Augen (2 W.). — 11. Das Schliessen der Augen (2 W.). — 12. Die äusseren Augenwinkel. — 13. Augenbraue. — 14. Das Zusammenziehen der Brauen beim Zürnen (4 W.). — 15. Die Gegend zwischen den Brauen (2 W.). — 16. Die Augenwimpern. — 17. 18. Nase (9 W.). — 19. 20. Lippe (4 W.). — 21. Die Mundwinkel.

22 असिकं त्वधः ॥ ५८१ ॥

23 असिकाधस्तु चिबुकं

24 स्याद्गल्लः सृक्वणः परः ।

25 गल्लात्परः कपोलश्च

26 परो गण्डः कपोलतः ॥ ५८२ ॥

27 ततो हनुः

28 श्मश्रु कूर्चमास्यलोम च मासुरी ।

29 दाढिका दंष्ट्रिका

30 दाढा दंष्ट्रा जम्भो

31 द्विजा रदाः ॥ ५८३ ॥

32 रदना दशना दन्ता दंशाश्चादनमल्लकाः ।

33 राजदन्तौ तु मध्यस्थावुपरिश्रेणिकौ क्वचित् ॥ ५८४ ॥

34 रसज्ञा रसना जिह्वा लोला

35 तालु तु काकुदम् ।

36 सुधास्रवा घण्टिका च लम्बिका गलशुण्डिका ॥ ५८५ ॥

37 कंधरा धमनिर्ग्रीवा शिरोधिश्च शिरोधरा ।

38 सा त्रिरेखा कम्बुग्रीवा-

22. Die Gegend zwischen der Unterlippe und dem Kinn. — 23. Kinn. — 24 – 26. Drei verschiedene Gegenden der Wange zwischen Mundwinkel und Ohrgrube (3 W.). — 27. Kinnbacken. — 28. Bart (4 W.). — 29. Schnurrbart? (2 W.). — 30. Augenzahn (3 W.). — 31. 32. Die Zähne (8 W.). — 33. Die beiden Mittelzähne; nach Andern: die beiden Mittelzähne in der obern Kinnlade. — 34. Zunge (4 W.). — 35. Gaumen (2 W.). — 36. Zäpfchen im Halse (4 W.). — 37. Hals (5 W.). — 38. Hals mit drei Falten.

39 वटुर्घाटा कृकाटिका ॥ ५८६ ॥
40 कृकस्तु कंधरामध्यं
41 कृकपार्श्वौ तु वीतनौ ।
42 ग्रीवाधमन्यौ प्राग्नीले
43 पश्चान्मन्ये कलम्बिके ॥ ५८७ ॥
44 गलो निगरणः कण्ठः
45 काकलकस्तु मन्मणिः ।
46 अंसो भुजशिरः स्कन्धो
47 जत्रु संधिरुरोंऽसगः ॥ ५८८ ॥
48 भुजो बाहुः प्रवेष्टो दोर्बाहा-
49 थ भुजकोटरः ।
50 दोर्मूलं खण्डिकः कक्षः
51 पार्श्वं स्यादेतयोरधः ॥ ५८९ ॥
52 कफोणिस्तु भुजामध्यं कफणिः कूर्परश्च सः ।
53 अधस्तस्या मणिबन्धात्स्यात्प्रकोष्ठः कलाचिका ॥ ५९० ॥
54 प्रगण्डः कूर्परांसान्तः
55 पञ्चशाखः शयः शमः ।

39. Nacken (3 W.). — 40. Kehlkopf. — 41. Die beiden Knorpel zur Seite des Kehlkopfs. — 42. Die Luft- und Speiseröhre?. — 43. Die beiden Sehnen im Nacken (2 W.). — 44. Kehle (3 W.). — 45. Ein am Halse getragener Juwel. — 46. Schulter (3 W.). — 47. Schlüsselbein. — 48. Arm (5 W.). — 49. 50. Achselgrube (4 W.). — 51. Seite. — 52. Ellbogen (4 W.). — 53. Vorderarm, die Gegend zwischen dem Ellbogen und dem Handgelenke (2 W.). — 54. Oberarm, die Gegend zwischen dem Ellbogen und der Schulter. — 55 56. Hand (6 W.).

56 हस्तः पाणिः करो

57 ऽस्यादौ मणिबन्धो मणिश्च सः ॥ ५९१ ॥

58 करभो ऽस्मादाकनिष्ठं

59 करशाखाङ्गुरी समे ।

60 अङ्गुली चा-

61 ङ्गुलो ऽङ्गुष्ठ-

62 स्तर्जनी तु प्रदेशिनी ॥ ५९२ ॥

63 ज्येष्ठा तु मध्यमा मध्या

64 सावित्री स्यादनामिका ।

65 कनीनिका तु कनिष्ठा-

66 वहस्तो हस्तपृष्ठतः ॥ ५९३ ॥

67 कामाङ्कुशो महाराजः कररुहो नखरो नखः ।

68 करशूको भुजाकण्टः पुनर्भवपुनर्नवौ ॥ ५९४ ॥

69 प्रदेशिन्यादिभिः सार्धमङ्गुष्ठे वितते सति ।

70 प्रादेशतालगोकर्णवितस्तयो यथाक्रमम् ॥ ५९५ ॥

71 प्रसारिताङ्गुलौ पाणौ चपेटः प्रतलस्तलः ।

72 प्रहस्तस्तालिका तालः

57. Handgelenk (2 W.). — 58. Mittelhand, die Gegend vom Handgelenk bis zum kleinen Finger. — 59. 60. Finger (3 W.). — 61. Daumen (2 W.). — 62 Zeigefinger (2 W). — 63. Mittelfinger (3 W.). — 64. Ringfinger (2 W.). — 65. Der kleine Finger (2 W.). — 66. Der Rücken der Hand. — 67. 68. Fingernagel (9 W.). — 69. 70. 1) Die Spanne des Daumens und des Zeigefingers. 2) D. Sp. d. D. u. des Mittelfingers 3) D. Sp. d.. D. u. des Ringfingers. 4) D. Sp. d. D. u. des kleinen Fingers. — 71. 72. Die Hand mit ausgestreckten Fingern (6 W.).

73 सिंहतलस्तु तौ युतौ ॥ ५९६ ॥
74 संपिण्डिताङ्गुलिः पाणिर्मुष्टिर्मुस्तुर्मुचुट्यपि ।
75 संग्राहश्चा-
76 र्धमुष्टिस्तु खटकः
77 कुञ्चितः पुनः ॥ ५९७ ॥
78 पाणिः प्रसृतः प्रसृति-
79 स्तौ युतौ पुनरञ्जलिः ।
80 प्रसृते तु द्रवाधारे गण्डूषश्चुलुकश्चलुः ॥ ५९८ ॥
81 हस्तः प्रमाणिको मध्ये मध्यमाङ्गुलिकूर्परम् ।
82 बद्धमुष्टिरसौ रत्नि-
83 रत्निर्निष्कनिष्ठिकः ॥ ५९९ ॥
84 व्यामव्यामन्यग्रोधास्तिर्यग्बाहू प्रसारितौ ।
85 ऊर्ध्वीकृतभुजापाणिनरमानं तु पौरुषम् ॥ ६०० ॥
86 दघ्नद्वयसमात्रास्तु जान्वादेस्तत्तदुन्मिते ।

73. Die beiden in dieser Stellung an einander gelegten Hände. — **74. 75.** Faust (4 W.). — **76.** Halbgeschlossene Hand?. — **77. 78.** Gehöhlte Hand (2 W.). — **79.** Beide Hände in dieser Stellung an einander gelegt. — **80.** Gehöhlte Hand mit Flüssigkeit darin (3 W.). — **81.** Ein Maass, die Entfernung vom Ellbogen bis zur Spitze des Mittelfingers. — **82.** Die Entfernung vom Ellbogen bis zum Ende der Faust. — **83.** Die Entfernung vom Ellbogen bis zur Spitze des kleinen Fingers. — **84.** Die Spanne der beiden quer ausgestreckten Arme, ein Faden (3 W.). — **85.** Mannshoch, so hoch wie ein Mensch mit erhobenen Armen und ausgestreckten Fingern reichen kann. — **86.** Eine gewisse Höhe habend (3 W., in Zusammensetzungen mit dem maassgebenden Gegenstande, wie Knie u. s. w.).

87 रीढकः पृष्ठवंशः स्या-

88 त्पृष्ठं तु चरमं तनोः ॥ ६०१ ॥

89 पूर्वभाग उपस्थो ऽङ्कः क्रोड उत्सङ्ग इत्यपि ।

90 क्रोडोरो हृदयस्थानं वक्षो वत्सो भुजान्तरम् ॥ ६०२ ॥

91 स्तनान्तरं हृद्धृदयं

92 स्तनौ कुचौ पयोधरौ ।

93 उरोजौ च

94 चूचुकं तु स्तनाद्वृन्तशिखामुखाः ॥ ६०३ ॥

95 तुन्दं तुन्दिर्गर्भकुक्षी पिचण्डो जठरोदरे ।

96 कालखण्डं कालखञ्जं कालेयं कालकं यकृत् ॥ ६०४ ॥

97 दक्षिणे

98 तिलकं क्लोम

99 वामे तु रक्तफेनजः ।

1 पुप्पसः स्या-

2 दथ प्लीहा गुल्मो

3 ऽन्त्रं तु पुरीतति ॥ ६०५ ।

4 रोमावली रोमलता

5 नाभिः स्यात्तुन्दकूपिका ।

87. Rückgrath (2 W.). — 88. Rücken. — 89. Vordertheil des Oberkörpers (4 W.). — 90. Brust, der Raum zwischen den beiden Schultern (6 W.). — 91. Der Raum zwischen den Brüsten (3 W.). — 92. 93. Die beiden Brüste (4 W.). — 94. Brustwarze (4 W.). — 95. Bauch (7 W.). — 96. 97. Leber (5 W.). — 98. Blase (2 W.). — 99. 1. Lunge (2 W.). — 2. Milz (2 W.). — 3. Eingeweide (2 W.). — 4. Haarreihe unter dem Nabel (2 W.). — 5. Nabel (2 W.).

6 नाभेरधो मूत्रपुटं वस्तिर्मूत्राशयो ऽपि च ॥ ६०६ ॥
7 मध्यो ऽवलग्नं विलग्नं मध्यमो
8 ऽथ कटः कटिः ।
9 श्रोणिः कलत्रं कटीरं काञ्चीपदं ककुद्मती ॥ ६०७ ॥
10 नितम्बारोहौ स्त्रीकट्याः पश्चा-
11 ज्जघनमग्रतः ।
12 त्रिकं वंशाध-
13 स्तत्पार्श्वकूपकौ तु कुकुन्दरे ॥ ६०८ ॥
14 पुतौ स्फिचौ कटिप्रोथौ
15 वराङ्गं तु च्युतिर्बुलिः ।
16 भगो ऽपत्यपथो योनिः स्मरमन्दिरकूपिके ॥ ६०९ ॥
17 स्त्रीचिह्न-
18 मथ पुंश्चिह्नं मेहनं शेपशेपसी ।
19 शिश्नं मेढ्रः कामलता लिङ्गं च
20 द्वयमप्यदः ॥ ६१० ॥
21 गुह्यं प्रजननोपस्थौ
22 गुह्यमध्यं गुलो मणिः ।
23 सीवनी तदधः सूत्रं

6. Unterleib (3 W.). — 7. Taille (4 W.). — 8. 9. Hüfte, Lende (7 W.) — 10. Der hintere Theil der Hüfte beim Weibe (2 W.). — 11. Der vordere Theil der Hüfte beim Weibe, *mons Veneris*. — 12. Der unterer Theil des Rückens, Kreuz. — 13. Die beiden Gruben zu den Seiten des Kreuzes. — 14. Die Hinterbacken (3 W.). — 15 — 17. Weibliche Scham (9 W.). — 18. 19. Männliches Glied (8 W.). — 20. 21. Beide Geschlechtstheile (3 W.). — 22. *Glans penis* (2 W.). — 23. Das Bändchen unter derselben.

24 स्यादण्डं पेलमण्डकः ॥ ६११ ॥
25 मुष्को ऽण्डकोषो वृषणो
26 ऽपानं पायुर्गुदं च्युतिः ।
27 अधोमर्म शकृद्द्वारं त्रिबलीकबुली अपि ॥ ६१२ ॥
28 विटपं तु महाबीज्यमन्तरा मुष्कवङ्क्षणम् ।
29 ऊरुसंधिर्वङ्क्षणः स्या-
30 त्सक्थ्यूरु-
31 स्तस्य पर्व तु ॥ ६१३ ॥
32 जानुर्नलकीलो ऽष्ठीवा-
33 न्पश्चाद्भागो ऽस्य मन्दिरः ।
34 कपोली त्वग्रिमो
35 जङ्घा प्रसृता नलकिन्यपि ॥ ६१४ ॥
36 प्रतिजङ्घा त्वग्रजङ्घा
37 पिण्डिका तु पिचण्डिका ।
38 गुल्फस्तु चरणग्रन्थिर्घुटिको घुण्टको घुटः ॥ ६१५ ॥
39 चरणः क्रमणः पादः पदो ऽङ्घ्रिश्चलनः क्रमः ।
40 पादमूलं गोहिरं स्या-
41 त्पार्ष्णिस्तु घुटयोरधः ॥ ६१६ ॥

24. 25. Hode (6 W.). — **26. 27.** After (8 W.). — **28.** *Perinae*[illegible] (2 W.). — **29.** Verbindung der Schenkel, Steissbein. — **30** Sche[illegible]kel (2 W). — **31. 32** Knie (3 W). — **33.** Kniekehle. — [illegible] Kniescheibe. — **35.** Bein (3 W.). — **36.** Vordertheil des Bei[illegible] (2 W.). — **37.** Wade (2 W.). — **38** Fussgelenk, Knöchel (5 W.). **39.** Fuss (7 W.) — **40.** Fusswurzel, *tarsus.* — **41.** Ferse.

42 पादाग्रं प्रपदं

43 क्षिप्रं त्वङ्गुष्ठाङ्गुलिमध्यतः ।

44 कूर्चं क्षिप्रस्योप-

45 र्यङ्घ्रिस्कन्धः कूर्चशिरः समे ॥ ६१७ ॥

46 तलहृदयं तु तलं मध्ये पादतलस्य तद् ।

47 तिलकः कालकः पिप्लुर्जडुलस्तिलकालकः ॥ ६१८ ॥

48 रसासृग्मांसमेदोऽस्थिमज्जशुक्राणि धातवः ।

49 सप्तैव दश वैकेषां रोमत्वक्स्नायुभिः सह ॥ ६१९ ॥

50 रस आहारतेजोऽग्निसंभवः षड्रसासवः ।

51 आत्रेयोऽसृक्करो धातुर्घनमूलमहापरः ॥ ६२० ॥

52 रक्तं रुधिरमाग्नेयं विस्रं तेजोभवे रसात् ।

53 शोणितं लोहितमसृग्वासिष्ठं प्राणदासुरे ॥ ६२१ ॥

54 तरसं मांसकार्यस्रं

55 मांसं पललजङ्गले ।

56 रक्तात्तेजोभवे क्रव्यं काश्यपं तरसामिषे ॥ ६२२ ॥

57 मेदस्कृत्पिशितं कीनं पलं

58 पेश्यस्तु तल्लताः ।

42. Fussspitze (2 W.). — 43. Der Zwischenraum zwischen den Zehen. — 44. *Metatarsus.* — 45. Der obere Theil des *Metatarsus* (2 W.). — 46. Die Mitte der Fusssohle (2 W.). — 47. Schwarzer Flecken am Körper, Leberfleck (5 W.). — 48. 49. Die 7 Bestandtheile des Körpers sind: Lymphe, Blut, Fleisch, Fett, Knochen, Mark und Samen. Einige nehmen zehn an, indem sie Haar, Haut und Sehnen hinzuzählen. — 50. 51. Lymphe (9 W.). — 52—54. Blut (15 W.). — 55—57. Fleisch (13 W.). — 58. Muskeln.

59 बुक्का हृद्धृदयं वृक्का सुरसं च तदग्रिमम् ॥ ६२३ ॥

60 शुष्कं वल्लूरमुत्तप्तं

61 पूयदूष्ये पुनः समे ।

62 मेदो ऽस्थिकृद्वपा मांसात्तेजोजे गौतमं वसा ॥ ६२४ ॥

63 गोर्दं तु मस्तकस्नेहो मस्तिष्को मस्तुलुङ्गकः ।

64 अस्थि कुल्यं भारद्वाजं मेदस्तेजश्च मज्जकृत् ॥ ६२५ ॥

65 मांसपित्तं मृदपितं कर्करो देहधारकम् ।

66 मेदोजं कीकसं सारः

67 करोटिः शिरसो ऽस्थनि ॥ ६२६ ॥

68 कपालकर्परौ तुल्यौ

69 पृष्ठस्यास्थ्नि कशेरुका ।

70 शाखास्थनि स्याद्गलकं

71 पार्श्वास्थ्नि वङ्क्रिपर्शुके ॥ ६२७ ॥

72 शरीरास्थि करङ्कः स्यात्कङ्कालमस्थिपञ्जरः ।

73 मज्जा तु कौशिकः शुक्रकरो ऽस्थ्नः स्नेहसंभवौ ॥ ६२८ ॥

74 शुक्रं रेतो बलं वीर्यं बीजं मज्जसमुद्भवम् ।

75 आनन्दप्रभवं पुंस्त्वमिन्द्रियं किट्टवर्जितम् ॥ ६२९ ॥

76 पौरुषं प्रधानधातू

59. Herz (5 W.). — 60. Getrocknetes Fleisch (2 W.). — Eiter (2 W.). — 62. Fett (7 W.). — 63. Gehirn (4 W.). — 64— Knochen (12 W.). — 67. Die Knochen des Kopfes. — 68. Hi schale (2 W.). — 69. Rückgrath. — 70. Ein langer Knochen. — Rippe (2 W.). — 72. Gerippe (3 W.). — 73. Mark (5 W.). 74—76. Samen (12 W.).

77 रोम लोम तनूरुहम् ।
78 त्वक्छविश्छादनी कृत्तिश्चर्माजिनमसृग्धरा ॥ ६३० ॥
79 वस्नसा तु स्नसा स्नायु-
80 र्नाड्यो धमनयः सिराः ।
81 कण्डरा तु महास्नायु-
82 र्मले किट्टं
83 तदक्षिजम् ॥ ६३१ ॥
84 दूषीका दूषिका
85 जैह्वं कुलुकं
86 पिप्पिका पुनः ।
87 दन्त्यं
88 कार्णं तु पेञ्जूषः
89 शिङ्घाणो घ्राणसंभवम् ॥ ६३२ ॥
90 सृणीका स्यन्दिनी लालास्यासवः कफकूर्चिका ।
91 मूत्रं वस्तिमलं मेहः प्रस्रावो नृजलं स्रवः ॥ ६३३ ॥
92 पुष्पिका तु लिङ्गमलं
93 विड्विष्ठावस्करः शकृत् ।
94 गूथं पुरीषं शमलोच्चारौ वर्चस्कवर्चसी ॥ ६३४ ॥

77. Haar (3 W.). — **78.** Haut (7 W.). — **79.** Sehne oder Gefäss (3 W.). — **80.** Die Adern (3 W.). — **81.** Grosse Ader (2 W.). — **82.** Unrath (2 W.). — **83. 84.** Unrath des Auges (2 W.). — **85.** Unrath der Zunge. — **86. 87.** Unrath der Zähne. — **88.** Unrath des Ohres. — **89.** Unrath der Nase. — **90.** Speichel (5 W.). — **91.** Harn (6 W.). — **92.** Unrath des männlichen Gliedes. — **93. 94.** Koth (10 W.).

95 वेशो नेपथ्यमाकल्पः

96 परिकर्माङ्गसंस्क्रिया ।

97 उद्वर्तनमुत्सादन-

98 मङ्गरागो विलेपनम् ॥ ६३५ ॥

99 चर्चिक्यं समालभनं चर्चा स्या-

1 न्मण्डनं पुनः ।

2 प्रसाधनं प्रतिकर्म

3 मार्ष्टिः स्यान्मार्जना मृजा ॥ ६३६ ॥

4 वासयोगस्तु चूर्णं स्या-

5 त्पिष्टातः पटवासकः ।

6 गन्धमाल्यादिना यस्तु संस्कारः सोऽधिवासनम् ॥ ६३७ ॥

7 निर्वेश उपभोगः स्या-

8 त्स्नानं सवनमाप्लवः ।

9 कर्पूरागरुकक्कोलकस्तूरीचन्दनद्रवैः ॥ ६३८ ॥

10 स्याद्यक्षकर्दमो मिश्रै-

11 र्वर्तिर्गात्रानुलेपनी ।

95. Putz (3 W.). — 96. Pflege des Körpers (2 W.). — 97. Reiben des Körpers (2 W.). — 98. Salben (2 W.). — 99 Salbe (3 W.). — 1. 2. Schminken (3 W.). — 3. Waschung, Reinigung (3 W.). — 4. Wohlriechendes Pulver (2 W.). — 5. Besondere Art wohlriechendes Pulver für Kleider (2 W.). — 6. Parfümiren, Bekränzen u. s. w. — 7. Wohlbehagen, Genuss (2 W.). — 8. Bad (3 W.). — 9. 10. Wohlriechende Salbe, zusammengesetzt aus Kampher, Agallochum, *Kakkola*, Moschus und Sandelholz. — 11. Schminke (2 W.).

12 चन्दनागरुकस्तूरीकुङ्कुमैस्तु चतुःसमम् ॥ ६३९ ॥
13 अगुर्वगरु राजार्हं लोहं कृमिजवंशिके ।
14 अनार्यजं जोङ्गकं च
15 मङ्गल्या मल्लिगन्धि यद् ॥ ६४० ॥
16 कालागुरुः काकतुण्डः
17 श्रीखण्डं रोहणद्रुमः ।
18 गन्धसारो मलयजश्चन्दने
19 हरिचन्दनम् ॥ ६४१ ॥
20 तैलपर्णिकगोशीर्षे
21 पत्राङ्गं रक्तचन्दनम् ।
22 कुचन्दनं ताम्रसारं रञ्जनं तिलपर्णिका ॥ ६४२ ॥
23 जातिकोषं जातिफलं
24 कर्पूरो हिमवालुका ।
25 घनसारः सिताभ्रश्च चन्द्रो
26 ऽथ मृगनाभिजा ॥ ६४३ ॥
27 मृगनाभिर्मृगमदः कस्तूरी गन्धधूल्यपि ।
28 कश्मीरजन्म घुसृणं वर्णं लोहितचन्दनम् ॥ ६४४ ॥
29 वाल्हीकं कुङ्कुमं वह्निशिखं कालेयजागुडे ।

12. Gemisch von Sandelholz, Agallochum, Moschus und Safran zu gleichen Theilen. — 13. 14. Agallochum (8 W.). — 15. Wohlriechende Art Agallochum. — 16. Schwarze Art Agallochum (2 W.). — 17. 18. Sandelholz (5 W.). — 19. 20. Besondere Art Sandelholz (3 W.). — 21. 22. Rothes Sandelholz (6 W.). — 23. Muskatnuss (2 W.). — 24. 25. Kampher (5 W.). — 26. 27. Moschus (5 W.). — 28—30. Safran (14 W.).

30 संकोचपिशुनं रक्तं धीरं पीतनदीपने ॥ ६४५ ॥
31 लवङ्गं देवकुसुमं श्रीसंज्ञ-
32 मथ कोलकम् ।
33 कक्कोलकं कोषफलं
34 कालीयकं तु ज्ञापकम् ॥ ६४६ ॥
35 यक्षधूपो बहुरूपः सालवेष्टो ऽग्निवल्लभः ।
36 सर्जमणिः सर्जरसो रालः सर्वरसो ऽपि च ॥ ६४७ ॥
37 धूपो वृक्षात्कृत्रिमाच्च तुरुष्कः सिल्हपिण्डकौ ।
38 पायसस्तु वृक्षधूपः श्रीवासः सरलद्रवः ॥ ६४८ ॥
39 स्थानात्स्थानान्तरं गच्छन्धूपो गन्धपिशाचिका ।
40 स्थासकस्तु हस्तविम्ब-
41 मलंकारस्तु भूषणम् ॥ ६४९ ॥
42 परिष्काराभरणे च
43 चूडामणिः शिरोमणिः ।
44 नायकस्तरलो हारान्तर्मणि-
45 र्मुकुटं पुनः ॥ ६५० ॥
46 मौलिः किरीटं कोटीरमुष्णीषं

31. Gewürznelke (3 W.). — 32. 33. Art Parfum (3 W.). 34. Desgleichen (2 W.). — 35. 36. Harz der *Shorea robusta* (8 W.). 37. Weihrauch (5 W.). — 38. Harz der *Pinus longifolia* (4 W.). 39. Der Rauch von gebrannten wohlriechenden Harzen (2 W.). 40. Das Einsalben des Körpers (2 W.). — 41. 42. Das Schmück des Körpers (4 W.). — 43. Ein Juwel, der auf dem Kopfe getı gen wird (2 W.). — 44. Der Mittelstein in einem Halsbande (2 W.). 45. 46. Diadem (5 W.).

47 पुष्पदाम तु ।
48 मूर्ध्नि माल्यं माला स्रक्
49 गर्भकः केशमध्यगम् ॥ ६५१ ॥
50 प्रभ्रष्टकं शिखालम्बि
51 पुरो न्यस्तं ललामकम् ।
52 तिर्यग्वक्षसि वैकक्षं
53 प्रालम्बमृजुलम्बि यद् ॥ ६५२ ॥
54 संदर्भो रचना गुम्फः श्रन्थनं ग्रन्थनं समाः ।
55 तिलके तमालपत्रचित्रपुण्ड्रविशेषकाः ॥ ६५३ ॥
56 आपीडः शेखरोत्तंसावतंसाः शिरसः स्रजि ।
57 उत्तंसौ कर्णपूरे ऽपि
58 पत्रलेखा तु पत्रतः ॥ ६५४ ॥
59 भङ्गिवल्लिलताङ्गुल्यः
60 पत्रपाश्या ललाटिका ।
61 बालपाश्या पारितथ्या

47. 48. Blumengewinde, welches auf dem Kopfe getragen wird (3 W.). — 49. Blumengewinde, welches in die Haare verschlungen wird. -- 50. Ein vom Scheitel herabhängendes Blumengewinde. — 51. Ein auf der Stirn befestigtes Blumengewinde. — 52. Ein quer über der Brust hängendes Blumengewinde. — 53. Ein am Halse hängendes, über die Brust fallendes Blumengewinde. — 54. Winden eines Kranzes (5 W.). — 55. Sectenzeichen auf der Stirn (5 W.). — 56. Ein Kranz, der auf dem Scheitel getragen wird (4 W.). — 57. Ein um die Ohren getragener Blumenschmuck (3 W.). — 58. 59. Das Bestreichen der Wangen, der Brust u. s. w. der Frauen mit Moschus u. s. w. (5 W.). — 60. Stirnschmuck (2 W.). — 61. Perlenschnur, mit der die Haare gebunden werden (2 W.)

62 कर्णिका कर्णभूषणम् ॥ ६५५ ॥
63 ताडङ्कस्तु ताडपत्त्रं कुण्डलं कर्णवेष्टकः ।
64 उत्क्षिप्तिका तु कर्णान्दु-
65 र्वालिका कर्णपृष्ठगा ॥ ६५६ ॥
66 ग्रैवेयकं कण्ठभूषा
67 लम्बमाना ललन्तिका ।
68 प्रालम्बिका कृता हेम्नो-
69 रःसूत्रिका तु मौक्तिकैः ॥ ६५७ ॥
70 हारो मुक्तातः प्रालम्बस्रक्कलापावलीलताः ।
71 देवच्छन्दः शतं
72 साष्टं त्विन्द्रच्छन्दः सहस्रकम् ॥ ६५८ ॥
73 तदर्धं विजयच्छन्दो
74 हारस्त्वष्टोत्तरं शतम् ।
75 अर्धं रश्मिकलापोऽस्य
76 द्वादश त्वर्धमाणवः ॥ ६५९ ॥
77 द्विर्द्वादशार्धगुच्छः स्या-
78 त्पञ्च हारफलं लताः ।

62. Ohrschmuck. — 63. Ohrring (4 W.). — 64. Besonderer Ohrschmuck (2 W.). — 65. Desgleichen. — 66. Halsschmuck. — 67. Herabhängender Halsschmuck. — 68. Halsschmuck von Gold. — 69. Halsschmuck von Perlen. — 70. Perlenschnur (6 W.). — 71. Perlenschmuck aus 100 Schnüren. — 72. Perl. aus 1008 Schn. — 73. Perl. aus 504 Schn. — 74. Perl. aus 108 Schn. — 75. Perl. aus 54 Schn. — 76. Perl. aus 12 Schn. — 77. Perl. aus 24 Schn. — 78. Perl. aus 5 Schn.

79 अर्धहारश्चतुःषष्टि-

80 गुच्छमाणवमन्दराः ॥ ६६० ॥

81 अपि गोस्तनगोपुच्छावर्धमर्धं यथोत्तरम् ।

82 इति हारा यष्टिभेदा-

83 देकावल्येकयष्टिका ॥ ६६१ ॥

84 कण्ठिका-

85 प्यथ नक्षत्रमाला तत्संख्यमौक्तिकैः ।

86 केयूरमङ्गदं बाहुभूषा-

87 थ करभूषणम् ॥ ६६२ ॥

88 कटको वलयं पारिहार्यावापौ च कङ्कणम् ।

89 हस्तसूत्रं प्रतिसर

90 ऊर्मिका त्वङ्गुलीयकम् ॥ ६६३ ॥

91 सा साक्षराङ्गुलिमुद्रा

92 कटिसूत्रं तु मेखला ।

93 कलापो रसना सारसनं काञ्ची च सप्तकी ॥ ६६४ ॥

94 सा शृङ्खलं पुंस्कटीस्था

95 किङ्किणी क्षुद्रघण्टिका ।

79. Perlenschmuck aus 64 Schnüren. — 80. 81. 1) Perl. aus 32 Schn., 2) aus 16 Schn., 3) aus 8 Schn., 4) aus 4 Schn., 5) aus 2 Schn. — 82. Dieses sind die Namen für Perlenschmuck nach der verschiedenen Anzahl der Schnüre. — 83. 84. Perlenschmuck aus einer einzigen Schnur (3 W.). — 85. Schnur von 27 Perlen. — 86. Schmuck auf dem Oberarm (3 W.). — 87—89. Armband am Handgelenk (8 W.). — 90. Fingerring (2 W.). — 91. Ein Ring mit Schrift. — 92. 93. Weiblicher Gürtel (7 W.). — 94. Männlicher Gürtel. — 95. Gürtel mit kleinen Glöckchen (2 W.).

96 नूपुरं तु तुलाकोटिः पादतः कटकाङ्गदे ॥ ६६५ ॥
97 मञ्जीरं हंसकं शिञ्जि-
98 न्यंशुकं वस्त्रमम्बरम् ।
99 सिचयो वसनं चीराच्छादौ सिञ्चोलवाससी ॥ ६६६ ॥
1 पटः प्रोतो
2 ऽञ्चलो ऽस्यान्तो
3 वर्तिर्वस्तिश्च तद्दशाः ।
4 पत्त्रोर्णं धौतकौषेय-
5 मुष्णीषो मूर्धवेष्टनम् ॥ ६६७ ॥
6 तत्स्यादुद्गमनीयं यद्धौतयोर्वस्त्रयोर्युगम् ।
7 त्वक्फलकृमिरोमभ्यः संभवात्तच्चतुर्विधम् ॥ ६६८ ॥
8 क्षौमकार्पासकौषेयराङ्कवादिविभेदतः ।
9 क्षौमं दुकूलं दुगूलं
10 स्यात्कार्पासं तु बादरम् ॥ ६६९ ॥
11 कौषेयं कृमिकोषोत्थं
12 राङ्कवं मृगरोमजम् ।

96. 97. Fussring (7 W.). — 98—1. Zeug, Gewand (12 W.). — 2. Saum eines Gewandes. — 3. Die Borde eines gewebten Zeuges? (3 W.). — 4. Gereinigte Seide (2 W.). — 5. Turban (2 W.). — 6. Ein reines Ober- und Untergewand. — 7. 8. Ein Zeug ist von vierfacher Art, indem es aus Rinde, aus einer Frucht, aus dem Erzeugniss eines Wurmes oder aus Haaren verfertigt sein kann, und sich demnach als leinen, baumwollen, seiden, wollen u. s. w. darstellt. — 9. Leinwand (3 W.). — 10. Baumwollenes Zeug (2 W.). — 11. Seidenzeug (2 W.). — 12. Wollenes Zeug.

13 कम्बलः पुनरूर्णायुराविकौरभ्ररल्लकाः ॥ ६७० ॥
14 नवं वासो ऽनाहतं स्यात्तन्त्रकं निष्प्रवाणि च ।
15 प्रच्छादनं प्रावरणं संव्यानं चोत्तरीयकम् ॥ ६७१ ॥
16 वैकक्षे प्रावारोत्तरासङ्गौ बृहतिकापि च ।
17 वराशिः स्थूलशाटः स्या-
18 त्परिधानं त्वधोंऽशुकम् ॥ ६७२ ॥
19 अन्तरीयं निवसनमुपसंव्यानमित्यपि ।
20 तद्ग्रन्थिरुच्चयो नीवी
21 वरस्त्र्यर्धोरुकांशुकम् ॥ ६७३ ॥
22 चण्डातकं चलनक-
23 श्चलनी त्वितरस्त्रियाः ।
24 चोलः कञ्चुलिका कूर्पासको ऽङ्गिका च कञ्चुके ॥ ६७४ ॥
25 शाटी चो-
26 ऽथ नीशारो हिमवातापहांशुके ।
27 कच्छा कच्छाटिका कक्षा परिधानापराञ्चले ॥ ६७५ ॥
28 कक्षापटस्तु कौपीनं

13. Wollene Decke (5 W.). — 14. Neues Zeug (3 W.). — 15. Obergewand (4 W.). — 16. Mantel (4 W.). — 17. Grobes Zeug (2 W). — 18. 19. Untergewand (5 W.). — 20. Der Knoten, womit das Untergewand zusammengeknüpft wird (2 W.). — 21. 22. Ein die Hälfte der Schenkel bedeckender Unterrock bei vornehmen Frauen (2 W.). — 23. Ein Unterrock bei Frauen niedern Standes. — 24. Frauenjacke (5 W.). — 25. Unterrock (2 W.). — 26. Ein Kleid zur Abwehr von Kälte und Wind. — 27. Das hintere Ende des Untergewandes, das in den Gürtel gesteckt wird (3 W.). — 28. Ein Tuch, mit dem die Schamtheile bedeckt werden (2 W.).

29 समो नक्तककर्पटो ।
30 निचोलः प्रच्छदपटो निचुलश्चोत्तरच्छदः ॥ ६७६ ॥
31 उत्सवेषु सुहृद्भिर्यद्बलादाकृष्य गृह्यते ।
32 वस्त्रमाल्यादि तत्पूर्णपात्रं पूर्णानकं च तद् ॥ ६७७ ॥
33 तत्तु स्यादाप्रपदीनं व्याप्नोत्याप्रपदं हि यद् ।
34 चीवरं भिक्षुसंघाटी
35 जीर्णवस्त्रं पटच्चरम् ॥ ६७८ ॥
36 शाणी गोणी छिद्रवस्त्रे
37 जलार्द्रा क्लिन्नवाससि ।
38 पर्यस्तिका परिकरः पर्यङ्कश्चावसक्थिका ॥ ६७९ ॥
39 कुथे वर्णः परिस्तोमः प्रवेणीनवतास्तराः ।
40 अपटी काण्डपटः स्यात्प्रतिसीरा जवन्यपि ॥ ६८० ॥
41 तिरस्करि-
42 ण्यथोल्लोचो वितानं कदकोऽपि च ।
43 चन्द्रोदये

29. Tuch (2 W.). — 30. Ueberwurf (4 W.). — 31. 32. Kleider, Kränze u. s. w., welche Freunde bei Festen mit Gewalt an sich reissen und davontragen (2 W.). — 33. Ein Gewand, welches bis auf die Fussspitzen reicht. — 34. Bettlergewand (2 W.). — 35. Abgetragenes Kleid. — 36. Kleid mit Löchern (2 W.). — 37. Durchnässtes Kleid. — 38. Ein Tuch, welches beim Sitzen über die Lenden geworfen wird (4 W.). — 39. Eine Decke, welche über den Rücken eines Elephanten, Pferdes, über einen Wagen u. s. w. gebreitet wird (6 W.). — 40. 41. Ein Schirm, der ein Zelt umgiebt (5 W.). — 42. 43. Traghimmel (4 W.).

44 स्थूलं दूष्ये
45 केणिका पटकुट्यपि ॥ ६८१ ॥
46 गुणालयनिकायां स्या-
47 त्संस्तरप्रस्तरौ समौ ।
48 तल्पं शय्या शयनीयं शयनं तलिमं च तद् ॥ ६८२ ॥
49 मञ्चमञ्चकपर्यङ्कपल्यङ्काः खट्वया समाः ।
50 उच्छीर्षकमुपाधानबर्हौ
51 पाले पतद्ग्रहः ॥ ६८३ ॥
52 प्रतिग्राहो
53 मकुरात्मदर्शादर्शास्तु दर्पणे ।
54 स्याद्वेत्रासनमासन्दी
55 विष्टरः पीठमासनम् ॥ ६८४ ॥
56 कसिपुर्भोजनाच्छादा-
57 वौशीरं शयनासने ।
58 लाक्षा द्रुमामयो राक्षा रङ्गमाता पलंकषा ॥ ६८५ ॥
59 जतु क्षतघ्ना कृमिजा
60 यावालक्तौ तु तद्रसः ।
61 अञ्जनं कज्जलं

44. Haus aus Zeug (2 W.). — 45. 46. Zelt (3 W.). — 47. Streu (2 W.). — 48. Lager (5 W.). — 49. Bettstelle (5 W.). — 50. Kopfkissen (3 W.). — 51. 52. Spucknapf (3 W.). — 53. Spiegel (4 W.). — 54. Stuhl aus Rohr (2 W.). — 55. Sitz (3 W.). — 56. Kost und Kleidung. — 57. Sitzend schlafen. — 58. 59. Cochenille (8 W.). — 60. Saft der Cochenille (2 W.). — 61. Collyrium (2 W.).

62 दीपः प्रदीपः कज्जलध्वजः ॥ ६८६ ॥
63 स्नेहप्रियो गृहमणिर्दशाकर्षो दशेन्धनः ।
64 व्यजनं तालवृन्तं
65 तद्वित्रं मृगचर्मणा ॥ ६८७ ॥
66 आलावर्तं तु वस्त्रस्य
67 कङ्कतः केशमार्जनः ।
68 प्रसाधनश्चा-
69 थ बालक्रीडनके गुडो गिरिः ॥ ६८८ ॥
70 गिरियको गिरिगुडः
71 समौ कन्दुकगेन्दुकौ ।
72 राजा राट्पृथिवीशक्रमध्यलोकेशभूभृतः ॥ ६८९ ॥
73 महीक्षित्पार्थिवो मूर्धाभिषिक्तो भूप्रजानृपः ।
74 मध्यमो मण्डलाधीशः
75 सम्राट् शास्ति यो नृपान् ॥ ६९० ॥
76 यः सर्वमण्डलस्येशो राजसूयं च यो ऽयजत् ।
77 चक्रवर्ती सार्वभौम-
78 स्ते तु द्वादश भारते ॥ ६९१ ॥

62. 63. Lampe (7 W.). — 64. Fächer (2 W.). — 65. Fächer aus Hirschleder. — 66. Fächer aus Zeug. — 67. 68. Kamm (3 W.). — 69. 70. Ball zum Spielen (5 W.). — 71. Hölzerner Ball (2 W.). — 72. 73. König (11 W.). — 74. Untergeordneter Regent, Beherrscher einer Provinz (2 W.). — 75. 76. Herrscher, welcher über Könige gebietet, das ganze Land beherrscht und das Râg'asûja-Opfer vollzogen hat. — 77. Oberherrscher, Beherrscher eines Welttheils (2 W.). — 78. Es sind im Lande Bhârata (Indien) zwölf Oberherrscher gewesen.

79 आर्षभिर्भरतस्तत्र

80 सगरस्तु सुमित्रभूः ।

81 मघवा वैजयि-

82 रथाश्वसेननृपनन्दनः ॥ ६९२ ॥

83 सनत्कुमारो

84 ऽथ शान्तिः कुन्थुररो जिना अपि ।

85 सुभूमस्तु कार्तवीर्यः

86 पद्मः पद्मोत्तरात्मजः ॥ ६९३ ॥

87 हरिषेणो हरिसुतो

88 जयो विजयनन्दनः ।

89 ब्रह्मसूनुर्ब्रह्मदत्तः

90 सर्वे ऽपीक्ष्वाकुवंशजाः ॥ ६९४ ॥

91 प्राजापत्यस्त्रिपृष्ठो

92 ऽथ द्विपृष्ठो ब्रह्मसंभवः ।

93 स्वयंभू रुद्रतनयः

94 सोमभूः पुरुषोत्तमः ॥ ६९५ ॥

95 शैवः पुरुषसिंहो

79. Der erste Oberherrscher in Bhârata (2 W.). — 80. Der zweite (2 W.). — 81. Der dritte (2 W.). — 82. 83. Der vierte (2 W.). — 84. Der fünfte, sechste und siebente, welche zugleich Arhant's waren. — 85. Der achte (2 W.). — 86. Der neunte (2 W.). — 87. Der zehnte (2 W.). — 88. Der elfte (2 W.). — 89. Der zwölfte (2 W.) — 90. Alle zwölf stammen aus dem Geschlechte Ikshvâku's. — 91—1. Die 9 schwarzen Vâsudeva's. — 91. Der erste (2 W.). — 92. Der zweite (2 W.). — 93. Der dritte (2 W.). — 94. Der vierte (2 W.). — 95. Der fünfte (2 W.).

96 ऽथ महाशिरःसमुद्भवः ।
97 स्यात्पुरुषपुण्डरीको
98 दत्तो ऽग्निसिंहनन्दनः ॥ ६९६ ॥
99 नारायणो दाशरथिः
1 कृष्णस्तु वसुदेवभूः ।
2 वासुदेवा अमी कृष्णा नव शुक्ला बलास्त्वमी ॥ ६९७ ॥
3 अचलो विजयो भद्रः सुप्रभश्च सुदर्शनः ।
4 आनन्दो नन्दनः पद्मो रामो
5 विष्णुद्विषस्त्वमी ॥ ६९८ ॥
6 अश्वग्रीवस्तारकश्च मेरको मधुरेव च ।
7 निशुम्भबलिप्रह्लादलङ्केशमगधेश्वराः ॥ ६९९ ॥
8 जिनैः सह त्रिषष्टिः स्युः शलाकापुरुषा अमी ।
9 आदिराजः पृथुर्वैन्यो
10 मान्धाता युवनाश्वजः ॥ ७०० ॥
11 धुन्धुमारः कुवलाश्वो
12 हरिश्चन्द्रस्त्रिशङ्कुजः ।
13 पुरूरवा बौध ऐल उर्वशीरमणश्च सः ॥ ७०१ ॥

96. 97. Der sechste (2 W.). — **98.** Der siebente (2 W.). — **99.** Der achte (2 W.). — **1.** Der neunte (2 W.). — **2—4.** Dies sind die 9 schwarzen Vâsudeva's, die 9 weissen Bala's sind: Ak'ala u. s. w. — **5—7.** Die 9 Vishṇudvish oder Feinde der Vâsudeva's sind: Açvagrîva u. s. w. — **8.** Diese, mit den 24 Arhant's (s. Str. 26—28.) 63 an der Zahl, heissen Çalâkâ-purusha's. — **9.** Pṛthu (3 W.). — **10—15.** Namen von 6 Oberherrschern. — **10.** Mândhâtar (2 W.). — **11.** Dhundhumâra (2 W.). — **12.** Hariçk'andra (2 W.). — **13.** Purûravas (4 W.).

14 दौष्यन्तिर्भरतः सर्वदमः शकुन्तलात्मजः ।
15 हैहयस्तु कार्तवीर्यो दोःसहस्रभृदर्जुनः ॥ ७०२ ॥
16 कौशल्यानन्दनो दाशरथी रामो
17 ऽस्य तु प्रिया ।
18 वैदेही मैथिली सीता जानकी धरणीसुता ॥ ७०३ ॥
19 रामपुत्रौ कुशलवा-
20 वेकयोक्त्या कुशीलवौ ।
21 सौमित्रिर्लक्ष्मणो
22 वाली वालिरिन्द्रसुतश्च सः ॥ ७०४ ॥
23 आदित्यसूनुः सुग्रीवो
24 हनुमान्वज्रकङ्कटः ।
25 मारुतिः केशरिसुत आञ्जनेयो ऽर्जुनध्वजः ॥ ७०५ ॥
26 पौलस्त्यो रावणो रक्षोलङ्केशो दशकंधरः ।
27 रावणिः शक्रजिन्मेघनादो मन्दोदरीसुतः ॥ ७०६ ॥
28 अजातशत्रुः शल्यारिर्धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ।
29 कङ्को ऽजमीढो
30 भीमस्तु मरुत्पुत्रो वृकोदरः ॥ ७०७ ॥
31 किर्मीरकीचकबकहिडिम्बानां निसूदनः ।

14. **Bharata** (4 W.). — **15.** **Kârtavîrja** (4 W.). — **16.** **Râma** (3 W.). — **17. 18.** **Râma's Geliebte** (5 W.). — **19.** **Râma's zwei Söhne.** — **20.** Dieselben zu einer Einheit verbunden. — **21.** **Lakshmaṇa**, Râma's Bruder (2 W.). — **22.** Der Affe **Bâli** (3 W.). — **23.** Der Affe **Sugrîva** (2 W.). — **24. 25.** **Hanumant** (6 W.). — **26.** **Râvaṇa** (5 W.). — **27.** **Râvaṇa's Sohn** (4 W.). — **28. 29.** **Judhishṭhira** (6 W.). — **30. 31.** **Bhîma** (7 W.).

32 अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः सव्यसाची धनंजयः ॥ ७०८ ॥
33 राधावेधी किरीटैन्द्रिर्जिष्णुः श्वेतहयो नरः ।
34 बृहन्नटो गुडाकेशः सुभद्रेशः कपिध्वजः ॥ ७०९ ॥
35 बीभत्सुः कर्णजि-
36 त्तस्य गाण्डीवं गाण्डिवं धनुः ।
37 पाञ्चाली द्रौपदी कृष्णा सैरंध्री नित्ययौवना ॥ ७१० ॥
38 वेदिजा याज्ञसेनी च
39 कर्णश्चम्पाधिपोऽङ्गराट् ।
40 राधासूतार्कतनयः
41 कालपृष्ठं तु तद्धनुः ॥ ७११ ॥
42 श्रेणिकस्तु भम्भासारो
43 हालः स्यात्सातवाहनः ।
44 कुमारपालश्चौलुक्यो राजर्षिः परमार्हतः ॥ ७१२ ॥
45 मृतस्वमोक्ता धर्मात्मा मारिव्यसनवारकः ।
46 राजबीजी राजवंश्यो
47 बीज्यवंश्यो तु वंशजे ॥ ७१३ ॥
48 स्वाम्यमात्यः सुहृत्कोशो राष्ट्रदुर्गबलानि च ।

32—35. **Arǵuna** (17 W.). — 36. **Arǵuna's** Bogen (2 W.). — 37. 38. **Draupadî** (7 W.). — 39. 40. **Karṇa** (6 W.). — 41. **Karṇa's** Bogen. — 42. **Çreṇika**, ein König von **Magadha** (2 W.). — 43. **Sâtavâhana** (2 W.). — 44. 45. **Kumârapâla** (7 W.). — 46. Von königlichem Geschlecht (2 W.). — 47. Aus einem Geschlecht stammend (am Ende eines Comp.) (2 W.). — 48. 49. Die Glieder eines Reichs; der König, der Minister, der Bundesgenosse, der Schatz, das Territorium, die Festungen, die Armee und die Bürgerschaft.

49 राज्याङ्गानि प्रकृतयः पौराणां श्रेणयोऽपि च ॥ ७१४ ॥
50 तन्त्रं स्वराष्ट्रचिन्ता स्या-
51 दावापस्त्वरिचिन्तनम् ।
52 परिस्पन्दः परिकरः परिवारः परिग्रहः ॥ ७१५ ॥
53 परिच्छदः परिबर्हस्तन्त्रोपकरणे अपि ।
54 राजशय्या महाशय्या
55 भद्रासनं नृपासनम् ॥ ७१६ ॥
56 सिंहासनं तु तद्धैमं
57 छत्रमातपवारणम् ।
58 चामरं बालव्यजनं रोमगुच्छः प्रकीर्णकम् ॥ ७१७ ॥
59 स्थगी ताम्बूलकरङ्को
60 भृङ्गारः कनकालुका ।
61 भद्रकुम्भः पूर्णकुम्भः
62 पादपीठं पदासनम् ॥ ७१८ ॥
63 अमात्यः सचिवो मन्त्री धीसखः सामवायिकः ।
64 नियोगी कर्मसचिव आयुक्तो व्यापृतश्च सः ॥ ७१९ ॥
65 द्रष्टा तु व्यवहाराणां प्राड्विवाकोऽक्षदर्शकः ।
66 महामात्राः प्रधानानि

50. Die Sorge um das eigene Reich. — **51.** Die Anstalten gegen den Feind. — 52. **53.** Tross, Gefolge (8 W.). — **54.** Königliches Ruhebett (2 W.). — 55. Thron (2 W.). — **56.** Goldener Thron. — **57.** Sonnenschirm (2 W.). — **58.** Fliegenwedel (4 W.). — **59.** Betel-Büchse (2 W.). — **60.** Goldene Vase (2 W.). — **61.** Goldene Vase mit geheiligtem Wasser (2 W.). — **62.** Fussbank (2 W.). — **63.** Minister (5 W.). — **64.** Beamter (4 W.). — **65.** Richter (2 W.). — **66.** Die ersten Räthe des Königs (2 W.).

67 पुरोधास्तु पुरोहितः ॥ ७२० ॥

68 सौवस्तिको

69 ऽथ द्वारस्थः क्षत्ता स्याद्द्वारपालकः ।

70 दौवारिकः प्रतीहारो वेत्र्युत्सारकदण्डिनः ॥ ७२१ ॥

71 रक्षिवर्गो ऽनीकस्थः स्या-

72 दध्यक्षाधिकृतौ समौ ।

73 पौरोगवः सूदाध्यक्षः

74 सूदस्त्वौदनिको गुणः ॥ ७२२ ॥

75 भक्तकारः सूपकारः सूपारालिकवल्लवाः ।

76 भौरिकः कनकाध्यक्षो

77 रूप्याध्यक्षस्तु नैष्किकः ॥ ७२३ ॥

78 स्थानाध्यक्षः स्थानिकः स्या-

79 च्छुल्काध्यक्षस्तु शौल्किकः ।

80 शुल्कस्तु घट्टादिदेयं

81 धर्माध्यक्षस्तु धार्मिकः ॥ ७२४ ॥

82 धर्माधिकरणी चा-

83 थ हट्टाध्यक्षो ऽधिकर्मिकः ।

84 चतुरङ्गबलाध्यक्षः सेनानीर्दण्डनायकः ॥ ७२५ ॥

67. 68. Hauspriester des Königs (3 W.). — 69. 70. Thürst (8 W.). — 71. Leibwache. — 72. Oberaufseher (2 W.). — Oberaufseher über die Küche (2 W.). — 74. 75. Koch (8 W.). 76. Oberaufseher über das Gold (2 W.). — 77. Münzmeister (2 W.) 78. Gouverneur eines Bezirks (2 W.). — 79. Oberaufseher über Zoll (2 W.). — 80. Zoll. — 81. 82. Oberrichter (3 W.). — Oberaufseher über die Märkte (2 W.). — 84. Oberbefehlshaber Truppen (3 W.).

85 स्थायुको ऽधिकृतो ग्रामे
86 गोपो ग्रामेषु भूरिषु ।
87 स्यातामन्तःपुराध्यक्षे ऽन्तर्वंशिकावरोधिकौ ॥ ७२६ ॥
88 शुद्धान्तः स्यादन्तःपुरमवरोधो ऽवरोधनम् ।
89 सौविदल्लाः कञ्चुकिनः स्थापत्याः सौविदाश्च ते ॥ ७२७ ॥
90 षण्डे वर्षवरः
91 शत्रौ प्रतिपक्षः परो रिपुः ।
92 शात्रवः प्रत्यवस्थाता प्रत्यनीको ऽभियात्यरी ॥ ७२८ ॥
93 दस्युः सपत्नो ऽसहनो विपक्षो द्वेषी द्विषन्वैर्यहितो जिघांसुः ।
94 दुर्हृत्परः पन्थकपन्थिनौ द्विड्द्रुह्यर्थ्यमित्रावभिमात्यरातौ ॥ ७२९ ॥
95 वैरं विरोधो विद्वेषो
96 वयस्यः सवयाः सुहृद् ।
97 स्निग्धः सहचरो मित्रं सखा
98 सख्यं तु सौहृदम् ॥ ७३० ॥
99 सौहार्दं साप्तपदीनमैत्र्यजर्याणि संगतम् ।
1 आनन्दनं त्वाप्रच्छन्नं स्यात्सभाजनमित्यपि ॥ ७३१ ॥
2 विषयानन्तरो राजा शत्रु-
3 र्मित्रमतः परम् ।

85. Vorsteher eines Dorfes. — 86. Vorsteher mehrerer Dörfer. — 87. Aufseher des Gynaeceums (2 W.). — 88. Gynaeceum, Harem (4 W.). — 89. Die Wächter des Harems (4 W.). — 90. Eunuch (2 W.). — 91 – 94. Feind (26 W.). — 95. Feindschaft (3 W.). — 96. 97. Freund (7 W.). — 98. 99. Freundschaft (7 W.). — 1. Freundlicher Empfang, Gruss, Umarmung u. s. w. (3 W.). — 2. König eines angränzenden Landes. — 3. König eines ferner liegenden Landes.

4 उदासीनः परतरः

5 पार्ष्णिग्राहस्तु पृष्ठतः ॥ ७३२ ॥

6 अनुवृत्तिस्त्वनुरोधो

7 हेरिको गूढपूरुषः ।

8 प्रणिधिर्यथार्हवर्णो ऽवसर्पो मन्त्रविच्चरः ॥ ७३३ ॥

9 वार्त्तायनः स्पशश्चार

10 आप्तप्रत्ययितौ समौ ।

11 सत्त्रिणि स्याद्गृहपति-

12 दूतः संदेशहारकः ॥ ७३४ ॥

13 संधिविग्रहयानान्यासनद्वैधाश्रया अपि ।

14 षड्गुणाः

15 शक्तयस्तिस्रः प्रभुत्वोत्साहमन्त्रजाः ॥ ७३५ ॥

16 सामदानभेददण्डा उपायाः

17 साम सान्त्वनम् ।

18 उपजापः पुनर्भेदो

4. König eines noch weiter liegenden Landes. — 5. König eines im Rücken liegenden Landes. — 6. Willfahrung (2 W.). — 7—9. Spion, Kundschafter (10 W.). — 10. Zuverlässig (2 W.). — 11. Haushalter (2 W.). — 12. Bote (2 W.). — 13. 14. Friede, Krieg, Feldzug, Waffenstillstand, Theilung der Streitkräfte und sich in den Schutz des Mächtigeren begeben: dies sind die sechs politischen Zustände eines Königs. — 15. Die drei Kräfte eines Königs beruhen auf seiner Macht, seiner Ausdauer und auf gutem Rath. — 16. Unterhandlung, Geschenke, Trennung zweier Bundesgenossen und offene Gewalt sind seine Mittel. — 17. Unterhandlung (2 W.). — 18. Trennung zweier Bundesgenossen (2 W.).

19 दण्डं स्यात्साहसं दमः ॥ ७३६ ॥
20 प्राभृतं ढौकनं लञ्चोत्कोचः कौशलिकामिषे ।
21 उपाचारः प्रदानं दा हारो ग्राह्यायने अपि ॥ ७३७ ॥
22 मायोपेक्षेन्द्रजालानि क्षुद्रोपाया इमे त्रयः ।
23 मृगयाक्षाः स्त्रियः पानं वाक्पारुष्यार्थदूषणे ॥ ७३८ ॥
24 दण्डपारुष्यमित्येद्धेयं व्यसनसप्तकम् ।
25 पौरुषं विक्रमः शौर्यं शौण्डीर्यं च पराक्रमः ॥ ७३९ ॥
26 यत्कोषदण्डजं तेजः स प्रभावः प्रतापवत् ।
27 भिया धर्मार्थकामैश्च परीक्षा या तु सोपधा ॥ ७४० ॥
28 तन्मन्त्राद्यषडक्षीणं यत्तृतीयाद्यगोचरः ।
29 रहस्यालोचनं मन्त्रो
30 रहश्छन्नमुपह्वरम् ॥ ७४१ ॥
31 विविक्तविजनैकान्तनिःशलाकानि केवलम् ।
32 गुह्ये रहस्यं
33 न्यायस्तु देशरूपं समञ्जसम् ॥ ७४२ ॥
34 कल्पाभ्रेषौ नयो

19. Offene Gewalt (3 W.). — 20. 21. Geschenk (12 W.). — 22. Die drei kleineren Mittel (3 Arten von Kriegslist). — 23. 24. Jagd, Würfelspiel, Hurerei, Trunk, harte Rede, Verletzung fremden Eigenthums und grausames Strafen sind die 7 zu meidenden Laster. — 25. Tapferkeit (5 W.). — 26. Ansehen, welches aus Reichthum und Macht entspringt. — 27. Erwägung, wobei Furcht, Recht, Nutzen und Annehmlichkeit in Betracht kommen. — 28. Berathschlagung zu Zweien. — 29. Geheime Berathung. — 30. 31. Geheim (8 W.). — 32. Geheimniss (2 W.). — 33. 34. Schicklichkeit, Zweckmässigkeit (6 W.).

35 न्याय्यं तूचितं युक्तसांप्रते ।
36 लभ्यं प्राप्तं भजमानाभिनीतौपयिकानि च ॥ ७४३ ॥
37 प्रक्रिया त्वधिकारो
38 ऽथ मर्यादा धारणा स्थितिः ।
39 संस्था-
40 पराधस्तु मन्तुर्व्यलीकं विप्रियागसी ॥ ७४४ ॥
41 बलिः करो भागधेयो
42 द्विपाद्यो द्विगुणो दमः ।
43 वाहिनी पृतना सेना बलं सैन्यमनीकिनी ॥ ७४५ ॥
44 कटकं ध्वजिनी तन्त्रं दण्डो ऽनीकं पताकिनी ।
45 वरूथिनी चमूश्चक्रं स्कन्धावारो
46 ऽस्य तु स्थितिः ॥ ७४६ ॥
47 शिविरं
48 रचना तु स्याद्व्यूहो दण्डादिको युधि ।
49 प्रत्यासारो व्यूहपार्ष्णिः
50 सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः ॥ ७४७ ॥
51 एकेभैकरथा त्र्यश्वा पत्तिः पञ्चपदातिका ।
52 सेना सेनामुखं गुल्मो वाहिनी पृतना चमूः ॥ ७४८ ॥
53 अनीकिनी च पत्तेः स्यादिभाद्यैस्त्रिगुणैः क्रमात् ।

35. 36. Schicklich (9 W.). — 37. Vorrecht? (2 W.). — 38. 39. Beharrlichkeit (4 W.). — 40. Unrecht (5 W.). — 41. Abgabe (3 W.). — 42. Doppelte Strafe. — 43—45. Heer (16 W.). — 46. 47. Lager. — 48. Schlachtordnung in Kolonnen u. s. w. — 49. Nachtrab. — 50. Reserve. — 51. Eine Schaar, bestehend aus einem Elephanten, einem Wagen, 3 Pferden und 5 Fussgängern. — 52. 53. Sieben verschiedene Heeresabtheilungen, von denen jede nachfol-

54 दशानीकिन्योऽक्षौहिणी

55 सज्जनं तूपरक्षणम् ॥ ७४९ ॥

56 वैजयन्ती पुनः केतुः पताका केतनं ध्वजः ।

57 अस्योच्चूलावचूलाख्यावूर्ध्वाधोमुखकूर्चकौ ॥ ७५० ॥

58 गजो वाजी रथः पत्तिः सेनाङ्गं स्याच्चतुर्विधम् ।

59 युद्धार्थे चक्रवद्याने शताङ्गः स्यन्दनो रथः ॥ ७५१ ॥

60 सः क्रीडार्थः पुष्परथो

61 देवार्थस्तु मरुद्रथः ।

62 योग्यारथो वैनयिको

63 ऽध्वरथः पारियानिकः ॥ ७५२ ॥

64 कर्णीरथः प्रवहणं डयनं रथगर्भकः ।

65 अनस्तु शकटो

66 ऽथ स्याद्गन्त्री कम्बलिवाह्यकम् ॥ ७५३ ॥

67 अथ काम्बलवास्त्राद्यास्तैस्तैः परिवृते रथे ।

68 स पाण्डुकम्बली यः स्यात्संवीतः पाण्डुकम्बलैः ॥ ७५४ ॥

gende drei Mal stärker ist als die vorhergehende. — 54. Vollständiges Heer = 10 Anîkinî. — 55. Piquet (2 W.). — 56. Banner (5 W.). – 57. 1) Ein in die Höhe stehender Büschel eines Banners. 2) Ein herabhängender. — 58. Elephant, Pferd, Wagen, Fussvolk sind die vier Bestandtheile eines Heeres. — 59. Kriegswagen (3 W.). — 60. Vergnügungswagen. — 61. Ein Wagen, in dem Götzen herumgeführt werden. — 62. Ein Wagen, den man bei kriegerischen Uebungen gebraucht (2 W.). — 63. Reisewagen. — 64. Eine von Männern auf den Schultern getragene Sänfte (4 W.). — 65. Karren (2 W.). — 66. Ein von Ochsen gezogener Wagen (2 W.). — 67. Ein mit einer wollenen Decke, mit Zeug u. s. w. bezogener Wagen (2 W.). — 68. Ein mit weissen wollenen Decken bezogener Wagen.

69 स तु द्वैपो वैयाघ्रश्च यो वृतो द्वीपचर्मणा ।

70 रथाङ्गं रथपादो ऽरि चक्रं

71 धारा पुनः प्रधिः ॥ ७५५ ॥

72 नेमि-

73 रक्षाग्रकीले त्वण्याणी

74 नाभिस्तु पिण्डिका ।

75 युगंधरं कूवरं स्या-

76 द्युगमीशान्तबन्धनम् ॥ ७५६ ॥

77 युगकीलकस्तु शम्या

78 प्रासङ्गस्तु युगान्तरम् ।

79 अनुकर्षो दार्वधःस्थं

80 धूर्वौ यानमुखं च धूः ॥ ७५७ ॥

81 रथगुप्तिस्तु वरूथो

82 रथाङ्गानि त्वपस्कराः ।

83 शिविका याप्ययाने

84 ऽथ दोला प्रेङ्खादिका भवेत् ॥ ७५८ ॥

69. Ein mit einem Tiegerfell bezogener Wagen (2 W.). — 70. Rad (4 W.). — 71. 72. Umkreis eines Rades (3 W.). — 73. Bolzen am Ende der Axe (3 W.). — 74. Nabe (2 W.). — 75. Deichsel (2 W.). — 76. Joch. — 77. Pflock am Joch (2 W.) — 78. Art Joch, welches jungen Stieren angelegt wird. — 79. Boden eines Wagens. — 80. Vorderseite des Wagens, an welche die Pferde oder Stiere angebunden werden (3 W.). — 81. Schutzbrett eines Wagens (2 W.). — 82. Die Theile eines Wagens, wie Rad u. s. w. — 83. Krankenwagen oder Sänfte (2 W.). — 84. Hängematte, Schaukel u. s. w.

85 वैनीतकं परंपरावाहनं शिबिकादिकम् ।
86 यानं युग्यं पत्त्रं वाह्यं वह्यं वाहनधोरणे ॥ ७५९ ॥
87 नियन्ता प्राजिता यन्ता सूतः सव्येष्ठसारथी ।
88 दक्षिणस्थप्रवेतारौ क्षत्ता रथकुटुम्बिकः ॥ ७६० ॥
89 रथारोहिणि तु रथी
90 रथिके रथिरो रथी ।
91 अश्वारोहे त्वश्ववारः सादी च तुरगी च सः ॥ ७६१ ॥
92 हस्त्यारोहे सादियन्तृमहामात्रनिषादिनः ।
93 आधोरणा हस्तिपका गजाजीवेधपालकाः ॥ ७६२ ॥
94 योद्धारस्तु भटा योधाः
95 सेनारक्षास्तु सैनिकाः ।
96 सेनायां ये समवेतास्ते सैन्याः सैनिका अपि ॥ ७६३ ॥
97 ये सहस्रेण योद्धारस्ते साहस्राः सहस्रिणः ।
98 छायाकरश्छत्रधारः
99 पताकी वैजयन्तिकः ॥ ७६४ ॥
1 परिधिस्थः परिचर

85. Krankenwagen u. s. w., bei dem die Träger sich abwechseln. — 86. Vehikel irgend einer Art, wie Wagen, Elephant, Pferd u. s. w. (7 W.). — 87. 88. Wagenlenker (10 W.). — 89. Kämpfer zu Wagen (2 W.). — 90. Besitzer eines Wagens (3 W.). — 91. Reiter zu Pferde (4 W.). — 92. Elephantenlenker (5 W.). — 93. Elephantenwächter (4 W.). — 94. Krieger, Kämpfer (3 W.). — 95. Ausgestellte Wachen (2 W.). — 96. Soldatentrupp (2 W.). — 97. Trupp von 1000 Mann (2 W.). — 98. Sonnenschirmträger (2 W.). — 99. Fahnenträger (2 W.). — 1. Herumgehende Wache (2 W.).

2 आमुक्तः प्रतिमुक्तश्च ।
3 अपिनद्धः पिनद्धो
4 ऽथ संनद्धो व्यूढकङ्कटः ॥ ७६५ ॥
5 दंशितो वर्मितः सज्जः
6 संनाहो वर्म कङ्कटः ।
7 जगरः कवचं दंशस्तनुत्रं माठ्युरश्छदः ॥ ७६६ ॥
8 निचोलकः स्यात्कूर्पासो वारबाणश्च कञ्चुकः ।
9 सारसनं त्वधिकाङ्गं हृदि धार्यं सकञ्चुके ॥ ७६७ ॥
10 शिरस्त्राणे तु शीर्षण्यं शिरस्कं शीर्षकं च तद् ।
11 नागोदमुदरत्राणं
12 जङ्घात्राणं तु मत्कुणम् ॥ ७६८ ॥
13 बाहुत्राणं बाहुलं स्या-
14 ज्जालिका त्वङ्गरक्षणी ।
15 जालप्रायायसी स्या-
16 दायुधीयः शस्त्रजीविनि ॥ ७६९ ॥
17 काण्डपृष्ठायुधिकौ च
18 तुल्यौ प्रासिककौन्तिकौ ।
19 पारश्वधिकस्तु पारश्वधः परश्वधायुधः ॥ ७७० ॥

2. 3. Gekleidet, gerüstet (4 W.). — 4. 5. Mit einer Rüstung bekleidet (5 W.). — 6. 7, Rüstung (9 W.). — 8. Panzer (4 W.). — 9, Eine Schärpe, die auf der Brust über dem Panzer getragen wird (2 W.). — 10. Helm (4 W.). — 11. Panzer, der auf dem Bauch getragen wird (2 W.). — 12 Beinschiene (2 W.). — 13. Armschiene (2 W.). — 14. 15. Eisernes Netz als Rüstung (4 W.). — 16. 17. Soldat (4 W.). — 18. Wurfspiess-Kämpfer (2 W.). — 19. Axt-Kämpfer (3 W.).

20 स्युर्नैस्त्रिंशिकशाक्तीकयाष्टीकास्तत्तदायुधाः ।

21 तूणी धनुर्भृद्धानुष्कः

22 स्यात्काण्डीरस्तु काण्डवान् ॥ ७७१ ॥

23 कृतहस्तः कृतपुङ्खः सुप्रयुक्तशरो हि यः ।

24 शीघ्रवेधी लघुहस्तो

25 ऽपराद्धेषुस्तु लक्ष्यतः ॥ ७७२ ॥

26 च्युतेषु-

27 दूरवेधी तु दूरापा-

28 त्यायुधं पुनः ।

29 हेतिः प्रहरणं शस्त्रमस्त्रं

30 तच्च चतुर्विधम् ॥ ७७३ ॥

31 मुक्तं द्विधा पाणियन्त्रमुक्तं शक्तिशरादिकम् ।

32 अमुक्तं शस्त्रिकादि स्या-

33 द्गदाद्यं तु द्वयात्मकम् ॥ ७७४ ॥

34 धनुश्चापो ऽस्त्रमिष्वासः कोदण्डं धन्व कार्मुकम् ।

20. 1) Schwert-Kämpfer, 2) Lanzenträger, 3) Keulen-Kämpfer. — 21. Bogenträger (3 W.). — 22. Mit Pfeilen bewaffnet (2 W.). — 23. Im Bogenschiessen geübt (2 W.). — 24. Schneller Bogenschütze (2 W.). — 25. 26. Ein Bogenschütze, der immer das Ziel verfehlt. — 27. Einer, der in der Ferne sein Ziel trifft (2 W.). — 28. 29. Waffe (5 W.). — 30. Eine solche ist von vierfacher Art. — 31. Eine geworfene Waffe ist von zweierlei Art, indem sie unmittelbar mit der Hand (wie z. B. der Speer) oder vermittelst eines Instruments (wie z. B. der Pfeil vermittelst des Bogens) geworfen werden kann. — 32. Eine nicht-geworfene Waffe ist das Schwert u. s. w. — 33. Die Keule u. s. w. wird auf doppelte Art gebraucht. — 34. 35. Bogen (9 W.).

35 द्रुणासो

36 लस्तको ऽस्यान्त-

37 रग्रं वर्त्तिरटन्यपि ॥ ७७५ ॥

38 मौर्वी जीवा गुणो गव्या शिञ्जा बाणासनं द्रुणा ।

39 शिञ्जिनी ज्या च

40 गोधा तु तलं ज्याघातवारणम् ॥ ७७६ ॥

41 स्थानान्यालीढवैशाखप्रत्यालीढानि मण्डलम् ।

42 समपादं च

43 वेध्यं तु लक्ष्यं लक्षं शरव्यकम् ॥ ७७७ ॥

44 बाणो पृषत्कविशिखौ खगगार्धपत्रौ काण्डाशुगप्रदरसायकपत्रवाहाः ।

45 पत्रीषुजिह्मगशिलीमुखकङ्कपत्ररोपाः कलम्बशरमार्गणचित्रपुङ्खाः ॥ ७७८ ॥

46 प्रक्ष्वेडनः सर्वलौहो नाराच एषणश्च सः ।

47 निरस्तः प्रहितो

48 बाणो विषाक्ते दिग्धलिप्तकौ ॥ ७७९ ॥

49 बाणमुक्तिर्व्यवच्छेदो

50 दीप्तिर्वेगस्य तीव्रता ।

51 क्षुरप्रभल्लार्धेन्दुतीरीमुख्यास्तु तद्भिदः ॥ ७८० ॥

36. Die Mitte des Bogens. — **37.** Das Ende des Bogens (2 W.). — **38. 39.** Sehne (9 W.). — **40.** Ein Stück Leder, welches den linken Arm vor dem Schlag der Sehne schützt (2 W.). — **41. 42.** Fünf verschiedene Stellungen beim Schiessen. — **43.** Ziel (4 W.). — **44. 45.** Pfeil (20 W.). — **46.** Eiserner Pfeil (4 W.). — **47.** Abgeschossen. — **48.** Vergifteter Pfeil (2 W.). — **49.** Abschiessen eines Pfeils. — **50.** Der schnelle Flug eines Pfeils. — **51.** Vier verschiedene Pfeilarten.

52 पक्षो वाजः

53 पत्त्रणा तन्न्यासः

54 पुङ्खस्तु कर्तरी ।

55 तूणो निषङ्गस्तूणीर उपासङ्गः शराश्रयः ॥ ७८१ ॥

56 शरधिः कलापो ऽ

57 प्यथ चन्द्रहासः करवालनिस्त्रिंशकृपाणखड्गाः ।

58 तरवारिकौक्षेयकमण्डलाग्रा असिर्ऋष्टिरिष्टी

59 त्सरुरस्य मुष्टिः ॥ ७८२ ॥

60 प्रत्याकारः परीवारः कोषः खड्गपिधानकम् ।

61 अड्डनं फलकं चर्म खेटकावरणस्फराः ॥ ७८३ ॥

62 अस्य मुष्टिस्तु संग्राहः

63 क्षुरी छुरी कृपाणिका ।

64 शस्त्र्यसेर्धेनुपुत्र्यौ च

65 पत्त्रपालस्तु सायता ॥ ७८४ ॥

66 दण्डो यष्टिश्च लगुडः

67 स्यादीली करवालिका ।

68 भिन्दिपाले सृगः

69 कुन्ते प्रासो

52. Feder eines Pfeils (2 W.). — 53. Das Befestigen der Federn. — 54. Pfeilspitze (2 W.). — 55. 56. Köcher (7 W.). — 57. 58. Schwert (11 W.). — 59. Griff eines Schwertes. — 60. Scheide (4 W.). — 61. Schild (6 W.). — 62. Griff eines Schildes. — 63. 64. Dolch (6 W.). — 65. Langer Dolch. — 66. Stock (3 W.). — 67. Kurzes einschneidiges Schwert (2 W.). — 68. Wurfspiess (2 W.). — 69. Wurfspiess anderer Art (2 W.).

70 ऽथ द्रुघणो घनः ॥ ७८५ ॥
71 मुद्गरः स्या-
72 त्कुठारस्तु परशुः पर्शुपर्श्वधौ ।
73 परश्वधः स्वधितिश्च
74 परिघः परिघातनः ॥ ७८६ ॥
75 सर्वला तोमरे
76 शल्यं शङ्कौ
77 शूले त्रिशीर्षकम् ।
78 शक्तिपट्टिसदुःस्फोटचक्राद्याः शस्त्रजातयः ॥ ७८७ ॥
79 खुरली तु श्रमो योग्याभ्यास-
80 स्तद्भूः खलूरिका ।
81 सर्वाभिसारः सर्वौघः सर्वसंनहनं समाः ॥ ७८८ ॥
82 लोहाभिसारो दशम्यां विधिर्नीराजनात्परः ।
83 प्रस्थानं गमनं व्रज्याभिनिर्याणं प्रयाणकम् ॥ ७८९ ॥
84 यात्रा-
85 भिषेणनं तु स्यात्सेनयाभिगमो रिपौ ।

70. 71. Hammerähnliche Waffe (3 W.). — 72. 73. Beil (6 W.). — 74. Mit Eisen beschlagener Stock (2 W.). — 75. Kolben, Keule (2 W.). — 76. Spiess (2 W.). — 77. Dreizack (2 W.). — 78. Speer, Axt, duhsphoṭa, Discus u. s. w. sind verschiedene Arten von Waffen. — 79. Waffenübung (4 W.). — 80. Uebungsplatz. — 81. Versammlung eines ganzen Heeres (3 W.). — 82. Kriegerische Ceremonie, welche am zehnten Monatstage nach dem Nirâg'ana vorgenommen wird. — 83. 84. Marsch (6 W.). — 85. Mit dem Heere auf den Feind losgehen.

86 स्यात्सुहृद्बलमासारः

87 प्रचक्रं चलितं बलम् ॥ ७६० ॥

88 प्रसारस्तु प्रसरणं तृणकाष्ठादिहेतवे ।

89 अभिक्रमो रणे यानमभीतस्य रिपून्प्रति ॥ ७६१ ॥

90 अभ्यमित्त्र्यो ऽभ्यमित्त्रीयो ऽभ्यमित्त्रीणो ऽभ्यरि व्रजन् ।

91 स्यादुरस्वानुरसिल

92 ऊर्जस्व्यूर्जस्वलौ समौ ॥ ७६२ ॥

93 सांयुगीनो रणे साधु-

94 र्जेता जिष्णुश्च जित्वरः ।

95 जय्यो यः शक्यते जेतुं

96 जेयो जेतव्यमात्रके ॥ ७६३ ॥

97 वैतालिका बोधकरा अर्थिकाः सौखसुप्तिकाः ।

98 घाण्टिकाश्चाक्रिकाः

99 सूतो वन्दी मङ्गलपाठकः ॥ ७६४ ॥

1 मागधो मगधः

2 संशप्तका युद्धानिवर्त्तिनः ।

86. Das Heer eines Bundesgenossen. — 87. Ziehendes Heer. — 88. Zug nach Futter, Holz u. s. w. (2 W.) — 89. Angriff. — 90. Muthig im Angriff (3 W.). — 91. Eine starke Brust habend (2 W.). — 92. Kräftig (2 W.). — 93. Tapfer in der Schlacht. — 94. Siegreich (3 W.). — 95. Der besiegt werden kann. — 96. Der besiegt werden soll. — 97. Barden, welche das Amt haben, den Fürsten aufzuwecken (4 W.). — 98. Barden, Sänger (2 W.). — 99. Herold, Panegyrist (3 W.). — 1. Ein in der Genealogie bewanderter Barde (2 W.). — 2. Krieger, die geschworen haben, niemals fliehen zu wollen.

3 नग्नः स्तुतिव्रत-

4 स्तस्य ग्रन्थो भोगावली भवेत् ॥ ७९५ ॥

5 प्राणाः स्थाम तरः पराक्रमबलद्युम्नानि शौर्योजसी

6 शुष्मं शुष्म च शक्तिरूर्जसहसी

7 युद्धं तु संख्यं कलिः ।

8 संग्रामाहवसंप्रहारसमरा जन्यं युदायोधनं

9 संस्फोटः कलहो मृधं प्रहरणं संयद्रणो विग्रहः ॥ ७९६ ॥

10 द्वंद्वं समाघातसमाह्वयाभिसंपातसंमर्दसमित्प्रघाताः ।

11 आस्कन्दनाजिप्रधनान्यनीकमभ्यागमश्च प्रविदारणं च ॥ ७९७ ॥

12 समुदायः समुदयो राटिः समितिसंगरौ ।

13 अभ्यामर्दः संपरायः समीकं सांपरायिकम् ॥ ७९८ ॥

14 आक्रन्दः संयुगं चा-

15 थ नियुद्धं तद्भुजोद्भवम् ।

16 पटहाडम्बरौ तुल्यौ

17 तुमुलं रणसंकुलम् ॥ ७९९ ॥

18 नासीरं त्वग्रयानं स्या-

19 दवमर्दस्तु पीडनम् ।

20 प्रपातस्त्वभ्यवस्कन्दो धाट्यभ्यासादनं च सः ॥ ८०० ॥

21 तद्रात्रौ सौप्तिकं

3. Ein das Heer begleitender Lobsänger (2 W.). — 4. Dessen Buch. — 5 6. Kraft (13 W.). — 7—14. Kampf (41 W.). — 15. Kampf mit den Armen. — 16. Schlachttrommel (2 W.). — 17. Handgemenge. — 18. Sich an die Spitze des Heeres stellen und den Feind herausfordern (2 W.). — 19. Dem Feinde Schaden zufügen (2 W.). — 20. Ueberfall (4 W.). — 21. Nächtlicher Ueberfall.

22 वीराशंसनं त्वाजिभीष्मभूः ।

23 नियुद्धभूरक्षवाटो

24 मोहो मूर्छा च कश्मलम् ॥ ८०१ ॥

25 वृत्ते भाविनि वा युद्धे पानं स्याद्वीरपाणकम् ।

26 पलायनमपयानं संद्रावद्रवविद्रवाः ॥ ८०२ ॥

27 अपक्रमः समुत्प्रेभ्यो द्रावो

28 ऽथ विजयो जयः ।

29 पराजयो रणे भङ्गो

30 डमरे डिम्बविप्लवौ ॥ ८०३ ॥

31 वैरनिर्यातनं वैरशुद्धिर्वैरप्रतिक्रिया ।

32 बलात्कारस्तु प्रसभं हठो

33 ऽथ स्खलितं छलम् ॥ ८०४ ॥

34 परापर्यभितो भूतो जितो भग्नः पराजितः ।

35 पलायितस्तु नष्टः स्याद्गृहीतदिक्तिरोहितः ॥ ८०५ ॥

36 जिताहवो जितकाशी

37 प्रस्कन्नपतितौ समौ ।

38 चारः कारा गुप्तौ

22. Der Ort, wo der Kampf am heftigsten ist. — 23. Kampfplatz für Ringer. — 24. Ohnmacht (3 W.). — 25. Der Trank, den man vor oder während der Schlacht zu sich nimmt. — 26. 27. Flucht (9 W.). — 28. Sieg (2 W.). — 29. Niederlage. — 30. Herausforderndes Geschrei (3 W.). — 31. Wiedervergeltung, Rache (3 W.). — 32. Anwendung von Gewalt (3 W.). — 33. Kriegslist (2 W.). — 34. Besiegt (6 W.). — 35. Der die Flucht ergriffen hat (4 W.). — 36. Sieger (2 W.). — 37. Gestürzt (2 W.). — 38. Gefängniss (3 W.).

39 वन्द्यां ग्रहकः प्रोपतो ग्रहः ॥ ८०६ ॥
40 चातुर्वर्ण्यं द्विजक्षत्रवैश्यशूद्रा नृणां भिदः ।
41 ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिक्षुरिति क्रमात् ॥ ८०७ ॥
42 चत्वार आश्रमा-
43 स्तत्र वर्णी स्याद्ब्रह्मचारिणि ।
44 ज्येष्ठाश्रमी गृहमेधी गृहस्थः स्नातको गृही ॥ ८०८ ॥
45 वैखानसो वानप्रस्थो
46 भिक्षुः सांन्यासिको यतिः ।
47 कर्मन्दी रक्तवसनः परिव्राजकतापसौ ॥ ८०९ ॥
48 पाराशरी पारिकाङ्क्षी मस्करी पारिरक्षिकः ।
49 स्थाण्डिलः स्थण्डिलशायी यः शेते स्थण्डिले व्रतात् ॥ ८१० ॥
50 तपःक्लेशसहो दान्तः
51 शान्तः श्रान्तो जितेन्द्रियः ।
52 अवदानं कर्म शुद्धं

39. Gefangener (4 W.). — 40. Die vier Kasten, in welche die Menschen getheilt werden: die Brahmanen, Kshattrija's, Vaiçja's und Çûdra's — 41. 42. Der Schüler, der verheirathete Mann, der Einsiedler und der Bettler bilden der Reihe nach die 4 Lebensstufen eines Brahmanen. — 43. Der Brahmane in seinen Vorbereitungsjahren (2 W.). — 44. Der Brahmane im Ehestande (5 W.). — 45. Der Brahmane als Einsiedler (2 W.). — 46—48. Der Brahmane als Bettler (11 W.). — 49. Ein Büsser, der in Folge eines Gelübdes auf einem zum Opfer geweihten Grunde schläft (2 W.). — 50. Einer, der die Beschwerden der Büssubungen geduldig erträgt (2 W). — 51. Der die Herrschaft über seine Sinne erlangt hat (3 W.). — 52. Eine reine, erlaubte Beschäftigung.

53 ब्राह्मणास्तु त्रयीमुखाः ॥ ८११ ॥
54 भूदेवो वाडवो विप्रो द्व्यग्राभ्यां जातिजन्मजाः ।
55 वर्णज्येष्ठः सूत्रकण्ठः षट्कर्मा मुखसंभवः ॥ ८१२ ॥
56 वेदगर्भः शमीगर्भः सावित्रो मैत्र एतसः ।
57 वटुः पुनर्माणवको
58 भिक्षा स्याद्ग्रासमात्रकम् ॥ ८१३ ॥
59 उपनायस्तूपनयो वटूकरणमानयः ।
60 अग्नीन्धनं त्वग्निकार्यमाग्नीध्रा चाग्निकारिका ॥ ८१४ ॥
61 पालाशो दण्ड आषाढो व्रते
62 राम्भस्तु वैणवः ।
63 वैल्वः सारस्वतो रौच्यः
64 पैलवस्त्वौपरोधिकः ॥ ८१५ ॥
65 आश्वत्थस्तु जितनेमि-
66 रौडुम्बर उलूखलः ।
67 जटा सटा
68 वृषी पीठं

53—56. Brahmane (20 W.). — 57. Der junge Brahmane, nachdem er mit der geheiligten Schnur bekleidet worden ist (2 W.). — 58. Ein Mundvoll Speise. — 59. Bekleidung mit der geheiligten Schnur (4 W.). — 60. Die Sorge für das geheiligte Feuer (4 W.). — 61. Ein Stab aus Palâça-Holz, den ein Schüler bei einem besondern Gelübde trägt (2 W.). — 62. Desgleichen aus Bambus-Rohr (2 W.). — 63. Desgleichen aus Vilva-Holz (3 W.). — 64. Desgleichen aus Pîlu-Holz (2 W.). — 65. Desgl. aus dem Holz der *Ficus religiosa* (2 W.). — 66. Desgl. aus Udumbara-Holz (2 W.). — 67. Des Büssers Haarzopf (2 W.). — 68. Des Büssers Bank.

69 कुण्डिका तु कमण्डलुः ॥ ८१६ ॥

70 श्रोत्रियश्छान्दसो

71 यष्टा त्वादेष्टा स्याद्यज्ञव्रती ।

72 याजको यजमानश्च

73 सोमयाजी तु दीक्षितः ॥ ८१७ ॥

74 इज्याशीलो यायजूको

75 यज्वा स्यादासुतीबलः ।

76 सोमपः सोमपीथी स्या-

77 त्स्थपतिर्गीःपतीष्टिकृत् ॥ ८१८ ॥

78 सर्ववेदास्तु सर्वस्वदक्षिणं यज्ञमिष्टवान् ।

79 यजुर्विदध्वर्यु-

80 ऋग्विद्धोतो-

81 द्गाता तु सामविद् ॥ ८१९ ॥

82 यज्ञो यागः सवः सत्त्रं स्तोमो मन्युर्मखः क्रतुः ।

69. Des Büssers Wassertopf (2 W.). — 70. Ein Brahmane, der den Veda liest (2 W.). — 71. 72. Der Veranstalter eines Opfers (5 W.). — 73. Veranstalter eines Soma-Opfers (2 W.). — 74. Der, der häufig opfern lässt (2 W.). — 75. Einer, der beim Voll- und Neumonde u. s. w. opfern lässt (2 W.). — 76. Veranstalter eines Opfers, bei dem Soma getrunken wird (2 W.). — 77. Der Veranstalter eines Bṛhaspati-Opfers. — 78. Derjenige, welcher ein Opfer veranstaltet, bei dem er sein ganzes Vermögen den Priestern verschenkt. — 79. Ein mit dem Jag'ur-Veda vertrauter Brahmane (2 W.). — 80. Ein mit dem Ṛg-Veda vertrauter Br. (2 W.). — 81. Ein mit dem Sâma-Veda vertrauter Br. (2 W.). — 82. 83. Opfer (13 W.).

83 संस्तरः सप्ततन्तुश्च वितानं बर्हिरध्वरः ॥ ८२० ॥
84 अध्ययनं ब्रह्मयज्ञः
85 स्याद्देवयज्ञ आहुतिः ।
86 होमो होत्रं वषट्कारः
87 पितृयज्ञस्तु तर्पणम् ॥ ८२१ ॥
88 तच्छ्राद्धं पिण्डदानं च
89 नृयज्ञोऽतिथिपूजनम् ।
90 भूतयज्ञो बलिः
91 पञ्च महायज्ञा भवन्त्यमी ॥ ८२२ ॥
92 पौर्णमासश्च दर्शश्च यज्ञौ पक्षान्तयोः पृथक् ।
93 सौमिकी दीक्षणीयेष्टि-
94 दीक्षा तु व्रतसंग्रहः ॥ ८२३ ॥
95 वृतिः सुगहना कुम्बा
96 वेदी भूमिः परिष्कृता ।
97 स्थण्डिलं चत्वरं चान्या

84. Das Studium des Veda, das dem Brahma darzubringende Opfer (2 W.). — 85. 86. Brandopfer, das den Göttern darzubringende Opfer (5 W.). — 87. 88. Das den Manen darzubringende Todtenopfer (4 W.). — 89. Gastfreundschaft, das den Menschen darzubringende Opfer (2 W.). — 90. Ein allen Wesen dargebrachtes Opfer (2 W.). — 91. Dieses sind die fünf grossen Opfer. — 92. 1) Opfer am Tage des Vollmonds, 2) Opfer am Tage des Neumonds. — 93. Einweihendes Opfer. — 94. Einweihung (2 W.). — 95. Dichte Einfassung eines Opferplatzes. — 96. Der geweihte Opferplatz. — 97. Ein zu einem besondern Opfer geweihter Platz (2 W.).

98 यूपः स्याद्यज्ञकीलकः ॥ ८२४ ॥
99 चषालो यूपकटको
1 यूपकर्णो घृतावनौ ।
2 यूपाग्रभागे स्यात्तर्मा-
3 रणिर्निर्मन्थदारुणि ॥ ८२५ ॥
4 स्युर्दक्षिणाह्वनीयगार्हपत्यास्त्रयो ऽग्नयः ।
5 इदमग्नित्रयं त्रेता
6 प्रणीतः संस्कृतो ऽनलः ॥ ८२६ ॥
7 ऋक्सामिधेनी धाय्या च समिदाधीयते यया ।
8 समिदिन्धनमेधेध्मतर्पणैधांसि
9 भस्म तु ॥ ८२७ ॥
10 स्याद्भूतिर्भसितं रक्षा क्षारः
11 पात्रं स्रुवादिकम् ।
12 स्रुवः स्रु-
13 गधरा सोपभृ-

98. Pfosten, an den das Opferthier gebunden wird. — 99. Der hölzerne Ring an der Spitze eines solchen Pfostens. — 1. Der mit geklärter Butter besprengte Theil eines solchen Pfostens. — 2. Die Spitze eines solchen Pfostens. — 3. Holz, womit durch Reibung Feuer hervorgebracht wird. — 4. Die drei Opferfeuer. — 5. Dieselben zusammengenommen. — 6. Ein den Vorschriften gemäss zubereitetes Feuer. — 7. Strophe aus dem Ṛg-Veda, welche beim Auflegen der Feuerung ausgesprochen wird (2 W.). — 8. Feuerung (6 W.). — 9. 10. Asche (5 W.). — 11. Opfergefäss, wie Löffel u. s. w. — 12. Löffel (2 W.). — 13. Unterschale.

14 ज्जुहूः पुनरुत्तरा ॥ ८२८ ॥

15 ध्रुवा तु सार्वसंज्ञार्थं यस्यामाज्यं निधीयते ।

16 यो ऽभिगृह्य निहन्येत स स्यात्पशुरुपाकृतः ॥ ८२९ ॥

17 परंपराकं शसनं प्रोक्षणं च मखे वधः ।

18 हिंसार्थं कर्माभिचारः

19 स्याद्यज्ञार्हे तु यज्ञियम् ॥ ८३० ॥

20 हविः सांनाय्य-

21 मामिक्षा शृतोष्णक्षीरगं दधि ।

22 क्षीरसारः पयस्या च

23 तन्मस्तुनि तु वाजिनम् ॥ ८३१ ॥

24 हव्यं सुरेभ्यो दातव्यं

25 पितृभ्यः कव्यमोदनम् ।

26 आज्ये तु दधिसंयुक्ते पृषदाज्यं पृषातकः ॥ ८३२ ॥

27 दध्ना तु मधु संयुक्तं मधुपर्कं महोदयः ।

28 हवित्री तु होमकुण्डं

14. Oberschale. — 15. Schale, in welche die für das Sarvasaṅg'na-Opfer (?) bestimmte Butter gegossen wird. — 16. Ein unter den vorgeschriebenen Gebeten geschlachtetes Opfer. — 17. Schlachten eines Opferthiers (3 W.). — 18. Die dabei zu beobachtenden Ceremonien. — 19. Zum Opfer passend. — 20. Die zum Brandopfer bestimmte Substanz (2 W.). — 21. 22. Geronnene Milch, mit gekochter warmer Milch gemischt (3 W.). — 23. Der Schaum darauf. — 24. Die den Göttern darzubringende Speise. — 25. Die den Manen darzubringende Speise. — 26. Mit geronnener Milch gemischte Butter (2 W.). — 27. Mit geronnener Milch gemischter Honig (2 W.). — 28. Höhlung im Boden zu einem Brandopfer.

29 हव्यपाकः पुनश्चरुः ॥ ८३३ ॥
30 अमृतं यज्ञशेषे स्या-
31 द्विघसो भुक्तशेषके ।
32 यज्ञान्तो ऽवभृथः
33 पूर्तं वाप्यादी-
34 ष्टं मखक्रिया ॥ ८३४ ॥
35 इष्टापूर्तं तदुभयं
36 बर्हिर्मुष्टिस्तु विष्टरः ।
37 अग्निहोत्र्यग्निचिद्याहिताग्ना-
38 वथाग्निरक्षणाम् ॥ ८३५ ॥
39 अग्न्याधानमग्निहोत्रं
40 दर्वी तु घृतलेखनी ।
41 होमाग्निस्तु महाज्वालो महावीरः प्रवर्गवत् ॥ ८३६ ॥
42 होमधूमस्तु निगणो
43 होमभस्म तु वैष्टुतम् ।
44 उपस्पर्शस्त्वाचमनं
45 घारसेकौ तु सेचने ॥ ८३७ ॥

29. Gekochte, zum Brandopfer bestimmte Speise (2 W.). — **30.** Ueberbleibsel eines Opfers (2 W.). — **31.** Ueberbl. von Speisen (2 W.). — **32.** Beschluss eines Opfers (2 W.). — **33.** Fromme Werke, wie das Graben eines Teiches u. s. w. — **34.** Darbringung von Opfern. — **35.** Beides verbunden. — **36.** Handvoll heiligen Grases. — **37.** Der das heilige Feuer unterhält (3 W.). — **38. 39.** Pflege des Opferfeuers (3 W.). — **40.** Löffel zum Rühren der Butter. — **41.** Das zum Brandopfer bestimmte Feuer (4 W.). — **42.** Rauch des Brandopfers. — **43.** Asche des Brandopfers. — **44.** Spülen des Mundes (2 W.). — **45.** Besprengen des Feuers mit Butter

46 ब्रह्मासनं ध्यानयोगासने
47 ऽथ ब्रह्मवर्चसम् ।
48 वृत्ताध्ययनर्द्धिः
49 पाठे स्याद्ब्रह्माञ्जलिरञ्जलिः ॥ ८३८ ॥
50 पाठे तु मुखनिष्क्रान्ता विप्रुषो ब्रह्मबिन्दवः ।
51 साकल्यवचनं पारायणं
52 कल्पे विधिक्रमौ ॥ ८३९ ॥
53 मूले ऽङ्गुष्ठस्य स्याद्ब्राह्मं तीर्थं
54 कायं कनिष्ठयोः ।
55 पित्र्यं तर्जन्यङ्गुष्ठान्त-
56 र्दैवतं त्वङ्गुलीमुखे ॥ ८४० ॥
57 ब्रह्मत्वं तु ब्रह्मभूयं ब्रह्मसायुज्यमित्यपि ।
58 देवभूयादिकं तद्व-
59 दथोपाकरणं श्रुतेः ॥ ८४१ ॥
60 संस्कारपूर्वं ग्रहणं स्या-

u. s. w. (3 W.). — 46. Das Sitzen in Betrachtung und Andacht. — 47. 48. Vollkommenheit im Lebenswandel und im Studium der heiligen Schrift. — 49. Zusammenlegen der Hände beim Lesen des Veda. — 50. Speicheltropfen, welche beim Lesen des Veda aus dem Munde fallen. — 51. Vollständiges Durchlesen. — 52. Ritus (3 W.). — 53. Die Wurzel des Daumens. — 54. Wurzel der beiden kleinen Finger. — 55. Raum zwischen dem Daumen und dem Zeigefinger. — 56. Die Spitze der Finger. — 57. Vereinigung mit Brahma (3 W.). — 58. Vereinigung mit den Göttern u. s. w. (3 W.). — 59. 60. Den Unterricht im Veda nach gehöriger Vorbereitung empfangen.

61 त्स्वाध्यायः पुनर्जपः ।
62 औपवस्त्रं तूपवासः
63 कृच्छ्रं सांतपनादिकम् ॥ ८४२ ॥
64 प्रायः संन्यास्यनशने
65 नियमः पुण्यकं व्रतम् ।
66 चरित्रं चरिताचारौ चारित्रचरणे अपि ॥ ८४३ ॥
67 वृत्तं शीलं च
68 सर्वैनोध्वंसिजप्ये ऽघमर्षणम् ।
69 समास्तु पादग्रहणाभिवादनोपसंग्रहाः ॥ ८४४ ॥
70 उपवीतं यज्ञसूत्रं प्रोद्धृते दक्षिणे करे ।
71 प्राचीनावीतमन्यस्मि-
72 न्निवीतं कण्ठलम्बितम् ॥ ८४५ ॥
73 प्राचेतसस्तु वाल्मीकिर्वल्मीककुशिनौ कविः ।
74 मैत्रावरुणवाल्मीकौ
75 वेदव्यासस्तु माठरः ॥ ८४६ ॥
76 द्वैपायनः पाराशर्यः कानीनो वादरायणः ।
77 व्यासो

61. Den **Veda** für sich mit leiser Stimme lesen (2 W.). — **62.** Fasten (2 W.). — **63.** Strenges Fasten, wie das **Sâṁtapana** u. s. w. — **64.** Völliges Sich-Enthalten des Essens, freiwilliger Hungertod. — **65.** Gelübde, Observanz (3 W.). — **66. 67.** Lebenswandel (7 W.). — **68.** Von allen Sünden befreiendes Gebet — **69.** Begrüssung des Lehrers, wobei man dessen Füsse berührt (3 W.). — **70.** Die heilige Schnur unter den rechten Arm gezogen. — **71.** Dieselbe unter den linken Arm gezogen. — **72.** Dieselbe um den Hals hängend. — **73. 74. Vâlmîki** (7 W.). — **75—77. Vyâsa** (7 W.).

78 ऽस्याम्बा सत्यवती वासवी गन्धकालिका ॥ ८४७ ॥
79 योजनगन्धा दाशेयी शालङ्कायनजा च सा ।
80 जामदग्न्यस्तु रामः स्याद्भार्गवो रेणुकासुतः ॥ ८४८ ॥
81 नारदस्तु देवब्रह्मा पिशुनः कलिकारकः ।
82 वसिष्ठो ऽरुन्धतीजानि-
83 रक्षमाला त्वरुन्धती ॥ ८४९ ॥
84 त्रिशङ्कुयाजी गाधेयो विश्वामित्रश्च कौशिकः ।
85 कुशारणिस्तु दुर्वासाः
86 शतानन्दस्तु गौतमः ॥ ८५० ॥
87 याज्ञवल्क्यो ब्रह्मरात्रिर्योगेशो ऽ
88 प्यथ पाणिनौ ।
89 सालातुरीयदाक्षेयौ
90 गोनर्दीये पतञ्जलिः ॥ ८५१ ॥
91 कात्यायनो वररुचिर्मेधाजिच्च पुनर्वसुः ।
92 अथ व्याडिर्विन्ध्यवासी नन्दिनीतनयश्च सः ॥ ८५२ ॥
93 स्फोटायने तु कक्षीवा-
94 न्पालकाप्ये करेणुभूः ।
95 वात्स्यायने मल्लनागः कौटल्यश्चणकात्मजः ॥ ८५३ ॥

78. 79. Vyâsa's Mutter (6 W.). — 80. Paraçurâma (4 W.). — 81. Nârada (4 W.). — 82. Vasishtha (2 W.). — 83. Vasishtha's Gattin (2 W.) — 84. Viçvâmitra (4 W.). — 85. Durvâsas (2 W.). — 86. Gautama (2 W.). — 87. Jâgńavalkya (3 W.). — 88. 89. Pâṇini (3 W.). — 90. Patan'gali (2 W.). — 91. Kâtjâjana (4 W.). — 92. Vjâḍi (3 W.). — 93. Sphoṭâjana (2 W.). — 94. Pâlakâpja (2 W.). — 95. 96. K'âṇakja (8 W.).

96 द्रामिलः पक्षिलस्वामी विष्णुगुप्तोऽङ्गुलश्च सः ।
97 क्षतव्रतोऽवकीर्णी स्या-
98 द्व्रात्यः संस्कारवर्जितः ॥ ८५४ ॥
99 शिग्धिदानः कृष्णकर्मा
1 ब्रह्मबन्धुर्द्विजोऽधमः ।
2 नष्टाग्निर्वीरहा
3 जातिमात्रजीवी द्विजब्रुवः ॥ ८५५ ॥
4 धर्मध्वजी लिङ्गवृत्ति-
5 र्वेदहीनो निराकृतिः ।
6 वार्त्ताशी भोजनार्थं यो गोत्रादि वदति स्वकम् ॥ ८५६ ॥
7 उच्छिष्टभोजनो देवनैवेद्यबलिभोजनः ।
8 अजपस्त्वसदध्येता
9 शाखारण्डोऽन्यशाखकः ॥ ८५७ ॥

97. Ein **ṛshi**, der das Gelübde der Keuschheit gebrochen hat. — 98. Derjenige, bei dem die Weihe nicht vollzogen worden ist. — 99. Bösewicht. — 1. Ein verächtlicher Brahmane. — 2. Ein Brahmane, der das geweihte Feuer hat ausgehen lassen. — 3. Einer, der nur durch die Geburt, nicht aber durch Studien u. s. w. Ansprüche auf den Namen eines Brahmanen hat. — 4. Ein heuchelnder Brahmane (2 W.). — 5. Ein Brahmane, der mit den **Veden** unbekannt ist (2 W.). — 6. Ein Brahmane, der, um sich Speise zu verschaffen, von seiner Herkunft u. s. w. spricht. — 7. Ein Brahmane, der von den Ueberbleibseln der Opfer, welche den seiner Sorge anvertrauten Götzenbildern dargebracht werden, lebt. — 8. Ein Brahmane, der ketzerische Werke liest (2 W.). — 9. Ein Brahmane, der seiner Schule untreu geworden ist (2 W.).

10 शस्त्राजीवः काण्डस्पृष्टो
11 गुरुहा नरकीलकः ।
12 मत्तो देवादिपूजायामश्रद्धो
13 ऽथ मलिम्लुचः ॥ ८५८ ॥
14 पञ्चयज्ञपरिभ्रष्टो
15 निषिद्धैकरुचिः खलः ।
16 सुप्ते यस्मिन्नुदेत्यर्को ऽस्तमेति च क्रमेण तौ ॥ ८५९ ॥
17 अभ्युदिताभिनिर्मुक्तौ
18 वीरोज्झो न जुहोति यः ।
19 अग्निहोत्रच्छलाद्याच्ञापरो वीरोपजीवकः ॥ ८६० ॥
20 वीरविप्रावको जुह्वन्धनैः शूद्रसमाहृतैः ।
21 स्याद्वादवाद्यार्हतः स्या-
22 च्छून्यवादी तु सौगतः ॥ ८६१ ॥
23 नैयायिकस्त्वाक्षपादो यौगः

10. Ein Brahmane, der von den Waffen lebt (2 W.). — **11**. Der Mörder seines Guru (2 W.). — **12**. Derjenige, der keinen Glauben in die Verehrung der Götter u. s. w. setzt. — **13**. **14**. Ein Brahmane, der die 5 grossen Opfer unterlässt. — **15** Derjenige, welcher nur nach verbotenen Dingen ein Verlangen hat. — **16**. **17**. **1**) Derjenige, der bei Sonnenaufgang noch schläft. 2) Derjenige, der bei Sonnenuntergang schon schläft. — **18**. Ein Brahmane, der das Opfern unterlässt. — **19**. Ein Brahmane, der unter dem Vorgeben, dass er für das geweihte Feuer Sorge trage, um Almosen bittet. — **20**. Ein Brahmane, der ein Opfer mit von Çûdra's zusammengebrachtem Gelde vollbringt. — **21**. Ein Bekenner des Skepticismus, ein G'aina (2 W.). — **22**. Ein Bekenner der Lehre vom Nichts, ein Buddhaist (2 W.). — **23**. Ein Anhänger der Njâja-Lehre (3 W.).

24 सांख्यस्तु कापिलः ।
25 वैशेषिकः स्यादौलूक्यो
26 बार्हस्पत्यस्तु नास्तिकः ॥ ८६२ ॥
27 चार्वाको लौकायतिकश्चै-
28 ते षडपि तार्किकाः ।
29 क्षत्त्रं तु क्षत्त्रियो राजा राजन्यो बाहुसंभवः ॥ ८६३ ॥
30 आर्या भूमिस्पृशो वैश्या ऊरव्या ऊरुजा विशः ।
31 वाणिज्यं पाशुपाल्यं च कर्षणं चेति वृत्तयः ॥ ८६४ ॥
32 आजीवो जीवनं वार्त्ता जीविका वृत्तिवेतने ।
33 उञ्छो धान्यकणादानं
34 कणिशाद्यर्जनं शिलम् ॥ ८६५ ॥
35 ऋतं तद्द्वय-
36 मनृतं कृषि-
37 र्मृतं तु याचितम् ।
38 अयाचितं स्यादमृतं

24. Ein Anhänger der Lehre des **Kapila** (2 W.). — 25. Ein Anhänger der **Vaiçeshika**-Lehre (2 W.). — 26. 27. Materialist (4 W.). — 28. Alle 6 heissen mit einem gemeinschaftlichen Namen **târkika's**, d. i. Anhänger einer philosophischen Schule. — 29. **Kshattrija** (5 W.). — 30. **Vaiçja's** (6 W.). — 31. Handel, Viehzucht und Ackerbau sind die Mittel zum Lebensunterhalt. — 32. Lebensunterhalt (6 W.). — 33. Das Getreide körnerweise einsammeln. — 34. Aehrenlese u. s. w. — 35. Der gemeinschaftliche Name für beide Geschäfte. — 36. Ackerbau (2 W.). — 37. Erbettelte Almosen (2 W.). — 38. Almosen, die von freien Stücken gegeben werden (2 W.).

39 सेवावृत्तिः श्वजीविका ॥ ८६६ ॥
40 सत्यानृतं तु वाणिज्यं बणिज्या
41 बाणिजो बणिग् ।
42 क्रयविक्रयिकपण्याजीवापणिकनैगमाः ॥ ८६७ ॥
43 वैदेहकः सार्थवाहश्च
44 क्रायकः क्रयिकः क्रयी ।
45 क्रेपदे तु विपूर्वास्ते
46 मूल्ये वस्नार्थवक्रयाः ॥ ८६८ ॥
47 मूलद्रव्यं परिपणो नीवी
48 लाभो ऽधिकं फलम् ।
49 परिदानं विनिमयो नैमेयः परिवर्तनम् ॥ ८६९ ॥
50 व्यतिहारः परावर्तो वैमेयो विमयो ऽपि च ।
51 निक्षेपोपनिधी न्यासे
52 प्रतिदानं तदर्पणम् ॥ ८७० ॥
53 क्रेतव्यमात्रके क्रेयं
54 क्रय्यं न्यस्तं क्रयाय यद् ।
55 पणितव्यं तु विक्रेयं पण्यं
56 सत्यापनं पुनः ॥ ८७१ ॥

39. Der Unterhalt durch Dienst. — 40. Handel (3 W.). — 41—43. Handelsmann (8 W.). — 44. Käufer (3 W.). — 45. Verkäufer (4 W.). — 46. Preis (4 W.). — 47. Kapital (2 W.). — 48. Gewinn (2 W.). — 49. 50. Tausch (8 W.). — 51. Pfand, ein anvertrautes Gut (3 W.). — 52. Wiederablieferung desselben. — 53. Käuflich. — 54. Zum Verkauf ausgestellt. — 55. Verkäuflich (3 W.). — 56. 57. Den Handel abschliessen (3 W.).

57 सत्यंकारः सत्याकृति-

58 स्तुल्यौ विपणाविक्रयौ ।

59 गण्यं गणेयं संख्येयं

60 संख्या त्वेकादिका भवेत् ॥ ८७२ ॥

61 यथोत्तरं दशगुणं भवेदेको दशामुतः ।

62 शतं सहस्रमयुतं लक्षप्रयुतकोटयः ॥ ८७३ ॥

63 अर्बुदमब्जं खर्वं च निखर्वं च महाम्बुजम् ।

64 शङ्कुर्वार्धिरन्त्यं मध्यं परार्धं चेति नामतः ॥ ८७४ ॥

65 असंख्यं द्वीपवार्ध्यादि

66 पुद्गलात्माद्यनन्तकम् ।

67 सांयात्रिकः पोतवणि-

68 ग्यानपात्रं वहित्रकम् ॥ ८७५ ॥

69 बोहित्थं वहनं पोतः

70 पोतवाहो नियामकः ।

71 निर्यामः

72 कर्णधारस्तु नाविको

73 नौस्तु मङ्गिनी ॥ ८७६ ॥

74 तरीतरण्यौ वेडा-

58. Verkauf (2 W.). — 59. Zählbar (3 W.). — 60. Zahl. — 61—64. Achtzehn Namen verschiedener Zahlen, von denen die nachfolgende immer zehn Mal grösser ist als die vorangehende (die Reihe beginnt mit 1). — 65. Inseln, Meere u. s. w. sind unzählbar. — 66. Die Seele, der Geist u. s. w. sind unendlich. — 67 Seefahrender Kaufmann. — 68. 69. Schiff (5 W.). — 70. 71. Schiffer, Matrose (3 W.). — 72. Steuermann (2 W.). — 73. 74. Schiff, Boot (5 W.).

75 थ द्रोणी काष्ठाम्बुवाहिनी ।
76 नौकादण्डः क्षेपणी स्या-
77 द्गुणवृक्षस्तु कूपकः ॥ ८७७ ॥
78 पोलिन्दास्त्वन्तरादण्डाः
79 स्यान्मङ्गो मङ्गिनीशिरः ।
80 अभ्रिस्तु काष्ठकुद्दालः
81 सेकपात्रं तु सेचनम् ॥ ८७८ ॥
82 केनिपातः कोटिपात्रमरित्रे
83 ऽथोडुपः प्लवः ।
84 कोलो भेलस्तरण्डश्च
85 स्यात्तरपण्यमातरः ॥ ८७९ ॥
86 वृद्ध्याजीवो द्वैगुणिको वार्धुषिकः कुसीदकः ।
87 वार्धुषिश्च
88 कुसीदार्थप्रयोगौ वृद्धिजीवने ॥ ८८० ॥
89 वृद्धिः कलान्तर-
90 मृणं तूद्धारः पर्युदञ्चनम् ।
91 याञ्चयाप्तं याचितकं

75. Boot zum Holz- und Wassertransport. — 76. Ruder. — 77. Pfosten, an den ein Boot gebunden wird (2 W.). — 78. Die Masten eines Schiffes. — 79. Vordertheil des Schiffes. — 80. Hölzerner Spatel, mit dem ein leckes Schiff wieder ausgebessert wird. — 81. Gefäss, um das Wasser im Schiffe auszuschöpfen. — 82. Steuerruder (3 W.). — 83. 84. Nachen (5 W.). — 85. Fährgeld. — 86. 87. Wucherer (5 W.). — 88. Wucher (2 W.). — 89. Zinse (2 W.). — 90. Schuld (3 W.). — 91. Die geborgte Summe.

92 परिवृत्त्यापमित्यकम् ॥ ८८१ ॥

93 अधमर्णो ग्राहकः स्या-

94 दुत्तमर्णस्तु दायकः ।

95 प्रतिभूर्लग्नकः

96 साक्षी स्थेय

97 आधिस्तु बन्धकः ॥ ८८२ ॥

98 तुलाद्यैः पौतवं मानं

99 द्रुवयं कुडवादिभिः ।

1 पाय्यं हस्तादिभि-

2 स्तत्र स्याद्गुञ्जाः पञ्च माषकः ॥ ८८३ ॥

3 ते तु षोडश कर्षो ऽक्षः

4 पलं कर्षचतुष्टयम् ।

5 विस्तः सुवर्णो हेम्नो ऽक्षे

6 कुरुविस्तस्तु तत्पले ॥ ८८४ ॥

7 तुला पलशतं

8 तासां विंशत्या भार आचितः ।

9 शाकटः शाकटीनश्च शलाट-

92. Die Summe, die der Gläubiger zurückerhält. — 93. Schuldner. — 94. Gläubiger. — 95. Bürge (2 W.). — 96. Zeuge, Schiedsrichter (2 W.). — 97. Unterpfand (2 W.). — 98. Gewicht. — 99. Hohlmaass. — 1. Längenmaass. — 2. 1 Mâshaka = 5 Gun'g'â (eine kleine Beere). — 3. 1 Karsha (2 W.) = 16 Mâshaka. — 4. 1 Pala = 4 Karsha. — 5. Ein Karsha Gold (2 W.). — 6. Ein Pala Gold. — 7. 1 Tulâ = 100 Pala. — 8. 9. 1 Bhâra (5 W.) = 20 Tulâ.

10 स्तो दशाचितः ॥ ८८५ ॥
11 चतुर्भिः कुडवैः प्रस्थः
12 प्रस्थैश्चतुर्भिराढकः ।
13 चतुर्भिराढकैर्द्रोणः
14 खारी षोडशभिश्च तैः ॥ ८८६ ॥
15 चतुर्विंशत्यङ्गुलानां हस्तो
16 दण्डश्चतुष्करः ।
17 तत्सहस्रौ तु गव्यूतं क्रोश-
18 स्तौ द्वौ तु गोरुतम् ॥ ८८७ ॥
19 गव्या गव्यूतगव्यूती
20 चतुष्क्रोशं तु योजनम् ।
21 पाशुपाल्यं जीववृत्ति-
22 र्गोमान्गोमी गवीश्वरे ॥ ८८८ ॥
23 गोपाले गोधुगाभीरगोपगोसंख्यवल्लवाः ।
24 गोविन्दोऽधिकृतो गोषु
25 जाबालस्त्वजजीविकः ॥ ८८९ ॥
26 कुटुम्बी कर्षकः क्षेत्री हली कृषिककार्षकौ ।

10. 1 Âk'ita = 10 Bhâra. — 11. 1 Prastha = 4 Kuḍava (ein Hohlmaass). — 12. 1 Âḍhaka = 4 Prastha. — 13. 1 Droṇa = 4 Âḍhaka. — 14. 1 Khârî = 16 Droṇa. — 15. 1 Hasta = 24 Fingerbreiten. — 16. 1 Daṇḍa = 4 Hasta. — 17. 1 Kroça (2 W.) = 2000 Daṇḍa. — 18. 19. 1 Goruta (4 W.) = 2 Kroça. — 20. 1 Jog'ana = 4 Kroça. — 21. Viehzucht (2 W.). — 22. Besitzer von Kühen (3 W.). — 23. Kuhhirt (6 W.). — 24. Aufseher über die Kühe. — 25. Ziegenhirt (2 W.). — 26. 27. Landmann (7 W.).

27 कृषीवलो ऽपि

28 जित्या तु हलिः

29 सीरस्तु लाङ्गलम् ॥ ८९० ॥

30 गोदारणं हल-

31 मीषासीते तद्दण्डपद्धती ।

32 निरीषे कुटकं

33 फाले कृषकः कुशिकं फलम् ॥ ८९१ ॥

34 दात्रं लवित्रं

35 तन्मुष्टौ वण्टो

36 मत्यं समीकृतौ ।

37 गोदारणं तु कुद्दालः

38 खनित्रं त्ववदारणम् ॥ ८९२ ॥

39 प्रतोदस्तु प्रवयणं प्राजनं तोत्रतोदने ।

40 योत्रं तु योक्त्रमाबन्धः

41 कोटिशो लोष्टभेदनः ॥ ८९३ ॥

42 मेधिर्मेथिः खलेवाली खले गोबन्धदारु यत् ।

43 शूद्रो ऽन्त्यवर्णो वृषलः पद्यः पज्जो जघन्यजः । ८९४ ॥

28. Ackerbau? (2 W.). — 29. 30. Pflug (4 W.). — 31. 1) Deichsel eines Pfluges. 2) Furche, die ein Pflug macht. — 32. Pflug ohne Deichsel. — 33. Pflugschar (4 W.). — 34. Sichel (2 W.). — 35. Der Griff daran. — 36. Eggen. — 37. Haue (2 W.). — 38. Spaten (2 W.). — 39. Stachel, womit das Vieh getrieben wird (5 W.). — 40. Riemen, mit dem die Ochsen an den Pflug gebunden werden (3 W.). — 41. Egge (2 W.). — 42. Pfosten in der Dreschtenne, an welchen die Ochsen gebunden werden (3 W.). — 43. Çûdra (6 W.).

44 ते तु मूर्धावसिक्ताद्या रथकृन्मिश्रजातयः ।
45 क्षत्रियायां द्विजान्मूर्धावसिक्तो
46 विट्स्त्रियां पुनः ॥ ८९५ ॥
47 अम्बष्ठो
48 ऽथ पारशवनिषादौ शूद्रयोषिति ।
49 क्षत्रान्माहिष्यो वैश्याया-
50 मुग्रस्तु वृषलस्त्रियाम् ॥ ८९६ ॥
51 वैश्यात्तु करणः
52 शूद्रादायोगवो विशः स्त्रियाम् ।
53 क्षत्रियायां पुनः क्षत्ता
54 चण्डालो ब्राह्मणस्त्रियाम् ॥ ८९७ ॥
55 वैश्यात्तु मागधः क्षत्त्र्यां
56 वैदेहिको द्विजस्त्रियाम् ।
57 सूतस्तु क्षत्रियाज्जात
58 इति द्वादश तद्भिदः ॥ ८९८ ॥

44. Die **Çûdra's** vom **Mûrdhâvasikta** (45) bis zum **Rathakṛt** excl. (59) sind gemischten Geschlechts. — 45. Sohn eines **Brâhmaṇa** und einer **Kshattrijâ**. — 46. 47. Sohn eines **Brâhmaṇa** und einer **Vaiçjâ**. — 48. Sohn eines **Brâhmaṇa** und einer **Çûdrâ** (2 W.). — 49. Sohn eines **Kshattrija** und einer **Vaiçjâ**. — 50. Sohn eines **Kshattrija** und einer **Çûdrâ**. — 51. Sohn eines **Vaiçja** und einer **Çûdrâ**. — 52. Sohn eines **Çûdra** und einer **Vaiçjâ**. — 53. Sohn eines **Çûdra** und einer **Kshattrijâ**. — 54. Sohn eines **Çûdra** und einer **Brâhmaṇî**. — 55. Sohn eines **Vaiçja** und einer **Kshattrijâ**. — 56. Sohn eines **Vaiçja** und einer **Brâhmaṇî**. — 57. Sohn eines **Kshattrija** und einer **Brâhmaṇî**. — 58. Dies sind die 12 Klassen der **Çûdra's** von gemischtem Geschlecht.

59 माहिष्येण तु जातः स्यात्करण्यां रथकारकः ।
60 कारुस्तु कारी प्रकृतिः शिल्पी
61 श्रेणिस्तु तद्गणे ॥ ८९९ ॥
62 शिल्पं कला विज्ञानं च
63 मालाकारस्तु मालिकः ।
64 पुष्पाजीवः
65 पुष्पलावी पुष्पाणामवचायिनि ॥ ९०० ॥
66 कल्पपालः सुराजीवी शौण्डिको मण्डहारकः ।
67 वारिवासः पानवणिग्ध्वजो ध्वज्यासुतीबलः ॥ ९०१ ॥
68 मद्यं मदिष्ठा मदिरा परिस्रुता कश्यं परिस्रुन्मधु कापिशायनम् ।
69 गन्धोत्तमा कल्पमिरा परिप्लुता कादम्बरी स्वादुरसा हलिप्रिया ॥ ९०२ ॥
70 शुण्डा हाला हारहूरं प्रसन्ना वारुणी सुरा ।
71 माध्वीकं मदना देवसृष्टा कापिशमब्धिजा ॥ ९०३ ॥
72 मध्वासवे माधवको
73 मैरेये शीधुरासवः ।
74 जगलो मेदको मद्यपङ्कः
75 किण्वं तु नग्नहूः ॥ ९०४ ॥
76 नग्नहूर्मद्यवीजं च

59. Sohn eines Mâhishja und einer Karaṇî. — 60. Handwerker (4 W.). — 61. Zunft. — 62. Handwerk (3 W.). — 63. 64. Kranzwinder (3 W.). — 65. Blumenleser. — 66. 67. Brenner oder Verkäufer von berauschenden Getränken (9 W.). — 68—71. Berauschendes Getränk (26 W.). — 72. Ein aus Honig bereitetes berauschendes Getränk (2 W.). — 73. Rum (3 W.). — 74. Weinhaltende Flüssigkeit zum Destilliren (3 W.). — 75. 76. Gährungsmittel (4 W.)

77 मद्यसंधानमासुतिः ।
78 आसवो ऽभिषवो
79 मद्यमण्डकारोत्तमौ समौ ॥ १०५ ॥
80 गल्वर्कस्तु चषकः स्यात्सरकश्चानुतर्षणम् ।
81 शुण्डापानं मदस्थानं
82 मधुवारा मधुक्रमाः ॥ १०६ ॥
83 सपीतिः सहपानं स्या-
84 दापानं पानगोष्ठिका ।
85 उपदंशस्त्ववदंशश्चक्षणं मद्यपाशनम् ॥ १०७ ॥
86 नाडिंधमः स्वर्णकारः कलादो मुष्टिकश्च सः ।
87 तैजसावर्त्तिनी मूषा
88 भस्त्रा चर्मप्रसेविका ॥ १०८ ॥
89 आस्फोटनी वेधनिका
90 शाणस्तु निकषः कषः ।
91 संदंशः स्यात्कङ्कमुखो
92 भ्रमः कुन्दं च यन्त्रकम् ॥ १०९ ॥

77. 78. Destillation (4 W.). — 79. Der Schaum auf einem gährenden Getränke (2 W.). — 80. Ein Gefäss zum Trinken berauschender Getränke (4 W.). — 81. Laden, wo berauschende Getränke verkauft werden. — 82. Rundtrinken? (2 W.). — 83. Gemeinschaftliches Trinken, Zechgelage (2 W.). — 84. Trinkstube (2 W.) — 85. Das Essen zur Erregung des Durstes (4 W.). — 86. Goldschmidt (4 W.). — 87. Schmelztiegel (2 W.). — 88. Blasebalg (2 W.). — 89. Bohrer zum Durchbohren der Perlen u. s. w. (2 W.). — 90. Probierstein (3 W.). — 91. Zange (2 W.). — 92. Drechselrad (3 W.).

93 वैकटिको मणिकारः

94 शौल्विकस्ताम्रकुट्टकः ।

95 शाङ्खिकः स्यात्काम्बविक-

96 स्तुन्नवायकस्तु सौचिकः ॥ ११० ॥

97 कृपाणी कर्तरी कल्पन्यपि

98 सूची तु सेवनी ।

99 सूचिसूत्रं पिप्पलकं

1 तर्कुः कर्तनसाधनम् ॥ १११ ॥

2 पिञ्जनं विहननं च तूलस्फोटनकार्मुकम् ।

3 सेवनं सीवनं स्यूति-

4 स्तुल्यौ स्यूतप्रसेवकौ ॥ ११२ ॥

5 तन्त्रवायः कुविन्दः स्या-

6 त्त्रसरः सूत्रवेष्टनम् ।

7 वाणिर्व्यूति-

8 र्वानदण्डो वेमा

9 सूत्राणि तन्तवः ॥ ११३ ॥

10 निर्णेजकस्तु रजकः

11 पादुकाकृत्तु चर्मकृत् ।

93. Juwelier (2 W.). — 94. Kupferschmidt (2 W.). — 95. Muschelarbeiter (2 W.). — 96. Schneider (2 W). — 97. Scheere (3 W.). — 98. Nähnadel (2 W.). — 99. Faden zum Nähen (2 W.). — 1. Spindel (2 W.). — 2. Bogen zum Auseinanderrupfen der Baumwolle (2 W.). — 3. Nähen (3 W.). — 4. Sack (2 W.). — 5. Weber (2 W.). — 6. Weberschiffchen (2 W.). — 7. Weben (2 W.). — 8. Webestuhl (2 W.). — 9. Die Fäden (2 W). — 10. Wäscher (2 W.). — 11. Schuhmacher (2 W.).

12 उपानत्पादुका पादूः पन्नद्धा पादरक्षणम् ॥ १५४ ॥
13 प्राणाहिता-
14 नुपदीना त्वाबद्धानुपदं हि या ।
15 नद्धी वर्ध्री वरत्रा स्या-
16 दारा चर्मप्रभेदिका ॥ १५५ ॥
17 कुलालः स्यात्कुम्भकारो दण्डभृच्चक्रजीवकः ।
18 शाणाजीवः शस्त्रमार्जो भ्रमासक्तो ऽसिधावकः ॥ १५६ ॥
19 धूसरश्चाक्रिकस्तैली स्या-
20 त्पिण्याकखलौ समौ ।
21 रथकृत्स्थपतिस्त्वष्टा काष्ठतक्षवर्धकी ॥ १५७ ॥
22 ग्रामायत्तो ग्रामतक्षः
23 कौटतक्षो ऽनधीनकः ।
24 वृक्षभित्तक्षणी वासी
25 क्रकचं करपत्रकम् ॥ १५८ ॥
26 स उद्घनो यत्र काष्ठे काष्ठं निक्षिप्य तक्ष्यते ।
27 वृक्षादनो वृक्षभेदी
28 टङ्कः पाषाणदारकः ॥ १५९ ॥
29 व्योकारः कर्मारो लोहकारः

12. 13. Schuh (6 W.). — 14. Stiefel. — 15. Lederner Riemen (3 W.). — 16. Pfrieme (2 W.) — 17. Töpfer (4 W.). — 18. Schwertfeger (4 W.). — 19. Oelmacher (3 W.). — 20. Oelkuchen (2 W.). — 21. Zimmermann (6 W.). — 22. Der Zimmermann eines Dorfes. — 23. Ein Zimmermann, der für seine eigene Rechnung arbeitet. — 24. Zimmermanns-Axt (3 W.). — 25. Säge (2 W.). — 26. Eines Zimmermanns Werkbank. — 27. Eines Zimmermanns Meissel (2 W.). — 28. Eines Steinhauers Hammer (2 W.). — 29. Grobschmidt (3 W.).

30 कूटं त्वयोघनः ।

31 व्रश्चनः पत्रपरशु-

32 रीषीका तूलिकैषिका ॥ ९२० ॥

33 भक्ष्यकारः कान्दविकः

34 कन्दुस्वेदनिके समे ।

35 रङ्गाजीवस्तौलिकिकश्चित्रकृच्चा-

36 थ तूलिका ॥ ९२१ ॥

37 कूचिका

38 चित्रमालेख्यं

39 पलगण्डस्तु लेप्यकृत् ।

40 पुस्तं लेप्यादिकर्म स्या-

41 न्नापितश्चण्डिलः क्षुरी ॥ ९२२ ॥

42 क्षुरमर्दी दिवाकीर्तिर्मुण्डको ऽन्तावसाय्यपि ।

43 मुण्डनं भद्राकरणं वपनं परिवापणम् ॥ ९२३ ॥

44 क्षौरं

45 नाराची त्वेषण्यां

46 देवाजीवस्तु देवलः ।

47 मार्दङ्गिको मौरजिको

30. Hammer (2 W.). — 31. Feile? (2 W.). — 32. Ein Probierstäbchen (?) aus Holz, Eisen u. s. w. (3 W.). — 33. Bäcker (2 W.). — 34. Backofen (2 W.). — 35. Maler (3 W.). — 36. 37. Pinsel (2 W.). — 38. Gemälde (2 W.). — 39. Maurer (2 W.). — 40. Mauern, verschmieren u. s. w. — 41. 42. Barbier (7 W.). — 43. 44. Barbieren (5 W.). — 45. Sonde (2 W.). — 46. Götzenaufseher (2 W.). — 47. Trommelschläger (2 W.).

48 वीणावादस्तु वैणिकः ॥ १२४ ॥
49 वेणुध्मः स्याद्वैणविकः
50 पाणिघः पाणिवादकः ।
51 स्यात्प्रातिहारिको मायाकारो
52 माया तु शाम्बरी ॥ १२५ ॥
53 इन्द्रजालं तु कुहकं जालं कुसृतिरित्यपि ।
54 कौतूहलं तु कुतुकं कौतुकं च कुतूहलम् ॥ १२६ ॥
55 व्याधो मृगवधाजीवी लुब्धको मृगयुश्च सः ।
56 पापर्द्धिर्मृगयाखेटो मृगव्याच्छोदने अपि ॥ १२७ ॥
57 जालिकस्तु वागुरिको
58 वागुरा मृगजालिका ।
59 शुम्बं वटारको रज्जुः शुल्वं तन्त्रीवटीगुणाः ॥ १२८ ॥
60 धीवरे दासकैवर्तौ
61 वडिशं मत्स्यवेधनम् ।
62 आनायस्तु मत्स्यजालं
63 कुवेणी मत्स्यबन्धनी ॥ १२९ ॥
64 जीवान्तकः शाकुनिको

48. Vîṇâ-Spieler (2 W.). — 49. Flötenspieler (2 W.). — 50. Einer, der nach dem Takt die Hände an einander schlägt (2 W.). — 51. Taschenspieler (2 W.). — 52. Taschenspielerin (2 W.). — 53. Kunstgriff (4 W.). — 54. Neugierde (4 W.). — 55. Jäger (4 W.). — 56 Jagd (5 W.). — 57. Der mit Netzen jagt (2 W.). — 58. Jägernetz (2 W.). — 59. Strick (7 W.). — 60. Fischer (3 W.). — 61. Angel (2 W.). — 62. Fischernetz (2 W.). — 63. Fischkorb (2 W.). — 64. Vogelsteller (2 W.).

65 वैतंसिकस्तु सौनिकः ।
66 मांसिकः कौटिकश्चा-
67 थ सूना स्थानं वधस्य यद् ॥ ९३० ॥
68 स्याद्बन्धनोपकरणं वीतंसो मृगपक्षिणाम् ।
69 पाशस्तु बन्धनग्रन्थि-
70 रवपातावटौ समौ ॥ ९३१ ॥
71 उद्घाथः कूटयन्त्रं स्या-
72 द्विवर्णस्तु पृथग्जनः ।
73 इतरः प्राकृतो नीचः पामरो वर्वरश्च सः ॥ ९३२ ॥
74 चण्डाले ऽन्तावसाय्यन्तेवासिश्वपचबुक्कसाः ।
75 निषादप्लवमातङ्गदिवाकीर्तिजनंगमाः ॥ ९३३ ॥
76 पुलिन्दा नाहला निष्ट्याः शबरा वरुटा भटाः ।
77 माला भिल्लाः किराताश्च सर्वे ऽपि म्लेच्छजातयः ॥ ९३४ ॥

॥ इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां मर्त्यकाण्डस्तृतीयः ॥

---

78 भूर्भूमिः पृथिवी पृथ्वी वसुधोर्वी वसुंधरा ।
79 धात्री धरित्री धरणी विश्वा विश्वंभरा धरा ॥ ९३५ ॥
80 क्षितिः क्षोणी क्षमानन्ता ज्या कुर्वसुमती मही ।

65. 66. Fleischer (4 W.). — **67.** Schlachthaus. — **68.** Netz Kette oder Käfig, um Vögel und vierfüssige Thiere zu halten. — **69** Schlinge (2 W.).—**70.** Grube, um Wild zu fangen (2 W.). — **71.** Falle (2 W.). — **72. 73.** Mensch, der zu keiner Kaste gehört (7 W.). — **74. 75.** K'aṇḍâla (10 W.). — **76. 77.** Neun Arten von Mlek'k'ha's. — **78—84.** Erde (43 W.).

81 गोर्गोत्रा भूतधात्री क्ष्मा गन्धमाताचलावनिः ॥ १३६ ॥
82 सर्वंसहा रत्नगर्भा जगती मेदिनी रसा ।
83 काश्यपी पर्वताधारा स्थिरेला रत्नवीजसूः ॥ १३७ ॥
84 विपुला सागराद्याग्रे स्युर्नेमीमेखलाम्बराः ।
85 द्यावापृथिव्यौ तु द्यावाभूमी द्यावाक्षमे अपि ॥ १३८ ॥
86 दिवस्पृथिव्यौ रोदस्यौ रोदसी रोदसी च ते ।
87 उर्वरा सर्वसस्या भू-
88 रिरिणं पुनरूषरम् ॥ १३९ ॥
89 स्थलं स्थली
90 मरुर्धन्वा
91 क्षेत्राद्यप्रकृतं खिलम् ।
92 मृन्मृत्तिका
93 सा क्षारोषा
94 मृत्सा मृत्स्ना च सा शुभा ॥ १४० ॥
95 रुमा लवणाकरानिः स्या-
96 त्सामुद्रं लवणं हि यद् ।
97 तदक्षीवं वशिरश्च
98 सैन्धवं तु नदीभवम् ॥ १४१ ॥
99 माणिमन्थं शीतशिवं

85. 86. Himmel und Erde (7 W.). — **87.** Land, in welchem jedes Getreide gedeiht. — **88.** Salzhaltiges Land (2 W.). — **89.** Plateau, erhabenes Land (2 W.). — **90.** Wasserloses Land (2 W.) — **91.** Unbebautes Land. — **92.** Erde, Erdreich (2 W.). — **93.** Salzhaltige Erde. — **94.** Gute Erde (2 W.). — **95.** Salzgrube. — **96.** Meersalz (4 W.). — 98. 99. Aus Flüssen gewonnenes Salz (4 W.).

1 रौमकं तु रुमाभवम् ।
2 वसुकं वसूकं तत्र
3 विडपाक्ये तु कृत्रिमे ॥ ९४२ ॥
4 सौवर्चले ऽक्षं रुचकं दुर्गन्धं शूलनाशनम् ।
5 कृष्णे तु तत्र तिलकं
6 यवक्षारो यवाग्रजः ॥ ९४३ ॥
7 यवनालजः पाक्यश्च
8 पाचनकस्तु टङ्कणः ।
9 मालतीतीरजो लोहश्लेषणो रसशोधनः ॥ ९४४ ॥
10 समास्तु स्वर्जिकाक्षारकापोतसुखवर्चकाः ।
11 स्वर्जिस्तु स्वर्जिका सृष्टी योगवाही सुवर्चिका ॥ ९४५ ॥
12 भरतान्यैरवतानि विदेहाश्च कुरून्विना ।
13 वर्षाणि कर्मभूम्यः स्युः
14 शेषाणि फलभूमयः ॥ ९४६ ॥
15 वर्षं वर्षधराद्यङ्कं
16 विषयस्तूपवर्तनम् ।
17 देशो जनपदो नीवृद्राष्ट्रं निर्गश्च मण्डलम् ॥ ९४७ ॥

1. 2. Steinsalz (3 W.). — 3. Durch Kochen gewonnenes Salz (3 W.). — 4. Sochal-Salz (5 W.). — 5. Schwarzes Sochal-Salz. — 6. 7. Salpeter (4 W.). — 8. 9. Borax (5 W.). — 10. Natrum (3 W.). — 11. Alkali (5 W.). — 12. 13. Unter den Varsha's oder Abtheilungen der Erde sind folgende die Gegenden der Werke: Bharata, Airâvata und Videha, mit Ausnahme von Kuru. — 14. Die übrigen sind die Gegenden der Vergeltung. — 15. Varsha, Abtheilung der Erde (2 W.). — 16. 17. Land, Reich (8 W.).

18 आर्यावर्तो जन्मभूमिर्जिनचक्र्यर्धचक्रिणाम् ।
19 पुण्यभूराचारवेदी मध्यं विन्ध्यहिमागयोः ॥ ९४८ ॥
20 गङ्गायमुनयोर्मध्यमन्तर्वेदिः समस्थली ।
21 ब्रह्मावर्तः सरस्वत्या दृषद्वत्याश्च मध्यतः ॥ ९४९ ॥
22 ब्रह्मवेदिः कुरुक्षेत्रे पञ्चरामह्रदान्तरम् ।
23 धर्मक्षेत्रं कुरुक्षेत्रं द्वादशयोजनावधि ॥ ९५० ॥
24 हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि ।
25 प्रत्यगेव प्रयागाच्च मध्यदेशः स मध्यमः ॥ ९५१ ॥
26 देशः प्राग्दक्षिणः प्राच्यो नदीं यावच्छरावतीम् ।
27 पश्चिमोत्तरस्तूदीच्यः
28 प्रत्यन्तो म्लेच्छमण्डलम् ॥ ९५२ ॥
29 पाण्डूदक्कृष्णतो भूमः पाण्डूदक्कृष्णमृत्तिके ।
30 जङ्गलो निर्जलो
31 ऽनूपो ऽम्बुमा-

18. 19. Das Land zwischen Vindhja und Himâlaja (3 W.). — 20. Das Land zwischen Gangâ und Jamunâ (2 W.). — 21. Das Land zwischen Sarasvatî und Dṛshadvatî. — 22. Das in Kurukshetra zwischen den 5 Seen Râma's gelegene Land. — 23. Dharmakshetra oder Kurukshetra erstreckt sich auf 12 Jog'ana's. — 24. 25. Das Land zwischen dem Himâlaja und dem Vindhja, östlich von Vinaçana und westlich vom Zusammenfluss der Gangâ und Jamunâ (2 W.). — 26. Das südöstliche Land bis zum Fluss Çarâvatî. — 27. Das nordöstliche Land bis zu demselben Flusse — 28. Das Land der Mlek'k'ha's. — 29. 1) Eine Gegend mit hellem Boden. 2) Eine fruchtbare (?) Gegend. 3) Eine Gegend mit schwarzem Boden (2 W. für jedes). — 30. Eine wasserarme Gegend (2 W.). — 31. Eine wasserreiche Gegend (2 W.).

32 न्कच्छस्तु तद्विधः ॥ ९५३ ॥
33 कुमुद्वान्कुमुदावासो
34 वेतस्वान्भूरिवेतसः ।
35 नडप्रायो नडकीयो नड्वांश्च नड्वलश्च सः ॥ ९५४ ॥
36 शाद्वलः शादहरिते
37 देशो नद्यम्बुजीवनः ।
38 स्यान्नदीमातृको
39 देवमातृको वृष्टिजीवनः ॥ ९५५ ॥
40 प्राग्ज्योतिषाः कामरूपा
41 मालवाः स्युरवन्तयः ।
42 त्रैपुरास्तु डाहलाः स्युश्चैद्यास्ते चेदयश्च ते ॥ ९५६ ॥
43 वङ्गास्तु हरिकेलीया
44 अङ्गाश्चम्पोपलक्षिताः ।
45 साल्वास्तु कारकुक्षीया
46 मरवस्तु दशेरकाः ॥ ९५७ ॥
47 जालंधरास्त्रिगर्ताः स्यु-
48 स्तायिकास्तर्जिकाभिधाः ।

32. Marschland. — **33.** Eine mit *Nymphaea esculenta* reich versehene Gegend. — **34.** Eine mit *Calamus rotang* r. v. G. — **35.** Eine mit *Arundo tibialis* r. v. G. (4 W.). — **36.** Eine mit grünem Grase bedeckte Gegend. — **37. 38.** Eine durch Flusswasser bewohnbare Gegend. — **39.** Eine durch Regen bewohnbare Gegend. — **40.** Kâmarûpa (2 W.). — **41.** Mâlava (2 W.). — **42.** K'edi (4 W.). — **43.** Bengalen (2 W.). — **44.** Bengalen mit Einschluss von K'ampâ. — **45.** Sâlva (2 W.). — **46.** Maru (2 W.). — **47.** G'âlamdhara (2 W.). — **48.** Tâjika (2 W.).

49 काश्मीरास्तु माधुनताः सारस्वता विकर्णिकाः ॥ १५८ ॥
50 वाह्लीकाटक्कनामानो
51 वाल्हीका वल्हिकाह्वयाः ।
52 तुरुष्कास्तु शाखयः स्युः
53 कारूषास्तु वृहद्गृहाः ॥ १५९ ॥
54 लम्पाकास्तु मुरण्डाः स्युः
55 सौवीरास्तु कुमालकाः ।
56 प्रत्यग्रथास्त्वहिच्छत्राः
57 कीकटा मगधाह्वयाः ॥ १६० ॥
58 उड्राः केरलपर्यायाः
59 कुन्तला उपहालकाः ।
60 ग्रामस्तु वसथः संनिप्रतिपर्युपतः परः ॥ १६१ ॥
61 पाटकस्तु तदर्धे स्या-
62 दाघाटस्तु घटो ऽवधिः ।
63 अन्तो ऽवसानं सीमा च मर्यादापि च सीमनि ॥ १६२ ॥
64 ग्रामसीमा तूपशल्यं
65 मालं ग्रामान्तराटवी ।
66 पर्यन्तभूः परिसरः

49. Kâçmîra (4 W.). — **50. Vâhîka** (2 W.). — **51. Vâlhîka** (2 W.). — **52. Turushka** (2 W.). — **53. Kârûsha** (2 W.). — **54. Lampâka** (2 W.). — **55. Sauvîra** (2 W.). — **56. Ahik'k'hattra** (2 W.). — **57. Magadha** (2 W.). — **58. Kerala** (2 W.). — **59. Kuntala** (2 W.). — **60.** Dorf (6 W.). — **61.** Die Hälfte eines Dorfes. — **62. 63.** Gränze (8 W.). — **64.** Gränze eines Dorfes — **65.** Wald im Innern eines Dorfes. — **66.** Land, welches an ein Dorf gränzt.

67 स्यात्कर्मान्तस्तु कर्मभूः ॥ ९६३ ॥

68 गोस्थानं गोष्ठ-

69 मेतत्तु गौष्ठीनं भूतपूर्वकम् ।

70 तदाशितंगवीनं स्याद्गावो यत्राशिताः पुरा ॥ ९६४ ॥

71 क्षेत्रे तु वप्रः केदारः

72 सेतौ पाल्यालिसंवराः ।

73 क्षेत्रं तु शाकस्य शाकशाकटं शाकशाकिनम् ॥ ९६५ ॥

74 व्रैहेयं शालेयं षष्टिक्यं कौद्रवीणमौद्गीने ।

75 व्रीह्यादीनां क्षेत्रे

76 ऽणव्यं स्यादाणवीनमणोः ॥ ९६६ ॥

77 भङ्ग्यं भाङ्गीनमौमीनमुम्यं यव्यं यवक्यवत् ।

78 तिल्यं तैलीनं माषीणं माष्यं भङ्गादिसंभवम् ॥ ९६७ ॥

79 सीत्यं हल्यं

80 त्रिहल्यं तु त्रिसीत्यं त्रिगुणाकृतम् ।

81 तृतीयाकृते

82 द्विहल्याद्येवं शम्वाकृतं च तद् ॥ ९६८ ॥

67. Bebautes Land. — 68. Kuhhürde (2 W.). — 69. Ort, wo früher eine Kuhhürde gewesen ist. — 70. Ort, wo früher Kühe geweidet haben. — 71. Feld (3 W.). — 72. Damm (4 W.). — 73. Ein Gemüsefeld (2 W.). — 74. 75. 1) Ein Feld mit vrîhi, 2) — mit çâli, 3) — mit shashṭika, 4) — mit kodrava, 5) — mit mudga. — 76. Feld mit aṇu (2 W.). — 77. 78. 1) Hanffeld, 2) Flachsfeld, 3) Gerstenfeld, 4) Sesamfeld, 5) Feld mit mâsha (2 W. für jedes). — 79. Gepflügtes Feld (2 W.). — 80. 81. Drei Mal gepflügtes Land (4 W.). — 82. Zwei Mal gepflügtes Land[1]) (5 W.).

1) Der Scholiast trennt शम्वाकृतं vom vorhergehenden Artikel und erklärt

83 बीजाकृतं तूप्तकृष्टे
84 द्रौणिकाढकिकादयः ।
85 स्युर्द्रोणाढकवापादौ
86 खलधान्यं पुनः खलम् ॥ १६९ ॥
87 चूर्णे क्षोदो
88 ऽथ रजसि स्युर्धूलीपांसुरेणवः ।
89 लोष्टे लोष्टुर्दलिर्लेष्टु-
90 र्वल्मीकः कृमिपर्वतः ॥ १७० ॥
91 वम्रीकूटं वामलूरो नाकुः शक्रशिरश्च सः ।
92 नगरी पूः पुरी द्रङ्गः पत्तनं पुटभेदनम् ॥ १७१ ॥
93 निवेशनमधिष्ठानं स्थानीयं निगमो ऽपि च ।
94 शाखापुरं तूपपुरं
95 खेटः पुरार्धविस्तरः ॥ १७२ ॥
96 स्कन्धावारो राजधानी
97 कोट्टदुर्गे पुनः समे ।
98 गया पूर्गयराजर्षेः

83. Besäetes und hierauf gepflügtes Land (2 W.). — 84. 85. Mit einem droṇa, âḍhaka u. s. w. besäet. — 86. Dreschtenne (2 W.). — 87. Mehl (2 W.). — 88. Staub (4 W.). — 89. Erdscholle (4 W.). — 90. 91. Ameisenhaufen (6 W.). — 92. 93. Stadt (10 W.). — 94. Vorstadt (2 W.). — 95. Ort, halb so gross wie eine Stadt. — 96. Königliche Residenz (2 W.). — 97. Festung (2 W.). — 98. Die Residenz des königlichen Weisen Gaja.

---

dasselbe durch "Land, welches in die Länge und in die Quere gepflügt worden ist".

99 कन्यकुब्जं महोदयम् ॥ १७३ ॥
1 कन्याकुब्जं गाधिपुरं कौशं कुशस्थलं च तद् ।
2 काशिर्वाराणसी वाराणसी शिवपुरी च सा ॥ १७४ ॥
3 साकेतं कोशलायोध्या
4 विदेहामिथिले समे ।
5 त्रिपुरी चेदिनगरी
6 कौशाम्बी वत्सपत्तनम् ॥ १७५ ॥
7 उज्जयिनी स्याद्विशालावन्ती पुष्पकरण्डिनी ।
8 पाटलिपुत्रं कुसुमपुरं
9 चम्पा तु मालिनी ॥ १७६ ॥
10 लोमपादकर्णयोः पू-
11 र्देवीकोट उमावनम् ।
12 कोटीवर्षं बाणपुरं स्याच्छोणितपुरं च तद् ॥ १७७ ॥
13 मथुरा तु मधूपघ्नं मधुरा-
14 थ गजाह्वयम् ।
15 स्याद्धास्तिनपुरं हस्तिनीपुरं हस्तिनापुरम् ॥ १७८ ॥
16 तामलिप्तं दामलिप्तं तामलिप्ती तमालिनी ।
17 स्तम्बपूर्विष्णुगृहं च
18 स्याद्विदर्भा तु कुण्डिनम् ॥ १७९ ॥

99. 1. Kanjakubg'a (6 W.). — 2. Benares (4 W.). — 3. Ajodhjâ (3 W.). — 4. Mithilâ (2 W.). — 5. K'edinagarî (2 W.). — 6. Kauçâmbî (2 W.). — 7. Ug'g'ajinî (4 W.). — 8. Pâṭaliputra (2 W.). — 9. 10. K'ampâ (4 W.). — 11. 12. Devîkoṭa (5 W.). — 13. Mathurâ (3 W.). — 14. 15. Hastinâpura (4 W.). — 16. 17. Tâmalipta (6 W.). — 18. Vidarbhâ (2 W.).

19 द्वारवती द्वारिका स्या-

20 न्निषधा तु नलस्य पूः ।

21 प्राकारो वरणः साले

22 चयो वप्रो ऽस्य पीठभूः ॥ १८० ॥

23 प्राकाराग्रं कपिशीर्षं

24 नीनाट्टाट्टालकाः समाः ।

25 पूर्द्वारे गोपुरं

26 रथ्याप्रतोलीविशिखाः समाः ॥ १८१ ॥

27 परिकूटं हस्तिनखो नगरद्वारकूटके ।

28 मुखं निःसरणो

29 वाटे प्राचीनावेष्टको वृतिः ॥ १८२ ॥

30 पद्व्येकपदी पद्या पद्धतिर्वर्त्म वर्तनी ।

31 अयनं सरणिर्मार्गो ऽध्वा पन्था निगमः सृतिः ॥ १८३ ॥

32 सत्पथे स्वतितः पन्था

33 अपन्था अपथं समे ।

34 व्यध्वो दुरध्वः कदध्वा विपथं कापथं च सः ॥ १८४ ॥

35 प्रान्तरं दूरशून्यो ऽध्वा

19. Dvârikâ (2 W.). — 20. Nishadhâ. — 21. Wall von aufgeworfener Erde (3 W.). — 22. Die Erde, welche dem Wall als Grundlage dient (2 W.). — 23. Der obere Theil eines Walles (2 W.). — 24. Thurm auf einem Walle (3 W.). — 25. Stadtthor (2 W.). — 26. Landstrasse (3 W.). — 27. Schutzwehr eines Stadtthors (2 W.). — 28. Hausthür (2 W.). — 29. Eingeschlossener Platz (4 W.). — 30. 31. Weg (13 W.). — 32. Guter Weg (3 W.). — 33. Nichtvorhandensein von Wegen (2 W.). — 34. Schlechter Weg (5 W.). — 35. Langer einsamer Weg.

36 कान्तारो वर्त्म दुर्गमम् ।
37 सुरङ्गा तु संधिला स्याद्गूढमार्गो भुवोऽन्तरे ॥ १८५ ॥
38 चतुष्पथे तु संस्थानं चतुष्कं
39 त्रिपथे त्रिकम् ।
40 द्विपथं तु चारपथो
41 गजाद्यधा बहुसंकुलः ॥ १८६ ॥
42 घण्टापथः संसरणं श्रीपथो राजवर्त्म च ।
43 उपनिष्क्रमणं चोपनिष्कारं च महापथः ॥ १८७ ॥
44 विपणिस्तु वणिग्मार्गः
45 स्थानं तु पदमास्पदम् ।
46 स्नेपस्त्रिमार्ग्याः शृङ्गाटं
47 बहुमार्गी तु चत्वरम् ॥ १८८ ॥
48 श्मशानं करवीरः स्यात्पितृप्रेतादनं गृहम् ।
49 गेहभूर्वास्तु
50 गेहं तु गृहं वेश्म निकेतनम् ॥ १८९ ॥
51 मन्दिरं सदनं सद्म निकाय्यो भवनं कुटः ।

36. Beschwerlicher Weg. — 37. Unterirdischer geheimer Gang (2 W.) — 38. Ort, wo vier Wege zusammenkommen (3 W.). — 39. Ort, wo drei Wege zus. (2 W.). — 40. Ort, wo zwei Wege zus. (2 W.). — 41. Breiter Weg, auf dem Elephanten u. s. w. gehen können. — 42. 43. Hauptstrasse (7 W.). — 44. Strasse, in der Handel getrieben wird (2 W.). — 45. Ort (3 W.). — 46. Ort, wo drei Wege zusammenstossen[1]). — 47. Ort, wo viele Wege zus. — 48. Gottesacker (6 W.). — 49 Platz, auf dem ein Haus steht. — 50—55. Haus (31 W.).

1) Vgl. jedoch 39.

52 आलयो निलयः शाला सभोद्वसितं कुलम् ॥ ९९० ॥
53 धिष्ण्यमावसथः स्थानं पस्त्यं संस्त्याय आश्रयः ।
54 ओको निवास आवासो वसतिः शरणं क्षयः ॥ ९९१ ॥
55 धामागारं निशान्तं च
56 कुट्टिमं त्वस्य बद्धभूः ।
57 चतुःशालं संजवनं
58 सौधं तु नृपमन्दिरम् ॥ ९९२ ॥
59 उपकारिकोपकार्या
60 सिंहद्वारं प्रवेशनम् ।
61 प्रासादो देवभूपानां
62 हर्म्यं तु धनिनां गृहम् ॥ ९९३ ॥
63 मठावसथ्यावसथाः स्युश्छात्रव्रतिवेश्मनि ।
64 पर्णशालोटज-
65 श्चैत्यविहारौ जिनसद्मनि ॥ ९९४ ॥
66 गर्भागारे ऽपवरको वासौकः शयनास्पदम् ।
67 भाण्डागारं तु कोषः स्या-
68 चन्द्रशाला शिरोगृहम् ॥ ९९५ ॥

56. Zum Bau eines Hauses zubereiteter Platz. — 57. Gruppe von vier Häusern (2 W.). — 58. Wohnung des Königs — 59. Eine aus Zelten u. s. w. bereitete Wohnung für den König (2 W.). — 60. Haupteingang (2 W.). — 61. Tempel oder Residenzschloss eines Königs. — 62. Wohnung eines reichen Mannes. — 63. Wohnung für Schüler oder Asceten (3 W.). — 64. Blätterhütte der Einsiedler (2 W.). — 65. G'aina-Kloster (3 W.). — 66. Schlafzimmer (4 W.). — 67. Zimmer, in dem die Hausgeräthe u. s. w. aufbewahrt werden (2 W.). — 68. Zimmer auf dem Dache eines Hauses (2 W.).

69 कुप्यशाला तु संधानी

70 कायमानं तु तृणौकसि ।

71 होत्रीयं तु हविर्गेहं

72 प्राग्वंशः प्राग्घविर्गृहात् ॥ ९९६ ॥

73 आथर्वणं शान्तिगृह-

74 मास्थानगृहमिन्द्रकम् ।

75 तैलिशाला यन्त्रगृह-

76 मरिष्टं सूतिकागृहम् ॥ ९९७ ॥

77 सूदशाला रसवती पाकस्थानं महानसम् ।

78 हस्तिशाला तु चतुरं

79 वाजिशाला तु मन्दुरा ॥ ९९८ ॥

80 संदानिनी तु गोशाला

81 चित्रशाला तु जालिनी ।

82 कुम्भशाला पाकपुटी

83 तन्तुशाला तु गर्त्तिका ॥ ९९९ ॥

84 नापितशाला वपनी शिल्पा खुरकुटी च सा ।

69. Ort, wo die geringeren Metalle aufbewahrt werden (2 W.). — 70. Häuschen von Gras u. s. w. auf einem Hause (2 W.). — 71. Stube, wo ein Opfer mit geklärter Butter dargebracht wird (2 W.). — 72. Vorstube zu derselben. — 73. Gemach, in welchem der Opferpriester dem Veranstalter des Opfers das Gelingen desselben meldet (2 W.). — 74. Versammlungszimmer (2 W.). — 75. Oelmühle (2 W.). — 76. Gemach einer Wöchnerin (2 W.). — 77. Küche (4 W.). — 78. Elephantenstall (2 W.). — 79. Pferdestall (2 W.). — 80. Kuhstall (2 W.). — 81. Bemaltes Gemach (2 W.). — 82. Töpferwerkstatt (2 W.). — 83. Weberwerkstatt (2 W.). — 84. Barbierstube (4 W.).

85 आवेशनं शिल्पिशाला

86 सत्रशाला प्रतिश्रयः ॥ १००० ॥

87 आश्रमस्तु मुनिस्थान-

88 मुपघ्नस्त्वन्तिकाश्रयः ।

89 प्रपा पानीयशाला स्या-

90 द्गञ्जा तु मदिरागृहम् ॥ १००१ ॥

91 पक्कणः शबरावासो

92 घोषस्त्वाभीरपल्लिका ।

93 पण्यशाला निषद्याट्टो हट्टो विपणिरापणः ॥ १००२ ॥

94 वेश्याश्रयः पुरं वेशो

95 मण्डपस्तु जनाश्रयः ।

96 कुड्यं भित्ति-

97 स्तदेडूकमन्तर्निहितकीकसम् ॥ १००३ ॥

98 वेदी वितर्दि-

99 रजिरं प्राङ्गणं चत्वराङ्गने ।

1 वलजं प्रतीहारो द्वार्द्वारे

2 ऽथ परिघो ऽर्गला ॥ १००४ ॥

85. Werkstatt (2 W.). — 86. Haus, wo milde Gaben vertheilt werden (2 W.). — 87. Einsiedelei. — 88. Stütze (2 W.). — 89. Ort, wo Wasser vertheilt wird (2 W.). — 90. Schenke (2 W.). — 91. Wohnung verstossener Stämme. — 92. Hirtenwohnung (2 W.). — 93. Marktplatz (6 W.). — 94. Bordel (3 W.). — 95. Eine für eine besondere Gelegenheit erbaute Halle (2 W.). — 96. Mauer (2 W.). — 97. Mauer, die im Innern mit Knochen angefüllt ist. — 98. Ein mit Holz belegter, viereckiger, geheiligter Platz (2 W.). — 99. Hof (4 W.). — 1. Thür (4 W.). — 2. Thürriegel (2 W.).

3 साल्पा ऽर्गलिका सूचिः

4 कुञ्चिकायां तु कूचिका ।

5 साधारण्यङ्कुटश्चासौ

6 द्वारयन्त्रं तु तालकम् ॥ १००५ ॥

7 अस्योद्घाटनयन्त्रं तु ताल्यपि प्रतिताल्यपि ।

8 तिर्यग्द्वारोर्ध्वदारूत्तरंगं स्या-

9 दररं पुनः ॥ १००६ ॥

10 कपाटो ऽररिः कुवाटः

11 पक्षद्वारं तु पक्षकः ।

12 प्रच्छन्नमन्तर्द्वारं स्या-

13 द्बहिर्द्वारं तु तोरणम् ॥ १००७ ॥

14 तोरणोर्ध्वे तु मङ्गल्यं दाम वन्दनमालिका ।

15 स्तम्भादेः स्यादधोदारौ शिला

16 नासोर्ध्वदारुणि ॥ १००८ ॥

17 गोपानसी तु वलभीच्छादने वक्रदारुणि ।

18 गृहावग्रहणी देहल्युम्बरोडुम्बरोम्बुराः ॥ १००९ ॥

19 प्रघाणः प्रघणो ऽलिन्दो बहिर्द्वारप्रकोष्ठके ।

3. Kleiner Thürriegel (2 W.). — 4. 5. Geräth zum Vor- und Wegschieben des Riegels (?) (4 W.). — 6. Thürschloss (2 W.). — 7. Schlüssel zu einem solchen Schloss (2 W.). — 8. Bogen von Holz über der Thür. — 9. 10. Thürflügel (4 W.). — 11. Seitenthür (2 W.). — 12 Geheime Thür. — 13. Arcade (2 W.). — 14. Festliches Laubgewinde über einem Thore. — 15. Ein Balken, der einen Pfosten u. s. w. unten stützt. — 16. Ein eben solcher Balken in der Höhe. — 17. Gekrümmter Balken über dem Dachstuhl. — 18. Schwelle (5 W.). — 19. Terrasse vor der Hausthür (3 W.).

20 कपोतपाली विटङ्कः
21 पटलच्छदिषी समे ॥ १०१० ॥
22 नीव्रं वलीकं तत्प्रान्त
23 इन्द्रकोषस्तमङ्गकः ।
24 वलभी छदिराधारो
25 नागदन्तास्तु दन्तकाः ॥ १०११ ॥
26 मत्तालम्बो ऽपाश्रयः स्यात्प्रग्रीवो मत्तवारणो ।
27 वातायनो गवाक्षश्च जालके
28 ऽथान्नकोष्टकः ॥ १०१२ ॥
29 कुशूलो
30 ऽश्रिस्तु कोणो ऽणिः कोटिः पाल्यश्र इत्यपि ।
31 आरोहणं तु सोपानं
32 निःश्रेणिस्त्वधिरोहिणी ॥ १०१३ ॥
33 स्थूणा स्तम्भः
34 सालभञ्जी पाञ्चालिका च पुत्रिका ।
35 काष्ठादिघटिता
36 लेप्यमयी त्वञ्जलिकारिका ॥ १०१४ ॥

20. Taubenschlag (2 W.). — **21.** Dach (2 W.). — **22.** Rand eines Daches (2 W.). — **23.** Flaches und hervortretendes Dach (2 W.) — **24.** Dachstuhl. — **25.** In der Gestalt von Elephantenzähnen hervorstehende Balken (am Dach?) (2 W.). — **26.** Geländer oder Hecke um ein Gebäude (4 W.). — **27.** Fenster (3 W.). — **28. 29.** Kornkammer (2 W.). — **30.** Winkel eines Hauses u. s. w. (6 W.). — **31.** Treppe (2 W.). — **32.** Leiter (2 W.). — **33.** Pfosten (2 W.). — **34. 35.** Menschliche Figur aus Holz u. s. w. (3 W.). — **36.** M. F. aus Mörtel (2 W.).

37 नन्द्यावर्तप्रभृतयो विच्छन्दा आढ्यवेश्मनाम् ।
38 समुद्गः संपुटः
39 पेटा स्यान्मञ्जूषा-
40 थ शोधनी ॥ १०१५ ॥
41 संमार्जनी बहुकरी वर्धनी च समूहनी ।
42 संकरावकरौ तुल्या-
43 वुदूखलमुलूखलम् ॥ १०१६ ॥
44 प्रस्फोटनं तु पवन-
45 मवघातस्तु कण्डनम् ।
46 कटः किलिञ्जो
47 मुसलोऽयोऽग्रं
48 कण्डोलकः पिटम् ॥ १०१७ ॥
49 चालनी तितउः
50 शूर्पं प्रस्फोटन-
51 मथान्तिका ।
52 चुल्ल्यश्मन्तकमुद्धानं स्यादधिश्रयणी च सा ॥ १०१८ ॥

37. Gebäude der Reichen in Form von verschiedenen mystischen Diagrammen. — **38.** Kästchen zum Aufbewahren von Schmucksachen u. s. w. (2 W.). — **39.** Korb zum Aufbewahren der Kleider u. s. w. (2 W.). — **40. 41.** Besen (5 W.). — **42.** Kehricht (2 W.). — **43.** Mörser (2 W.). — **44.** Dreschen, Entfernung der Spreu (2 W.). — **45.** Entfernung der Hülsen durch's Stampfen im Mörser (2 W.). — **46.** Matte (2 W.). — **47.** Mörserkeule (2 W.). — **48.** Korb aus Bambusblättern u. s. w. (2 W.). — **49.** Sieb (2 W.). — **50.** Schwingkorb zur Reinigung des Korns (2 W.). — **51. 52.** Ofen (5 W.).

53 स्यात्युखा पिठरं कुण्डं चरुः कुम्भी
54 घटः पुनः ।
55 कुटः कुम्भः करीरश्च कलशः कलसो निपः ॥ १०१९ ॥
56 हसन्यङ्गारशकटीधानीपात्र्यो हसन्तिका ।
57 भ्राष्ट्रो ऽम्बरीष
58 ऋचीषमृजीषं पिष्टपाकभृत् ॥ १०२० ॥
59 कविर्दर्विः खजाका-
60 थ स्यात्तर्दूर्दारुहस्तकः ।
61 वार्धन्यां तु गलन्त्यालूः कर्करी करको
62 ऽथ सः ॥ १०२१ ॥
63 नालिकेरः करङ्क-
64 स्तुल्यौ कटाहकर्परौ ।
65 मणिको ऽलिञ्जरो
66 गर्गरीकलश्यौ तु मन्थिनी ॥ १०२२ ॥
67 वैशाखः खजको मन्था मन्थानो मन्थदण्डकः ।
68 मन्थः क्षुब्धो
69 ऽस्य विष्कम्भो मञ्जीरः कुटरो ऽपि च ॥ १०२३ ॥
70 शालाजिरो वर्धमानः शरावः

53. Topf (6 W.). — 54. 55. Wasserkrug (7 W.). — 56. Kohlenbecken (5 W.). — 57. Bratpfanne (2 W.). — 58. Topf, worin Mehlspeisen zubereitet werden (2 W.). — 59. Löffel (3 W.). — 60. Hölzerner Löffel (2 W.). — 61. Wasserkrug (5 W.). — 62. 63. Wasserkrug aus Kokusnuss. — 64. Flacher Kessel (2 W.). — 65. Besondere Art Wasserkrug (2 W.). — 66. Butterfass (3 W.). — 67. 68. Butterstössel (7 W.). — 69. Holz, an welches der Butterstössel angebunden ist (3 W.). — 70. Irdener Deckel (3 W.).

71 कौशिका पुनः ।
72 मल्लिका चषकः कंसः पारी स्यात्पानभाजनम् ॥ १०२४ ॥
73 कुतूश्चर्मस्नेहपात्रं
74 कुतुपस्तु तदल्पकम् ।
75 दृतिः खल्ल-
76 श्चर्ममयी वालूः करकपात्रिका ॥ १०२५ ॥
77 सर्वमावपनं भाण्डं
78 पात्रामत्रे तु भाजनम् ।
79 तद्विशालं पुनः स्थालं
80 स्यात्पिधानमुदञ्चनम् ॥ १०२६ ॥
81 शैलोऽद्रिः शिखरी शिलोच्चयगिरी गोत्रोऽचलः सानुमा-
82 न्ग्रावा पर्वतभूध्रभूधरधराहार्या नगो
83 ऽथोदयः ।
84 पूर्वाद्रि-
85 श्चरमाद्रिरस्त
86 उदगद्रिस्त्वद्रिराडेनका-
87 प्राणेशो हिमवान्हिमालयहिमप्रस्थौ भवानीगुरुः ॥ १०२७ ॥
88 हिरण्यनाभो मैनाकः सुनाभश्च तदात्मजः ।

71. 72. Trinkgeschirr (6 W.). — 73. Oelschlauch. — 74. Klein Oelschlauch. — 75. Lederner Wassersack (?) (2 W.). — 76. Desgleichen. — 77. Gefäss (2 W.). — 78. Desgleichen (3 W.). — 79. Weites Gefäss. — 80. Deckel (2 W.). — 81. 82. Berg (15 W.). — 83. 84. Berg, hinter dem die Sonne aufgeht (2 W.). — 85. Berg hinter dem die Sonne untergeht (2 W.). — 86. 87. Himâlaja (7 W.). — 88. Mainâka, Himâlaja's Sohn (3 W.).

89 रजताद्रिस्तु कैलासो ऽष्टापदः स्फटिकाचलः ॥ १०२८ ॥
90 क्रौञ्चः क्रुञ्चो
91 ऽथ मलय आषाढो दक्षिणाचलः ।
92 स्यान्माल्यवान्प्रस्रवणो
93 विन्ध्यस्तु जलवालकः ॥ १०२९ ॥
94 शत्रुंजयो विमलाद्रि-
95 रिन्द्रकीलस्तु मन्दरः ।
96 सुवेलः स्यात्त्रिमुकुटस्त्रिकूटस्त्रिककुच्च सः ॥ १०३० ॥
97 उज्जयन्तो रैवतकः
98 सुदारुः पारियात्रिकः ।
99 लोकालोकश्चक्रवालो
1 ऽथ मेरुः कर्णिकाचलः ॥ १०३१ ॥
2 रत्नसानुः सुमेरुः स्वःस्वर्गिकाञ्चनतो गिरिः ।
3 शृङ्गं तु शिखरं कूटं
4 प्रपातस्त्वतटो भृगुः ॥ १०३२ ॥
5 मेखला मध्यभागो ऽद्रेर्नितम्बः कटकश्च सः ।
6 दरी स्यात्कंदरो
7 ऽखातबिले तु गह्वरं गुहा ॥ १०३३ ॥

89. Kailâsa (4 W.). — 90. Kraun'k'a (2 W.). — 91. Malaja (3 W.). — 92. Mâljavant (2 W.). — 93. Vindhja (2 W.). — 94. Çatruñg'aja (2 W.). — 95. Mandara (2 W.). — 96. Trikûṭa (4 W.). — 97. Raivataka (2 W.). — 98. Sudâru (2 W.). — 99. Lokâloka (2 W.). — 1. 2. Meru (7 W.). — 3 Berggipfel (3 W.). — 4. Abgrund (3 W.). — 5. Bergabhang (3 W.). — 6. Berghöhle (2 W.). — 7. Natürliche Höhle (2 W.).

8 द्रोणी तु शैलयोः संधिः

9 पादाः पर्यन्तपर्वताः ।

10 दन्तकास्तु बहिस्तिर्यक्प्रदेशा निर्गता गिरेः ॥ १०३४ ॥

11 अधित्यकोर्ध्वभूमिः स्या-

12 दधोभूमिरुपत्यका ।

13 स्नुः प्रस्थं सानु-

14 रश्मा तु पाषाणः प्रस्तरो दृषद् ॥ १०३५ ॥

15 ग्रावा शिलोपलौ

16 गण्डशैलाः स्थूलोपलाश्च्युताः ।

17 स्यादाकरः खनिः खानिर्गञ्जा

18 धातुस्तु गैरिकम् ॥ १०३६ ॥

19 शुक्लधातौ पाकशुक्ला कठिनी खटिनी खटी ।

20 लोहं कालायसं शस्त्रं पिण्डं पारशवं घनम् ॥ १०३७ ॥

21 गिरिसारं शिलासारं तीक्ष्णकृष्णामिषे त्रयः ।

22 सिंहानधूर्तमण्डूरसरणान्यस्य किट्टके ॥ १०३८ ॥

23 सर्वं च तैजसं लोहं

24 विकारस्त्वयसः कुशी ।

25 ताम्रं म्लेच्छमुखं शुल्वं रक्तं द्व्यष्टमुडुम्बरम् ॥ १०३९ ॥

8. Thal, Kluft zwischen zwei Bergen. — 9. Angränzende Hügel (2 W.). — 10. Horizontal hervortretende Spitzen eines Berges. — 11. Land auf der Höhe eines Berges. — 12. Land am Fusse eines Berges. — 13. Tafelland (3 W.). — 14. 15. Stein (7 W.). — 16. Grosse, von einem Berge herabgefallene Steine. — 17. Mine (4 W.). — 18. Mineral (2 W.). — 19. Kreide (5 W.). — 20. 21. Eisen (11 W.). — 22. Eisenrost (4 W.). — 23. Metall. — 24. Verarbeitetes Eisen. — 25—27. Kupfer (12 W.).

26 म्लेच्छशाबरभेदाख्यं मर्कटास्यं कनीयसम्।
27 ब्रह्मवर्धनं वरिष्ठं
28 सीसं तु सीसपत्रकम् ॥ १०४० ॥
29 नागं गण्डूपदभवं वप्रं सिन्दूरकारणम्।
30 वर्ध्रं स्वर्णारियोगेष्टे यवनेष्टं सुवर्णकम् ॥ १०४१ ॥
31 वङ्गं त्रपु स्वर्णजनागजीवने मृदङ्गरङ्गे गुरुपत्रपिच्चटे।
32 स्याच्चक्रसंज्ञं तमरं च नागजं कस्तीरमालीनकसिंहले अपि ॥ १०४२ ॥
33 स्याद्रूप्यं कलधौततारजतश्वेतानि दुर्वर्णकं
34 खर्जूरं च हिमांशुहंसकुमुदाभिख्यं
35 सुवर्णं पुनः।
36 स्वर्णं हेम हिरण्यहाटकवसून्यष्टापदं काञ्चनं
37 कल्याणं कनकं महारजतगाङ्गेयरुक्माण्यपि ॥ १०४३ ॥
38 कलधौतलोहोत्तमवह्निबीजान्यपि गारुडं गैरिकजातरूपे।
39 तपनीयचामीकरचन्द्रभर्मार्जुननिष्ककार्तस्वरकर्बुराणि ॥ १०४४ ॥
40 जाम्बूनदं शातकुम्भं रजतं भूरिभूत्तमम्।
41 हिरण्यकोशाकुप्यानि हेम्नि रूप्ये कृताकृते ॥ १०४५ ॥
42 कुप्यं तु तद्द्वयादन्य-
43 द्रूप्यं तु द्वयमाहतम्।
44 अलंकारसुवर्णं तु शृङ्गीकनकमाणुधम् ॥ १०४६ ॥
45 रजतं च सुवर्णं च संश्लिष्टे घनगोलकः।

28—30. Blei (11 W.). — 31. 32. Zinn (14 W.). — 33. 34. Silber (10 W.). — 35—40. Gold (33 W.). — 41. Rohes oder verarbeites Gold oder Silber (3 W.). — 42. Jedes Metall mit Ausnahme von Gold und Silber. — 43 Geprägtes Metall. — 44 Gold zu Schmucksachen (3 W.). — 45. Mischung von Gold und Silber.

46 पित्तलारे

47 ऽथारकूटः कपिलोहं सुवर्णकम् ॥ १०४७ ॥

48 रिरी रीरी च रीतिश्च पीतलोहं सुलोहकम् ।

49 ब्राह्मी तु राज्ञी कपिला ब्रह्मरीतिर्महेश्वरी ॥ १०४८ ॥

50 कांस्ये विद्युत्प्रियं घोषं प्रकाशं वङ्गशुल्वजम् ।

51 घण्टाशब्दमसुराह्वं रवणं लोहजं मलम् ॥ १०४९ ॥

52 सौराष्ट्रके पञ्चलोहं

53 वर्तलोहं तु वर्तकम् ।

54 पारदः पारतः सूतो हरबीजं रसश्चलः ॥ १०५० ॥

55 अभ्रकं स्वच्छपत्रं खमेघाख्यं गिरिजामले ।

56 स्रोतोऽञ्जनं तु कापोतं सौवीरं कृष्णयामुने ॥ १०५१ ॥

57 अथ तुत्थं शिखिग्रीवं तुत्थाञ्जनमयूरके ।

58 मूषातुत्थं कांस्यनीलं हेमतारं वितुन्नकम् ॥ १०५२ ॥

59 स्यात्तु कर्परिकातुत्थममृतासङ्गमञ्जनम् ।

60 रसगर्भं तार्क्ष्यशैलं तुत्थे दार्वीरसोद्भवे ॥ १०५३ ॥

61 पुष्पाञ्जनं रीतिपुष्पं पौष्पकं पुष्पकेतु च ।

62 मात्तिकं तु कदम्बः स्याच्चक्रनामाजनामकः ॥ १०५४ ॥

46. Erz (2 W.). — 47. 48 Gelbes Messing (8 W.). — 49. Gelbrothes Messing (5 W.). — 50. 51. Messing (10 W.). — 52. Mischung von Kupfer, Messing, Zinn, Blei und Eisen (2 W.). — 53. Vollkommen gereinigtes Messing (2 W.). — 54. Quecksilber (6 W.). — 55. Talk (5 W.). — 56. Spiessglanz (5 W.). — 57. Blauer Vitriol (4 W.). — 58. Andere Art (4 W.). — 59. Collyrium aus *Amomum xanthorrhizon* (3 W.). — 60. Collyrium aus dem Safte der *Curcuma xanthorrhizon* (2 W.). — 61. Messingasche (4 W.). — 62 Besondere mineralische Substanz (4 W.).

63 ताप्यो नदीजः कामारिस्तारारिर्विटमाक्षिकः ।
64 सौराष्ट्री पार्वती काक्षी कालिका पर्पटी सती ॥ १०५५ ॥
65 आढकी तुम्बरी कंसोद्भवा काच्छी मृदाह्वया ।
66 कासीसं धातुकासीसं खेचरं धातुशेखरम् ॥ १०५६ ॥
67 द्वितीयं पुष्पकासीसं कंसकं नयनौषधम् ।
68 गन्धाश्मा शुल्वपामाकुष्ठारिर्गन्धिकगन्धकौ ॥ १०५७ ॥
69 सौगन्धिकः शुकपुच्छो
70 हरितालं तु पिञ्जरम् ।
71 विटालकं विस्रगन्धि खर्जूरं वंशपत्रकम् ॥ १०५८ ॥
72 आलपीतनतालानि गोदन्तं नटमण्डनम् ।
73 वङ्गारिर्लोमहृच्चा-
74 थ मनोगुप्ता मनःशिला ॥ १०५९ ॥
75 करवीरा नागमाता रोचनी रसनेत्रिका ।
76 नेपाली कुनटी गोला मनोह्वा नागजिह्विका ॥ १०६० ॥
77 सिन्दूरं नागजं नागरक्तं शृङ्गारभूषणम् ।
78 चीनपिष्टं
79 हंसपादकुरुविन्दे तु हिङ्गुलः ॥ १०६१ ॥
80 शिलाजतु स्यादद्रिजमर्थ्यं गैरेयमश्मजम् ।
81 क्षारः काचः

63. Desgleichen (5 W.). — 64. 65. Wohlriechende Erdart (11 W.). — 66. Grüner Vitriol (4 W.). — 67. Andere Art (3 W.). — 68. 69. Schwefel (8 W.). — 70—73. Auripigment (13 W.). — 74—76. Rother Arsenik (11 W.). — 77. 78 Mennig (5 W.). — 79. Zinnober (3 W.). — 80. Erdharz (5 W.). — 81. Glas (2 W.).

82 कुलाली तु स्याच्चक्षुष्या कुलत्थिका ॥ १०६२ ॥
83 बोलो गन्धरसः प्राणः पिण्डो गोपरसः शशः ।
84 रत्नं वसु मणि-
85 स्तत्र वैदूर्यं बालवायजम् ॥ १०६३ ॥
86 मरकतं त्वश्मगर्भं गारुत्मतं हरिन्मणिः ।
87 पद्मरागो लोहितकलक्ष्मीपुष्पारुणोपलाः ॥ १०६४ ॥
88 नीलमणिस्त्विन्द्रनीलः
89 सूचीमुखं तु हीरकः ।
90 वरारकं रत्नमुख्यं वज्रपर्यायनाम च ॥ १०६५ ॥
91 विराटजो राजपट्टो राजावर्तो
92 ऽथ विद्रुमः ।
93 रक्ताङ्गो रक्तकन्दश्च प्रवालं हेमकन्दलः ॥ १०६६ ॥
94 सूर्यकान्तः सूर्यमणिः सूर्याश्मा दहनोपलः ।
95 चन्द्रकान्तश्चन्द्रमणिश्चान्द्रश्चन्द्रोपलश्च सः ॥ १०६७ ॥
96 क्षीरतैलस्फटिकाभ्यामन्यौ खस्फटिकाविमौ ।
97 शुक्तिजं मौक्तिकं मुक्ता मुक्ताफलं रसोद्भवम् ॥ १०६८ ॥

82. Art Blaustein (3 W.). — 83. Myrrhe (6 W.). — 84. Edelstein (3 W.). — 85. *Lapts lazult* (2 W.). — 86. Smaragd (4 W.). — 87. Rubin (4 W.). — 88. Saphir (2 W.). — 89. 90. Diamant (5 W.). — 91. Diamant von geringerer Güte (3 W.). — 92. 93. Koralle (5 W.). — 94. Sûrjakânta (4 W.). — 95. K'andrakânta (4 W.). — 96. Diese beiden Edelsteine, die vom Opal (?) und Bernstein verschieden sind, heissen mit einem gemeinschaftlichen Namen Khasphatika „Luft-Krystall“. — 97. Perle (5 W.).

98 नीरं वारि जलं दकं कमुदकं पानीयमम्भः कुशं
99 तोयं जीवनजीवनीयसलिलार्णांस्यम्बु वाः शम्बरम् ।
1 क्षीरं पुष्करमेघपुष्पकमलान्यापः पयःपाथसी
2 कीलालं भुवनं वनं घनरसो यादोनिवासो ऽमृतम् ॥ १०६९ ॥
3 कुलीनसं कबन्धं च प्राणदं सर्वतोमुखम् ।
4 अस्थाघास्थागमस्ताघमगाधं चातलस्पृशि ॥ १०७० ॥
5 निम्नं गभीरं गम्भीर-
6 मुत्तानं तद्विलक्षणम् ।
7 अच्छं प्रसन्ने
8 ऽनच्छं स्यादाविलं कलुषं च तद् ॥ १०७१ ॥
9 अवश्यायस्तु तुहिनं प्रालेयं मिहिका हिमम् ।
10 स्यान्नीहारस्तुषारश्च
11 हिमानी तु महद्धिमम् ॥ १०७२ ॥
12 पारावारः सागरो ऽपारपारो ऽकूपारोदध्यर्णवा वीचिमाली ।
13 यादःस्रोतोवार्नदीशः सरस्वान्सिन्धूदन्वन्तौ मितद्रुः समुद्रः ॥ १०७३ ॥
14 आकरो मकराद्रत्नाज्जलान्निधिधराशयाः ।
15 द्वीपान्तरा असंख्यास्ते सप्तैवेति तु लौकिकाः ॥ १०७४ ॥
16 लवणक्षीरदध्याज्यसुरेक्षुस्वादुवारयः ।

98—3. Wasser (34 W.). — 4. Ueberaus tief (5 W.). — 5. Tief (3 W.). — 6. Flach, untief. — 7. Klar (2 W.). — 8. Trübe (3 W.). — 9 10. Frost (7 W.). — 11. Strenger Frost. — 12 14. Meer (21 W.).— 15. 16 Die Meere mit den Inseln darin sind ohne Zahl; jedoch nimmt man nach altem Brauch deren sieben an: das salzige Meer, das Milchmeer, das Meer von geronnener Milch, das Buttermeer, das Weinmeer, das Zuckermeer und das Süsswassermeer.

17 तरङ्गे भङ्गवीच्यूर्म्युत्कलिका
18 महति त्विह ॥ १०७५ ॥
19 लहर्युल्लोलकल्लोला
20 आवर्तः पयसां भ्रमः ।
21 तालूरो वोलकश्चासौ
22 वेला स्याद्वृद्धिरम्भसः ॥ १०७६ ॥
23 डिण्डीरोऽब्धिकफः फेनो
24 बुद्बुदस्थासकौ समौ ।
25 मर्यादा कूलभूः
26 कूलं प्रपातः कच्छरोधसी ॥ १०७७ ॥
27 तटं तीरं प्रतीरं च
28 पुलिनं तज्जलोज्झितम् ।
29 सैकतं चा-
30 न्तरीपं तु द्वीपमन्तर्जले तटम् ॥ १०७८ ॥
31 तत्परं पार-
32 मवारं त्वर्वा-
33 क्पात्रं तदन्तरम् ।
34 नदी हिरण्यवर्णा स्याद्रोधोवक्रा तरंगिणी ॥ १०७९ ॥
35 सिन्धुः शैवलिनी वहा च ह्रदिनी स्रोतस्विनी निम्नगा

17. Welle (5 W.). — **18. 19.** Grosse Welle (3 W.). — **20.** 2 Strudel (3 W.). — **22.** Fluth. — **23.** Schaum (3 W.). — **24.** Wasse blase (2 W.) — **25.** Meeresküste (2 W.). — **26. 27.** Ufer (7 W.). - **28. 29.** Sandbank (2 W.). — **30.** Insel (2 W.). — **31.** Jenseitig Ufer. — **32.** Diesseitiges Ufer. — **33.** Flussbett. — **34—38.** Flu (27 W.).

36 स्रोतो निर्झरिणी सरिच्च तटिनी कूलंकषा वाहिनी ।

37 कर्षूर्द्वीपवती समुद्रदयिता धुन्यौ स्रवन्तीसर-

38 स्वत्यौ पर्वतजापगा जलधिगा कुल्या च जम्बालिनी ॥ १०८० ॥

39 गङ्गा त्रिपथगा भागीरथी त्रिदशदीर्घिका ।

40 त्रिस्रोता जाह्नवी मन्दाकिनी भीष्मकुमारसूः ॥ १०८१ ॥

41 सरिद्वरा विष्णुपदी सिद्धस्वःस्वर्गिस्वापगा ।

42 ऋषिकुल्या हैमवती स्वर्वापी हरशेखरा ॥ १०८२ ॥

43 यमुना यमभगिनी कालिन्दी सूर्यजा यमी ।

44 रेवेन्दुजा पूर्वगङ्गा नर्मदा मेकलाद्रिजा ॥ १०८३ ॥

45 गोदा गोदावरी

46 तापी तपनी तपनात्मजा ।

47 शुतुद्रिस्तु शतद्रुः स्या-

48 त्कावेरी त्वर्धजाह्नवी ॥ १०८४ ॥

49 करतोया सदानीरा

50 चन्द्रभागा तु चन्द्रिका ।

51 वासिष्ठी गोमती तुल्ये

52 ब्रह्मपुत्री सरस्वती ॥ १०८५ ॥

53 विपाड्विपाशा-

54 र्जुनी तु बाहुदा सैतवाहिनी ।

39—42. Gan'gâ (19 W.). — 43. Jamunâ (5 W.). — 44. Revâ (5 W.). — 45. Godâvarî (2 W.). — 46. Tâpî (3 W.). — 47. Çatadru (2 W.). — 48. Kâberî (2 W.). — 49. Karatojâ (2 W.) — 50. K'andrabhâgâ (2 W.). — 51. Gomatî (2 W.). — 52. Sarasvatî (2 W.). — 53. Vipâçâ (2 W.). — 54. Ârg'unî (3 W.).

55 वैतरणी नरकस्था

56 स्रोतोऽम्भःसरणं स्वतः ॥ १०८६ ॥

57 प्रवाहः पुनरोघः स्याद्वेणी धारा रयश्च सः ।

58 घट्टस्तीर्थोऽवतारे

59 ऽम्बुवृद्धौ पूरः प्लवोऽपि सः ॥ १०८७ ॥

60 पुटभेदास्तु वक्राणि

61 भ्रमास्तु जलनिर्गमाः ।

62 परीवाहा जलोच्छ्वासाः

63 कूपकास्तु विदारकाः ॥ १०८८ ॥

64 प्रणाली जलमार्गे

65 ऽथ पानं कुल्या च सारणिः ।

66 सिकता वालुका

67 विन्दौ पृषत्पृषतविप्रुषः ॥ १०८९ ॥

68 जम्बालेचिक्किलौ पङ्कः कर्दमश्च निषद्वरः ।

69 शादो

70 हिरण्यबाहुस्तु शोणो

71 नदे पुनर्वहः ॥ १०९० ॥

72 भिघ उद्धः सरस्वांश्च

55. Vaitaraṇī (2 W.). — 56. Strömung. — 57. Starke Strömung (5 W.). — 58. Landungsplatz (3 W.). — 59. Angeschwollener Fluss (2 W.). — 60. Krümmungen (2 W.). — 61. Stromschnellen (2 W.). — 62. Abzugskanäle (2 W.). — 63. Höhlungen in einem ausgetrockneten Flusse, in denen das Wasser zurückgehalten wird (2 W.). — 64. Ausfluss. — 65. Bewässerungskanal (3 W.). — 66. Flussand (2 W.). — 67. Tropfen (4 W.). — 68. 69. Sumpf (6 W.). — 70. Çona (2 W.). — 71. 72. Fluss (männlich gedacht) (5 W.).

73 दहो ऽगाधजलो ह्रदः ।

74 कूपः स्यादुदपानो ऽन्धुः प्रहि-

75 र्नेमी तु तत्रिका ॥ १०९१ ॥

76 नान्दीमुखो नान्दीपटो वीनाहो मुखबन्धने ।

77 आहावस्तु निपानं स्यादुपकूपे

78 ऽथ दीर्घिका ॥ १०९२ ॥

79 वापी स्या-

80 त्क्षुद्रकूपे तु चुरी चुण्डी च चूतकः ।

81 उद्घाटकं घटीयन्त्रं

82 पादावर्तो ऽरघट्टकः ॥ १०९३ ॥

83 अखातं तु देवखातं

84 पुष्करिण्यां तु खातकम् ।

85 पद्माकरस्तडागः स्यात्कासारः सरसी सरः ॥ १०९४ ॥

86 वेशन्तः पल्वलो ऽल्पं त-

87 त्परिखा खेयखातिके ।

88 स्यादालवालमावालमावापः स्थानकं च सः ॥ १०९५ ॥

73. Tiefer See (3 W.). — **74.** Brunnen (4 W.). — **75.** Die Stange über der Brunnenöffnung, an der der Strick hinaufgezogen wird (2 W.). — **76.** Brunnendeckel (4 W.). — **77.** Tränke in der Nähe eines Brunnens (2 W.). — **78. 79.** Länglicher Teich (2 W.). — **80.** Kleiner Brunnen (3 W.). — **81.** Strick und Eimer zum Herausziehen des Wassers aus einem Brunnen (2 W.). — **82.** Rad, mittelst dessen das Wasser aus dem Brunnen gezogen wird (2 W.). — **83.** Teich von Natur (2 W.). — **84.** Gegrabener Teich (2 W.). — **85.** Grosser und tiefer Teich, geeignet für Lotusse (5 W.). — **86.** Kleiner Teich (2 W.). — **87.** Graben (3 W.). — **88.** Kleines Bassin um die Wurzel eines Baumes, in welches Wasser geleitet wird (4 W.).

89 आधारस्त्वम्भसां बन्धो
90 निर्झरस्तु झरः सरिः ।
91 उत्सः स्रवः प्रस्रवणं
92 जलाधारा जलाशयाः ॥ १०९६ ॥
93 वह्निर्बृहद्भानुर्हिरण्यरेतसौ धनंजयो हव्यहविर्हुताशनः ।
94 कृपीटयोनिर्दमुना विरोचनाशुशुक्षणी छागरथस्तनूनपात् ॥ १०९७ ॥
95 कृशानुवैश्वानरवीतिहोत्रा वृषाकपिः पावकचित्रभानू ।
96 अप्पित्तधूमध्वजकृष्णवर्त्मार्चिष्मच्छमीगर्भतमोघ्नशुक्राः ॥ १०९८ ॥
97 शोचिष्केशः शुचिहुतवहोषर्बुधाः सप्तमन्त्र-
98 ज्वालाजिह्वो ज्वलनशिखिनौ जागृविर्जातवेदाः ।
99 बर्हिःशुष्मानिलखवसू रोहिताश्वाश्रयाशौ
1 बर्हिर्ज्योतिर्दहनबहुलौ हव्यवाहो ऽनलो ऽग्निः ॥ १०९९ ॥
2 विभावसुः सप्तोदर्चिः
3 स्वाहाग्नेयी प्रियास्य च ।
4 और्वः संवर्तको ऽब्ध्यग्निर्वाडवो वडवामुखः ॥ ११०० ॥
5 दवो दावो वनवह्नि-
6 र्मेघवह्निरिरंमदः ।
7 छागणस्तु करीषाग्निः
8 कुकूलस्तु तुषानलः ॥ ११०१ ॥

89. Bassin. — 90. 91. Wasserfall (6 W.). — 92. Jeder Wasserbehälter, See, Teich u. s. w. (2 W.). — 93—2. Feuer (51 W.). — 3. Agni's Gemahlin (2 W.). — 4. Feuer im Meere (5 W.). — 5. Waldbrand (3 W.). — 6. Leuchten der Wolken (2 W.). — 7. Feuer von getrocknetem Kuhmist (2 W.). — 8. Feuer von Spreu (2 W.)

9 संतापः संज्वरो

10 बाष्प ऊष्मा

11 जिह्वाः स्युरर्चिषः ।

12 हेतिः कीला शिखा ज्वालार्चि-

13 रुल्का महत्यसौ ॥ ११०२ ॥

14 स्फुलिङ्गो ऽग्निकणो

15 ऽलातज्वालोल्का-

16 लातमुल्मुकम् ।

17 धूमः स्याद्वायुवाहो ऽग्निवाहो दहनकेतनम् ॥ ११०३ ॥

18 अम्भःसूः करमालश्च स्तरीर्जीमूतवाह्यपि ।

19 तडिदैरावती विद्युच्चला शम्पाचिरप्रभा ॥ ११०४ ॥

20 आकालिकी शतह्रदा चञ्चला चपलाशनिः ।

21 सौदामनी क्षणिका च ह्रादिनी जलवालिका ॥ ११०५ ॥

22 वायुः समीरसमिरौ पवनाशुगौ नभः-

23 श्वासो नभस्वदनिलश्वसनाः समीरणाः ।

24 वातो ऽहिकान्तपवमानमरुत्प्रकम्पनाः

25 कम्पाङ्कनित्यगतिगन्धवहप्रभञ्जनाः ॥ ११०६ ॥

26 मातरिश्वा जगत्प्राणः पृषदश्वो महाबलः ।

27 मारुतः स्पर्शनो दैत्यदेवो

9. Gluth (2 W.). — 10. Dampf (2 W.). — 11. Agni's Zungen, die Feuerstrahlen. — 12. Flamme (5 W.). — 13. Grosse Flamme. — 14. Funke. — 15. Feuerbrand. — 16. Halbverbranntes Holz (?) (2 W.). — 17. 18. Rauch (8 W.). — 19—21. Blitz (15 W.). — 22—27. Wind (26 W.).

28 झञ्झा स वृष्टियुग् ॥ ११०७ ॥
29 प्राणो नासाग्रहृन्नाभिपादाङ्गुष्ठान्तगोचरः ।
30 अपानपवनो मन्यापृष्ठपृष्ठान्तपार्ष्णिगः ॥ ११०८ ॥
31 समानः संधिहृन्नाभिषू-
32 दानो हृच्छिरोऽन्तरे ।
33 सर्वत्वग्वृत्तिको व्यान
34 इत्यङ्गे पञ्च वायवः ॥ ११०९ ॥
35 अरण्यमटवी सत्त्रं वार्क्षं च गहनं झपः ।
36 कान्तारं विपिनं कक्षः स्यात्षण्डं काननं वनम् ॥ १११० ॥
37 दवो दावः
38 प्रस्तारस्तु तृणाटव्यां झषो ऽपि च ।
39 अपोपाभ्यां वनं वेलमारामः कृत्रिमे वने ॥ ११११ ॥
40 निष्कुटस्तु गृहारामो
41 वाह्यारामस्तु पौरकः ।
42 आक्रीडः पुनरुद्यानं

28. Wind mit Regen. — 29—34. Die 5 Winde des Körpers: der 1te, prâṇa, hat seinen Sitz in der Nasenspitze, in der Brust, im Nabel und in der Spitze der grossen Zehe; der 2te, apâna, im Nacken, im Rücken, im Kreuz und in den Hacken; der 3te, samâna, in den Gelenken, in der Brust und im Nabel; der 4te, udâna, zwischen Kopf und Brust; der 5te, vjâna, in der ganzen Haut. — 35—37. Wald (14 W.). — 38. Mit Gras bewachsener Wald (3 W.). — 39. Angepflanzter Wald, Garten (4 W.). — 40. Lustwald in der Nähe eines Hauses. — 41. Ausserhalb der Stadt gelegener Lustwald. — 42. Königlicher Park, zu dem auch die Unterthanen Zutritt haben (2 W.).

43 राज्ञां त्वन्तःपुरोचितम् ॥ १११२ ॥

44 तदेव प्रमदवन-

45 ममात्यादेस्तु निष्कुटे ।

46 वाटी पुष्पादृताद्यासौ

47 क्षुद्रारामः प्रसीदिका ॥ १११३ ॥

48 वृक्षोऽगः शिखरी च शाखिफलदावद्रिर्हरिद्रुर्द्रुमौ

49 जीर्णो द्रुर्विटपी कुठः क्षितिरुहः कारस्करो विष्टरः ।

50 नन्द्यावर्तकरालिकौ तरुवसू पर्णी पुलाक्यंघ्रिपः

51 सालानोकहगच्छपादपनगा रक्षागमौ पुष्पदः ॥ १११४ ॥

52 कुञ्जनिकुञ्जकुडङ्गाः स्थाने वृक्षैर्वृतान्तरे ।

53 पुष्पैस्तु फलवान्वृक्षो वानस्पत्यो

54 विना तु तैः ॥ १११५ ॥

55 फलवान्वनस्पतिः स्या-

56 त्फलावन्ध्यः फलेग्रहिः ।

57 फलवन्ध्यस्त्ववकेशी

58 फलवान्फलिनः फली ॥ १११६ ॥

59 ओषधिः स्यादोषधिश्च फलपाकावसानिका ।

60 क्षुपो ह्रस्वशिफाशाखः

43. 44. Park für den König und seine Frauen. — **45. 46.** Garten eines Ministers u. s. w. (3 W.). — **47.** Gärtchen. — **48—51.** Baum (30 W.). — **52.** Laube (3 W.). — **53.** Ein Baum, der die Früchte auf den Blumen ansetzt. — **54. 55.** Ein Baum, der ohne zu blühen Früchte trägt. — **56. 57.** Fruchttragender Baum. — **57.** Unfruchtbarer Baum. — **58.** Fruchtbaum (3 W.). — **59.** Eine Pflanze, die nach dem Reifwerden der Frucht abstirbt (2 W.). — **60.** Staude, ein Baum mit kurzen Wurzeln und Aesten.

61 प्रततिर्व्रततिर्लता ॥ १११७ ॥

62 व-

63 ल्ल्यस्यां तु प्रतानिन्यां गुल्मिन्युलपवीरुधः ।

64 स्यात्प्ररोहो ऽङ्कुरो ऽङ्कूरो रोहश्च

65 स तु पर्वणः ॥ १११८ ॥

66 समुत्थितः स्याद्वलिशं

67 शिखाशाखालताः समाः ।

68 साला शाला स्कन्धशाखा

69 स्कन्धः प्रकाण्डमस्तके ॥ १११९ ॥

70 मूलाच्छाखावधिर्गण्डः प्रकाण्डो

71 ऽथ जटा शिफा ।

72 प्रकाण्डरहिते स्तम्बो विटपो गुल्म इत्यपि ॥ ११२० ॥

73 शिरोनामाग्रं शिखरं

74 मूलं बुध्नो ऽङ्घ्रिनाम च ।

75 सारो मज्जि

76 त्वचि छल्ली चोचं वल्कं च वल्कलम् ॥ ११२१ ॥

77 स्थाणौ तु ध्रुवकः शङ्कुः

61. 62. Kriechende Pflanze, Schlingpflanze (4 W.). — 63. Eine sich weithin ausdehnende kriech. Pfl. oder Schlingpfl. (4 W.). — 64. Sprosse, Auge (4 W.). — 65. 66. Eine aus dem Gelenk hervorkommende Sprosse. — 67. Zweig (3 W.). — 68. Ast (3 W.). — 69. Der Theil des Stammes, wo die Aeste beginnen. — 70. Der Stamm eines Baumes von der Wurzel bis zu den Aesten. — 71. Faserige Wurzel (2 W.). — 72. Strauch, ein Gewächs ohne Stamm (3 W.). — 73. Gipfel (3 W.). — 74. Wurzel (3 W.). — 75. Mark (2 W.). — 76. Rinde (5 W.). — 77. Der Stamm eines Baumes, von dem die Aeste abgehauen worden sind (3 W.).

78 काष्ठे दलिकदारुणी ।
79 निष्कुहः कोटरो
80 मञ्जा मञ्जरिर्वल्लरिश्च सा ॥ ११२२ ॥
81 पत्रं पलाशं छदनं बर्हं पर्णं छदं दलम् ।
82 नवे तस्मिन्किसलयं किसलं पल्लवो
83 ऽत्र तु ॥ ११२३ ॥
84 नवे प्रबालो
85 ऽस्य कोषी शुङ्गा
86 माडिर्दलस्नसा ।
87 विस्तारविटपौ तुल्यौ
88 प्रसूनं कुसुमं सुनम् ॥ ११२४ ॥
89 पुष्पं सूनं सुमनसः प्रसवश्च मणीवकम् ।
90 जालकक्षारकौ तुल्यौ
91 कलिकायां तु कोरकः ॥ ११२५ ॥
92 कुड्मले मुकुलं
93 गुच्छे गुत्सस्तबकगुत्सकाः ।
94 गुलुञ्छो
95 ऽथ रजः पौष्पं परागो

78. Holz (3 W.). — 79. Baumhöhle (2 W.). — 80. Zusammengesetzter Blumenstängel (3 W.). — 81. Blatt (7 W.). — 82. Junges Blatt (3 W.). — 83. 84. Noch nicht entwickeltes Blatt. — 85. Blattauge (2 W.). — 86. Ader eines Blattes. — 87. Ein Ast mit seinen jungen Schüssen (2 W.). — 88. 89. Blume (8 W.). — 90. Eine Menge junger Knospen (2 W.). — 91. Knospe (2 W.). — 92. Eine sich öffnende Knospe (2 W.). — 93. 94. Blumenbüschel (5 W.). — 95. Blumenstaub.

96 ऽथ रसो मधु ॥ ११२६ ॥

97 मकरन्दो मरन्दश्च

98 वृत्तं प्रसवबन्धनम् ।

99 प्रबुद्धोज्जृम्भफुल्लानि व्याकोषं विकचं स्मितम् ॥ ११२७ ॥

1 उन्मिषितं विकसितं दलितं स्फुटितं स्फुटम् ।

2 प्रफुल्लोत्फुल्लसंफुल्लोच्छ्वसितानि विजृम्भितम् ॥ ११२८ ॥

3 स्मेरं विनिद्रमुन्निद्रविमुद्रहसितानि च ।

4 संकुचितं तु निद्राणं मीलितं मुद्रितं च तद् ॥ ११२९ ॥

5 फलं तु सस्यं

6 तच्छुष्कं वान-

7 मामं शलाटु च ।

8 ग्रन्थिः पर्व परु-

9 र्बीजकोषी शिम्बा शमी शिमिः ॥ ११३० ॥

10 शिम्बिश्च

11 पिप्पलोऽश्वत्थः श्रीवृक्षः कुञ्जराशनः ।

12 कृष्णावासो बोधितरुः

13 प्लक्षस्तु पर्कटी जटी ॥ ११३१ ॥

14 न्यग्रोधस्तु बहुपाद्वटो वैश्रवणालयः ।

15 उडुम्बरो जन्तुफलो मशकी हेमदुग्धकः ॥ ११३२ ॥

96. 97. Blumensaft (3 W.). — 98. Blumen- oder Fruchtstiel. — 99—3. Aufgeblüht (21 W.). — 4. Noch nicht aufgeblüht (4 W.). — 5. Frucht (2 W.). — 6. Getrocknet (Frucht). — 7. Unreif. — 8. Gelenk (3 W.). — 9. 10. Hülsenfrucht, Hülse (5 W.). — 11. 12. *Ficus religiosa* (6 W.). — 13. *Ficus venosa* (3 W.). — 14. *Ficus indica* (4 W.). — 15. *Ficus glomerata* (4 W.).

16 काकोडुम्बरिका फल्गुर्मलयूर्जघनेफला ।

17 आम्रश्चूतः सहकारः

18 सप्तपर्णस्त्वयुक्छदः ॥ ११३३ ॥

19 शिग्रुः शोभाञ्जनो ऽक्षीवतीक्ष्णगन्धकमोचकाः ।

20 श्वेते ऽत्र श्वेतमरिचः

21 पुंनागः सुरपर्णिका ॥ ११३४ ॥

22 वकुलः केशरो

23 ऽशोकः कङ्केल्लिः

24 ककुभो ऽर्जुनः ।

25 मालूरः श्रीफलो विल्वः

26 किंकिरातः कुरण्टकः ॥ ११३५ ॥

27 त्रिपत्रकः पलाशः स्यात्किंशुको ब्रह्मपादपः ।

28 तृणराजस्तालस्तालो

29 रम्भा मोचा कदल्यपि ॥ ११३६ ॥

30 करवीरो हयमारः

31 कुटजो गिरिमल्लिका ।

32 विडुलो वेतसः सीतो वानीरो वञ्जुलो रथः ॥ ११३७ ॥

16. *Ficus oppositifolia* (4 W.). — 17. *Mangifera indica* (3 W.). — 18. *Echites scholaris* (2 W.). — 19. *Hyperanthera morunga* (5 W.). — 20. *Hyperanthera* mit weissen Früchten. — 21. *Rottleria tinctoria* (2 W.). — 22. *Mimusops elengi* (2 W.). — 23. *Jonesia asoca* (2 W.). — 24. *Pentaptera arjuna* (2 W.). — 25. *Aegle marmelos* (3 W.). — 26. *Barleria prionitis* (2 W.). — 27. *Butea frondosa* (4 W.). — 28. *Borassus flabelliformis* (3 W.). — 29. *Musa sapientum* (3 W.). — 30. *Nerium odorum* (2 W.). — 31. *Echites antidysenterica* (2 W.). — 32. *Calamus rotang* (6 W.).

33 कर्कन्धुः कुवली कोलिर्बद-

34 र्यथ हलिप्रियः ।

35 नीपः कदम्वः

36 सालस्तु सर्जो

37 ऽरिष्टस्तु फेनिलः ॥ ११३८ ॥

38 निम्बो ऽरिष्टः पिचुमन्दः

39 समौ पिचुलझाबुकौ ।

40 कर्पासस्तु वादरः स्यात्पिचव्य-

41 स्तूलकं पिचुः ॥ ११३९ ॥

42 आरग्वधः कृतमाले

43 वृषो वासाटरूषके ।

44 करञ्जस्तु नक्तमालः

45 स्नुहिर्वज्री महातरुः ॥ ११४० ॥

46 महाकालस्तु किंपाके

47 मन्दारः पारिभद्रके ।

48 मधूकस्तु मधुष्ठीलो गुडपुष्पो मधुद्रुमः ॥ ११४१ ॥

49 पीलुः सिनो गुडफलो

33. *Zizyphus jujuba* (4 W.). — 34. 35. *Nauclea kadamba* (3 W.). — 36. *Shorea robusta* (2 W.). — 37. *Sapindus saponaria* (2 W.). — 38. *Melia azadaracta* (3 W.). — 39. *Tamarix indica* (2 W.). — 40. Baumwollenstaude (3 W.). — 41. Baumwolle (2 W.). — 42. *Cassia fistula* (2 W.). — 43. *Justicia adhatoda* (3 W.). — 44. *Galedupa arborea* (2 W.). — 45. *Euphorbia antiquorum* (3 W.). — 46. *Trichosanthes palmata, Cucumis colocynthus* (2 W.). — 47. *Erythrina fulgens* (2 W.). — 48. *Bassia latifolia* (4 W.). — 49. *Careya arborea, Salvadora persica* (3 W.).

50 गुग्गुलस्तु पलंकषः ।

51 राजादनः प्रियालः स्या-

52 त्तिनिशस्तु रथद्रुमः ॥ ११४२ ॥

53 नागरङ्गस्तु नारङ्ग

54 इङ्गुदी तापसद्रुमः ।

55 काश्मीरी भद्रपर्णी श्रीप-

56 र्ण्यम्लिका तु तिन्तिडी ॥ ११४३ ॥

57 शेलुः श्लेष्मातकः

58 पीतसालस्तु प्रियको ऽसनः ।

59 पाटलिः पाटला

60 भूर्जो बहुत्वक्को मृदुच्छदः ॥ ११४४ ॥

61 द्रुमोत्पलः कर्णिकारे

62 निचुले हिज्जलेज्जलौ ।

63 धात्री शिवा चामलकी

64 कलिद्रुमो बिभीतकः ॥ ११४५ ॥

65 हरीतक्यभया पथ्या

50. *Amyris agallochum* (2 W.). — 51. *Buchanania latifolia* (2 W.). — 52. *Dalbergia ougeiniensis* (2 W). — 53. *Citrus aurantium* (2 W.). — 54. *Nagelia putrangiva* (2 W.). — 55. *Gmelina arborea* (3 W.). — 56. *Tamarindus indica* (2 W.). — 57. *Cordia myxa* (2 W.). — 58. *Pentaptera tomentosa* (3 W.). — 59. *Bignonia suaveolens* (2 W.). — 60. Birkenart (3 W.). — 61. *Pterospermum acerifolium* (2 W.). — 62. *Barringtonia acutangula* (3 W.). — 63. *Phyllanthus emblica* (3 W.). — 64. *Terminalia belerica* (3 W.). — 65. *Terminalia citrina* (3 W.).

66 त्रिफला तत्फलत्रयम् ।

67 तापिञ्छस्तु तमालः स्या-

68 च्चम्पको हेमपुष्पकः ॥ १४६ ॥

69 निर्गुण्डी सिन्दुवारे

70 ऽतिमुक्तके माधवी लता ।

71 वासन्ती चो-

72 ड्रपुष्पं तु जपा

73 जातिस्तु मालती ॥ १४७ ॥

74 मल्लिका स्याद्विचकिलः

75 सप्तला नवमालिका ।

76 मागधी यूथिका

77 सा तु पीता स्याद्धेमपुष्पिका ॥ १४८ ॥

78 प्रियङ्गुः फलिनी श्यामा

79 बन्धूको बन्धुजीवकः ।

80 करुणो मल्लिकापुष्पो

81 जम्बीरे जम्भजम्भलौ ॥ १४९ ॥

82 मातुलुङ्गो बीजपूरः

66. Der gemeinschaftliche Name für die Frucht der drei vorhergehenden. — **67.** *Xanthocymus pictorius* (2 W.). — **68.** *Michelia champaka* (2 W.). — **69.** *Vitex negundo* (2 W.). — **70. 71.** *Gaertnera racemosa* (4 W.). — **72.** *Hibiscus rosa sinensis* (2 W.). — **73.** *Jasminum grandiflorum* (2 W.). — **74.** *Jasminum zambac* (2 W.). — **75.** *Jasminum zambac floribus multiplicatis* (2 W.). — **76.** *Jasminum auriculatum* (2 W.). — **77.** Gelber Jasmin. — **78.** Prijan̆gu (3 W.). — **79.** *Pentapetes phoenicea* (2 W.). — **80.** *Citrus decumana* (2 W.). — **81.** *Citrus acida* (3 W.). — **82.** *Citrus medica* (2 W.).

83 करीरक्रकरौ समौ ।

84 पञ्चाङ्गुलः स्यादेरण्डे

85 धातक्यां धातुपुष्पिका ॥ ११५० ॥

86 कपिकच्छूरात्मगुप्ता

87 धत्तूरः कनकाह्वयः ।

88 कपित्थस्तु दधिफलो

89 नालिकेरस्तु लाङ्गली ॥ ११५१ ॥

90 आम्रातको वर्षपाकी

91 केतकः क्रकचच्छदः ।

92 कोविदारो युगपत्रः

93 सल्लकी तु गजप्रिया ॥ ११५२ ॥

94 वंशो वेणुर्यवफलस्त्वचिसारस्तृणध्वजः ।

95 मस्करः शतपर्वा च

96 स्वनन्वातात्स कीचकः ॥ ११५३ ॥

97 तुकाक्षीरी वंशक्षीरी त्वक्क्षीरी वंशरोचना ।

98 पूगे क्रमुकगूवाकौ

99 तस्योद्वेगं पुनः फलम् ॥ ११५४ ॥

83. *Capparis aphylla* (2 W.). — 84. *Palma Christi* (2 W.). — 85. *Grislea tomentosa* (2 W.). — 86. *Dolichos pruriens* (2 W.). — 87. *Datura fastuosa* (2 W.). — 88. *Feronia elephantum* (2 W.). — 89. *Cocos nucifera* (2 W.). — 90. *Spondias mangifera* (2 W.). — 91. *Pandanus odoratissimus* (2 W.). — 92. *Bauhinia variegata* (2 W.). — 93. *Boswellia thurifera* (2 W.). — 94. 95. *Bambus* (7 W.). — 96. Bambusrohr, welches im Winde pfeift. — 97. Manna vom Bambus (4 W.). — 98. *Areca faufel* oder *catechu* (3 W.). — 99. Betelnuss.

1 ताम्बूलवल्ली ताम्बूली नागपर्यायवल्ल्यपि ।
2 तुम्ब्यलाबूः
3 कृष्णला तु गुञ्जा
4 द्राक्षा तु गोस्तनी ॥ ११५५ ॥
5 मृद्वीका हारहूरा च
6 गोक्षुरस्तु त्रिकण्टकः ।
7 श्वदंष्ट्रा स्थलशृङ्गाटो
8 गिरिकार्ण्यपराजिता ॥ ११५६ ॥
9 व्याघ्री निर्दिग्धिका कण्टकारिका स्या-
10 दथामृता ।
11 वत्सादनी गुडूची च
12 विशाला त्विन्द्रवारुणी ॥ ११५७ ॥
13 उशीरं वीरणीमूले
14 ह्रीवेरे वालकं जलम् ।
15 प्रपुनाटस्त्वेडगजो दद्रुघ्नश्चक्रमर्दकः ॥ ११५८ ॥
16 लट्वायां महारजनं कुसुम्भं कमलोत्तरम् ।
17 लोध्रे तु गालवो रोध्रतिल्वशावरमार्जनाः ॥ ११५९ ॥

1. *Piper betel* (3 W.). — 2. *Cucurbita lagenaris* (2 W.). — 3. *Abrus precatorius* (2 W.). — 4. 5. Weintraube (4 W.). — 6. 7. *Ruellia longifolia, Tribulus lanuginosus* (4 W.). — 8. *Clitoria ternatea* (2 W.). — 9. *Solanum Jacquini* (3 W.). — 10. 11. *Menispermum glabrum* (3 W.). — 12. *Cucumis colocynthis* (2 W.). — 13. Wurzel von *Andropogon muricatum* (2 W.). — 14. *Andropogon schaenanthus?* (3 W.). — 15. *Cassia tora* (4 W.). — 16. *Carthamus tinctorius* (4 W.). — 17. *Symplocus racemosa* (6 W.).

18 मृणालिनी पुटकिनी नलिनी पङ्कजिन्यपि ।
19 कमलं नलिनं पद्ममरविन्दं कुशेशयम् ॥ ११६० ॥
20 परं शतसहस्राभ्यां पत्त्रं राजीवपुष्करे ।
21 विसप्रसूनं नालीकं तामरसं महोत्पलम् ॥ ११६१ ॥
22 तज्जलात्सरसः पङ्कात्परे रुड्रुहजन्मतः ।
23 पुण्डरीकं सिताम्भोज-
24 मथ रक्तसरोरुहे ॥ ११६२ ॥
25 रक्तोत्पलं कोकनदं
26 कैरविण्यां कुमुद्वती ।
27 उत्पलं स्यात्कुवलयं कुवेलं कुवलं कुवम् ॥ ११६३ ॥
28 श्वेते तु तत्र कुमुदं कैरवं गर्दभाह्वयम् ।
29 नीले तु स्यादिन्दीवरं
30 हल्लकं रक्तसंध्यके ॥ ११६४ ॥
31 सौगन्धिकं तु कह्लारं
32 बीजकोषो वराटकः ।
33 कर्णिका
34 पद्मनालं तु मृणालं तन्तुलं विसम् ॥ ११६५ ॥

18. Gruppe von *Nelumbium spectosum* (4 W.). — 19—22. *Nelumbium spectosum*, *Nymphaea nelumbo* (25 W.). — 23. Weisser Lotus (2 W.). — 24. 25. Rother Lotus (3 W.). — 26. Gruppe von *Nymphaea esculenta* (2 W.). — 27. Bei Nacht blühende *Nymphaea* (5 W.). — 28. *Nymphaea esculenta* (3 W.). — 29. *Nymphaea caerulea.* — 30. *Nymphaea rubra* (2 W.). — 31. *Nymphaea lotus* (2 W.). — 32. 33. Samengefäss beim Lotus (3 W.). — 34. Die Fasern am Losusstängel (4 W.).

35 किंजल्कं केशरं

36 संवर्तिका तु स्यान्नवं दलम् ।

37 करहाटः शिफा च स्यात्कन्दे सलिलजन्मनाम् ॥ ११६६ ॥

38 उत्पलानां तु शालूकं

39 नील्यां शैवालशेवले ।

40 शेवालं शैवलं शेपालं जलाच्छूकनीलिके ॥ ११६७ ॥

41 धान्यं तु सस्यं सीत्यं च व्रीहिः स्तम्बकरिश्च तत् ।

42 आशुः स्यात्पाटलो व्रीहि-

43 र्गर्भपाकी तु षष्टिकः ॥ ११६८ ॥

44 शालयः कलमाद्याः स्युः

45 कलमस्तु कलामकः ।

46 लोहितो रक्तशालिः स्या-

47 न्महाशालिः सुगन्धिकः ॥ ११६९ ॥

48 यवो हयप्रियस्तीक्ष्णशूक-

49 स्तोक्मस्त्वसौ हरित् ।

50 मङ्गल्यको मसूरः स्या-

35. Die Staubfäden einer Lotusblume (2 W.). — **36.** Das junge Blatt eines Lotus. — **37.** Die Wurzel eines Lotus (2 W.). — **38.** Die Wurzel der zur Nacht blühenden Nymphaeen. — **39. 40.** *Vallisneria octandra* (8 W.). — **41.** Getreide (im weitesten Sinne) (5 W.). — **42.** Reis, der in der Regenzeit reift (3 W.). — **43.** Reis, der in 60 Tagen reift (2 W.). — **44.** Reis, der unter Wasser wächst (45—47). — **45.** Reis, der im Mai — Juni gesäet und im December — Januar reif wird (2 W.). — **46.** Rother Reis, *Oriza sativa.* — **47.** Wohlriechender Reis (2 W.). — **48** Gerste (3 W.). — **49.** Grüne oder unreife Gerste. — **50.** *Cicer lens* (2 W.).

51 त्कलायस्तु सतीनकः ॥ ११७० ॥

52 हरेणुः खण्डिकश्चा-

53 थ चणको हरिमन्थकः ।

54 माषस्तु मदनो नन्दी वृष्यो बीजवरो बली ॥ ११७१ ॥

55 मुद्गस्तु प्रथनो लोभ्यो वलाटो हरितो हरिः ।

56 पीते ऽस्मिन्वसुखण्डीरप्रवेलजयशारदाः ॥ ११७२ ॥

57 कृष्णे प्रवरवासन्तहरिमन्थजशिम्बिकाः ।

58 वनमुद्गे तु वरकनिगूढककुलीनकाः ॥ ११७३ ॥

59 खण्डी च

60 राजमुद्गे तु मकुष्टकमयुष्टकौ ।

61 गोधूमे सुमनो

62 वल्ले निष्पावः सितशिम्बिकः ॥ ११७४ ॥

63 कुलत्थस्तु कालवृन्त-

64 स्ताम्रवृन्ता कुलत्थिका ।

65 आढकी तुवरी वर्णा स्या-

66 त्कुल्मासस्तु यावकः ॥ ११७५ ॥

67 नीवारस्तु वनव्रीहिः

51. 52. Erbsen (4 W.). — 53. *Cicer arietinum* (2 W.). — 54. *Phaseolus radiatus* (6 W.). — 55. *Phaseolus mungo* (6 W.). — 56. Gelbe Varietät desselben (5 W.). — 57. Schwarze Varietät (4 W.). — 58. 59. *Phaseolus trilobus* (4 W.). — 60. Andere Art *Phaseolus* (3 W.). — 61. Weizen (2 W.). — 62. Weizenart (?) (3 W.). — 63. *Dolichos biflorus* (2 W.). — 64. Varietät davon (2 W.). — 65. *Cytisus cajan* (3 W.). — 66. Halbreifer *Phaseolus radiatus* u. s. w. (2 W.). — 67. Wilder Reis.

68 श्यामाकश्यामको समौ ।

69 कङ्गुस्तु कङ्गुनी क्षङ्गुः प्रियङ्गुः पीततण्डुला ॥ ११७६ ॥

70 सा कृष्णा मधुका

71 रक्ता शोधिका

72 मुसटी सिता ।

73 पीता माध-

74 व्यथोद्दालः कोद्रवः कोरदूषकः ॥ ११७७ ॥

75 चीनकस्तु काककङ्गु-

76 र्यवनालस्तु योनलः ।

77 जूर्णाह्वयो देवधान्यं जोन्नाला बीजपुष्पिका ॥ ११७८ ॥

78 शणां भङ्गा मातुलानी स्या-

79 दुमा तु क्षुमातसी ।

80 गवेधुका गवेधुः स्या-

81 ज्जर्तिलो ऽरण्यजस्तिलः ॥ ११७९ ॥

82 षण्डतिले तिलपिञ्जस्तिलपेजो

83 ऽथ सर्षपः ।

84 कदम्बकस्तन्तुभो

68. *Panicum frumentaceum, P. colonum* (2 W.). — 69. *Panicum italicum* (5 W.). — 70. Schwarze Varietät davon. — 71. Rothe Varietät davon. — 72. Weisse Varietät davon. — 73. Gelbe Varietät davon. — 74. *Paspalum frumentaceum* (3 W.). — 75. *Panicum miliaceum* (2 W.). — 76. 77. *Andropogon* oder *Holcus bicolor* (6 W.). — 78. *Cannabis sativa* (3 W.). — 79. *Linum usitatissimum* (3 W.). — 80. *Coix barbata* (2 W.). — 81. Wilder Sesam. — 82. Unfruchtbarer Sesam (3 W.). — 83. 84. *Sinapis dichotoma* (3 W.).

85 ऽथ सिद्धार्थः श्वेतसर्षपः ॥ ११८० ॥
86 माषाद्यः शमीधान्यं
87 शूकधान्यं यवादयः ।
88 स्यात्सस्यशूकं किंशारुः
89 कणिशं सस्यशीर्षकम् ॥ ११८१ ॥
90 स्तम्बस्तु गुच्छो धान्यादे-
91 र्नालं काण्डो
92 ऽफलस्तु सः ।
93 पलः पलालो
94 धान्यत्वक्तुषो
95 बुसे कडंगरः ॥ ११८२ ॥
96 धान्यमावसितं रिद्धं
97 तत्पूतं निर्बुसीकृतम् ।
98 मूलपत्रकरीराग्रफलकाण्डा विरूढकाः ॥ ११८३ ॥
99 त्वक्पुष्पं कवकं शाकं दशधा शिग्रुकं च तद् ।

85. *Sinapis glauca.* — 86. Hülsenfrucht, wie **mâsha** (*Phaseolus radiatus*) u. s. w. — 87. Aehrenfrucht, wie Gerste u. s. w. — 88. Der Bart an d. Aehre (2 W.). — 89. Aehre. — 90. Garbe (2 W.). — 91. Halm mit der Frucht (2 W.). — 92. 93. Halm ohne die Frucht (2 W.). — 94. Hülse. — 95. Spreu (2 W.). — 96. Reifes Korn. — 97. Gereinigtes Korn. — 98. 99. Vegetabilische Speisen (2 W.) sind zehnfächer Art: 1) eine Wurzel, 2) ein Blatt (wie z. B. das des **nimba**), 3) ein Schuss (wie z. B. der des Bambus), 4) eine Spitze (wie z. B. die einer Schlingpflanze), 5) eine Frucht (wie z. B. die der **vârttâki**), 6) ein Stängel (wie z. B. der des **eraṇḍa**), 7) ein Keim, 8) eine Rinde (wie z. B. die der **dalî**), 9) eine Blume, 10) ein Pilz.

1 तण्डुलीयस्तण्डुलेरो मेघनादोऽल्पमारिषः ॥ ११८४ ॥
2 बिम्बी रक्तफला पीलुपर्णी स्यात्तुण्डिकेरिका ।
3 जीवन्ती जीवनी जीवा जीवनीया मधुस्रवा ॥ ११८५ ॥
4 वास्तुकं तु क्षारपत्रं
5 पालक्या मधुसूदनी ।
6 रसोनो लशुनोऽरिष्टो म्लेच्छकन्दो महौषधम् ॥ ११८६ ॥
7 महाकन्दो
8 रसोनोऽन्यो गृञ्जनो दीर्घपत्रकः ।
9 भृङ्गराजो भृङ्गरजो मार्कवः केशरञ्जनः ॥ ११८७ ॥
10 काकमाची वायसी स्या-
11 त्कारवेल्लः कटिल्लकः ।
12 कूष्माण्डकस्तु कर्कारुः
13 कोषातकी पटोलिका ॥ ११८८ ॥
14 चिर्भटी कर्कटी वालुक्यैर्वारुस्त्रपुसी च सा ।
15 अर्शोघ्नः सूरणः कन्दो
16 शृङ्गवेरकमार्द्रकम् ॥ ११८९ ॥
17 कर्कोटकः किलासघ्नस्तिक्तपत्रः सुगन्धकः ।

1. *Amaranthus polygamus* (4 W.). — 2. *Momordica monadelpha* (4 W.). — 3. *Celtis orientalis* (5 W.). — 4. *Chenopodium album* (2 W.). — 5. *Beta bengalensis* (2 W.). — 6. 7. *Allium ascalonicum* (6 W.). — 8. Varietät davon (2 W.). — 9. *Verbesina prostrata* oder *scandens* (4 W.). — 10. *Solanum indicum* (2 W.) — 11. *Momordica charantia* (2 W.). — 12. *Cucurbita pepo* (2 W.). — 13. *Trichosanthes dioeca*, *Luffa acutangula* oder *pentandra* (2 W.). — 14. *Cucumis usitatissimus* (5 W.). — 15. *Arum campanulatum* (3 W.). — 16. Ingwer (2 W.). — 17. *Momordica mixta* (*charantia*) (4 W.).

18 मूलकं तु हरिपर्णी सेकिमं हस्तिदन्तकम् ॥ ११६० ॥
19 तृणं नडादि नीवारादि च
20 शष्पं तु तन्नवम् ।
21 सौगन्धिकं देवजग्धं पौरं कत्तृणरौहिषे ॥ ११६१ ॥
22 दर्भः कुशः कुथो बर्हिः पवित्र-
23 मथ तेजनः ।
24 गुन्द्रो मुञ्जः शरो
25 दूर्वा त्वनन्ता शतपर्विका ॥ ११६२ ॥
26 हरिताली रुहा
27 पोटगलस्तु धमनो नडः ।
28 कुरुविन्दो मेघनामा मुस्ता
29 गुन्द्रा तु सोत्तमा ॥ ११६३ ॥
30 बल्वजा उलपो
31 ऽथेक्षुः स्याद्रसालोऽसिपत्रकः ।
32 भेदाः कान्तारपुण्ड्राद्या-
33 स्तस्य मूलं तु मोरटम् ॥ ११६४ ॥
34 काशस्त्विषीका

18. *Raphanus sativus* (4 W.). — 19. Halmartiges Gewächs, wie naḍa (*Arundo tibialis* oder *karka*) u. s. w. und nîvâra (wilder Ileis) u. s. w. — 20. Junges Gras. — 21. Wohlriechendes Gras (5 W.). — 22. *Poa cynosuroides* (5 W.). — 23. 24. *Saccharum sara* (4 W.). — 25. 26. *Panicum dactylon* (5 W.). — 27. *Arundo tibialis* oder *karka* (3 W.). — 28. *Cyperus rotundus* (3 W.). — 29. *Cyperus pertenuis*. — 30. *Eleusine indica*, *Saccharum cylindricum* (2 W.). — 31. Zuckerrohr (3 W.). — 32. Varietäten davon (2 W.). — 33. Wurzel vom Zuckerrohr. — 34. *Saccharum spontaneum* (2 W.).

35 घासस्तु यवसं

36 तृणमर्जुनम् ।

37 विषः क्ष्वेडो रसस्तीक्ष्णं गरलो

38 ऽथ हलाहलः ॥ ११९५ ॥

39 वत्सनाभः कालकूटो ब्रह्मपुत्रः प्रदीपनः ।

40 सौराष्ट्रिकः शौल्किकेयः काकोलो दारदो ऽपि च ॥ ११९६ ॥

41 अहिच्छत्रो मेषशृङ्गकुष्ठवालुकनन्दनाः ।

42 कैराटको हैमवतो मर्कटः करवीरकः ॥ ११९७ ॥

43 सर्षपो मूलको गौरार्द्रकः सक्तुककर्दमौ ।

44 अङ्कोल्लसारः कालिङ्गः शृङ्गिको मधुसिक्थकः ॥ ११९८ ॥

45 इन्द्रो लाङ्गलिको विस्फुलिङ्गपिङ्गलगौतमाः ।

46 मुस्तको दालवश्चेति स्थावरा विषजातयः ॥ ११९९ ॥

47 कुरण्टाद्या अग्रबीजा

48 मूलजास्तूत्पलादयः ।

49 पर्वयोनय इक्ष्वाद्याः

50 स्कन्धजाः सल्लकीमुखाः ॥ १२०० ॥

51 शाल्यादयो वीजरुहाः

52 संमूर्छजास्तृणादयः ।

35. Wiese, Weide (2 W.). — 36. Gras (2 W.). — 37. Gift (5 W.). — 38 — 46. 34 Am Orte verharrende (vegetabilische) Giftarten. — 47. Kuraṇṭa und andere Pflanzen pflanzen sich durch die Spitze fort. — 48. Die Nymphaeen u. s. w. entspringen aus der Wurzel. — 49. Das Zuckerrohr u. s. w. aus Knoten. — 50. Sallakî (*Boswellia thurifera*) u. s. w. aus dem Stamme. — 51. Çâli (Reis) u. s. w. aus dem Samen. — 52. Gras und Anderes durch Umsichgreifen.

53 स्युर्वनस्पतिकायस्य षडेते मूलजातयः ॥ १२०१ ॥
54 नीलंगुः कृमिरन्तर्जः
55 क्षुद्रः कीटो बहिर्भवः ।
56 पुलकास्तूभये ऽपि स्युः
57 कीकसाः कृमयो ऽणवः ॥ १२०२ ॥
58 काष्ठकीटो घुणो
59 गण्डूपदः किंचुलकः कुसूः ।
60 भूलता
61 गण्डूपदी तु शि-
62 ल्यस्त्रपा जलौकसः ॥ १२०३ ॥
63 जलालोका जलूका च जलौका जलसर्पिणी ।
64 मुक्तास्फोटो ऽब्धिमण्डूकी शुक्तिः
65 कम्बुस्तु वारिजः ॥ १२०४ ॥
66 त्रिरेखः षोडशावर्तः शङ्खो
67 ऽथ क्षुद्रकम्बवः ।
68 शङ्खनकाः क्षुल्लकाश्च
69 शम्बूकास्त्वम्बुमात्रजाः ॥ १२०५ ॥

53. Dies sind die sechs Hauptentstehungsarten der Pflanzenwelt. — 54. Innerlicher Wurm (2 W.). — 55. Kleiner, ausserhalb des Körpers lebender Wurm. — 56. Gemeinschaftlicher Name für beide. — 57. Kleine Würmer oder Insekten. — 58. Holzwurm. — 59. 60. Regenwurm (4 W.). — 61. Kleiner Regenwurm (2 W.). — 62. 63. Blutigel (6 W.). — 64. Perlmuschel (3 W.). — 65. 66. Muschel (5 W.). — 67. 68. Kleine Muscheln (3 W.). — 69. Zweischalige Muscheln, die bloss im Wasser leben.

70 कपर्दस्तु हिरण्यः स्यात्पणास्थिकवराटकौ ।
71 दुर्नामा तु दीर्घकोषी
72 पिपीलकस्तु पीलकः ॥ १२०६ ॥
73 पिपीलिका तु हीनाङ्गी
74 ब्राह्मणी स्थूलशीर्षिका ।
75 घृतेली पिङ्गकपिशा-
76 थोपजिह्वोपदेहिका ॥ १२०७ ॥
77 वम्र्युपदीका
78 लिक्षा तु रिक्षा
79 यूका च षट्पदी ।
80 गोपालिका मल्लाभीरु-
81 र्गोमयोत्था तु गर्दभी ॥ १२०८ ॥
82 मत्कुणस्तु कोलकुण उद्दंशः किटिभोत्कुणौ ।
83 इन्द्रगोपस्त्वग्निरजो वैराटस्तितिभोऽग्निकः ॥ १२०९ ॥
84 ऊर्णनाभस्तन्तुवायो जालिको जालकारकः ।
85 कृमिर्मर्कटको लूता लालास्रावोऽष्टपाच्च सः ॥ १२१० ॥
86 कर्णजलौका तु कर्णकीटा शतपदी च सा ।

70. Kleine Muschel, die als Münze dient (4 W.). — **71.** Kammmuschel (2 W.). — 72. Die grosse schwarze Ameise (2 W.). — 73. Ameise (2 W.). — 74. Ameise mit grossem Kopfe (2 W.). — 75. *A cockroach*, Wils. (2 W.). — 76. 77. Ameisenart (4 W.). — 78. Nisse (2 W.). — 79. Laus (2 W.). — 80. Käferart, die sich im Kuhmist aufhält (2 W.). — 81. Desgleichen (2 W.). — 82. Wanze (5 W.). — 83. *Coccinella* (5 W.). — 84. 85. Spinne (9 W.). — 86. Hundertfuss, *Julus* (3 W.).

87 वृश्चिको द्रुणा ऽल्यालि-
88 ऱ्लं तत्पुच्छकण्टकः ॥ १२११ ॥
89 भ्रमरो मधुकृद्भृङ्गश्चञ्चरीकः शिलीमुखः ।
90 इन्दिन्दिरो ऽली रोलम्बो द्विरेफो
91 ऽस्य षडंह्रयः ॥ १२१२ ॥
92 भोज्यं तु पुष्पमधुनी
93 खद्योतो ज्योतिरिङ्गणः ।
94 पतंगः शलभः
95 क्षुद्रा सरघा मधुमक्षिका ॥ १२१३ ॥
96 माक्षिकादि तु मधु स्या-
97 न्मधूच्छिष्टं तु सिक्थकम् ।
98 वर्वणा मक्षिका नीला
99 पुत्तिका तु पतंगिका ॥ १२१४ ॥
1 वनमक्षिका तु दंशो
2 दंशी तज्जातिरल्पिका ।
3 तैलाटी वरटा गन्धोली स्या-
4 च्चीरी तु चीरुका ॥ १२१५ ॥
5 झिल्लीका झिल्लिका वर्षकरी भृङ्गारिका च सा ।

87. Scorpion (4 W.). — 88. Sein Stachel. — 89. 90. Grosse schwarze Biene (9 W.). — 91. Die Biene hat sechs Füsse. — 92. Blumen und Honig sind ihre Nahrung. — 93. Nachtfalter (2 W.). — 94. Heuschrecke (2 W.). — 95. Biene (3 W.). — 96. Honig. — 97. Wachs (2 W.). — 98. Blaue Fliege. — 99. Kleine Biene (2 W.). — 1. Bremse. — 2. Kleine Bremse. — 3. Wespe (3 W.). — 4. 5. Grille (6 W.).

6 पशुस्तिर्यङ्चरि-

7 र्हिंस्रे ऽस्मिन्व्याल श्वापदो ऽपि च ॥ १२१६ ॥

8 हस्ती मतंगजगजद्विपकर्यनेकपा

9 मातंगवारणमहामृगसामयोनयः ।

10 स्तम्बेरमद्विरदसिन्धुरनागदन्तिनो

11 दन्तावलः करटिकुञ्जरकुम्भिपीलवः ॥ १२१७ ॥

12 इभः करेणुर्गर्जी

13 ऽस्य स्त्री धेनुका वशापि च ।

14 भद्रो मन्द्रो मृगो मिश्रश्चतस्रो गजजातयः ॥ १२१८ ॥

15 काले ऽप्यजातदन्तश्च स्वल्पाङ्गश्चापि मत्कुणो ।

16 पञ्चवर्षो गजो बालः

17 स्यात्पोतो दशवर्षकः ॥ १२१९ ॥

18 विक्को विंशतिवर्षः स्या-

19 त्कलभस्त्रिंशदब्दकः ।

20 यूथनाथो यूथपति-

21 र्मत्ते प्रभिन्नगर्जितौ ॥ १२२० ॥

22 मदोत्कटो मदकलः

6. Grosses vierfüssiges Thier (3 W.). — 7. Raubthier (2 W.) — 8—12. Elephant (23 W.). — 13. Elephantenweibchen (2 W.). — 14. Vier Arten Elephanten. — 15. 1) Ein Elephant, dem die Fangzähne nicht gewachsen sind. 2) Ein Elephant von kleiner Statur. — 16. Fünfjähriger E. — 17. Zehnjähriger E. — 18. Zwanzigjähriger E. — 19. Dreissigjähriger E. — 20. Ein die Heerde anführender Elephant (2 W.). — 21. Brünstiger Elephant (3 W.). — 22. Ein Elephant beim Beginn der Brunstzeit (2 W.).

23 समावुद्वान्तनिर्मदौ ।
24 सज्जितः कल्पित-
25 स्तिर्यग्घाती परिणतो गजः ॥ १२२१ ॥
26 व्यालो दुष्टगजो
27 गम्भीरवेद्यवमताङ्कुशः ।
28 राजवाह्यस्तूपवाह्यः
29 संनाह्यः सनरोचितः ॥ १२२२ ॥
30 उदग्रदन्नीषादन्तो
31 बहूनां घटना घटा ।
32 मदो दानं प्रवृत्तिश्च
33 वमथुः करशीकरः ॥ १२२३ ॥
34 हस्तिनासा करः शुण्डा हस्तो
35 ऽग्रं त्वस्य पुष्करम् ।
36 अङ्गुलिः कर्णिका
37 दन्तौ विषाणौ

23. Ein Elephant nach der Brunstzeit (2 W.). — **24.** Ein zum Kampf gerüsteter Elephant (2 W.). — **25.** Ein Elephant, der eine Bewegung zur Seite macht um zu stossen. — **26.** Fehlerhafter Elephant (2 W.). — **27.** Hartnäckiger Elephant (2 W.). — **28.** Ein Elephant, den ein König reitet (2 W.). — **29.** Kriegselephant (2 W.). — **30.** Ein Elephant mit grossen Fangzähnen (2 W.). — **31.** Die Uebungen eines Elephantentrupps. — **32.** Die Flüssigkeit, die zur Zeit der Brunst aus den Schläfen quillt (3 W.). — **33.** Das Wasser, welches der Elephant zum Rüssel hinauswirft (2 W.). — **34.** Rüssel (4 W.). — **35.** Die Spitze des Rüssels. — **36.** Der kleine Finger am Ende des Rüssels (2 W.). — **37.** Die beiden Fangzähne (2 W.).

38 स्कन्ध आसनम् ॥ १२२४ ॥
39 कर्णमूलं चूलिका स्या-
40 दीषिका त्वक्षिकूटकम् ।
41 अपाङ्गदेशो निर्याणं
42 गण्डस्तु करटः कटः ॥ १२२५ ॥
43 अवग्रहो ललाटं स्या-
44 दासन्तः कुम्भयोरधः ।
45 कुम्भौ तु शिरसः पिण्डौ
46 कुम्भयोरन्तरं विदुः ॥ १२२६ ॥
47 वातकुम्भस्तु तस्याधो
48 वाहित्थं तु ततोऽप्यधः ।
49 वाहित्थाधः प्रतिमानं
50 पुच्छमूलं तु पेचकः ॥ १२२७ ॥
51 दन्तभागः पुरोभागः
52 पक्षभागस्तु पार्श्वतः ।
53 पूर्वस्तु जङ्घादिदेशो गात्रं

38. Widerrist des Elephanten (2 W.). — **39.** Ohrwurzel des E. — **40.** Augapfel des E. — **41.** Ein äusserer Augenwinkel des E. — **42.** Backe des E. (3 W.). — **43.** Stirn des E. — **44.** Die Gegend unterhalb der beiden Erhöhungen auf der Stirn. — **45.** Die beiden Erhöhungen auf der Stirn des E. — **46.** Die dazwischenliegende Gegend. — **47.** Die Gegend unterhalb der letztern. — **48.** Die Gegend unterhalb dieser. — **49.** Die Gegend unterhalb der vorhergehenden, die Gegend zwischen den Fangzähnen. — **50.** Schwanzwurzel des E. — **51.** Das Vordertheil des Kopfes beim E. — **52.** Flanke des E. — **53.** Vordertheil des E.

54 स्यात्पश्चिमो ऽपरा ॥ १२२८ ॥
55 विन्दुजालं पुनः पद्मं
56 शृङ्खलो निगडो ऽन्दुकः ।
57 हिञ्जीरश्च पादपाशो
58 वारिस्तु गजबन्धभूः ॥ १२२९ ॥
59 त्रिपदी गात्रयोर्बन्ध एकस्मिन्नपरे ऽपि च ।
60 तोत्त्रं वेणुक-
61 मालानं बन्धस्तम्भो
62 ऽङ्कुशः सृणिः ॥ १२३० ॥
63 अपठं त्वङ्कुशस्याग्रं
64 यातमङ्कुशवारणम् ।
65 निषादिनां पादकर्म यतं
66 वीतं तु तद्द्वयम् ॥ १२३१ ॥
67 कक्ष्या दूष्या वरत्रा स्या-
68 त्कण्ठबन्धः कलापकः ।

54 Hintertheil des E. — 55. Rothe Flecken auf der Haut des E. — 56. 57. Eine Kette, die an die Füsse des E. gelegt wird (5 W.). — 58. Der Platz, auf dem ein E. angebunden wird. — 59. Ein Gürtel, der sowohl um das Vordertheil als auch um das Hintertheil des E. geschlungen wird. — 60. Ein Stab, mit dem der E. angetrieben wird (2 W.). — 61. Ein Pfosten, an dem ein E. angebunden wird. — 62. Ein Haken, mit dem der E. gestachelt wird (2 W.). — 63. Die Spitze dieses Hakens. — 64. Das Lenken des E. mit dem Haken. — 65. Die Bewegungen der Füsse von Seiten des Elephantenführers beim Lenken des E. — 66. Das Regieren eines E. — 67. Ein Gürtel um den Leib des E. (3 W.). — 68. Ein Strick um den Hals des E. (2 W.).

69 घोटकस्तुरगस्तार्क्ष्यस्तुरंगो ऽश्वस्तुरंगमः ॥ १२३२ ॥
70 गन्धर्वो ऽर्वा सप्तिवीती वाहो वाजी हयो हरिः ।
71 वडवाश्वा प्रसूर्वामी
72 किशोरो ऽल्पवया हयः ॥ १२३३ ॥
73 जवाधिकस्तु जवनो
74 रथ्यो वोढा रथस्य यः ।
75 आजानेयः कुलीनः स्या-
76 त्तत्तद्देशास्तु सैन्धवाः ॥ १२३४ ॥
77 वनायुजाः पारसीकाः काम्बोजा वाह्लिकादयः ।
78 विनीतस्तु साधुवाही
79 दुर्विनीतस्तु शूकलः ॥ १२३५ ॥
80 कश्यः कशार्हो
81 हृद्वक्त्रावर्ती श्रीवत्सकी हयः ।
82 पञ्चभद्रस्तु हृत्पृष्ठमुखपार्श्वेषु पुष्पितः ॥ १२३६ ॥
83 पुच्छोरःखुरकेशास्यैः सितैः स्यादष्टमङ्गलः ।
84 सिते तु कर्क्कोकाहो

69. 70. Pferd (14 W.). — 71. Stute (4 W.). — 72. Füllen. — 73. Rennpferd. — 74. Wagenpferd. — 75. Ein Pferd von edler Race (2 W.). — 76. 77. Pferde aus verschiedenen Gegenden (5 W.). — 78. Gut abgerichtetes Pferd. — 79. Hartnäckiges Pferd. — 80. Ein Pferd, welches gepeitscht werden muss. — 81. Ein Pferd, welches auf der Brust und dem Gesicht eine Locke hat. — 82. Ein solches, welches auf der Brust, dem Rücken, dem Gesicht und den Flanken ein Maal hat. — 83. Ein Pferd, bei dem Schweif, Brust, Hufen, Mähne und Gesicht weiss sind. — 84. Schimmel (2 W.).

85 खोङ्गाहः श्वेतपिङ्गले ॥ १२३७ ॥
86 पीयूषवर्णो सेराहः
87 पीते तु हरियो
88 हये ।
89 कृष्णवर्णे तु खुङ्गाहः
90 कियाहो लोहितो हयः ॥ १२३८ ॥
91 ग्रानीलस्तु नीलको
92 ऽथ त्रियूहः कपिलो हयः ।
93 वोल्लाहस्त्वयमेव स्यात्पाण्डुकेशरवालधिः ॥ १२३९ ॥
94 उराहस्तु मनाक्पाण्डुः कृष्णजङ्घो भवेद्यदि ।
95 सुरूहको गर्दभाभो
96 वोरुखानस्तु पाटलः ॥ १२४० ॥
97 कुलाहस्तु मनाक्पीतः कृष्णः स्याद्यदि जानुनि ।
98 उकनाहः पीतरक्तच्छायः स एव तु क्वचित् ॥ १२४१ ॥
99 कृष्णरक्तच्छविः प्रोक्तः
1 शोणः कोकनदच्छविः ।
2 हरिकः पीतहरितच्छायः स एव हालकः ॥ १२४२ ॥

85. Braunschecke. — 86. Milchweisses Pferd. — 87. Gelbes Pferd. — 88. 89. Rappe. — 90. Fuchs. — 91. Ein Rappe, der ins Blaue spielt. — 92. Kastanienbraunes Pferd. — 93. Kastanienbraunes Pferd, dessen Mähne und Schweif hell sind. — 94. Ein helles Pferd mit schwarzen Beinen. — 95. Eselfarbiges Pferd. — 96. Röthlichweisses Pferd. — 97. Gelbliches Pferd mit schwarzen Knieen. — 98. 99. 1) Gelbrothes Pferd, 2) schwarzrothes Pferd. — 1. Hochrothes Pferd. — 2. Gelbgrünes Pferd (2 W.).

3 पङ्गुलः सितकाचाभो

4 हलाहश्चित्रितो हयः।

5 ययुरश्वोऽश्वमेधीयः

6 प्रोथमश्वस्य नासिका ॥ १२४३ ॥

7 मध्यं कश्यं

8 निगालस्तु गलोद्देशः

9 खुराः शफाः।

10 अथ पुच्छं वालहस्तो लाङ्गूलं लोम वालधिः ॥ १२४४ ॥

11 अपावृत्तपरावृत्तलुठितानि तु वेल्लिते।

12 धोरितं वल्गितं प्लुत्युत्तेजितोत्तेरितानि च ॥ १२४५ ॥

13 गतयः पञ्च धाराख्यास्तुरंगाणां क्रमादिमाः।

14 तत्र धोरितकं धौर्यं धोरणं धोरितं च तद् ॥ १२४६ ॥

15 वभ्रुकङ्कशिखिक्रोडगतिव-

16 द्वल्गितं पुनः।

17 अग्रकायसमुल्लासात्कुञ्चितास्यं नतत्रिकम् ॥ १२४७ ॥

18 प्लुतं तु लङ्घनं पक्षिमृगगत्यनुहारकम्।

3. Glasweisses Pferd. — **4.** Scheckiges Pferd. — **5.** Ein Pferd, welches sich zum Açvamedha-Opfer eignet (2 W.). — **6.** Nase des Pferdes. — **7.** Flanke des Pferdes. — **8.** Nacken des Pf. — **9.** Die Hufen des Pf. (2 W.). — **10.** Schweif des Pf. (5 W.). — **11.** Das Wälzen des Pf. (4 W.). — **12. 13.** Die 5 Gänge des Pferdes: der Trab, der Galop, die Curbette, der Gang mit mittlerer Geschwindigkeit und die Carriere. — **14. 15.** Trab, ähnlich dem Gange des Ichneumons, des Reihers, des Pfauen und des Schweines (4 W.). — **16. 17.** Galop, wobei der Vorderkörper in die Höhe gerichtet wird, der Kopf gebeugt und das Ende des Rückens gesenkt. — **18.** Curbette, ähnlich dem Springen der Vögel und Antilopen (2 W.).

19 उत्तेजितं रेचितं स्यान्मध्यवेगेन या गतिः ॥ १२४८ ॥
20 उत्तेरितमुपकण्ठमास्कन्दितकमित्यपि ।
21 उत्प्लुत्योत्प्लुत्य गमनं कोपादिवाखिलैः पदैः ॥ १२४९ ॥
22 आश्वीनो ऽध्वा स यो ऽश्वेन दिनेनैकेन गम्यते ।
23 कवी खलीनं कविका कवियं मुखयन्त्रणम् ॥ १२५० ॥
24 पञ्चाङ्गी
25 वक्त्रपट्टे तु तलिका तलसारकम् ।
26 दामाञ्चनं पादपाशः
27 प्रक्षरप्रखरौ समौ ॥ १२५१ ॥
28 चर्मदण्डे कशा
29 रश्मौ वल्गावक्षेपणी कुशा ।
30 पर्याणं तु पल्ययनं
31 वीतं फल्गु हयद्विपम् ॥ १२५२ ॥
32 वेसरो ऽश्वतरो वेगसरश्चा-
33 थ क्रमेलकः ।
34 कुलनाशः शिशुनामा शलो भोलिर्मरुप्रियः ॥ १२५३ ॥

19. Der Gang mit mittlerer Geschwindigkeit (2 W.). — **20. 21.** Carriere, wobei das Pferd unter beständigen Sprüngen, als wenn es im Zorn wäre, alle vier Füsse zu gleicher Zeit aufhebt (3 W.). — **22.** Der Weg, den ein Pferd in einem Tage zurückzulegen im Stande ist. — **23. 24.** Gebiss eines Zaumes (6 W.). — **25.** Sprungriemen (2 W.). — **26.** Ein Strick, mit dem die Füsse gebunden werden (2 W.). — **27.** Ein eiserner Harnisch, der dem Pferde umgethan wird (2 W.). — **28.** Peitsche (2 W.). — **29.** Zügel (4 W.). — **30.** Sattel (2 W.). — **31.** Schwaches Pferd oder schwacher Elephant. — **32.** Maulthier (3 W.). — **33—37.** Kameel (18 W.).

35 मयो मह्लाङ्गो वासन्तो द्विककुद्दुर्गलङ्घनः ।
36 भूतघ्न उष्ट्रो दाशेरो रवणः कण्टकाशनः ॥ १२५४ ॥
37 दीर्घग्रीवः केलिकीर्णः
38 करभस्तु त्रिहायणः ।
39 स तु शृङ्खलकः काष्ठमयैः स्यात्पादबन्धनैः ॥ १२५५ ॥
40 गर्दभस्तु चिरमेही बालेयो रासभः खरः ।
41 चक्रीवाञ्शङ्कुकर्णो
42 ऽथ ऋषभो वृषभो वृषः ॥ १२५६ ॥
43 वाडवेयः सौरभेयो भद्रः शक्रशाक्वरौ ।
44 उक्षा नड्वान्ककुद्मान्गोर्वलीवर्दश्च शांकरः ॥ १२५७ ॥
45 उक्षा तु जातो जातोक्षः
46 स्कन्धिकः स्कन्धवाहकः ।
47 महोक्षः स्यादुक्षतरो
48 वृद्धोक्षस्तु जरद्गवः ॥ १२५८ ॥
49 षण्डतोचित आर्षभ्यः
50 कूटो भग्नविषाणकः ।
51 इट्चरो गोपतिः षण्डो गोवृषो मदकोहलः ॥ १२५९ ॥.
52 वत्सः शकृत्करिस्तर्णो

38. Dreijähriges Kameel. — 39. Ein dreijähriges Kameel u hölzernen Klötzen an den Füssen. — 40. 41. Esel (7 W.). — 42—4 Stier (14 W.) — 45. Junger Ochs. — 46. Lastochs (2 W.). — 4 Grosser Ochs (2 W.). — 48. Alter Ochs (2 W.). -- 49. Ein Ocl der geeignet ist freigelassen zu werden. — 50. Ein Ochs mit a gebrochenen Hörnern (2 W.). — 51. Ein Ochs in Freiheit (5 W.). · 52. Kalb (3 W.).

53 दम्यवत्सतरौ समौ ॥

54 नस्योतो नस्तितः

55 षष्ठवाट् तु स्याद्युगपार्श्वगः ॥ १२६० ॥

56 युगादीनां तु वोढारो युग्यप्रासङ्ग्यशाकटाः ।

57 स तु सर्वधुरीणः स्यात्सर्वां वहति यो धुरम् ॥ १२६१ ॥

58 एकधुरीणैकधुरावुभावेकधुरावहे ।

59 धुरीणधुर्यधौरेयधौरेयकधुरंधराः ॥ १२६२ ॥

60 धूर्वहे

61 ऽथ गलिर्दुष्टवृषः शक्तो ऽप्यधूर्वहः ।

62 स्थौरी पृष्ठ्यः पृष्ठवाह्यो

63 द्विदन्पोडन्द्विषड्दौ ॥ १२६३ ॥

64 वहः स्कन्धों-

65 ऽसकूटं तु ककुदं

66 नैचिकं शिरः ।

67 विषाणं कूणिका शृङ्गं

53. Ausgewachsener Ochs (2 W.). — 54. Ein Ochs mit durchbohrter Nase (2 W.). — 55. Ein junger Ochs, der schon ins Joch gespannt wird (2 W.). — 56. 1) Ein ins Joch gespannter Ochs. 2) Ein Ochs, der an ein prâsan'ga gespannt wird. 3) Ein Ochs, der an einen Karren gespannt wird. — 57. Ein Ochs, der zu jedem Anspann tauglich ist. — 58. Ein Ochs, der nur für einen besondern Anspann gebraucht wird (3 W.). — 59. 60. Zugochs (6 W.). — 61. Ein kräftiger, aber störriger Ochs, der sich weigert zu ziehen. — 62. Ein Lastochs (3 W.). — 63. 1) Ein junger Ochs mit zwei Zähnen (2 W.). 2) Ein junger Ochs mit sechs Zähnen (2 W.). — 64. Schulter des Ochsen. — 65. Buckel des O. (2 W.). — 66. Kopf des O. — 67. Horn (3 W.).

68 सास्ना तु गलकम्बलः ॥ १२६४ ॥
69 गौः सौरभेयी माहेयी माहा सुरभिरर्जुनी ।
70 उस्राघ्न्या रोहिणी शृङ्गिण्यनड्वाह्यनडुह्युपा ॥ १२६५ ॥
71 तम्पा निलिम्पिका तम्बा
72 सा तु वर्णैरनेकधा ।
73 प्रष्ठौही गर्भिणी
74 वन्ध्या वशा
75 वेहद्वृषोपगा ॥ १२६६ ॥
76 स्रवतोका स्रवद्गर्भा
77 वृषाक्रान्ता तु संधिनी ।
78 प्रौढवत्सा वष्कयिणी
79 धेनुस्तु नवसूतिका ॥ १२६७ ॥
80 परेष्टुर्बहुसूतिः स्या-
81 द्गृष्टिः सकृत्प्रसूतिका ।
82 प्रजने काल्योपसर्या
83 सुखदोह्या तु सुव्रता ॥ १२६८ ॥

68. Wamme des O. (2 W.). — **69—71.** Kuh (16 W.). — **72.** Nach den Farben wird die Kuh mit verschiedenen Namen benannt. — **73.** Trächtige Kuh (2 W.). — **74.** Unfruchtbare Kuh (2 W.). — **75.** Läufische Kuh. — **76.** Eine Kuh, die eine Fehlgeburt gemacht hat. — **77.** Eine Kuh, die sich vom Stier hat bespringen lassen. — **78.** Eine Kuh, die vor längerer Zeit geworfen hat. — **79.** Eine Kuh, die vor Kurzem geworfen hat. — **80.** Eine Kuh, die öfters gekalbt hat. — **81.** Eine Kuh, die nur einmal gekalbt hat. — **82.** Eine ausgewachsene Kuh, die den Stier zulässt (2 W.). — **83.** Eine Kuh, die sich leicht melken lässt.

84 दुष्प्रदोह्या तु करटा
85 बहुदुग्धा तु बञ्जुला ।
86 द्रोणदुग्धा द्रोणदुघा
87 पीनोघ्नी पीवरस्तनी ॥ १२६९ ॥
88 पीतदुग्धा तु धेनुष्या संस्थिता दुग्धबन्धके ।
89 नैचिकी तूत्तमा गोषु
90 पलिक्नी बालगर्भिणी ॥ १२७० ॥
91 समांसमीना तु सा या प्रतिवर्षं विजायते ।
92 स्यादचण्डी तु सुकरा
93 वत्सकामा तु वत्सला ॥ १२७१ ॥
94 चतुस्त्रेर्हायणी द्व्येकाद्धायन्येकादिवर्षिका ।
95 आपीनमूधो
96 गोविट्तु गोमयं भूमिलेपनम् ॥ १२७२ ॥
97 शुष्के तु तत्र गोग्रन्थिः करीषच्छगणो अपि ।
98 गवां सर्वं गव्यं

84. Eine Kuh, die sich ungern melken lässt. — 85. Eine Kuh, die viel Milch giebt (2 W.). — 86. Eine Kuh, die einen droṇa Milch giebt (2 W.). — 87. Eine Kuh mit starken Eutern (2 W.). — 88. Eine Kuh, die angebunden worden ist, um gemelkt zu werden (2 W.). — 89. Die schönste unter den Kühen. — 90. Eine Kuh, die zum ersten Mal trächtig ist. — 91. Eine Kuh, die jedes Jahr kalbt. — 92. Fromme Kuh. — 93. Eine Kuh, die um ihr Kalb besorgt ist (2 W.). — 94. Eine vier-, drei-, zwei- und einjährige Kuh (2 W. für Jedes). — 95. Euter (2 W.). — 96. Kuhmist (3 W.). — 97. Trockener Kuhmist (3 W.). — 98. Alles, was von der Kuh kommt.

99 व्रजे गोकुलं गोधनं धनम् ॥ १२७३ ॥
1 प्रजने स्यादुपसरः
2 कीलः पुष्पलकः शिवः ।
3 वन्धनं दाम संदानं
4 पशुरज्जुस्तु दामनी ॥ १२७४ ॥
5 अजः स्याच्छगलश्छागश्छगो वस्तः स्तभः पशुः ।
6 अजा तु छागिका मञ्जा सर्वभक्षा गलस्तनी ॥ १२७५ ॥
7 युवाजो वर्करो
8 ऽवौ तु मेषोर्णायुहुडोरणाः ।
9 उरभ्रो मेण्ढको वृष्णिरेडको रोमशो हुडुः ॥ १२७६ ॥
10 संपालः शृङ्गिणो भेडो
11 मेषी तु कुररी एडा ।
12 जालकिन्यविला वे-
13 ण्यथेडिक्कः शिशुवाह्लकः ॥ १२७७ ॥
14 पृष्ठशृङ्गो वनाजः स्या-
15 दविदुग्धे त्ववेः परम् ।
16 सोढं दूसं मरीसं च
17 कुक्कुरो चक्रवालधिः ॥ १२७८ ॥

99. Kuhheerde (4 W.). — 1. Brunstzeit (2 W.). — 2. Der Pfosten, an den die Kühe gebunden werden (3 W.). — 3. Strick (3 W.). — 4. Strick, mit dem das Vieh gebunden wird. — 5. Ziegenbock (7 W.). — 6. Ziegen-Weibchen (5 W.). — 7. Junge Ziege. — 8—10. Schafbock (14 W.). — 11. 12. Schafmutter (6 W.). — 13. 14. Wilde Ziege (4 W.). — 15. 16 Schafsmilch (4 W.) — 17—21. Hund (20 W.).

18 अस्थिभुग्भषणः सारमेयः कौलेयकः शुनः ।
19 शुनिः श्वानो गृहमृगः कुक्कुरो रात्रिजागरः ॥ १२७९ ॥
20 रसनालिड्रुतपरः कीलशायिवणान्डुकाः ।
21 शालावृको मृगदंशः श्वा-
22 लर्कस्तु स रोगितः ॥ १२८० ॥
23 विश्वकद्रुस्तु कुशलो मृगव्ये
24 सरमा शुनी ।
25 विड्वरः शूकरे ग्राम्ये
26 महिषो यमवाहनः ॥ १२८१ ॥
27 रजस्वलो वाहरिपुर्लुलायः सैरिभो महः ।
28 धीरस्कन्धः कृतशृङ्गो जरन्तो दंशभीरुकः ॥ १२८२ ॥
29 रक्ताक्षः कासरो हंसकालीतनयलालिकौ ।
30 अरण्यजे ऽस्मिन्गवलः
31 सिंहः कण्ठीरवो हरिः ॥ १२८३ ॥
32 हर्यक्षः केशरी भारिः पञ्चास्यो नखरायुधः ।
33 महानादः पञ्चशिखः पारिन्द्रः पत्यरी मृगात् ॥ १२८४ ॥
34 श्वेतपिङ्गो ऽ-
35 प्यथ व्याघ्रो द्वीपी शार्दूलचित्रकौ ।
36 चित्रकायः पुण्डरीक-
37 स्तरक्षुस्तु मृगादनः ॥ १२८५ ॥

22. Toller Hund. — 23. Ein zur Jagd abgerichteter Hund. — 24. Hündin (2 W.). — 25. Dorfhund. — 26—29. Büffel (15 W.). — 30. Wilder Büffel. — 31—34. Löwe (14 W.). — 35. 36. Tiger (6 W.). — 37. Hyäne (2 W.).

38 शरभः कुञ्जरारातिरुत्पादकोऽष्टपादपि ।

39 गवयः स्याद्वनगवो गोसदृक्षो ऽथवारणः ॥ १२८६ ॥

40 खड्गी वाध्रीणसः खड्गो गण्डको

41 ऽथ किरः किरिः ।

42 भूदारः सूकरः कोलो वराहः क्रोडपोत्रिणौ ॥ १२८७ ॥

43 घोणी घृष्टिः स्तब्धरोमा दंष्ट्री किट्यास्यलाङ्गलो ।

44 आखनिकः शिरोमर्मा स्थूलनासो बहुप्रजः ॥ १२८८ ॥

45 भाल्लूके भालूकर्क्षाच्छभल्लभल्लूकभल्लुकाः ।

46 सृगालो जम्बुकः फेरुः फेरण्डः फेरवः शिवा ॥ १२८९ ॥

47 घोरवासी भूरिमायो गोमायुर्मृगधूर्तकः ।

48 हूरवो भरुजः क्रोष्टा

49 शिवाभेदेऽल्पके किखिः ॥ १२९० ॥

50 पृथौ गृधिरवलोपाको

51 कोकस्त्वीहामृगो वृकः ।

52 अरण्यश्वा

53 मर्कटस्तु कपिः कीशः प्लवंगमः ॥ १२९१ ॥

54 प्लवंगः प्लवगः शाखामृगो हरिर्वलीमुखः ।

55 वनौका वानरो

56 ऽथासौ गोलाङ्गूलो ऽसिताननः ॥ १२९२ ॥

38. Fabelhaftes Thier mit 8 Beinen (4 W.). — 39. *Bos gaveus* (4 W.). — 40. Rhinoceros (4 W.). — 41—44. Schwein (18 W.). — 45. Bär (6 W.). — 46—48. Schakal (13 W.). — 49. Kleinere Species, Fuchs. — 50. Grössere Species (2 W.). — 51. 52. Wolf (4 W.). — 53—55. Affe (11 W.). — 56. Eine Affenart mit schwarzem Gesichte.

57 मृगः कुरंगः सारंगो वातायुर्हरिणावपि ।
58 मृगभेदा रुरुन्यङ्कुरङ्कुगोकर्णशंबराः ॥ १२९३ ॥
59 चमूरुचीनचमराः समूरैणर्श्यरौहिषाः ।
60 कदली कन्दली कृष्णशारः पृषतरोहितौ ॥ १२९४ ॥
61 दक्षिणेर्मा तु स मृगो व्याधैर्यो दक्षिणे क्षतः ।
62 वातप्रमीर्वातमृगः
63 शशस्तु मृदुलोमकः ॥ १२९५ ॥
64 शूलिको लोमकर्णो
65 ऽथ शल्ये शललशल्यकौ ।
66 श्वाविच्च
67 तच्छलाकायां शललं शलमित्यपि ॥ १२९६ ॥
68 गोधा निहाका
69 गौधेरगौधारौ दुष्टतत्सुते ।
70 गौधेयो ऽन्यत्र
71 मुसली गोधिकागोलिके गृहात् ॥ १२९७ ॥
72 माणिक्या भित्तिका पल्ली कुड्यमत्स्यो गृहोलिका ।
73 स्यादञ्जनाधिका हालिन्यञ्जनिका हलाहलः ॥ १२९८ ॥

57. Antilope (5 W.). — 58—60. 17 Species davon. — 61. Eine Antilope, die an der rechten Seite von Jägern verwundet worden ist. — 62. Schnelle Antilope. — 63. 64. Hase (4 W.). — 65. 66. Stachelschwein (4 W.). — 67. Stachel von einem Stachelschwein (2 W.). — 68. *Iguana* (2 W.). — 69. Eine andere Species, die von jener abstammen soll (2 W.). — 70. Eine dritte Species. — 71. 72. Kleine Haus-Eidechse (8 W.). — 73. Eine Eidechsenart (4 W.).

74 स्थूलाञ्जनाधिकायां तु ब्राह्मणी रक्तपुच्छिका ।

75 कृकलासस्तु सरटः प्रतिसूर्यः शयानकः ॥ १२९९ ॥

76 मूषिको मूषको वज्रदशनः खनकोन्दुरौ ।

77 उन्दुरुर्वृष आखुश्च सूच्यास्यो वृषलोचने ॥ १३०० ॥

78 छुच्छुन्दरी गन्धमूष्यां

79 गिरिका बालमूषिका ।

80 विडाल ओतुर्मार्जारो हीकुश्च वृषदंशकः ॥ १३०१ ॥

81 जाहको गात्रसंकोची मण्डली

82 नकुलः पुनः ।

83 पिङ्गलः सर्पहा बभ्रुः

84 सर्पो ऽहिः पवनाशनः ॥ १३०२ ॥

85 भोगी भुजंगभुजगावुरगो द्विजिह्व-

86 व्यालौ भुजंगमसरीसृपदीर्घजिह्वाः ।

87 काकोदरो विषधरः फणभृत्पृदाकु-

88 र्दृक्कर्णकुण्डलिविलेशयदन्दशूकाः ॥ १३०३ ॥

89 दर्वीकरः कञ्चुकिचक्रिगूढपात्पन्नगा जिह्मगलेलिहानौ ।

90 कुम्भीनसाशीविषदीर्घपृष्ठाः

91 स्याद्राजसर्पस्तु भुजंगभोजी ॥ १३०४ ॥

92 चक्रमण्डल्यजगरः पारीन्द्रो वाहसः शयुः ।

74. Eine grössere Species mit einem rothen Schwanze (2 W.). — **75.** Eidechsen-Art, Chamäleon (4 W.). — **76. 77.** Ratze (10 W.). — **78.** Moschusratze, *Sorex moschatus* (2 W.). — **79.** Maus (2 W.). — **80.** Katze (5 W.). — **81.** Iltis, *Viverra putorius* (3 W.). — **82. 83** *Viverra ichneumon* (4 W.). — **84—90.** Schlange (30 W.). — **91** Schlange mit 2 Köpfen (2 W.). — **92.** *Boa constrictor* (5 W.).

93 अलगर्दो जलव्यालः

94 समौ राजिलडुण्डुभौ ॥ १३०५ ॥

95 भवेत्तिलित्सो गोनासो गोनसो घोणसो ऽपि च ।

96 कुर्कुटाहिः कुक्कुटाभो वर्णेन च रवेण च ॥ १३०६ ॥

97 नागाः पुनः काद्रवेया-

98 स्तेषां भोगावती पुरी ।

99 शेषो नागाधिपो ऽनन्तो द्विसहस्राक्ष आलुकः ॥ १३०७ ॥

1 स च श्यामो ऽथवा शुक्लः सितपङ्कजलाञ्छनः ।

2 वासुकिस्तु सर्पराजः श्वेतो नीलसरोजवान् ॥ १३०८ ॥

3 तक्षकस्तु लोहिताङ्गः स्वस्तिकाङ्कितमस्तकः ।

4 महापद्मस्त्वतिशुक्लो दशबिन्दुकमस्तकः ॥ १३०९ ॥

5 शङ्खस्तु पीतो बिभ्राणो रेखामिन्दुसितां गले ।

6 कुलिको ऽर्धचन्द्रमौलिर्ज्वालाधूमसमप्रभः ॥ १३१० ॥

7 अथ कम्बलाश्वतरधृतराष्ट्रबलाहकाः ।

93. Wasserschlange (2 W.). — **94.** *Amphisbaena* (2 W.). — **95.** Eine Schlangenart (4 W.). — **96.** Eine Schlangenart, die von Farbe und im Geschrei einem Hahne gleicht (2 W.). — **97.** Die **Nâga's** in der Unterwelt (2 W.). — **98.** Ihre Stadt. — **99. 1. Çesha**, der König der **Nâga's**, schwarz oder weiss von Farbe; sein Attribut ein weisser Lotus (5 W.). — **2. Vâsuki**, König der Schlangen, weiss von Farbe; sein Attribut ein blauer Lotus (2 W.). — **3. Takshaka**, ein **Nâga**; sein Körper roth, sein Kopf mit dem Zeichen **svastika** geziert. — **4. Mahâpadma**, ein **Nâga**, überaus weiss, mit zehn Flecken auf dem Kopfe — **5. Çan'kha**, ein **Nâga**, ist gelb und hat am Halse einen Streifen, so weiss wie der Mond. — **6. Kulika**, ein **Nâga**, hat einen Halbmond auf dem Kopfe und die Farbe einer mit Rauch gemischten Flamme. — **7. 8. Kambala, Açvatara,**

8 इत्यादयो ऽपरे नागास्तत्तत्कुलसमुद्भवाः ॥ १३११ ॥
9 निर्मुक्तो मुक्तनिर्मोकः
10 सविषा निर्विषाश्च ते ।
11 नागाः स्युर्दृग्विषा
12 लूनविषास्तु वृश्चिकादयः ॥ १३१२ ॥
13 व्याघ्रादयो लोमविषा
14 नखविषा नरादयः ।
15 लालाविषास्तु लूताद्याः
16 कालान्तरविषाः पुनः ॥ १३१३ ॥
17 मूषिकाद्या
18 दूषीविषं त्ववीर्यमौषधादिभिः ।
19 कृत्रिमं तु विषं वारं गरश्चोपविषं च तद् ॥ १३१४ ॥
20 भोगो ऽहिकायो
21 दंष्ट्राशी-
22 र्दर्वी भोगः फटः स्फुटः ।

Dhṛtarâshtra, Balâhaka und andere Nâga's stammen aus dem Geschlecht, nach dem sie benannt worden sind. — 9. Eine Schlange, die sich so eben gehäutet hat. — 10. Einige Schlangen sind giftig, andere nicht. — 11. Die Nâga's haben ihr Gift in den Augen. — 12. Scorpione und andere Thiere in dem sich ablösenden Gliede. — 13. Bei den Tigern u. s. w. ist das Fell giftig. — 14. Bei den Menschen u. s. w. die Nägel. — 15. Bei den Spinnen u. s. w. der Speichel. — 16. 17. Ratzen u. s. w. sind nur zu Zeiten giftig. — 18. Ein Gift, welches durch Heilmittel seine Wirkung verliert. — 19. Künstlich zubereitetes Gift (3 W.). — 20. Der Körper einer Schlange. — 21. Der Zahn einer Schlange. — 22. 23. Der in Gestalt einer Haube aufgerichtete Hals einer Schlange (5 W.).

23 फणो

24 ऽहिकोषे तु निर्ल्वयनीनिर्मोककञ्चुकाः ॥ १३१५ ॥

25 विहगो विहङ्गमखगौ पतगो विहंगः

26 शकुनिः शकुन्तिशकुनौ विचयःशकुन्ताः ।

27 नगसंगमो विकिरपत्त्ररथौ विहायो

28 द्विजपत्त्रिविष्किरपतत्त्रिपतत्पतंगाः ॥ १३१६ ॥

29 पित्सन्नीडाण्डजो ऽगौका-

30 श्चञ्चुश्चञ्चूः सृपाटिका ।

31 त्रोटिश्च

32 पत्त्रं पतत्रं पिच्छं वाजस्तनूरुहम् ॥ १३१७ ॥

33 पक्षो गरुच्छदश्चापि

34 पक्षमूलं तु पक्षतिः ।

35 प्रडीनोड्डीनसंडीनडयनानि नभोगतौ ॥ १३१८ ॥

36 पेशीकोषो ऽण्डे

37 कुलायो नीडे

38 केकी तु सर्पभुक् ।

39 मयूरबर्हिणौ नीलकण्ठो मेघसुहृच्छिखी ॥ १३१९ ॥

40 शुक्लापाङ्गो

41 ऽस्य वाक्केका

24. Eine abgestreifte Schlangenhaut (4 W.). — 25—29 Vogel (25 W.). — 30. 31. Schnabel (4 W.). — 32. 33. Flügel (8 W.). — 34. Die Wurzel des Flügels. — 35. Flug, Fliegen (5 W.). — 36. Vogelei (2 W.). — 37. Nest (2 W.). — 38—40. Pfau (8 W.). — 41. Sein Geschrei.

42 पिच्छं बर्हं शिखण्डकः ।

43 प्रचलाकः कलापश्च

44 मेचकश्चन्द्रकः समौ ॥ १३२० ॥

45 वनप्रियः परभृतस्ताम्राक्षः कोकिलः पिकः ।

46 कलकण्ठः काकपुष्टः

47 काको ऽरिष्टः सकृत्प्रजः ॥ १३२१ ॥

48 आत्मघोषश्चिरंजीवी घूकारिः करटो द्विकः ।

49 एकदृग्बलिभुग्ध्वाङ्क्षो मौकुलिर्वायसो ऽन्यभृत् ॥ १३२२ ॥

50 वृद्धद्रोणाद्दग्धकृष्णपर्वतिभ्यस्त्वसौ परः ।

51 वनाश्रयश्च काकोलो

52 मद्गुस्तु जलवायसः ॥ १३२३ ॥

53 घूके निशाटः काकारिः कौशिकोलूकपेचकाः ।

54 दिवान्धो

55 ऽथ निशावेदी कुक्कुटश्चरणायुधः ॥ १३२४ ॥

56 कृकवाकुस्ताम्रचूडो विवृताक्षः शिखण्डिकः ।

57 हंसाश्चक्राङ्गवक्राङ्गमानसौकःसितच्छदाः ॥ १३२५ ॥

58 राजहंसास्त्वमी चञ्चुचरणैरतिलोहितैः ।

59 मल्लिकाक्षास्तु मलिनै-

42. 43. Sein Schweif (4 W.). — 44. Das Auge in seinem Schweif (2 W.). — 45. 46. *Cuculus indicus* (7 W.). — 47—49. Krähe (14 W.). — 50. 51. Rabe (7 W.). — 52. Seerabe (2 W.). — 53. 54. Eule (7 W.). — 55. 56. Hahn (7 W.). — 57. Gänse (5 W.). — 58. Gänse mit dunkelrothen Schnäbeln und Beinen, Flamingo's. — 59. Gänse mit grauen Schnäbeln und Beinen.

60 धार्तराष्ट्राः सितेतरैः ॥ १३२६ ॥
61 कादम्बास्तु कलहंसाः पक्षैः स्युरतिधूसरैः ।
62 वारला वरला हंसी वारटा वरटा च सा ॥ १३२७ ॥
63 दार्वाघाटः शतपत्रः
64 खञ्जरीटस्तु खञ्जनः ।
65 सारसस्तु लक्ष्मणः स्यात्पुष्कराख्यः कुरंकरः ॥ १३२८ ॥
66 सारसी लक्ष्मणा-
67 थ क्रुङ्क्रौञ्चे
68 चाषे किकीदिविः ।
69 चातकः स्तोकको वप्पीहः सारंगो नभोऽम्बुपः ॥ १३२९ ॥
70 चक्रवाको रथाङ्गाह्वः कोको द्वन्द्वचरोऽपि च ।
71 टिट्टिभस्तु कटुक्वाण उत्पादशयनश्च सः ॥ १३३० ॥
72 चटको गृहबलिभुक्कलविङ्कः कुलिङ्ककः ।
73 योषित्तु तस्य चटका
74 स्त्र्यपत्ये चटका तयोः ॥ १३३१ ॥
75 पुमपत्ये चाटकैरो

60. Gänse mit schwarzen Schnäbeln und Beinen. — **61.** Gänse mit dunkelgrauen Flügeln (2 W.). — **62.** Gänseweibchen (5 W.). — **63.** Specht (2 W.). — **64.** *Motacilla alba* (2 W.). — **65.** *Ardea sibirica* (4 W.). — **66** Das Weibchen davon (2 W.). — **67.** *Ardea jaculator* (2 W.). — **68.** *Coracias indica* (2 W.). — **69.** *Cuculus melanoleucus* (5 W.). — **70.** *Anas casarca* (4 W.). — **71.** *Parra jacana* oder *goensis* (3 W.). — **72.** Sperling (4 W.). — **73.** Sperlingsweibchen. — **74.** 1) Junges Sperlingsweibchen. 2) Altes Sperlingsweibchen. — **75.** Junges Sperlingsmännchen.

76 दात्यूहे कालकण्ठकः ।
77 जलरङ्कुर्जलरङ्को
78 वके कह्वो वकोटवत् ॥ १३३२ ॥
79 वलाहकः स्याद्वलाको
80 वलाका बिसकण्ठिका ।
81 भृंगः कलिङ्गो धूम्याटः
82 कङ्कस्तु कमनच्छदः ॥ १३३३ ॥
83 लोहपृष्ठो दीर्घपादः कर्कटः स्कन्धमल्लकः ।
84 चिल्लः शकुनिरातापी
85 श्येनः पत्त्री शशादनः ॥ १३३४ ॥
86 दाक्षाय्यो दूरदृग्गृध्रो
87 ऽथोत्क्रोशो मत्स्यनाशनः ।
88 कुररः
89 कीरस्तु शुको रक्ततुण्डः फलादनः ॥ १३३५ ॥
90 शारिका तु पीतपादा गोराटी गोकिराटिका ।
91 स्याच्चर्मचटकायां तु जतुकाजिनपत्त्रिका ॥ १३३६ ॥
92 वल्गुलिका मुखविष्ठा परोष्णी तैलपायिका ।
93 कर्करेटुः करेटुः स्यात्करटुः कर्कराटुकः ॥ १३३७ ॥

76. 77. *Gallinula* (4 W.). — 78. *Ardea nivea* (3 W.). — 79. Eine Art Kranich (2 W.). — 80. Desgleichen (2 W.). — 81. *Lanius caerulescens* (3 W.). — 82. 83. Reiher (6 W.). — 84. *Falco cheela* (3 W.). — 85. Habicht oder Falke (3 W.). — 86. Geier (3 W.). — 87. 88. Meeradler (3 W.). — 89. Papagei (4 W.). — 90. *Turdus salica* (4 W.). — 91. Fledermaus (3 W.). — 92. Schabe? (s. 1207, 75.) (4 W.). — 93. Der Numidische Kranich (4 W.).

94 आटिरातिः शरारिः स्या-
95 त्कृकणक्रकरौ समौ ।
96 भासे शकुन्तः
97 कोयष्टी शिखरी जलकुक्कुभः ॥ १३३८ ॥
98 पारापतः कलरवः कपोतो रक्तलोचनः ।
99 ज्योत्स्नाप्रिये चलचञ्चुचकोरविषसूचकाः ॥ १३३९ ॥
1 जीवंजीवस्तु गुन्द्रालो विषदर्शनमृत्युकः ।
2 व्याघ्राटस्तु भरद्वाजः
3 प्लवस्तु गात्रसंप्लवः ॥ १३४० ॥
4 तित्तिरिस्तु खरकोणो
5 हारीतस्तु मृदंकुरः ।
6 कारण्डवस्तु मल्लः
7 सुगृहश्चञ्चुसूचिकः ॥ १३४१ ॥
8 कुम्भकारकुक्कुटस्तु कुक्कुभः कुक्कुवास्वनः ।
9 पक्षिणा येन गृह्यन्ते पक्षिणोऽन्ये स दीपकः ॥ १३४२ ॥
10 छेका गृह्याश्च ते गेहासक्ता ये मृगपक्षिणः ।
11 मत्स्यो मीनः पृथुरोमा झषो वैसारिणोऽण्डजः ॥ १३४३ ॥

94. *Turdus gingintanus* (3 W.). — **95**. *Perdix sylvatica* (2 W.). — **96**. ? (2 W.). — **97**. Kibitz (3 W.). — **98**. Taube (4 W.). — **99**. *Perdix rufa* (4 W.). — **1**. Eine Art Fasan (3 W.). — **2**. Feldlerche (2 W.). — **3**. *Pelicanus fusicollis* (2 W.). — **4**. Eine Art Rebhuhn (2 W.). — **5**. *Columba hartala* (2 W.). — **6**. Eine Art Ente (2 W.). — **7**. *Sylvia sutoria* (2 W.). — **8**. *Phasianus gallus* (3 W.). — **9**. Raubvogel. — **10**. Hausthiere (2 W.). — **11—13**. Fisch (16 W.).

12 संघचारी स्थिरजिह्व आत्माशी स्वकुलक्षयः ।
13 विसारः शकली शल्की शंवरो ऽनिमिषस्तिमिः ॥ १३४४ ॥
14 सहस्रदंष्ट्रे वादालः
15 पाठीने चित्रवल्लिकः ।
16 शकुले स्यात्कलको
17 ऽथ गडकः शकुलार्भकः ॥ १३४५ ॥
18 उलूपी शिशुके
19 प्रोष्ठीशफरी श्वेतकोलके ।
20 नलमीनश्चिलिचिमो
21 मत्स्यराजस्तु रोहितः ॥ १३४६ ॥
22 मद्गुरस्तु राजशृङ्गः
23 शृङ्गी तु मद्गुरप्रिया ।
24 क्षुद्राण्डमत्स्यजातं तु पोताधानं जलाणुकम् ॥ १३४७ ॥
25 महामत्स्यास्तु चीरल्लितिमिंगिलगिलादयः ।
26 अथ यादांसि नक्राद्या हिंसका जलजन्तवः ॥ १३४८ ॥
27 नक्रः कुम्भीर आलास्यः कुम्भी महामुखो ऽपि च ।
28 तालुजिह्वः शङ्खमुखो गोमुखो जलशूकरः ॥ १३४९ ॥

14. *Silurus pelorius* (2 W.). — 15. *Silurus boalis* (2 W.). — 16. *Ophiocephalus lata?* (2 W.). — 17. Junger *Ophiocephalus lata*. — 18. Meerschwein (2 W.). — 19. *Cyprinus sophore* (3 W.). — 20. *Clupea cultrata?* (2 W.). — 21. *Cyprinus rohita* (2 W.). — 22. *Macropteronatus magur* (2 W.). — 23. Das Weibchen davon. — 24. Fischbrut (2 W.). — 25. Der K'ralli, Timiṅgilagila und andere. — 26. Das Krokodil und andere wasserbewohnende Raubthiere. — 27. 28. Krokodil (9 W.).

29 शिशुमारस्त्वम्बुकूर्म उग्रवीर्यो महावसः ।
30 उद्रस्तु जलमार्जारः पानीयनकुलो वसी ॥ १३५० ॥
31 ग्राहे तन्तुस्तन्तुनागो ऽवहारो नागतन्तुणौ ।
32 अन्ये ऽपि यादोभेदाः स्युर्बहवो मकरादयः ॥ १३५१ ॥
33 कुलीरः कर्कटः पिङ्गचक्षुः पार्श्वोदरप्रियः ।
34 द्विधागतिः षोडशांह्रिः कुरुचिल्लो बहिश्चरः ॥ १३५२ ॥
35 कच्छपः कमठः कूर्मः क्रोडपादश्चतुर्गतिः ।
36 पञ्चाङ्गुप्तो दौलेयो जीवथः
37 कच्छपी डुली ॥ १३५३ ॥
38 मण्डूके हरिशालूरप्लवभेकप्लवंगमाः ।
39 वर्षाभूः प्लवगः शालुरजिह्मव्यङ्गदर्दुराः ॥ १३५४ ॥
40 स्थले नराद्या ये तु ते जले जलपूर्वकाः ।
41 अण्डजाः पक्षिसर्पाद्याः
42 पोतजाः कुञ्जरादयः ॥ १३५५ ॥
43 रसजा मद्यकीटाद्या
44 नृगवाद्या जरायुजाः ।

29. *Delphinus gangeticus* (4 W.). — **30.** Fischotter (4 W.). — **31.** Haifisch (6 W.). — **32.** Es giebt noch viele andere Arten wasserbewohnender Raubthiere, wie der Makara u. s. w. — **33. 34.** Krebs (8 W.). — 35. 36. Schildkröte (8 W.). — **37.** Schildkrötenweibchen (2 W.). — 38. 39. Frosch (12 W.). — **40.** Menschen u. s. w. bewohnen das Festland; wenn aber das Wort g'ala «Wasser» davorsteht, so sind dieselben Wasserbewohner. — **41.** Vögel, Schlangen und andere Thiere entstehen aus Eiern. — **42.** Elephanten u. s. w. aus einem Mutterleibe ohne Uterus. — **43.** Essigthierchen u. s. w. aus Flüssigkeiten. — **44.** Menschen, Kühe u. s. w. aus einem Uterus.

45 यूकाद्याः स्वेदजा

46 मत्स्याद्यः संमूर्छनोद्भवाः ॥ १३५६ ॥

47 खञ्जनास्तूद्भिदो

48 ऽथोपपादुका देवनारकाः ।

49 त्रसयोनय इत्यष्टा-

50 वुद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदम् ॥ १३५७ ॥

॥ इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां तिर्यक्काण्डश्चतुर्थः ॥

---

51 स्युर्नारकास्तु परेतप्रेतयात्यातिवाहिकाः ।

52 आजूर्विष्टि-

53 र्यातना तु कारणा तीव्रवेदना ॥ १३५८ ॥

54 नरकस्तु नारकः स्यान्निरयो दुर्गतिश्च सः ।

55 घनोदधिघनवाततनुवातनभःस्थिताः ॥ १३५९ ॥

45. Läuse u. s. w. aus warmer Feuchtigkeit. — **46.** Fische u. s. w. durch Umsichgreifen. — **47.** Bachstelzen u. s. w. sprossen aus der Erde hervor. — **48.** Götter und die Bewohner der Unterwelt entstehen von selbst. — **49.** Dies sind die acht Geburtsstätten der Wesen, die ihren Ort verändern können. — **50.** Aus der Erde hervorsprossend (3 W.). — **51.** Bewohner der Unterwelt (5 W.). — **52.** Die Verstossung in die Unterwelt (2 W.). — **53.** Die Qualen in der Unterwelt (2 W.). — **54.** Unterwelt (4 W.). — **55—58.** Die 7 Abtheilungen der Unterwelt (Ratnaprabhâ u. s. w.) befinden sich in einem dicken Ocean, in dickem Winde, in dünnem Winde oder in der Luft. Jede folgende liegt tiefer als die vorhergehende und ist auch geräumiger.

56 रत्नशर्करावालुकापङ्कधूमतमःप्रभा ।

57 महातमःप्रभा चेत्यधो ऽधो नरकभूमयः ॥ १३६० ॥

58 क्रमात्पृथुतराः सप्ता-

59 थ त्रिंशत्पञ्चविंशतिः ।

60 पञ्चदश दश त्रीणि लक्षाण्यूनं च पञ्चभिः ॥ १३६१ ॥

61 लक्षं पञ्चैव नरकावासाः सीमन्तकादयः ।

62 एतासु स्युः क्रमेणा-

63 थ पातालं वडवामुखम् ॥ १३६२ ॥

64 वलिवेश्माधोभुवनं नागलोको रसातलम् ।

65 रन्ध्रं विलं निर्व्यथनं कुहरं शुषिरं शुषिः ॥ १३६३ ॥

66 छिद्रं रोपं विवरं च निम्नं रोकं वपान्तरम् ।

67 गर्तश्वभ्रावटागाधदरास्तु विवरे भुवः ॥ १३६४ ॥

॥ इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां नरककाण्डः पञ्चमः ॥

---

68 स्याल्लोको विष्टपं विश्वं भुवनं जगती जगत् ।

69 जीवाजीवाधारक्षेत्रं लोको

70 ऽलोकस्ततो ऽन्यथा ॥ १३६५ ॥

59—62. In der 1ten Abtheilung hausen 3,000,000 Höllenbewohner und an deren Spitze Sîmantaka; in der 2ten 2,500,000; in der 3ten 1,500,000; in der 4ten 1,000,000; in der 5ten 300,000; in der 6ten 99,995; in der 7ten nur 5. — 63. 64. Pâtâla, Aufenthaltsort der Nâga's (6 W.). — 65. 66. Höhle (13 W.). — 67. Loch in der Erde (5 W.). — 68. Weltall (6 W.). — 69. Die materielle Welt. — 70. Die übersinnliche Welt.

71 क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषश्चेतनः

72 स पुनर्भवी ।

73 जीवः स्यादसुमान्सत्त्वं देहभृज्जन्तुजन्तवः ॥ १३६६ ॥

74 उत्पत्तिर्जन्मजनुषी जननं जनिरुद्भवः ।

75 जीवे ऽसुजीवितप्राणा

76 जीवातुर्जीवनौषधम् ॥ १३६७ ॥

77 श्वासस्तु श्वसितं

78 सो ऽन्तर्मुख उच्छ्वास आहरः ।

79 आनो

80 बहिर्मुखस्तु स्यान्निश्वासः पान एतनः ॥ १३६८ ॥

81 आयुर्जीवितकालो

82 ऽन्तःकरणं मानसं मनः ।

83 हृच्चेतो हृदयं चित्तं स्वान्तं गूढपथोच्चले ॥ १३६९ ॥

84 मनसः कर्म संकल्पः स्या-

85 दृथो शर्म निर्वृतिः ।

86 सातं सौख्यं सुखं

87 दुःखं त्वसुखं वेदना व्यथा ॥ १३७० ॥

88 पीडा बाधार्त्तिराभीलं कृच्छ्रं कष्टं प्रसूतिजम् ।

89 आमनस्यं प्रगाढं च

71. Seele (4 W.). — 72. 73. Ein mit Leben begabtes Wesen (7 W.). — 74. Geburt (6 W.). — 75. Lebensgeister (4 W.). — 76 Belebungsmittel (2 W.). — 77. Athmen (2 W.). — 78. 79. Einathmen (3 W.). — 80. Ausathmen (3 W.). — 81. Lebensdauer (2 W.).— 82. 83. Geist, Vernunft (10 W.). — 84. Denken. — 85. 86. Freude Glück (5 W.). — 87—89. Schmerz, Unglück (13 W.).

90 स्यादाधिर्मानसी व्यथा ॥ १३७१ ॥
91 सपत्नाकृतिनिष्पत्नाकृती त्वत्यन्तपीडने ।
92 क्षुज्जठराग्निजा पीडा
93 व्यापादो द्रोहचिन्तनम् ॥ १३७२ ॥
94 उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्या-
95 च्चर्चा संख्या विचारणा ।
96 वासना भावना संस्कारोऽनुभूताद्यविस्मृतिः ॥ १३७३ ॥
97 निर्णयो निश्चयोऽन्तः
98 संप्रधारणा समर्थनम् ।
99 अविद्याहंमत्यज्ञाने
1 भ्रान्तिर्मिथ्यामतिर्भ्रमः ॥ १३७४ ॥
2 संदेहद्वापरारेका विचिकित्सा च संशयः ।
3 परभागो गुणोत्कर्षो
4 दोषे त्वादीनवास्रवौ ॥ १३७५ ॥
5 स्याद्रूपं लक्षणं भावश्चात्मप्रकृतिरीतयः ।
6 सहजो रूपतत्त्वं च धर्मः सर्गो निसर्गवत् ॥ १३७६ ॥
7 शीलं सतत्त्वं संसिद्धि-
8 रवस्था तु दशा स्थितिः ।

90. Seelenschmerz. — **91.** Heftiger körperlicher Schmerz (2 W.). — **92.** Hunger. — **93.** Böse Absicht (2 W.). — **94.** Die Kenntniss, zu der man durch sich selbst gelangt ist. — **95.** Ueberlegen (3 W.). — **96.** Bewusstsein des Erlebten (3 W.). — **97.** Entschluss (3 W.). — **98.** Abwägen (2 W.). — **99.** Unwissenheit (3 W.). — **1.** Täuschung (3 W.). — **2.** Zweifel (5 W.). — **3.** Vorzüge (2 W.). — **4.** Fehler (3 W.). — **5—7.** Die Natur eines Dinges (14 W.). — **8.** Zustand (3 W.).

9 स्नेहः प्रीतिः प्रेम हार्दं

10 दाक्षिण्यं त्वनुकूलता ॥ १३७७ ॥

11 विप्रतिसारो ऽनुशयः पश्चात्तापो ऽनुतापश्च ।

12 अवधानसमाधानप्रणिधानानि तु समाधौ स्युः ॥ १३७८ ॥

13 धर्मः पुण्यं वृषः श्रेयः सुकृते

14 नियतौ विधिः ।

15 दैवं भाग्यं भागधेयं दिष्टं चा-

16 यस्तु तच्छुभम् ॥ १३७९ ॥

17 अलक्ष्मीर्निर्ऋतिः कालकर्णिका स्या-

18 दथाशुभम् ।

19 दुष्कृतं दुरितं पापमेनः पाप्मा च पातकम् ॥ १३८० ॥

20 किल्बिषं कलुषं किण्वं कल्मषं वृजिनं तमः ।

21 अंहः कल्कमघं पङ्क

22 उपाधिर्धर्मचिन्तनम् ॥ १३८१ ॥

23 त्रिवर्गो धर्मकामार्था-

24 श्चतुर्वर्गः समोक्षकाः ।

25 बलतुर्याश्चतुर्भद्रं

9. Zuneigung (4 W.). — 10. Freundlichkeit (2 W.). — 11. Reue (4 W.). — 12. Andacht (4 W.). — 13. Verdienst, gutes Werk (5 W.). — 14. 15. Geschick (6 W.). — 16. Gutes Geschick. — 17. Böses Geschick (3 W.). — 18—21. Sünde (17 W.). — 22. Das Nachdenken über das Gute (2 W.). — 23. Das Gute, das Angenehme und das Nützliche. — 24. Das Gute, das Angenehme, das Nützliche und die letzte Erlösung. — 25. Das Gute, das Angenehme, das Nützliche und die Kraft.

26 प्रमादो ऽनवधानता ॥ १३८२ ॥
27 छन्दो ऽभिप्राय आकूतं मतभावाशया अपि ।
28 हृषीकमक्षं करणं स्रोतः खं विषयीन्द्रियम् ॥ १३८३ ॥
29 बुद्धीन्द्रियं स्पर्शनादि
30 पाण्यादि तु क्रियेन्द्रियम् ।
31 स्पर्शादयस्त्विन्द्रियार्था विषया गोचरा अपि ॥ १३८४ ॥
32 शीते तुषारः शिशिरः सुशीमः शीतलो जडः ।
33 हिमो
34 ऽथोष्णे तिग्मस्तीव्रस्तीक्ष्णश्चण्डः खरः पटुः ॥ १३८५ ॥
35 कोष्णः कवोष्णः कदुष्णो मन्दोष्णश्चेषदुष्णवत् ।
36 निष्ठुरः कक्खटः क्रूरः परुषः कर्कशः खरः ॥ १३८६ ॥
37 दृढः कठोरः कठिनो जरठः
38 कोमलः पुनः ।
39 मृदुलो मृदुसोमालसुकुमारा अकर्कशः ॥ १३८७ ॥
40 मधुरस्तु रसज्येष्ठो गुल्यः स्वादुर्मधूलकः ।
41 अम्लस्तु पाचनो दन्तशठो
42 ऽथ लवणः सरः ॥ १३८८ ॥
43 सर्वरसो

26. Unachtsamkeit (2 W.). — 27. Meinung, Absicht (6 W.). — 28. Sinnesorgan (7 W.). — 29. Ein wahrnehmendes Sinnesorgan, wie das Gefühl u. s. w. — 30. Ein handelndes Sinnesorgan, wie die Hände u. s. w. — 31. Die Objekte der wahrnehmenden Sinnesorgane: das Gefühl u. s. w. (3 W.). — 32. 33. Kalt (7 W.). — 34. Heiss (7 W.). — 35. Lau (5 W.). — 36. 37. Hart (10 W.). — 38. 39. Weich (6 W.). — 40. Süss (5 W.). — 41. Sauer (3 W.). — 42. 43. Salzig (3 W.).

44 ऽथ कटुः स्यादोषणो मुखशोधनः ।
45 वक्त्रभेदी तु तिक्तो
46 ऽथ कषायस्तुवरो
47 रसः ॥ १३८९ ॥
48 गन्धो जनमनोहारी
49 सुरभिर्घ्राणतर्पणः ।
50 समाकर्षी निर्हारी च
51 स आमोदो विदूरगः ॥ १३९० ॥
52 विमर्दोत्थः परिमलो
53 ऽथामोदी मुखवासनः ।
54 इष्टगन्धः सुगन्धिश्च
55 दुर्गन्धः पूतिगन्धिकः ॥ १३९१ ॥
56 आमगन्धि तु विस्रं स्या-
57 द्वर्णाः श्वेतादिका अमी ।
58 श्वेतः श्येतः शुक्लो हरिणो विशदः शुचिः ॥ १३९२ ॥
59 अवदातगौरशुभ्रवलक्षधवलार्जुनाः ।
60 पाण्डुरः पाण्डरः पाण्डु-

44. Scharf (3 W.). — 45. Bitter (2 W.). — 46. Zusammenziehend (2 W.). — 47. Geschmack. — 48. Der Geruch entzückt die Herzen der Menschen. — 49. 50. Ueberaus wohlriechend (4 W.). — 51. Ein sich weit verbreitender Wohlgeruch. — 52. Ein durch Reiben sich entwickelnder Wohlgeruch. — 53. 54. Wohlriechend (4 W.). — 55. Uebelriechend (2 W.). — 56. Nach rohem Fleisch riechend (2 W.). — 57. Die Farben, weiss u. s. w., sind folgende. — 58—60. Weiss (16 W.).

61 ईषत्पाण्डुस्तु धूसरः ॥ १३६३ ॥
62 कापोतस्तु कपोताभः
63 पीतस्तु सितरञ्जनः ।
64 हारिद्रः पीतलो गौरः
65 पीतनीलः पुनर्हरित् ॥ १३६४ ॥
66 पालाशो हरितस्तालकाभो
67 रक्तस्तु रोहितः ।
68 माञ्जिष्ठो लोहितः शोणः
69 श्वेतरक्तस्तु पाटलः ॥ १३६५ ॥
70 अरुणो बालसंध्याभः
71 पीतरक्तस्तु पिञ्जरः ।
72 कपिलः पिङ्गलः श्यावः पिशङ्गः कपिशो हरिः ॥ १३६६ ॥
73 बभ्रुः कद्रुः कडारश्च पिङ्गे
74 कृष्णस्तु मेचकः ।
75 स्याद्रामः श्यामलः श्यामः कालो नीलोऽसितः शितिः ॥ १३६७ ॥
76 रक्तश्यामे पुनर्धूम्रधूमला-
77 वथ कर्बुरः ।
78 किर्मीर एतः शबलश्चित्रकल्माषचित्रलाः ॥ १३६८ ॥
79 शब्दो निनादो निर्घोषः स्वानो ध्वानः स्वरो ध्वनिः ।

61. Weisslich, hellgrau. — 62. Grau (2 W.). — 63. 64. Gelb (5 W.). — 65. 66. Grün (5 W.). — 67. 68. Roth (5 W.). — 69. Hellroth (2 W.). — 70. Von der Farbe der Morgenröthe. — 71—73. Orange (12 W.). — 74. 75. Schwarz (9 W.). — 76. Dunkelroth (3 W.). — 77. 78. Bunt (7 W.). — 79—82. Laut, Ton (27 W.).

80 निह्रादो निनदो ह्रादो निस्वानो निस्वनः स्वनः ॥ १३९९ ॥

81 रवो नादः स्वनिर्घोषः संव्याङ्भ्यो राव आरवः ।

82 क्वणनं निक्वणः क्वाणो निक्वाणश्च क्वणो रणः ॥ १४०० ॥

83 षड्जर्षभगान्धारा मध्यमः पञ्चमस्तथा ।

84 धैवतो निषादः सप्त तन्त्रीकण्ठोद्भवाः स्वराः ॥ १४०१ ॥

85 ते मन्द्रमध्यताराः स्युरुरःकण्ठशिरोभवाः ।

86 रुदितं क्रन्दितं क्रुष्टं

87 तदपुष्टं तु गद्गदः ॥ १४०२ ॥

88 शब्दो गुणानुरागोत्थः प्रणादः सीत्कृतं नृणाम् ।

89 पर्दनं गुदजे शब्दे

90 कर्दनं कुक्षिसंभवे ॥ १४०३ ॥

91 क्ष्वेडा तु सिंहनादो

92 ऽथ क्रन्दनं सुभटध्वनिः ।

93 कोलाहलः कलकल-

94 स्तुमुलो व्याकुलो रवः ॥ १४०४ ॥

95 मर्मरो वस्त्रपत्रादे-

96 र्भूषणानां तु शिञ्जितम् ।

83. 84. Die 7 Töne der Saiteninstrumente und der menschlichen Kehle. — 85. Je nachdem dieselben aus der Brust, der Kehle oder dem Kopfe ausgestossen werden, heissen sie *tiefe*, *mittlere* oder *hohe* Töne. — 86. Schluchzen (3 W.). — 87. Leises Schluchzen. — 88. Beifallzuruf (2 W.). — 89 Furz. — 90. Knurren in den Eingeweiden. — 91. Das Gebrüll des Löwen (2 W.). — 92. Das herausfordernde Geschrei von Kriegern. — 93. Geschrei (2 W.). — 94. Verworrenes Geschrei. — 95. Das Rauschen von Kleidern, Blättern u. s. w. — 56. Das Klingen von Schmucksachen

97 हेषा ह्रेषा तुरंगाणां

98 गजानां गर्जवृंहिते ॥ १४०५ ॥

99 विस्फारो धनुषां

1 हम्भारम्भे गो-

2 र्जलदस्य तु ।

3 स्तनितं गर्जितं गर्जिः स्वनितं रसितादि च ॥ १४०६ ॥

4 कूजितं स्याद्विहंगानां

5 तिरश्चां रुतवाशिते ।

6 वृकस्य रेषणं रेषा

7 बुक्कनं भषणं शुनः ॥ १४०७ ॥

8 पीडितानां तु कणितं

9 मणितं रतकूजितम् ।

10 प्रक्वाणः प्रक्वणस्तन्त्र्या

11 मर्दलस्य तु गुन्दलः ॥ १४०८ ॥

12 चीजनं तु कीचकानां

13 भेर्या नादस्तु दर्दुरः ।

97. Das Wiehern der Pferde (2 W.). — 98. Das Gebrüll der Elephanten (2 W.). — 99. Das Summen des Bogens. — 1. Das Brüllen der Kühe (2 W.). — 2. 3. Donner (5 W.). — 4. Das Zwitschern der Vögel. — 5. Das Geschrei der vierfüssigen Thiere und Vögel (2 W.). — 6. Das Geheul des Wolfes (2 W.). — 7. Das Gebell des Hundes (2 W.). — 8. Wehgeschrei. — 9. Der Laut, den man beim Beischlaf von sich giebt. — 10. Der Ton der Saiten (2 W.). — 11. Der Laut eines **mardala** (Art Trommel). — 12. Das Pfeifen des Bambusrohrs. — 13. Der Laut einer Pauke.

14 तारो ऽत्युच्चैर्ध्वनि-

15 मन्द्रो गम्भीरो

16 मधुरः कलः ॥ १४०९ ॥

17 काकली तु कलः सूक्ष्म

18 एकतालो लयानुगः ।

19 काकुर्ध्वनिविकारः स्या-

20 त्प्रतिश्रुत्तु प्रतिध्वनिः ॥ १४१० ॥

21 संघाते प्रकरौघवारनिकरव्यूहाः समूहश्चयः

22 संदोहः समुदायराशिविसरव्राताः कलापो व्रजः ।

23 कूटं मण्डलचक्रबालपटलस्तोमा गणाः पेटकं

24 वृन्दं चक्रकदम्बके समुदयः पुञ्जोत्करौ संहतिः ॥ १४११ ॥

25 समवायो निकुरम्बं जालं निवहसंचयौ ।

26 जातं

27 तिरश्चां तद्यूथं

28 संघसार्थौ तु देहिनाम् ॥ १४१२ ॥

29 कुलं तेषां सजातीनां

30 निकायस्तु सधर्मणाम् ।

31 वर्गस्तु सदृशां

14. Sehr hoher Ton. — **15.** Tiefer Ton. — **16.** Lieblicher Ton. — **17.** Leiser und lieblicher Ton. — **18.** Harmonie (2 W). — **19.** Wechsel der Stimme. — **20.** Widerhall (2 W.). — **21—26.** Menge (35 W.). — **27.** Heerde. — **28.** Eine Menge lebender Wesen (2 W.). — **29.** Eine Menge lebender Wesen von derselben Species. — **30.** Eine Versammlung von Menschen, die gleichen Pflichten obliegen. — **31.** Eine Anzahl gleichartiger Dinge.

32 स्कन्धो नरकुञ्जरवाजिनाम् ॥ १४१३ ॥
33 ग्रामो विषयशब्दास्त्रभूतेन्द्रियगुणाद्व्रजे ।
34 समजस्तु पशूनां स्या-
35 त्समाजस्त्वन्यदेहिनाम् ॥ १४१४ ॥
36 शुकादीनां गणो शौकमायूरतैत्तिरादयः ।
37 भिक्षादेर्भैक्षसाहस्रगार्भिणयौवनादयः ॥ १४१५ ॥
38 गोत्रार्थप्रत्ययान्तानां स्युरौपगवकादयः ।
39 उक्षादेरौक्षकं मानुष्यकं वार्द्धकमौष्ट्रकम् ॥ १४१६ ॥
40 स्याद्राजपुत्रकं राजन्यकं राजकमाजकम् ।
41 वात्सकौरभ्रके
42 कावचिकं कवचिनामपि ॥ १४१७ ॥
43 हास्तिकं तु हस्तिनां स्या-
44 दापूपिकाद्यचेतसाम् ।
45 धेनूनां धैनुकं

32. Eine Menge von Menschen, Elephanten oder Pferden. — 33. Verein, Gesammtes, in Verbindung mit vishaja u. s. w. — 34. Heerde grosser vierfüssiger Thiere. — 35. Ein Verein von andern lebenden Wesen. — 36. Eine Schaar Papageien, Pfauen, Rebhühner u. s. w. — 37. Eine Ansammlung von Almosen, von Tausenden; eine Versammlung von schwangeren Frauen, von jungen Frauen u. s. w. — 38. Eine Versammlung von Nachkömmlingen des Upagu u. s. w. — 39 – 41. Eine Anzahl Ochsen, Menschen, Greise, Kameele, Prinzen, Kshattrija's, Könige, Ziegen, Kälber, Schafe. — 42. Eine Versammlung gewappneter Männer. — 43. Eine Heerde Elephanten. — 44. Ein Haufen Kuchen u. s. w. — 45. Eine Heerde von Kühen, die vor Kurzem gekalbt haben.

46 धेन्वत्तानां गौधेनुकादयः ॥ १४१८ ॥
47 कैदारकं कैदारिकं कैदार्यमपि तद्गणे ।
48 ब्राह्मणादेर्ब्राह्मण्यं माणव्यं वाडव्यमित्यपि ॥ १४१९ ॥
49 गणिकानां तु गाणिक्यं
50 केशानां कैश्यकैशिके ।
51 अश्वानामाश्वमश्वीयं
52 पर्शूनां पार्श्वम-
53 प्यथ ॥ १४२० ॥
54 वातूलवात्ये वातानां
55 गव्यागोत्रे पुनर्गवाम् ।
56 पाश्यागल्यादि पाशादेः
57 खलादेः खलिनीनिभाः ॥ १४२१ ॥
58 जनता बन्धुता ग्रामता गजता सहायता ।
59 जनादीनां
60 रथानां तु स्याद्रथ्या रथकड्यया ॥ १४२२ ॥
61 राजिर्लेखा ततिर्वीथी मालात्यावलिपङ्क्तयः ।
62 धोरणी श्रे-

46. Eine Heerde Ochsen und Kühe u. s. w. — 47. Eine Anzahl Felder (3 W.). — 48. Eine Menge von Brahmanen (2 W.) und Kindern. — 49. Eine Versammlung von Huren. — 50. Starker Haarwuchs (2 W.). — 51. Ein Trupp Pferde (2 W.). — 52. Verein der Ribben, Seite. — 53. 54. Andrang von Wind, Orkan (2 W.). — 55. Eine Heerde Kühe (2 W.). — 56. Eine Menge Schlingen, Stricke u. s. w. — 57. Eine Anzahl Dreschfluren u. s. w. — 58. 59. Eine Menge von Menschen, Verwandten, Dörfern, Elephanten, Gefährten. — 60. Eine Menge Wagen (2 W.). — 61. 62. Reihe (10 W.).

63 उभौ तु द्वौ
64 युगलं द्वितयं द्वयम् ॥ १४२३ ॥
65 युगं द्वैतं यमं द्वन्द्वं युग्मं यमलयामले ।
66 पशुभ्यो गोयुगं युग्मे परं
67 षट्के तु षड्गवम् ॥ १४२४ ॥
68 परःशताद्यास्ते येषां परा संख्या शतादिकात् ।
69 प्राज्यं प्रभूतं प्रचुरं बहुलं बहु पुष्कलम् ॥ १४२५ ॥
70 भूयिष्ठं पुरुहं भूयो भूर्यदभ्रं पुरु स्फिरम् ।
71 स्तोकं क्षुल्लं तुच्छमल्पं दभ्राणुतलिनानि च ॥ १४२६ ॥
72 तनु क्षुद्रं कृशं
73 सूक्ष्मं पुनः श्लक्ष्णं च पेलवम् ।
74 त्रुटौ मात्रा लवो लेशः कणो
75 ह्रस्वं पुनर्लघु ॥ १४२७ ॥
76 अत्यल्पे ऽल्पिष्ठमल्पीयः कनीयो ऽणीय इत्यपि ।
77 दीर्घायते समे
78 तुङ्गमुच्चमुन्नतमुद्धुरम् ॥ १४२८ ॥
79 प्रांशूच्छ्रितमुदग्रं च
80 न्यग्नीचं ह्रस्वमन्थरे ।

63. Zwei (2 W.). — 64. 65. Paar (10 W.). — 66. Paar, am Ende eines Compositums nach dem Namen eines grossen vierfüssigen Thieres. — 67. Ein Verein von 6, in demselben Falle. — 68. Ueber hundert u. s. w. — 69. 70. Viel (13 W.). — 71. 72. Wenig (10 W.). — 73. Fein (3 W.). — 74. Ein bischen (5 W.). — 75. Kurz (2 W.). — 76. Sehr wenig (5 W.). — 77. Lang (2 W.). — 78. 79. Hoch (7 W.). — 80. 81. Niedrig, kurz (7 W.).

81 खर्वं कुब्जं वामनं च

82 विशालं तु विशङ्कटम् ॥ १४२९ ॥

83 पृथूरु पृथुलं व्यूढं विकटं विपुलं बृहत् ।

84 स्फारं वरिष्ठं विस्तीर्णं ततं बहु महद्गुरु ॥ १४३० ॥

85 दैर्घ्यमायाम आनाह

86 आरोहस्तु समुच्छ्रयः ।

87 उत्सेध उदयोच्छ्रायौ

88 परिणाहो विशालता ॥ १४३१ ॥

89 प्रपञ्चाभोगविस्तारव्यासाः

90 शब्दे स विस्तरः ।

91 समासस्तु समाहारः संक्षेपः संग्रहो ऽपि च ॥ १४३२ ॥

92 सर्वं समस्तमन्यूनं समग्रं सकलं समम् ।

93 विश्वाशेषाखण्डकृत्स्नान्यूनानि निखिलाखिले ॥ १४३३ ॥

94 खण्डे ऽर्धशकले भित्तं नेमशल्कदलानि च ।

95 अंशो भागश्च वण्टः स्या-

96 त्पादस्तु स तुरीयकः ॥ १४३४ ॥

97 मलिनं कच्चरं म्लानं कश्मलं च मलीमसम् ।

98 पवित्रं पावनं पूतं पुण्यं मेध्य-

99 मथोज्ज्वलम् ॥ १४३५ ॥

82—84 Breit (16 W.). — 85. Länge (3 W.). — 86. 87. Höhe (5 W.). — 88. Breite (2 W.). — 89. Fülle, Ausdehnung (4 W.). — 90. Weitschweifigkeit in der Rede. — 91. Kürze, Gedrängtheit (4 W.). — 92. 93. Alles (13 W.). — 94. Hälfte (7 W.). — 95. Theil (3 W.). — 96. Viertel. — 97. Schmutzig (5 W.). — 98. Rein (5 W.). — 99—2. Glänzend rein (8 W.).

1 विमलं विशदं वीध्रमवदातमनाविलम् ।
2 विशुद्धं शुचि चो-
3 क्षं तु निःशोध्यमनवस्करम् ॥ १४३६ ॥
4 निर्णिक्तं शोधितं मृष्टं धौतं क्षालितमित्यपि ।
5 संमुखीनमभिमुखं
6 पराचीनं पराग्मुखम् ॥ १४३७ ॥
7 मुख्यं प्रकृष्टं प्रमुखं प्रवर्हं वर्यं वरेण्यं प्रवरं पुरोगम् ।
8 अनुत्तरं प्राग्रहरं प्रवेकं प्रधानमग्रेसरमुत्तमाग्रे ॥ १४३८ ॥
9 ग्रामण्यग्रण्यग्रिमजात्याग्र्यानुत्तमान्यनवरार्ध्यं वरे ।
10 प्रष्ठपरार्ध्यपराणि
11 श्रेयसि तु श्रेष्ठसत्तमे पुष्कलत्वत् ॥ १४३९ ॥
12 स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकुञ्जराः ।
13 सिंहशार्दूलनागाद्यास्तल्लजश्च मतल्लिका ॥ १४४० ॥
14 मचर्चिका प्रकाण्डोद्घौ प्रशस्यार्थप्रकाशकाः ।
15 गुणोपसर्जनोपाग्राण्यप्रधाने
16 ऽधमं पुनः ॥ १४४१ ॥
17 निकृष्टमणाकं गर्ह्यमवद्यं काण्डकुत्सिते ।
18 अपकृष्टं प्रतिकृष्टं पाप्यं रेफो ऽवमं ब्रुवम् ॥ १४४२ ॥
19 खेटं पापमपशदं कुपूयं चेलमर्व च ।

3. Sauber (3 W.). — 4. Gereinigt, gewaschen (5 W.). — 5. Zugewandt (2 W.). — 6. Abgewandt (2 W.). — 7—10. Vorzüglich (26 W.). — 11. Bestes (4 W.). — 12—14. Zwölf Worte, welche am Ende eines Compositums die Vorzüglichkeit des vorangehenden Begriffes ausdrücken. — 15. Untergeordnet (4 W.). — 16—19. Niedrig, verachtet (19 W.).

20 तदासेचनकं यस्य दर्शनाद्दृग्न तृप्यति ॥ १४४३ ॥
21 चारु हारि रुचिरं मनोहरं वल्गु कान्तमभिराममबन्धुरे ।
22 वामरुच्यसुषमाणि शोभनं मञ्जुमञ्जुलमनोरमाणि च ॥ १४४४ ॥
23 साधुरम्यमनोज्ञानि पेशलं हृद्यसुन्दरे ।
24 काम्यं कम्रं कमनीयं सौम्यं च मधुरं प्रियम् ॥ १४४५ ॥
25 व्युष्टिः फल-
26 मसारं तु फल्गु
27 शून्यं तु रिक्तकम् ।
28 शुन्यं तुच्छं वसिकं च
29 निविडं तु निरन्तरम् ॥ १४४६ ॥
30 निविरीसं घनं सान्द्रं नीरन्ध्रं बहलं दृढम् ।
31 गाढमविरलं चा-
32 थ विरलं तनु पेलवम् ॥ १४४७ ॥
33 नवं नवीनं सद्यस्कं प्रत्यग्रं नूत्ननूतने ।
34 नव्यं चाभिनवे
35 जीर्णे पुरातनं चिरन्तनम् ॥ १४४८ ॥
36 पुराणं प्रतनं प्रत्नं जर-
37 न्मूर्तं तु मूर्तिमत् ।
38 उच्चावचं नैकभेद-
39 मतिरिक्ताधिके समे ॥ १४४९ ॥

20. Woran sich das Auge nicht satt sehen kann. — 21—2 Schön (17 W.). — 25. Erfolg (2 W.). — 26. Erfolglos (2 W.). - 27. 28. Leer (5 W.). — 29—31. Dicht, grob (10 W.). — 32. Undich fein (3 W.). — 33. 34. Neu (8 W.). — 35. 36. Alt (7 W.). - 37. Gestaltet (2 W.). — 38. Verschiedenartig (2 W.). — 39 Uebe mässig, überzählig (2 W.).

40 पार्श्वं समीपं सविधं ससीमाभ्याशं सवेशान्तिकसंनिकर्षाः ।
41 सदेशमभ्यग्रसनीडसंनिधानान्युपान्तं निकटोपकण्ठे ॥ १४५० ॥
42 संनिकृष्टसमर्यादाभ्यर्णान्यासन्नसंनिधी ।
43 अव्यवहिते ऽनन्तरं संसक्तमपटान्तरम् ॥ १४५१ ॥
44 नेदिष्ठमन्तिकतमं
45 विप्रकृष्टपरे पुनः ।
46 दूरे
47 ऽतिदूरे दविष्ठं दवीयो
48 ऽथ सनातनम् ॥ १४५२ ॥
49 शाश्वतानश्वरे नित्यं ध्रुवं
50 स्थेयस्त्वतिस्थिरम् ।
51 स्थास्नु स्थेष्ठं
52 तत्कूटस्थं कालव्याप्येकरूपतः ॥ १४५३ ॥
53 स्थावरं जङ्गमादन्य-
54 ज्जङ्गमं तु त्रसं चरम् ।
55 चराचरं जगदिङ्गं चरिष्णु चा-
56 थ चञ्चलम् ॥ १४५४ ॥
57 तरलं कम्पनं कम्प्रं परिप्लवचलाचले ।
58 चटुलं चपलं लोलं चलं पारिप्लवास्थिरे ॥ १४५५ ॥

40—42. Nähe (20 W.). — **43.** Anstossend (4 W.). — **44.** Ganz nahe (2 W.). — **45. 46.** Entfernt (3 W.). — **47.** Sehr entfernt (3 W.). — **48. 49.** Immerwährend (5 W.). — **50. 51.** Dauerhaft (4 W.). — **52.** Ewig und unveränderlich. — **53.** Unbeweglich. — **54.** 55. Beweglich (7 W.). — **56—58.** Sich hin und her bewegend (12 W.).

59 ऋज्वावजिह्मप्रगुणा-

60 ववाग्रे ऽवनतानते ।

61 कुञ्चितं नतमाविद्धं कुटिलं वक्रवेल्लिते ॥ १४५६ ॥

62 वृजिनं भङ्गुरं भुग्नमरालं जिह्ममूर्मिमत् ।

63 अनुगे ऽनुपदान्वक्षान्व-

64 ञ्येकाकेक एककः ॥ १४५७ ॥

65 एकतानायनसर्गाग्र्याण्येकाग्र्यं च तद्गतम् ।

66 अनन्यवृत्त्येकायनगतं चा-

67 ग्र्यमादिमम् ॥ १४५८ ॥

68 पौरस्त्यं प्रथमं पूर्वमादिरग्रम-

69 थान्तिमम् ।

70 जघन्यमन्त्यं चरममन्तः पाश्चात्त्यपश्चिमे ॥ १४५९ ॥

71 मध्यमं माध्यमं मध्यमीयं माध्यंदिनं च तद् ।

72 अभ्यन्तरमन्तरालं विचाले

73 मध्यमन्तरे ॥ १४६० ॥

74 तुल्यः समानः सदृक्षः सरूपः सदृशः समः ।

75 साधारणसधर्माणौ सवर्णः संनिभः सदृक् ॥ १४६१ ॥

76 स्युरुत्तरपदे प्रख्यः प्रकारः प्रतिमो निभः ।

59. Gerade (3 W.). — 60. Gebeugt (3 W.). — 61. 62 Krumm (12 W.). — 63. Nachfolgend (4 W.). — 64. Allein (3 W.). — 65. 66. Seine Aufmerksamkeit auf einen Gegenstand gerichtet habend (8 W.). — 67. 68. Anfang, erster (7 W.). — 69. 70. Ende, letzter (7 W.). — 71. In der Mitte gelegen (4 W.). — 72. Zwischenraum (3 W.). — 73 Mitte (2 W.). — 74. 75. Gleich (11 W.). — 76. 77. Gleich, am Ende eines Compositums (11 W.).

77 भूतरूपोपमाः काशः संनीप्रप्रतितः परः ॥ १४६२ ॥
78 औपम्यमनुकारो ऽनुहारः साम्यं तुलोपमा ।
79 कृतोपमान-
80 मर्चा तु प्रतिमा यातना निधिः ॥ १४६३ ॥
81 छाया छन्दः कायो रूपं बिम्बं मानकृती अपि ।
82 सूर्मी स्थूणायःप्रतिमा
83 हरिणी स्याद्धिरण्मयी ॥ १४६४ ॥
84 प्रतिकूलं तु विलोममपसव्यमपष्ठुरम् ।
85 वामं प्रसव्यं प्रतीपं प्रतिलोममपष्ठु च ॥ १४६५ ॥
86 वामं शरीरे ऽङ्गं सव्य-
87 मपसव्यं तु दक्षिणम् ।
88 अबाधोच्छृङ्खलोद्दामान्यपच्छितमनर्गलम् ॥ १४६६ ॥
89 निरङ्कुशे
90 स्फुटे स्पष्टं प्रकाशं प्रकटोल्बणे ।
91 व्यक्तं
92 वर्तुलं तु वृत्तं निस्तलं परिमण्डलम् ॥ १४६७ ॥
93 बन्धुरं तून्नतानतं
94 स्थपुटं विषमोन्नतम् ।
95 अन्यदन्यतरद्भिन्नं त्वेकमितरच्च तद् ॥ १४६८ ॥

78. 79. Gleichheit (8 W.). — 80. 81. Bild (11 W.). — 82. Ein Bild aus Eisen (3 W.). — 83. Ein Bild aus Gold (2 W.). — 84. 85. Widrig (9 W.). — 86. Link (2 W.). — 87. Recht (2 W.). — 88. 89. Frei (6 W.). — 90. 91. Klar, offenbar (6 W.). — 92. Rund (4 W.). — 93. Wellenförmig (2 W.). — 94. Uneben und hoch zugleich (2 W.). — 95. Verschieden (6 W.).

96 करम्बः कबरो मिश्रः संपृक्तः खचितः समाः ।
97 विविधस्तु बहुविधो नानारूपः पृथग्विधः ॥ १४६९ ॥
98 त्वरितं सत्वरं तूर्णं शीघ्रं क्षिप्रं द्रुतं लघु ।
99 चपलाविलम्बिते च
1 रम्पा संपातपाटवम् ॥ १४७० ॥
2 अनारतं त्वविरतं संसक्तं सततानिशे ।
3 नित्यानवरताजस्रासक्ताश्रान्तानि संततम् ॥ १४७१ ॥
4 साधारणं तु सामान्यं
5 दृढसंधि तु संहतम् ।
6 कलिलं गहने
7 संकीर्णे तु संकुलमाकुलम् ॥ १४७२ ॥
8 कीर्णमाकीर्णं च
9 पूर्णे त्वाचितं छन्नपूरिते ।
10 भरितं निचितं व्याप्तं
11 प्रत्याख्याते निराकृतम् ॥ १४७३ ॥
12 प्रत्यादिष्टं प्रतिक्षिप्तमपविद्धं निरस्तवत् ।
13 परिक्षिप्ते वलयितं निवृतं परिवेष्टितम् ॥ १४७४ ॥
14 परिष्कृतं परीतं च

96. Gemischt (5 W.). — 97. Mannigfaltig (4 W.). — 98. 99. Eilig (9 W.). — 1. Geschicklichkeit im Springen (2 W.). — 2. 3. Ununterbrochen (11 W.). — 4. Gemeinsam (2 W.). — 5. Fest, verbunden (2 W.). — 6. Undurchdringlich (2 W.). — 7. 8. Unter einander geworfen (5 W.). — 9. 10. Voll, gefüllt (7 W.). — 11. 12. Verschmäht (6 W.). — 13 14. Umgeben (6 W.).

15 त्यक्तं तूत्सृष्टमुज्झितम् ।
16 धूतं हीनं विधुतं च
17 विन्नं वित्तं विचारिते ॥ १४७५ ॥
18 अवकीर्णे त्ववध्वस्तं
19 संवीते रुद्धमावृतम् ।
20 संवृतं पिहितं छन्नं स्थगितं चापवारितम् ॥ १४७६ ॥
21 अन्तर्हितं तिरोहित-
22 मन्तर्धिस्त्वपवारणम् ।
23 छदनव्यवधान्तर्धापिधानस्थगनानि च ॥ १४७७ ॥
24 व्यवधानं तिरोधानं
25 दर्शितं तु प्रकाशितम् ।
26 आविष्कृतं प्रकटित-
27 मुच्चण्डं त्ववलम्बितम् ॥ १४७८ ॥
28 अनादृतमवज्ञातं मानितं गणितं मतम् ।
29 रीढावज्ञावहेलान्यसूर्क्षणं चाप्यनादरे ॥ १४७९ ॥
30 उन्मूलितमावर्हितं स्यादुत्पाटितमुद्धृतम् ।
31 प्रेङ्खोलितं तरलितं लुलितं प्रेङ्खितं धुतम् ॥ १४८० ॥
32 चलितं कम्पितं धूतं वेल्लितान्दोलिते अपि ।
33 दोला प्रेङ्खोलनं प्रेङ्खा

15. 16. Verlassen (6 W.). — 17. Geprüft (3 W.). — 18. Zerstreut (2 W.). — 19—21. Verhüllt, versteckt (10 W.). — 22—24. Verhüllen, Verstecken (9 W.). — 25. 26. Enthüllt (4 W.). — 27. Hangend (2 W.). — 28. Verachtet (5 W.). — 29. Verachtung (5 W.). — 30. Entwurzelt (4 W.). — 31. 32. Geschwungen (10 W.). — 33. Schwinge (3 W.).

34 फाण्टं कृतमयत्नतः ॥ १४८१ ॥
35 अधःक्षिप्तं न्यक्चितं स्या-
36 दूर्ध्वक्षिप्तमुदञ्चितम् ।
37 नुन्ननुत्तास्तनिष्ठ्यूतान्याविद्धं क्षिप्तमीरितम् ॥ १४८२ ॥
38 स्यो दिग्धलिप्ते
39 रुग्णभुग्ने
40 रूषितगुण्ठिते ।
41 गूढगुप्ते च
42 मुषितमूषिते
43 गुणिताहते ॥ १४८३ ॥
44 स्यान्निशातं शितं शातं निशितं तेजितं क्ष्णुतम् ।
45 वृते तु वृत्तव्यावृत्तौ
46 ह्रीतह्रीणौ तु लज्जिते ॥ १४८४ ॥
47 संगूढः स्यात्संकलिते
48 संयोजित उपाहिते ।
49 पक्वं परिणतं
50 पाके क्षीराज्यहविषां शृतम् ॥ १४८५ ॥
51 निष्पक्वं क्वथिते

34. Ohne Mühe zubereitet. — 35. Herabgeworfen (2 W.). 36. Hinaufgeworfen (2 W.). — 37. Geworfen (7 W.). — 38. Beschmiert (2 W.). — 39. Gebogen (2 W.). — 40. Zerstäubt (2 W.). 41. Versteckt (2 W.). — 42. Gestohlen (2 W.). — 43. Multiplicirt (2 W.). — 44. Geschärft (6 W.). — 45. Erwählt (3 W.). — 46. Beschämt (3 W.). — 47. Aufgehäuft (2 W.). — 48. Verbunden (2 W.). 49. Reif (2 W.). — 50. Gekocht (Milch u. s. w.). — 51. Gesotten u. s. w. (2 W.).

52 प्लुष्टप्रुष्टदग्धोषिताः समाः ।
53 तनूकृते त्वष्टतष्टौ
54 विद्धे छिद्रितवेधितौ ॥ १४८६ ॥
55 सिद्धे निर्वृत्तनिष्पन्नौ
56 विलीने द्रुतविद्रुतौ ।
57 ऊतं प्रोते
58 स्यूतमूतमुतं च तन्तुसंतते ॥ १४८७ ॥
59 पाटितं दारितं भिन्ने
60 विदरः स्फुटनं भिदा ।
61 अङ्गीकृतं प्रतिज्ञातमूरीकृतोररीकृते ॥ १४८८ ॥
62 संश्रुतमभ्युपगतमुररीकृतमाश्रुतम् ।
63 संगीर्णं प्रतिश्रुतं च
64 छिन्ने लूनं छितं दितम् ॥ १४८९ ॥
65 छेदितं खण्डितं वृक्णं कृत्तं
66 प्राप्तं तु भावितम् ।
67 लब्धमासादितं भूतं
68 पतिते गलितं च्युतम् ॥ १४९० ॥
69 स्रस्तं भ्रष्टं स्कन्नपन्ने
70 संशितं तु सुनिश्चितम् ।

52. Gebrannt (4 W.). — 53. Beschnitten (3 W.). — 54. Durchbohrt (3 W.). — 55. Vollendet (3 W.). — 56. Geschmolzen (3 W.). — 57. Gewebt (2 W.). — 58. Genäht (4 W.). — 59. Zerrissen (3 W.). — 60. Zerreissen (3 W.). — 61—63. Versprochen (10 W.). — 64. 65. Zerbrochen (8 W.). — 66 67. Erhalten (5 W.). — 68. 69. Gefallen (7 W.). — 70. Bestimmt, festgesetzt (2 W.).

71 मृगितं मार्गितान्विष्टान्वेषितानि गवेषिते ॥ १४६१ ॥
72 तिमिते स्तिमितक्लिन्नसार्द्रार्द्रोन्नाः समुन्नवत् ।
73 प्रस्थापितं प्रतिशिष्टं प्रहितप्रेषिते अपि ॥ १४६२ ॥
74 ख्याते प्रतीतप्रज्ञातवित्तप्रथितविश्रुताः ।
75 तप्ते संतापितो दूनो धूपायितश्च धूपितः ॥ १४६३ ॥
76 शीने स्त्यान-
77 मुपनतस्तूपसन्न उपस्थितः ।
78 निर्वातस्तु गते वाते
79 निर्वाणः पावकादिषु ॥ १४६४ ॥
80 प्रवृद्धमेधितं प्रौढं
81 विस्मृतान्तर्गते समे ।
82 उद्वान्तमुद्गते
83 गूनं हन्ने
84 मीढं तु मूत्रिते ॥ १४६५ ॥
85 विदितं बुधितं बुद्धं ज्ञातं सितगते अवात् ।
86 मनितं प्रतिपन्नं च
87 स्यन्ने रीणं स्नुतं स्रुतम् ॥ १४६६ ॥
88 गुप्तगोपायितत्रातावितत्राणानि रक्षिते ।

71. Gesucht (5 W.). — 72. Nass (7 W.). — 73. Abgeschied (4 W.). — 74. Bekannt (6 W.). — 75. Gequält (5 W.). — 76. Geronnen, dick geworden (2 W.). — 77. Nahe gebracht (3 W.). — 78. Windstille. — 79. Ausgelöscht. — 80. Ausgewachsen (3 W.). — 81. Vergessen (2 W.). — 82. Ausgebrochen, übergeben (2 W.). — 83. Geschissen (2 W.). — 84. Gepisst (2 W.). — 85. 86. Gekann (8 W.). — 87. Tröpfelnd (4 W.). — 88. Geschützt (6 W.).

89 कर्म क्रिया विधा

90 हेतुशून्या त्वास्या विलक्षणम् ॥ १४९७ ॥

91 कार्मणं मूलकर्मा-

92 थ संवननं वशक्रिया ।

93 प्रतिबन्धे प्रतिष्टम्भः स्या-

94 दास्यात्वासना स्थितिः ॥ १४९८ ॥

95 परस्परं स्यादन्योऽन्यमितरेतरमित्यपि ।

96 आवेशाटोपौ संरम्भे

97 निवेशो रचना स्थितौ ॥ १४९९ ॥

98 निर्बन्धोऽभिनिवेशः स्या-

99 त्प्रवेशोऽन्तर्विगाहनम् ।

1 गतौ वीङ्खा विहारेर्यापरिसर्पपरिक्रमाः ॥ १५०० ॥

2 व्रज्याटाट्या पर्यटनं

3 चर्या त्वीर्या पथस्थितिः ।

4 व्यत्यासस्तु विपर्यासो वैपरीत्यं विपर्ययः ॥ १५०१ ॥

5 व्यत्ययो

6 ऽथ स्फातिर्वृद्धौ

7 प्रीणनेऽवनतर्पणे ।

89. Handlung (3 W.). — 90. Unerklärlicher Zustand. — 91. Zauberkunst (2 W.). — 92. Bezaubern (2 W.). — 93. Hinderniss (2 W.). — 94. Aufenthalt, Wohnen (4 W.). — 95. Gegenseitig (3 W.). — 96. Stolz (3 W.). — 97. Schlachtordnung (3 W.). — 98. Beharrlichkeit (2 W.). — 99. Hineingehen (2 W.). — 1. Gehen (6 W.). — 2. Herumstreichen (3 W.). — 3. Erfüllung eines Gelübdes (2 W.). — 4. 5. Umgekehrtes Verhältniss (5 W.). — 6. Wachsen (2 W.). — 7. Befriedigung (3 W.).

8 परित्राणं तु पर्याप्तिर्हस्तधारणमित्यपि ॥ १५०२ ॥
9 प्रणतिः प्रणिपातोऽनुनये
10 ऽथ शयने क्रमात् ।
11 विशाय उपशायश्च
12 पर्यायोऽनुक्रमः क्रमः ॥ १५०३ ॥
13 परिपाट्यानुपूर्व्यावृ-
14 दतिपातस्त्वतिक्रमः ।
15 उपात्ययः पर्ययश्च
16 समौ संबाधसंकटौ ॥ १५०४ ॥
17 कामं प्रकामं पर्याप्तं निकामेष्टे यथेप्सिते ।
18 अत्यर्थे गाढमुद्गाढं वाढं तीव्रं भृशं दृढम् ॥ १५०५ ॥
19 अतिमात्रातिमर्यादनितान्तोत्कर्षनिर्भराः ।
20 भरैकान्तातिवेलातिशया
21 जृम्भा तु जृम्भणम् ॥ १५०६ ॥
22 आलिङ्गनं परिष्वङ्गः संश्लेष उपगूहनम् ।
23 अङ्कपाली परीरम्भः क्रोडीकृति-
24 रथोत्सवे ॥ १५०७ ॥
25 महः क्षणोद्धवोद्धर्षा
26 मेलके संगसंगमौ ।

8. Selbstvertheidigung (3 W.). — 9. Begrüssung (3 W.). — 10. 11 Abwechselndes Schlafen (2 W.). — 12. 13. Reihe, Ordnung (6 W.). - 14. 15. Versäumniss (4 W). — 16. Enge (2 W.). — 17. Nac Wunsch (6 W.). — 18—20. Uebermaass, sehr (16 W.). — 21 Gäh nen (2 W.). — 22. 23. Umarmung (7 W.). — 24. 25. Festta (5 W.). — 26. Zusammenkunft (3 W.).

27 अनुग्रहो ऽभ्युपपत्तिः
28 समौ निरोधनिग्रहौ ॥ १५०८ ॥
29 विघ्ने ऽन्तरायप्रत्यूहव्यवायाः
30 समये क्षणः ।
31 वेलावारावसरः प्रस्तावः प्रक्रमो ऽन्तरम् ॥ १५०९ ॥
32 अभ्यादानमुपोद्घात आरम्भः प्रोपतः क्रमः ।
33 प्रत्युत्क्रमः प्रयोगः स्या-
34 दारोहणं त्वभिक्रमः ॥ १५१० ॥
35 आक्रमे ऽधिक्रमक्रान्ती
36 व्युत्क्रमस्तूत्क्रमो ऽक्रमः ।
37 विप्रलम्भो विप्रयोगो वियोगो विरहः समाः ॥ १५११ ॥
38 आभा छटा विभूषा श्रीरभिख्याकान्तिविभ्रमाः ।
39 लक्ष्मीश्छाया च शोभायां
40 सुषमा सातिशायिनी ॥ १५१२ ॥
41 संस्तवः स्यात्परिचय
42 आकारस्त्विङ्ग इङ्गितम् ।
43 निमित्ते कारणं हेतुर्बीजं योनिर्निबन्धनम् ॥ १५१३ ॥
44 निदान-

27. Gunst (2 W.). — 28. Abneigung (2 W.). — 29. Hinderniss (4 W.). — 30. 31. Gelegenheit (8 W.). — 32. Beginn (5 W.). — 33. Der erste Schritt bei einer Handlung (2 W.). — 34. Hinaufsteigen (2 W.). — 35. Angriff (3 W.). — 36. Verwirrung, Unordnung (3 W.). — 37. Trennung (4 W.). — 38. 39. Glanz, Schönheit (10 W.). — 40. Ausgezeichnete Schönheit. — 41. Bekanntschaft (2 W.). — 42. Geberde, als Ausdruck der innern Stimmung (3 W.) — 43. 44. Grund (7 W.).

45 अथ कार्यं स्यादर्थः कृत्यं प्रयोजनम् ।
46 निष्ठानिर्वहणे तुल्ये
47 प्रवाहो गमनं वहिः ॥ १५१४ ॥
48 जातिः सामान्यं
49 व्यक्तिस्तु विशेषः पृथगात्मिका ।
50 तिर्यक्साचिः
51 संहर्षस्तु स्पर्धा
52 द्रोहस्त्वपक्रिया ॥ १५१५ ॥
53 वन्ध्ये मोघाफलमुधा
54 अन्तर्गडुर्निरर्थकम् ।
55 संस्थानं संनिवेशः स्या-
56 दर्थस्यापगमे व्ययः ॥ १५१६ ॥
57 संमूर्छनं त्वभिव्याप्ति-
58 र्भ्रेषो भ्रंशो यथोचितात् ।
59 अभावो नाशे
60 संक्रामसंक्रमौ दुर्गसंचरे ॥ १५१७ ॥
61 नीवाकस्तु प्रयामः स्या-
62 दवेक्षा प्रतिजागरः ।

45. Zweck (4 W.). — 46. Beschluss (2 W.). — 47. Hervorströmen. — 48. Gattung (2 W.). — 49. Individuum (3 W.). — 50. Horizontale Lage (2 W.). — 51. Neid (2 W.). — 52. Beleidigung (2 W.). — 53. Fruchtlos (4 W.). — 54. Unnütz (2 W.). — 55. Zubereitung (2 W.). — 56. Verausgaben. — 57. Allseitiges Durchdringen (2 W.). — 58. Ablenken vom rechten Wege. — 59. Zu Grunde gehen (2 W.). — 60. Schwieriger Durchgang (3 W.). — 61. Theuerung (2 W.). — 62. Vorsorge (2 W.).

63 समौ विश्रम्भविश्वासौ

64 परिणामस्तु विक्रिया ॥ १५१८ ॥

65 चक्रावर्तो भ्रमो भ्रान्तिर्भ्रमिर्घूर्णिश्च घूर्णने ।

66 विप्रलम्भो विसंवादो

67 विलम्भस्त्वतिसर्जनम् ॥ १५१९ ॥

68 उपलम्भस्त्वनुभवः

69 प्रतिलम्भस्तु लम्भनम् ।

70 नियोगे विधिसंप्रैषौ

71 विनियोगोऽर्पणं फले ॥ १५२० ॥

72 लवोऽभिलावो लवनं

73 निष्पावः पवनं पवः ।

74 निष्ठीवष्ठीवनष्ठ्यूतष्ठेवनानि तु थूत्कृते ॥ १५२१ ॥

75 निवृत्तिः स्यादुपरमो व्यवोपाङ्भ्यः परा रतिः ।

76 विधूननं विधुवनं

77 रिङ्गणं स्खलनं समे ॥ १५२२ ॥

78 रक्षणस्त्राणो

79 ग्रहो ग्राहे

80 व्यधो वेधे

63. Vertrauen (2 W.). — 64. Veränderung (2 W.). — 65. Umdrehung (6 W.). — 66. Hintergehen (2 W.). — 67. Freigebigkeit (2 W.). — 68. Wahrnehmung (2 W.). — 69. Empfangen, Erhalten (2 W.). — 70. Auftrag (3 W.). — 71. Geben, mit Aussicht auf Vergeltung. — 72. Kornschneiden (3 W.). — 73. Kornreinigung (3 W.). — 74. Speien (5 W.). — 75. Aufhören (6 W.). — 76. Bewegung (2 W.). — 77. Ausgleiten (2 W.). — 78. Schutz (2 W.). — 79. Greifen (2 W.). — 80. Durchbohren (2 W.).

81 क्षये क्षिया ।
82 स्फुरणं स्फरणे
83 ज्यानिर्जीर्णा-
84 वथ वरो वृतौ ॥ १५२३ ॥
85 समुच्चयः समाहारो
86 ऽपहारापचयौ समौ ।
87 प्रत्याहार उपादानं
88 बुद्धिशक्तिस्तु निष्क्रमः ॥ १५२४ ॥
89 इत्यादयः क्रियाशब्दा लक्ष्या धातुषु लक्षणम् ।
90 अथाव्ययानि वक्ष्यन्ते
91 स्वः स्वर्गे
92 भू रसातले ॥ १५२५ ॥
93 भुवो विहायसा व्योम्नि
94 द्यावाभूम्योस्तु रोदसी ।
95 उपरिष्टादुपर्यूर्ध्वे
96 स्यादधस्तादधो ऽप्यवाक् ॥ १५२६ ॥
97 वर्जने त्वन्तरेणार्ते हिरुङ्नाना पृथग्विना ।

81. Vernichtung (2 W.). — 82. Zittern (2 W.). — 83. Entkräftung, Altersschwäche (2 W.). — 84. Ein Gnadengeschenk, das man sich auswählt (2 W.). — 85. Anhäufung (2 W.). — 86. Verlust (2 W.). — 87. Ablenken der Sinne (2 W.). — 88. Geistesvermögen. — 89. Die übrigen Wörter, die eine Thätigkeit ausdrücken, definire man selbst; die Merkmale sind in den Wurzeln enthalten. — 90. Nun werden die Indeclinabilia aufgeführt werden. — 91. Himmel. — 92. Pâtâla. — 93. Luft, Himmel (2 W.). — 94. Himmel und Erde. — 95. Oben (2 W.). — 96. Unten (2 W.). — 97. Ohne (6 W.).

98 साकं सत्रा समं सार्धममा सह

99 कृतं खलम् ॥ १५२७ ॥

1 भवत्वस्तु च किं तुल्याः

2 प्रेत्यामुत्र भवान्तरे ।

3 तूष्णीं तूष्णीकां जोषं च मौने

4 दिष्ट्या तु संमदे ॥ १५२८ ॥

5 परितः सर्वतो विष्वक्समन्ताच्च समन्ततः ।

6 पुरः पुरस्तात्पुरतो ऽग्रतः

7 प्रायस्तु भूमनि ॥ १५२९ ॥

8 सांप्रतमधुनेदानीं संप्रत्येत-

9 र्ह्यथाञ्जसा ।

10 द्राक्स्रागरं झटित्याशु मङ्क्ष्वह्नाय च सत्वरम् ॥ १५३० ॥

11 सदा सनानिशं शश्व-

12 द्भूयो ऽभीक्ष्णं पुनः पुनः ।

13 असकृन्मुहुः

14 सायं तु दिनान्ते

15 दिवसे दिवा ॥ १५३१ ॥

16 सहसैकपदे सद्यो ऽकस्मात्सपदि तत्क्षणे ।

17 चिराय चिररात्राय चिरस्य च चिराच्चिरम् ॥ १५३२ ॥

98. Mit (6 W.). — 99. 1. Unnütz (5 W.). — 2. Im jenseitigen Leben (2 W.). — 3. Still (3 W.). — 4. Ausruf der Freude. — 5. Von allen Seiten (5 W.). — 6. Vorn (4 W.). — 7. Gewöhnlich. — 8. Jetzt (5 W.). — 9. 10. Sogleich, eiligst (8 W.). — 11. Immer (4 W.). — 12. 13. Zu wiederholten Malen (5 W.). — 14. Am Abend. — 15. Am Tage. — 16. Plötzlich (5 W.). — 17. 18. Nach

18 चिरेण दीर्घकालार्थे

19 कदाचिज्जातु कर्हिचित् ।

20 दोषा नक्तमुषा रात्रौ

21 प्रगे प्रातरहर्मुखे ॥ १५३३ ॥

22 तिर्यगर्थे तिरः साचि

23 निष्फले तु वृथा मुधा ।

24 मृषा मिथ्यानृते

25 ऽभ्यर्णे समया निकषा हिरुक् ॥ १५३४ ॥

26 शं सुखे

27 बलवत्सुष्ठु किमुतातीव निर्भरे ।

28 प्राक्पुरा प्रथमे

29 संवद्वर्षे

30 परस्परे मिथः ॥ १५३५ ॥

31 उषा निशान्ते

32 ऽल्पे किंचिन्मनागीषच्च किंचन ।

33 आहो उताहो किमुत वितर्के किं किमूत च ॥ १५३६ ॥

34 इतिह स्यात्संप्रदाये

35 हेतौ यत्तद्यतस्ततः ।

langer Zeit (6 W.). — 19. Einstmals (3 W.). — 20. In der Nacht (3 W.). — 21. Bei Tagesanbruch (2 W.). — 22. Seitwärts (2 W.). — 23. Vergeblich (2 W.). — 24. Fälschlich (2 W.). — 25. In der Nähe (3 W.). — 26. Glücklich. — 27. Sehr (4 W.). — 28. Vormals (2 W.). — 29. Im Jahre. — 30. Gegenseitig. — 31. Am Ende der Nacht. — 32. Etwas (4 W.). — 33. Oder; entweder — oder (6 W.). — 34. So nach der Tradition. — 35. Weil, deshalb (4 W.).

36 संबोधने ऽङ्ग भोः प्याट्पाड्हे हंहो अरे ऽयि रे ॥ १५३७ ॥
37 श्रौषड्वौषड्वषट्स्वाहा स्वधा देवहविर्हुतौ ।
38 रहस्युपांशु
39 मध्ये ऽन्तरन्तरेणान्तरे ऽन्तरा ॥ १५३८ ॥
40 प्रादुराविः प्रकाशे स्या-
41 दभावे त्व न नो नहि ।
42 हठे प्रसह्य
43 मा मास्म वारणे
44 ऽस्तमदर्शने ॥ १५३९ ॥
45 अकामानुमतौ कामं
46 स्यादोमां परमं मते ।
47 कच्चिदिष्टपरिप्रश्ने
48 ऽवश्यं नूनं च निश्चये ॥ १५४० ॥
49 बहिर्बहिर्भवे
50 ह्यः स्यादतीते ऽह्नि
51 श्व एष्यति ।
52 नीचैरल्पे

36. Interjectionen beim Rufen (10 W.). — 37. Ausrufungen beim Opfern (5 W.). — 38. Insgeheim. — 39. In; zwischen (4 W.). — 40. Hervor, zum Vorschein (2 W.). — 41. Un-, nicht (4 W.). — 42. Gewaltsam. — 43. Prohibitive Partikel (2 W.). — 44. Unter(gehen). — 45. Gut, wenn es nicht anders sein kann. — 46. Gut; so sei es (3 W.). — 47. Fragepartikel bei Fragen, auf die man eine bejahende Antwort erwartet. — 48. Gewiss (2 W.). — 49. Ausserhalb. — 50. Gestern. — 51. Morgen. — 52. Gelinde, leise.

53 मन्दत्युच्चैः
54 सत्त्वे ऽस्ति
55 दुष्ठु निन्दने ॥ १५४१ ॥
56 ननुच स्याद्विरोधोक्तौ
57 पक्षान्तरे तु चेद्यदि ।
58 शनैर्मन्दे
59 ऽवरे त्वर्वा-
60 ग्रोषोक्तावुं
61 नतौ नमः ॥ १५४२ ॥

॥ इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां सामान्यकाण्डः षष्ठः ॥

53. Heftig, laut. — 54. Vorhanden. — 55. Schlecht. — 56. Partikel, die eine entgegengesetzte Ansicht andeutet. — 57. Wenn (2 W.). — 58. Langsam. — 59. Nach; hinter. — 60. Ausruf des Zornes. — 61. Verbeugung.

ANMERKUNGEN.

Str. 1. *a. Schol.* सिद्धं प्रतिष्ठां प्राप्तं साङ्गं शब्दानुशासनं यस्येति कर्तृविशेषणम्। अङ्गानि लिङ्गधातुपारायणादीनि। एतावता च शब्दानुशासने(न) सहास्या एककर्तृकत्वमाह। — *b.* रूढादीनां नाम्नां शब्दानां मालामभिधानचिन्तामणिनाम्नीं तनोमि। अहमिति कर्तृनिर्देशः।

Str. 2. *a. Schol.* आखण्डलादय उदाहरणम्। न ह्यत्र प्रकृतिप्रत्ययविभागेन व्युत्पत्तिरस्ति। आदिशब्दादाण्टपादयः। यद्यपि नाम च धातुजमिति शाकटायनमतेन रूढा अपि व्युत्पत्तिभाजस्तथापि वर्णानुपूर्वीनिर्ज्ञानमात्रप्रयोजना तेषां व्युत्पत्तिर्न पुनरन्वर्थः। अर्थप्रवृत्तौ कारणमिति रूढा अव्युत्पन्ना एव। — *b. D.* und *Calc.* Ausg. सत्व st. स तु। — *Schol.* शब्दानां परस्परमर्थानुगमनमन्वयः। स योगः। स पुनर्योगो गुणात्क्रियायाः संबन्धाच्च भवति।

Str. 3. *a. Schol.* गुणनिबन्धनो येषां योगस्ते शब्दा नीलकण्ठाद्याः। नीलः कालो ऽस्येति गुणप्राधान्यान्नीलकण्ठः शंकरः। संख्यापि गुण एवेति त्रिलोचनः। — । क्रियानिबन्धनो योगो येषां ते स्रष्टृप्रभृतयः। सृजतीति सर्जनप्राधान्यात्स्रष्टा ब्रह्मा। — *b. B. D.* स्वस्वामित्वादिः संबन्ध°. —

Schol. स्वमात्मीयम् स्वामी यस्तत्र प्रभविष्णुः । तयोर्भावः स्वस्वामित्वम् तदादि संबन्धः । आदिशब्दाज्जन्यजनकभावादिपरिग्रहः । तत्र स्वस्वामिभावे संबन्धे पालादयः शब्दाः स्वात्परे नियोजितास्तद्वतां स्वामिनां नामाङ्कः । — । तत्राङ्कर्नाम तद्वतामित्युत्तरेष्वप्यनुवर्तनीयम्

Str. 5. *a. Calc.* Ausg. und *D.* कवे रूढा । — *Schol.* कवीनां रूढिः परंपरायाता प्रसिद्धिः । — *b.* जन्यात्कार्यात्परे कृदादयस्तद्वतो जनकानां कारणानां नामाङ्कः । यथा विघ्नकृत् u. s. w.

Str. 7. *b. Calc.* Ausg. *C. D.* und *E.* पाशासनादयः, der Scholiast wie wir.

Str. 9. *b. Calc.* Ausg. und *D.* ज्ञातेः st. ज्ञातेः ।

Str. 10. *b. Calc.* Ausg. रिपु st. अरि.

Str. 11. *a.* Dürfte man nicht bei einem so späten Autor wie Hemak'andra diesen Vers noch zur vorhergehenden Strophe ziehen? Dann kämen die 7 folgenden Strophen in Ordnung, und 18. *b.* könnte man wieder an die vorhergehende Strophe anschliessen.

Str. 11. *b.*—13. *a. Schol.* विवक्षानिबन्धनो संबन्धः । तत एकस्मादपि वृषादेः संबन्धिपदात्परे संबन्धान्तरनिबन्धना वाहनादयाः शब्दा यथोचितं प्रयुज्यन्ते । एतदेवाह । वाह्यवाहकभावसंबन्धविवक्षायां यथा वृषवाहनो रुद्र इति भवति तथा स्वस्वामिभावसंबन्धविवक्षायां वृषपतिरित्यपि ॥

Str. 14. *b.* 15. *a. Schol.* चिह्नैर्विशेषणैर्व्यक्तेर्निःसंदेहैरित्यभिधायको ऽपि शब्दो व्यक्तेर्वाचको भवेत् व्यक्तेर्नामतां यातीत्यर्थः । तथा ह्रीत्यादिना उदाहरणमाह । अगस्तिना ऋषिविशेषेण पूता स्वस्थित्या पवित्रितेति व्यक्तं चिह्नम् तेन विनिर्मिता दिगिति ज्ञातिशब्दो दक्षिणाशाया व्यक्तेरभिधायी भवति । एवं सप्तर्षिपूता दिगुत्तराशा ।

Str. 15. *b.* 16. *a.* *Schol.* त्रिपञ्चसप्तादिस्थाने ऽयुग्विषमशब्दौ त्रिने-
त्रादिषु पदेषु योजनीयौ । यथा त्रिनेत्रो ऽयुग्नेत्रो विषमनेत्रश्च शंभुः ।

Str. 16. *b.* *Schol.* विरोध्यर्थं विरोधिनमर्थम्

Str. 17. *b.* *Calc.* Ausg. *C.* und *E.* वाडवाग्नि, der Scholiast wie wir.

Str. 18 *b.* *Calc.* Ausg. योगाः स्युरिति, *E.* योगा स्यु°, *D.* योगा-
स्स्यु°. *Schol.* योगादन्वयात्

Str. 19. *Schol.* मिश्रा योगयुक्ता रूढिमन्तश्च । — लिङ्गमस्मदुपज्ञलि-
ङ्गानुशासनाद्धेयं निर्णेतव्यम् अत एवास्माभिरमरकोषाद्यभिधानमालास्वि-
वात्र लिङ्गनिर्णयो नोक्तः ।

Str. 20. *Schol.* इह हि मुक्तगतिर्देवगतिर्मनुष्यगतिस्तिर्यग्गतिर्नरक-
गतिरिति जीवानां पञ्च गतयो भवन्ति । तद्भेदाज्जीवा अपि मुक्ता देवा मनु-
ष्यास्तिर्यञ्चो नरकाश्चेति पञ्चधा भवन्ति । ... । देवाधिदेवा अर्हन्तः । ... ।
एकेन्द्रियादयः । तत्र एकं स्पर्शनमिन्द्रियं येषां त एकेन्द्रियादयः ।

Str. 21. *b.* *B.* und *D.* पोलक st. पोलुक, der Schol. पिपीलिका in der Umschreibung. — *Schol.* द्वे स्पर्शनरसने त्रीणि स्पर्शनरसनघ्राणानि च-
त्वारि तान्येव चक्षुःसहितानि इन्द्रियाणि येषां ते तथा । पञ्च स्पर्शनादी-
नि श्रोत्रसहितानीन्द्रियाणि येषां ते पञ्चेन्द्रियाः ।

Str. 23. *a.* साङ्गास् ist, wie wir aus den Scholien ersehen, auch bei देवाधिदेवास् (Str. 20. *a.*) u. s. w. zu ergänzen.

Str. 24. *Schol.* चतुस्त्रिंशदतिशयान्सुरेन्द्रादिकृतां पूजां चार्हतीत्य-
र्हन् — अरिहननात् रजोहननात् रहस्याभावाच्चेति वा पृषोदरादित्वात्
(Pâṇ. VI. 3. 109.). Hiernach ist Burnouf's Bemerkung in «*Introduction à l'histoire du Buddhisme Indien.*» Tome I. S. 295., so wie Böhtlingk's in «*Bulletin de la classe historico-philologique de l'Acad. Imp. des sc. de St.-Pét.*» T. II. No. 22. S. 344. zu berich-

tigen. — *Schol.* जयति रागद्वेषमोहानिति जिनः ।—। जीर्णान्यष्टौ ज्ञा-
नावरणीयादीनि कर्माण्यस्य जीर्णाष्टकर्मा — भगो जगदैश्वर्यं ज्ञानं वास्त्यत्र
भगवान् — तीर्यते संसारसमुद्रो ऽनेनेति तीर्थं प्रवचनाधारश्चतुर्विधः संघः ।
तत्करोतीति तीर्थंकरः ।—। रागादिजेतारो जिनाः केवलिनः । तेषामीश्वरो
जिनेश्वरः ।

Str. 25. स्यादित्यव्ययमनेकान्तवाचकम् ततः स्यादित्यनेकान्तं वदतीत्ये-
वंशीलः स्याद्वादी । स्याद्वादो ऽस्यास्तीति वा । यौगिकत्वादनेकान्तवादी-
त्यपि ।—। सर्वेभ्यः प्राणिभ्यो हितः सार्वः ।—। सर्वथावरणविलये चेत-
नस्वरूपाविर्भावः केवलम् तदस्यास्ति केवली । — *Calc.* Ausg. *B.* und *D.*
बोधद, *Schol.* बोधिर्जिनप्रणीतधर्मप्राप्तिः । तां ददाति बोधिदः ।—। हि-
तोपदेशकत्वादाप्त इवाप्तः ।

Str. 26. *Calc.* Ausg. *A. B. D.* und *E.* °संभवो, *Schol.* शं सुखं
भवत्यस्मिन् अथवा गर्भगते ऽप्यस्मिन्नभ्यधिकसस्यसंभवात्संभवो ऽपि ।—।
पद्मस्येव प्रभास्य पद्मप्रभः ।

Str. 27. *Calc.* Ausg. श्रेयांशो, *Schol.* श्रेयांसावंसावस्य श्रेयांसः पृषो-
दरादित्वात् (Pâṇ. VI. 3. 109.) — । वसुपूज्यस्य नृपतेरयं वासुपूज्यः । —
न विद्यते गुणानामन्तो ऽस्य अनन्तः । तीर्थकृत् gehört demnach nicht
zum Namen.

Str. 28, 10. Einige Handschriften नमिः statt नेमिः, welche Form
auch der Scholiast kennt. *Schol.* नेमीतीनन्तो ऽपि दृश्यते यथा वन्दे
सुव्रतनेमिनाविति ।

Str. 30, 16. अरिष्टनेमि oder अरिष्टनेमिन्, die Schol. — 18. ज्ञातकु-
लोत्पन्नत्वाज्ज्ञातः सिद्धार्थराजः । तस्य नन्दनो ज्ञातनन्दनः ।

Str. 31. Die Scholien : अस्य वीरजिनस्य श्रमणानां संघाः समूहा गणाः ।
ते च नवसंख्याः । यद्यपि परमेश्वरस्य एकादश गणधरा आसंस्तथापि नवा-

नामेव गणधराणां विभिन्ना वचना अभवन् अकम्पिताचलभ्रात्रोर्मेतार्यप्रभास-योश्च यथा सदृत्ता एव वचना अभूवन्निति नवैव गणाः। — । गौतमास् = गौतमस्यापत्यानि वृद्धानि ।

Str. 32. *Schol.* व्यक्तो भारद्वाजगोत्रः । *Calc.* Ausg. सुधर्मा, der Scholiast: सुधर्माग्निवैश्यगोत्रजः । मण्डित oder मण्डितपुत्र, die Scholien. मण्डित ist ein वासिष्ठ, मौर्यपुत्र ein काश्यप, अकम्पित ein गौतम, अचलभ्रातृ ein ...र्व्हा...ईतगोत्र, मेतार्य und प्रभास endlich (*C.* Ausg. मेतार्यप्रभासश्च) sind काण्डिन्यौ ।

Str. 33, 23. Die Schol. केवली ननु (wohl: न तु) तीर्थकरः । चरमो ऽन्तिमः । अतः परम् एतस्यामवसर्पिण्यां केवलिनामसंभवात् — 24, 25. *Calc.* Ausg. प्रभवः प्रभुः । Die Scholien: चतुर्दशपूर्वधारिणां प्रभवादिषट्श्रुतकेवलिनां नामानि ।

Str. 34, 26. *Schol.* एते षट्श्रुतेन केवलिनः । — 27. गुरुत्वाद्वज्र इव वज्रो वज्रस्वामी । सो ऽन्तो येषां ते वज्रान्ताः । दशभिः पूर्वधराः । दश पूर्वाणि एषां सन्तीत्यर्थः । ततः परं दशपूर्वधराणामसंभवात्

Str. 36, 31. *Calc.* Ausg. मल्हसेन°, die Scholien wie wir, indem sie मल्ह durch पूज्य erklären.

Str. 40, 38. *Calc.* Ausg. त्रिशला, der Schol. wie wir. — 39. *Calc.* Ausg. *A.* und *C.* विप्रा st. वप्रा, der Schol. wie wir.

Str. 42, 43. पत्नेट् *Nom.* von पत्नेप्र्

Str. 43, 45. *Calc.* Ausg. °पार्श्वौ ।

Str. 45, 48. *Calc.* Ausg. *A. C.* und *E.* अङ्कुशी, der Scholiast wie wir. — 49. Der Schol. धरति धारणी (?) ।

Str. 46, 50. *Calc.* Ausg. *A.* und *B.* नरदत्ता, der Schol. wie wir.

Str. 49, 57. *Schol.* नेमिमुनी इत्यरिष्टनेमिमुनिसुव्रतौ ।

Str. 52, 62. *Schol.* न विद्यते गाम्भीर्यात्स्ताघो लब्धमध्यतास्य अस्ताघः । 63. *B.* und die Scholien: कृतार्घो, die übrigen: कृतार्घा ।

Str. 56, 71. *Calc.* Ausg. *C.* und *D.* जिनोत्तमः, der Schol. एवमि- ति चतुर्विंशतिः सर्वासु वर्तमानातीतानागतास्ववसर्पिणीषु (उत्सर्पिणीषु च) कालविशेषेषु जिनोत्तमास्तीर्थकरा भवन्तीति ।

Str. 57, 73. *Calc.* Ausg. *C.* und *D.* अवसन्नम् st. अविघ्नम्, der Schol. अविघ्नमनामगन्धि । — गोत्तोर° ist mit हृदिर, अविघ्न mit आनिय zu verbinden.

Str. 58, 74. *Schol.* आहारो ऽभ्यवहरणाम् नीहारो मूत्रपुरीषोत्सर्गः । तयोर्विधिः क्रिया न दृश्यते । अदृश्य इति । — 75. योजनप्रमाणे ऽपि क्षेत्रे समवसरणभुवि नृणां देवानां तिरश्चां च जनानां कोटिकोटिसंख्यानां (*Calc.* Ausg. कोटिकोटैः) स्थितिरवस्थानमिति प्रथमः कर्मक्षयजो ऽतिशयः ।

Str. 59, 76. *Schol.* वाणी भाषा अर्धमागधी नरतिर्यक्सुरलोकभाषया संवदति तद्भाषाभावेन परिणमतीत्येवंशीला । योजनमेकं गच्छति व्याप्नोती- त्येवंशीला योजनगामिनी चेति द्वितीयः । — 77. *Calc.* Ausg. und *C.* ओः, *E.* ओ ।

Str. 60. *Schol.* साग्रे (*Calc.* Ausg. *C. E.* साग्ये) पंचविंशतियोजना- धिके गव्यूतीनां शतद्वये (= योजनशते) । गव्यूतिः क्रोशद्वयम् रुजा रोगा ज्वरादिर्न स्यादिति चतुर्थो ऽतिशयः । — । ईतिर्धान्याद्युपद्रवकारी प्रचुरो मूषकादिः प्राणिगणो न स्यादिति षष्ठः । — । मारिरौत्पातिकं सर्वगतं मरणम् — । स्वराष्ट्रात्परराष्ट्राच्च भयं न स्यादित्येकादशः । कर्मणां ज्ञाना- वरणीयादीनां चतुर्णां घातादुत्पन्न इति ।

Str. 61, 80. त्रि ergänzt der Scholiast bis रत्नमयध्वज inclusiv.

Str. 62, 82. *Calc.* Ausg. *C.* und *D.* चतुर्मुखाङ्गताश्चैत्य°, der Scholiast wie wir. — Die Scholien: चैत्याभिधानो ऽशोकवृक्षः ।

Str. 63, 85. Die Scholien: तथा भवनपत्यादिचतुर्विधदेवनिकायानां जघन्यतो (sic) ऽपि समीपे कोटिर्भवति ।

Str. 64, 86. *Calc.* Ausg. क्रतूनाम्, die Scholien: ऋतूनां वसन्तादीनां सर्वदा पुष्पादिसामग्रीभिरिन्द्रियार्थानां स्पर्शरसगन्धरूपशब्दानामपकर्षेण मनोज्ञानां च प्रादुर्भावेनानुकूलत्वं भवति । — 87. *Calc.* Ausg. *C. D.* देव्यास्
st. दैव्यास् (= देवैः कृताः) ।

Str. 65. *Schol.* संस्कारवत्त्वं संस्कृतादिलक्षणयुक्तत्वम् औदात्त्यम् (*Calc.* Ausg. *C. D.* औदार्यम्, was erst 69, 96. erscheint) उच्चैर्वृत्तिता । उपचारपरीतता अग्राम्यत्वम् मेघगम्भीरघोषत्वं (*Calc.* Ausg. *C.* und *D.* मेघनिर्घोषगाम्भीर्यं) मेघस्येव गम्भीरशब्दत्वम् प्रतिनादविधायिता प्रतिरवोपेतत्वम्

Str. 66. दक्षिणत्वं (sic) सरलत्वम् उप° मालवकैशिकादिग्रामरागयुक्तत्वात् एते सप्त शब्दापेक्षया अतिशयाः । अन्ये त्वर्थाश्रयाः । तत्र महार्थता बृहदभिधेयता । अव्या° पूर्वापरवाक्यार्थाविरोधः । शि° अभिमतसिद्धान्तोक्तार्थता वक्तुः शिष्टतासूचकत्वं च ।

Str. 67. *Schol.* निरा° परदूषणाविषयता । हृदयंगमता (*Calc.* Ausg. *A. C.* und *D.* °गमिता) हृदयग्राह्यत्वम् मिथः° परस्परेण पदानां वाक्यानां वा सापेक्षत्वम् प्रस्ता° देशकालव्यतीतत्वम् तत्त्व° विवक्षितवस्तुरूपानुसारिता ।

Str. 68. *Schol.* अप्रकीर्ण° सुसंबद्धस्य सतः प्रसरणमथवा असंबद्धाधिकारत्वातिविस्तरयोरभावः (die Handschrift: °यो ऽभावः) । अस्वश्लाघान्यनिन्दता (*Calc.* Ausg. *C.* असुश्ला°, °निन्दता hat bloss *B.*, die übrigen: °निन्दिता) आत्मोत्कर्षपरनिन्दाविप्रयुक्तत्वम् आभि° वक्तुं (l. वक्तुः) प्रतिपाद्यस्य वा भूमिकानुसारिता । अति° घृतगुडादिवत्सुखकारित्वम् प्र° उक्तगुणयोगात्प्राप्तश्लाघ्यता ।

Str. 69. *Schol.* अमर्म° (*Calc.* Ausg. und *C.* अमर्मवेधिता) परमर्मानुद्घट्टनस्वरूपत्वम् औ° अभिधेयस्यार्थस्यानुच्छत्वम् (?) धर्मा° धर्मार्थाभ्यामनपेतत्वम् कार° कारककालवचनलिङ्गादिव्यत्ययवचनदोषापेतत्वम् विभ्रमा° विभ्रमो वक्तृमनसो भ्रान्तता। सादिर्येषां विक्षेपादीनां स विभ्रमादिर्मनोदोषः। तेन वियुक्तत्वम्।

Str. 70. *Schol.* चित्र° उत्पादिताच्छिन्नाकौतूहलत्वम् (l. चित्रात्कौ°) अद्भु° प्रतीतम् —। अनेक° जातयो वर्णनीयवस्तुस्वरूपवर्णनानि तत्संभवाद्विचेत्रत्वम् (l. तत्संभवाद्विचित्रत्वम्) आरो° वचान्तरापेक्षया (sic) आहितातिशेषणत्वम्

Str. 71. *Schol.* सत्व° साहसोपेतता। —। अव्युच्छित्तिर् (*Calc.* Ausg. *B.* und *D.* अव्युत्थितिर्) विवक्षितार्थसम्यक्सिद्धिर्यावदव्यवच्छिन्नवचनप्रमेयता। अखे° अनायाससंभवम् (sic)

Str. 72. *Schol.* दानगतो ऽन्तराय (*Calc.* Ausg. *A. C.* und *D.* आन्तराया) इत्येको दोषः। — भुज्यते भोगः स्रगादिः। तद्गतो ऽन्तरायः। उपभुज्यत उपभोग ऽङ्गनादिः। तद्गतो ऽन्तरायः। — *Calc.* Ausg. *C. E.* रत्यरतिभी°।

Str. 73. *Schol.* मिथ्यात्वं दर्शनमोहः। —। राग (*Calc.* Ausg. und *D.* रागो) सुखाभिज्ञस्य (sic) सुखानुस्मृतिः। सुखेन तत्साधननेष्वभिमते (sic) विषये गर्द्धा। द्वेषो दुःखानुस्मृतिपूर्वो दुःखे (l. °तिः। पूर्वे) तत्साधने वा क्रोधः। इत्यष्टादश दोषास्तेषामृषभादीनामर्हतां न भवन्तीति॥

Str. 75, 11. Randglosse: द्वयोरप्यमध्यो ऽपि श्रवणा इति।

Str. 76, 12. *B.* allein यती, die übrigen व्रती। *Schol.* यतं यमनमस्त्यस्य यती। — 14. *Schol.* आदिशब्दात्तान्त्यादयः। ततस्तपोधनो योगी शमकृत्तात्मानित्यादीनि यौगिकानि नामानि भवन्ति।

Str. 77, 15. *Calc.* Ausg. *C.* und *D.* ज्ञानं श्रद्धानं । Der Scholiast: नराणां चारित्रं सावद्ययोगत्यागः । — 17. निषेकादिकरो गुरुरित्यन्ये ।

Str 78, 18. अनुयोगं व्याख्यां करोत्यनुयोगकृत् — 20. Die *Calc.* Ausg. *C.* und *D.* गुरोश्च st. गणिश्च । Die Scholien: गण्यते पूज्यते इति गणिः ।

Str. 79, 22. *Calc.* Ausg. प्रथम° । — 24. *Schol.* विवेचनं ज्ञेयोपादेयज्ञानं विवेकः । अविवेकात्पृथग्भिन्न आत्मा पृथगात्मा । तद्भावः पृथगात्मता ।

Str. 80, 25. *Schol.* ब्रह्म आगमः । समानब्रह्मचारिणा इति वा ।

Str. 81, 27. *Schol* प्रवृज्यापि (l. प्रव्रज्यापि) ।

Str. 82, 29. *Calc.* Ausg. *C. D.* शौचसंतोषौ ।

Str. 84, 35. *Schol.* विषये तस्मिन्निति देवतादौ ध्येये एका प्रत्ययान्तरेणापरामृष्टा प्रत्ययस्य ध्येयालम्बनस्य संततिः सदृशप्रवाह इति ।

Str. 85, 36. *Schol.* तदेव ध्यानमेवार्थमात्राभासनरूपं ध्येयाकारनिर्भासात्मकं ध्येयस्वभावावेशात्

Str. 86, 39. *Schol.* शस्यते स्तूयत इति शस्तम् प्रशस्तमित्यपि ।

Str. 87, 40. *Schol.* त्रिपिष्टपमिति प्राच्याः । ते हि प्रायो पवौ शसौ च व्यत्यस्य पठन्ति । — दिव् *f.* oder दिव *n.*, eine Randglosse. — 41. *Calc.* Ausg. und einige Handschriften: ऊर्द्ध्लोकः । *Schol.* अस्य यौगिकत्वात्रिदशावासदेवलोकप्रभृतयो गृह्यन्ते । — 42. *Schol.* तत्सद् इति तच्छब्देन स्वर्गः परामृश्यते । तत्र सीदन्तीति तत्सदः । यौगिकत्वाद्ब्रह्मसद्मान इत्यादयः ।

Str. 88, 43. *Calc.* Ausg. *C. D.* und *E.* बार्हमुखा°, der Scholiast wie wir. — Ders. नाकः स्वर्गो विद्यते येषां ते नाकिनः । यौगिकत्वात्स्वर्गिणस्त्रिदिवाधीशा इत्यादयो ऽपि । — 44. भुक्शब्दः स्वाहादीनां प्रत्येकं

संबध्यते। तेन स्वाहाभुगित्यादयः। स्वाहा भुज्यत इत्यादि कृत्वा एषां यौगिकत्वात्स्वाहाशना: स्वधाशना यज्ञाशना अमृतान्धस इत्यादयो ऽपि। — । आदितेयाः। यौगिकत्वाददित्या अदितिजा इत्यादयो ऽपि।

Str. 89, 45. *Schol.* दानवारयः। यौगिकत्वाद्दनुजद्विष इत्यादयः। — 46. तेषां देवतानां यानं वाहनं देवयानं सुरयानमित्यादि। — विमानः। व्योमयानमित्यपि। तेषां विमानो यानमिति संबध्यते। विमानयाना वैमानिका इत्यादीनि यौगिकानि देवतानामानि ज्ञेयानि। — 47. देवान्धो देवान्नं देवभोज्यं देवाहार इति। -- पीयूषम् oder पेयूषम्, der Schol. Ein 4tes Synonym ist समुद्रनवनीतम्

Str. 90. Die Scholien: देवाश्च जैनसमये भवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकभेदाच्चतुर्धा भवन्ति। — । दशेति दशसंख्या असुरादयः रत्नप्रभाया मध्ये भवन्तीति। भवनानि आवासाः। तेषामधीशा भवनाधीशाः। कुमारान्ताः कुमारशब्दान्ताः। तेन असुरकुमारा तडित्कुमारा नागकुमाराः। — । कुमारवदेते कान्तदर्शनाः।

Str. 91. Die Scholien: विविधेषु शैलकन्दरान्तरवनविवरादिषु प्रतिवसन्तीति व्यन्तराः। वनानां समूहो वानम् तस्यान्तरे भवन्तीति पृषोदरादित्वाद्वानमन्तरा इत्यपि। *Calc.* Ausg. राक्षसा ohne *Visarga.*

Str. 92, 93. Die Scholien: विमानेषु भवा वैमानिकाः। ते च द्विविधाः कल्पभवाः कल्पातीताश्च। कल्पः समुदायसंनिवेशो विमानमात्रपृथ्वीप्रस्तारः। तत्र भवाः कल्पभवा द्वादश। ते पुनरमी। सुधर्मा देवसभा। सास्मिन्नस्तीति सौधर्मः कल्पः। तत्र जाताः सौधर्मजाः। ईशानस्य इन्द्रस्य निवास ईशानः कल्पः। ऐशानकल्प इत्यन्ये। तत्र जाता ईशानजा ऐशानजा वा। एवं सनत्कुमारादिकल्पेषु जाताः सानत्कुमारजाः। माहेन्द्रजाः। ब्रह्मा ब्रह्मलोको ऽभिधीयत इति ब्रह्मजाः। लान्तकजाः। शुक्रजाः। सहस्रारजाः। आनतजाः। प्राणतजाः। आरणजाः। अच्युतजाः।

Str. 94. *Schol.* कल्पा° (*Calc.* Ausg. कल्पातीता) कल्पानतिक्रम्योपरिष्ठिताः । लोकपुरुषस्य ग्रीवाप्रदेशविनिविष्टा ग्रीवाभरणभूता ग्रैवेयकाः । *Calc.* Ausg. und *C.* त्वमुत्तराः । *Schol.* न विद्यत उत्तरो येभ्यस्त अनुत्तराः । विजयवैजयन्तजयन्तापराजितसर्वार्थसिद्धिनामानः । निकायो निवास उत्पादस्थानम् तथा हि भवनपतयो ऽशीतिसहस्राधिकयोजनलक्षपिण्डायां रत्नप्रभायामूर्ध्वमधश्च योजनसहस्रमेकैकमपहाय जन्मासादयन्ति । व्यन्तरास्तस्या एवोपरि यत्परित्यक्तं योजनसहस्रं तस्याध ऊर्ध्वं च योजनानामाद्य (sic) दशोत्तरयोजनशतपिण्डे नभोदेशे लोकान्तात्किंचिदूने जन्म गृह्णन्ति । विमानिका रज्जुमर्धामधिरुह्यामुतः सौधर्मादिषु कल्पेषु सर्वार्थसिद्धिविमानपर्यवसानेषूत्पद्यन्ते ।

Str. 95, 58. *Schol.* खर° यौगिकत्वात्खररश्मिर्दशशतरश्मिः शीतेतररश्मिरित्यादयो ऽपि । — 59. नभो° यौ° व्योमरत्नं दिनरत्नमित्यादयः । — 61. यमु° यौ° कालिन्दीसूर्यमसूरित्यादयो ऽपि ।

Str. 96, 62. *Schol.* सूरः । तालव्यादिरित्यन्ये । — 63. ध्वान्ता° यौ° तिमिरारिरित्यादयः । अब्जा° यौ° पद्मपाणिर्गभस्तिपाणिरित्यादयः । चक्रा° यौ° चक्रवाकबन्धुः पद्मबन्धुर्दिनबन्धुरित्यादयः ।

Str 97, 64. *Schol.* दिवादिभ्यः सप्तभ्यः शब्देभ्यः करशब्दः । तेन दिवाकरो दिनकरः । — अहस्करः । यौ° वासरकृद्दिनप्रणीर्दिनकृदित्यादयः । — 65. अह्ना° यौ° अह्नेशः पद्मिनीशस्त्विषामीशो दिनेश इत्यादयो ऽपि । — गग° यौ° नभःकेतनं नभःपान्थ इत्यादयः । *Calc.* Ausg. *A.* *C.* und *D.* गगनाध्व° ।

Str. 98, 66. *Schol.* भा° यौ° अंशुमानंशुमालीत्यादयः ।

Str. 99, 68. *Calc.* Ausg. *A.* und *C.* अभीषवः, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante. — 69. *Schol.* पृश्निरित्येके । व्राश्निरित्यन्ये ।

Str. 101, 72. *Calc.* Ausg., die Handschriften und die Scholien. उद्योत। — *Schol.* आतपः। गोत इत्यपि। 73. ग्रीष्मे हि सिकतास्वर्ककराः प्रतिफलिता जलत्वेनाभान्ति।

Str. 102, 76. *Schol.* सूर° यो° रविसारथिरित्यादयः। — 77. विनता° यो° वैनतेय इत्यादयः।

Str. 103, 79. *Schol.* मठरस्यापत्यं माठरः। माठराख्या माठरप्रभृतयः। तद्यथा। माठरः पिङ्गलो दण्डो राजश्रोषौ द्वारद्वारिकौ कल्माषपक्षिणौ जातृकारः कुतापकौ पिङ्गलो दिण्डिपुरुषौ किसोरकाविति। यद्याडिः।

सूरा (l. सूरो) वृतस्त्वमावष्टादशभिः पारिपार्श्विकैः।
इन्द्रादयश्चैते देवाः सर्वे नामान्तरैः स्थिताः॥
तत्र त्राको (l. वेको) वामपार्श्वे दण्डाख्यो दण्डनायकः।
वह्निस्तु दक्षिणे पार्श्वे पिङ्गलो वामनश्च सः॥
पूर्वद्वारे गुल्लहरौ राजश्रोषौ क्रमेण तौ।
द्वितीये तु धर्माधर्मौ तौ द्वारद्वारिकौ क्रमात्॥
तृतीये तु यमतार्क्षौ क्रमात्कल्माषपक्षिणौ।
चित्रगुप्तश्च कालश्च रवेर्दक्षिणपार्श्वगौ॥
प्रथमो जातृकाराख्यो माठराख्यो द्वितीयकः।
पश्चिमेनाब्धिवरुणौ तौ प्राग्गुणात्कुतापाख्यौ (l. कुतापकौ)॥
उदीच्यां यक्षक्षेराम्बौ

Calc. Ausg. *A. C. D.* परिपार्श्वकाः, *E.* पारिपार्श्वकाः, die Scholien ebenfalls पारिपार्श्वक, aber nur als Schreibfehler, da folgende grammatische Regel citirt wird: परेर्मुखपार्श्वादितीकण्

Str. 104, 80. *Schol.* कुमु° यो° कैरवचन्द्रिरित्यादयः। सुहृदपि। कुमुदसुहृदित्यादयो ऽपि। दशवाजी यो° दशाश्वः। यदाह व्याडिः।

अश्वास्तु दश चन्द्रस्य यत्तुश्चन्द्रमना वृषः ।
मातमातुल्यो नीवा हंसो व्याममृगो (व्योममृगो?) नरः ॥
अत्री वाय (l. चाय) चन्द्रमनस्य (l. °मनः) स्थाने ऽस्ति त्रिपन्नाः
(l. °पन्नः) क्वचित् ।
सातधातोः पुनः स्थानो (l. स्थाने) सल्हणो ऽस्ति कुत्रचित् ॥

श्वेतवाजी यौ° सिताश्वः । अमृ° यौ° सुधासूरित्यादयः । — 81. कौमु° यौ° ज्योत्स्नेशः । कुमुद्वतीशः । नक्षत्रेशः । रोहिणीशः । द्विजेशः । निशेशः । ओषधीशः ।

Str. 105, 82. *Schol.* अब्जः । समुद्रजातत्वात्समुद्रनवनीतमपि । कला° यौ° कलानिधिः शशधरो मृगलाञ्छनशशाङ्क इत्यादयः । अत्रि° यौ° अत्रिनेत्रप्रसूत इत्यादयः । — 83. निशो° निशाशब्दाद्रत्नं करश्च शब्दौ । निशारत्नं निशाकरः । यौगिकत्वान्निशामणी रजनीकरः । अमृतद्युतिः । (*Calc.* Ausg. अमृतः श्वेत°) यौ° सुधांशुः सितांशुः शीतांशुरित्यादयः ।

Str. 106, 87. *Schol.* चन्द्रिमेत्यपि वाचस्पतिः ।

Str. 107, 90. Randglosse: नक्षत्रं चतुर्थवर्गाद्याकारेफान्तः । चतुर्थवर्गैकाकारान्तो ऽपि धातुभेदात् — Vielleicht ist ताराज्योतिषी zu verbinden; in den Scholien ist hier leider eine Lücke.

Str. 108, 91. Man lese mit *A. B.* und den Scholien: धिष्ण्यम्

Str. 111, 4—5. *Calc.* Ausg. *A. C. E.* सार्पो ऽश्लेषा und मघा पित्र्या, die Scholien wie wir. — 6. *Schol.* शाब्दिकास्तु पूर्वफाल्गुन्यौ पूर्वफाल्गुन्य इति मन्यन्ते । फाल्गुनीप्रोष्ठपदस्य भ इति द्वित्वस्य वा बहुत्वविधानात् — Eine Randglosse: फाल्गुनीत्यत्र पवर्गद्वितीय आद्यस्वरोपधः । *A. E.* योनिदेवताः, die Scholien wie wir.

Str. 112, 7. *Schol.* उत्तरफाल्गुन्यावुत्तरफाल्गुन्य इति । — 8. सवि-

ता देवतास्य सवितृदेवतः। — 11. *Calc.* Ausg. *B. C. E.* °देवताः, die Scholien wie wir.

Str. 113, 13. *Schol.* एकदेशविकृतत्वादनूराधेत्यपि। — 16. *Calc.* Ausg. *A. C.* पूर्वाषाढा तु st. °ढापी, der Scholiast wie wir. — 17. *Schol.* सा आषाढा उत्तराषाढेत्यर्थः।

Str. 114, 22. *Calc.* Ausg. *A. C.* अतात्त्विर्ब्रध्न°, der Scholiast wie wir.

Str. 115, 23. Man lese mit *B. E.* und dem Scholiasten: भद्रपदा। — 25. *Schol.* सामान्येन सप्तविंशतिनक्षत्राणां द्वे नाम्नी। सर्वा अश्विन्यादयः सप्तविंशतिरपि शशिप्रियाश्चन्द्रदाराः। सर्वा अपि दाक्षायण्यः शशिप्रियाश्चेत्यर्थः।

Str. 116, 26. *Schol.* उदयः प्राप्तकालता। मेषादयो यथा मेषो वृषो मिथुनः कर्कः सिंहः कन्या तुला वृश्चिको धनुर्मकरः कुम्भो मीन इति। — 27. कोः पृथिव्या ज्ञातः कुजः। यौगिकत्वाद्भौमो माहेयो धरणीसुत इत्यादयः।

Str. 117, 28. *Schol.* आषाढा उत्तराषाढाः। तासु भवति आषाढाभूः। — 29. सौम्यः। यौ° चन्द्रात्मजश्चान्द्रमसायनिरित्यादयः। — 30. रौहिणी° यौ° रौहिणेय इत्यादयः।

Str. 118, 31. *Schol.* सुरा° यौ° देवगुरुरित्यादयः। चित्र° सप्तर्षिजो ऽपि। — 32. फाल्गुन्यामुत्तरफल्गुन्यां (sic) भवतीति फाल्गुनीभवः (so auch *A.*).

Str. 119, 33. गोर्पति, गीःपति oder गीष्पति nach einer Randbemerkung beim Scholiasten.

Str. 120, 35. *Schol.* दैत्य° यौ° असुराचार्य इत्यादयः। — 37. सौरिः। सौरो ऽपि। Eine Randglosse: दन्त्यतालव्यादिः सूर्यपर्यायस्य सूरशब्दस्य दन्त्यतालव्यत्वात्

Str. 121, 39. *Calc.* Ausg. स्वर्भानुस्, was nach einer Randbemerkung beim Scholiasten auch richtig sein soll. — 40. *Schol.* अत्र पिशाचग्रहकल्लालावपि ।

Str. 122, 43 *Schol.* उत्तान॰ पौ॰ औत्तानपादिरौत्तानपाद इत्यादयः ।

Str. 124, 47. *Schol.* मरीचिः प्रमुख एषां मरीचिप्रमुखाः । यदाह ।

मरीचिरत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ।
वसिष्ठश्च महातेजाः सप्तमः परिकीर्तितः ॥

Die Handschrift: मरीचिरत्र्यङ्गि॰ पुलस्त्य पुलह क्रतुः । विशिष्टश्च ।

Str. 125, 49. *Calc.* Ausg. *A. C. D.* राहुग्राहो, die Scholien राहुणा ग्रसनं राहुग्रसः ।

Str. 126, 52. Die Scholien: धूमकेत्वाख्या उत्पात इत्येके ।

Str. 127, 54. *Schol.* अवसर्पो भावानां पतत्प्रकर्षता । सो ऽस्यामस्तीत्यवसर्पिणी । उत्सर्पो भावानामेव रोहत्प्रकर्षता । सो ऽस्यामस्तीत्युत्सर्पिणी । *Calc.* Ausg. *A. B.* उत्सर्पिणीषु भेदतः, der Scholiast wie wir. — 55. *Schol.* सागरः सागरोपमं दशकोटिकोटिपल्योपमप्रमाणम्

Str. 129. fgg. सुषमा दुःषमा । Die Handschriften und die *Calc.* Ausg. verwechseln in beiden Wörtern beständig ष und ख; die richtige Schreibart ergiebt sich aus den Scholien: शोभनाः समा वर्षाण्यस्यां सुषमा । एकान्तेन सुषमा दुःषमानुभावरहिता एकान्तसुषमा । und zu Str. 130, 60: दुष्टाः समा अस्यां दुःषमा । दुःषमा चासौ सुषमा च सुषमदुःषमा सुषमानुभावबहुला अल्पदुःषमानुभावेत्यर्थः ।

Str. 129, 59. *Calc.* Ausg. *A. D. E.* तिस्रस्तूत्कोटि॰, *Schol.* तिस्रः सागरोपमकोटिकोटयः ।

Str. 130, 60. *Calc.* Ausg. und *E.* ॰दुःषमाने द्वे । *Schol.* ते द्वे इति सागरोपमकोटिकोट्यौ ।

Str. 132, 64. *Calc.* Ausg. प्रथमैस्त्रये । — *Schol.* त्रीणि द्वे एकं च पल्योपमं जीवितं येषां ते तथा । पल्यमिति धान्याधारविशेषः । इह तु तत्प्रतिकृतिरायामविष्कम्भावगाहैर्योजनप्रमाणः प्रदेश उच्यते । स चैकाह्निकादिभिः सप्ताह्निकपर्यन्तैः केशलेशैः पुनरसंख्यातखण्डीकृतैः भृतः (पूर्तः) । उपरि च लोहशकटेनाप्याक्रम्यभूतोवामित्युच्यते । Der Text ist zu sehr verdorben, als dass man zu einer bestimmten Ansicht über das *Palja* kommen könnte. So viel aber ersieht man doch daraus, dass darunter ein Zeitraum verstanden wird, der erforderlich wäre, um einen, nach allen Richtungen ein *Jog'ana* messenden Behälter mit fein zerhacktem Haar in der Art auszufüllen, dass man in bestimmten Zeitabschnitten immer nur ein einzelnes Stück hineinlegte. Vergleiche die nicht ganz übereinstimmende Beschreibung bei Colebr. (*Essays* II. 216.). — 65. *Schol.* त्रिषु द्वयोरेकस्मिंश्च दिने गते भोजनं येषां ते तथा ।

Str. 133, 67. *Schol.* वर्षाणां सप्ततिः कोटिलक्षाः षट्पञ्चाशच्च वर्षकोटिसहस्राः(णि) पूर्वम् तत्कोट्यायुष इति । Nach dieser Erklärung würde *Pûrva* der Zahl 70,560,000,000,000 gleichkommen.

Str. 135, 71. *Calc.* Ausg. *A. C. D.* पश्चानुपूर्व्या ।

Str. 136, 72. *Calc.* Ausg. *A. C. D.* निमेषास्तु st. निमेषाः स्युः ।

Str. 139. 85. *Schol.* प्रातः प्रागे प्राह्णे पूर्वेद्युश्चाव्ययानि । गोशे देश्यां संस्कृते ऽपीत्येके । — 86. *Calc.* Ausg. und die Handschriften मध्यंदिनं, *Schol.* दिनस्य मध्यं मध्यंदिनम् लोकंपृणेत्यादिना निपात्यते ।

Str. 141, 91. *Schol.* यत्स्मृतिः ।

दिवसस्याष्टमे भागे मन्दीभूते दिवाकरे ।
स कालः कुतपो यत्र पितॄणां दत्तमक्षयम् ॥

92. *Calc.* Ausg. निशिथिनी । — *Schol.* रात्रिः । ड्यां रात्री च ।

Str. 142, 93. *Schol.* यामिनी गो° यमवतीत्यपि ।

Str. 143, 95. *Schol.* तुङ्गी देश्यां संस्कृते ऽपि । — 98. *Calc.* Ausg. *A. C. D. E.* गणरात्रो, die Scholien wie wir.

Str. 144, 99. *Schol.* एवं निशयोर्मध्ये दिवसो ऽपि पक्षीत्याहुः । — 2. *Calc.* Ausg. प्रदोषो । Dieselbe und *A. C. E.* रजनीमुखम्, der Scholiast wie wir.

Str. 145, 4. *Schol.* नियतं शेरते ऽस्मिन्निशीथः । अत एव कात्यो निशीथं गुहानमाह । — महानिशा निःसंपातो ऽपि ।

Str. 146, 7. *Schol.* बाहुलकाद्दीर्घत्वे ऽन्धातमसमित्यपि ।

Str. 148, 14. *Schol.* भूतेष्टा चतुर्दशी । सा च पञ्चदशी च भूतेष्टापञ्चदश्यौ । तयोरन्तरं मध्यम्

Str. 149, 15. *Schol.* स संधिः पर्वेति संबन्धः । यद्गौः । प्रतिपत्पञ्चदश्योस्तु पर्व संध्यायामाख्यात् (sic). Der Leser wird es wohl bemerken, dass wir die gezwungene Erklärung des Scholiasten in der Uebersetzung unberücksichtigt gelassen haben.

Str. 150, 19. *B. E.* मार्गशीर्षाग्र°, die Scholien wie wir.

Str. 151, 23. *Calc.* Ausg. सीनीवाली, die Scholien wie wir.

Str. 152, 25. *Calc.* Ausg. पक्षो । — Eine Randglosse: अकारान्तो ऽयं व्यञ्जनान्तो ऽपि मा: । — 26. *Schol.* मार्ग° पौ° मार्गः । — 27. *Calc.* Ausg. आग्रहाय° ।

Str. 156, 43. *Calc.* Ausg. प्रशलो, eine Randglosse beim Scholiasten: प्रगलो द्वयमध्यः । — 44. *Calc.* Ausg. *A. C. D.* शोष, die Scholien wie wir.

Str. 158, 50. *Schol.* उदगुत्तरा दक्षिणापाची अर्कस्य गतिः । ते द्वे अयने उत्तरायणं दक्षिणायनं च ते मिलिते वत्सरो वर्षो भवति ।

Str. 159, 52. *Schol.* तत्र कृष्णपक्षो ऽह्नः । शुक्लपक्षो रात्रिः । — । तत्रोत्तरायणमह्नः । दक्षिणायनं रात्रिः ।

Str. 160, 53. *Calc.* Ausg. *A. C. D. E.* ब्राह्मणं । — Man lese mit *B. E.* und dem Scholiasten ते st. तौ ।

Str. 162, 58. *Schol.* सांसृष्टिकमित्यन्ये ।

Str. 163, 61. *Schol.* ग्रन्तरीक्षमित्यपि । — 62. *Calc.* Ausg. *C. D* महत्पथाम्बरं । — *Schol.* सुरा° पो° देवकर्म मेघव° नक्षत्रप° वायुव° इत्यादयः । — । विहायसा भुवश्चाव्यये । मन्हाविलं देश्याम्

Str. 164, 64. Der Scholiast पर्यन्य । — *Calc.* Ausg. und *C.* घना । — *Schol.* वाहद° पो° वारिवाहो वारिद इत्यादयः ।

Str. 165, 65. *Schol.* कालिकापि । — 66. दुष्टं दिनमत्र दुर्दिनम् तमो ऽन्धकारम् यद्भागुरिः । दुर्दिनं त्वान्धकारो ऽब्दैर्वादलमपि । — 68. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: सीकरः, die Scholien: शीकते सिंचति शीकरः ।

Str. 167, 74. *Calc.* Ausg. *A. C. E.* ग्रर्वाची । *D.* ग्रवाची । Die Scholien: ग्रपाची । ग्रवाचीत्यपि । — 78. *Calc.* Ausg. *A. C. D. E.* विदिशोपदिशं, die Scholien: ग्रपदिशं ।

Str. 169, 84. 85. *Schol.* तिर्यगिति ऊर्ध्वाधोदिग्व्यवच्छेदार्थम् विदिगपि प्रसिद्धा दिक् एवं च स्वस्वामिसंबन्धे (vgl. Str. 3.) पूर्वा दिगैन्द्री । ततो विदिगाग्नेयी । दक्षिणा याम्या । ततो विदिग्नैर्ऋती । पश्चिमा वारुणी । ततो विदिग्वायव्या । उत्तरा कौबेरी । ततो विदिगैशानीति सिद्धम्

Str. 170. *Schol.* ऐरावतः पुण्डरीकः कुमुदो ऽञ्जनो वामन इति भागुरिः क्रममाह । माला वैरावतः सुप्रतीक इति ।

Str. 171. *Schol.* इन्द्रादयो ऽष्टौ दिग्पालाः । तत्राग्निर्वायुश्च एकेन्द्रियेषु तिर्यक्काण्डे वक्ष्यते । शेषानुक्तक्रमेणाह । प्राचीनमुखा बर्हिषा दर्भा ग्रन्य प्रा° । वह्निपुराणे ।

प्राचीनाग्राः कुशास्तस्य पृथिव्यां विश्रुता मुने (l. मुनेः) ।
प्राचीनबर्हिर्भगवत्ख्यातो भुवि महाबलः ॥

Vgl. Wilson, *The Vishńu Puráńa*, S. 106.

Str. 172, 90. सुत्रामन् oder सूत्रामन् (so die *Calc.* Ausg.), शुनासीर oder सुनासीर, die Scholien. — 91. *Schol.* पर्यन्य ।

Str. 173, 93. *Schol.* पूर्व° पो° दिगीशः शचीशः सुरेशः सुरस्त्रीशो नाकेशः पौलोमेश इत्यादयः ।

Str. 174, 96. Die Scholien: ततो वध्याद्विद्वेषीति (s. Str. 10.) वचनात् पाकद्विट् अद्रिद्विट् वृत्रद्विट् पुलोम° नमुचि° वल° जम्भ° इन्द्रः । यौगिकत्वात्पाकशासनः ।

Str. 176, 1. Man lese mit *A. B. D. E.* und dem Scholiasten तविषी st. तवीषी ।

Str. 179, 13. Man lese mit *B. D. E.* वृत्ताः । — 15. *Schol.* मेघप्रतिफलिता हि सूर्यरश्मयो धनुराकारेण दृश्यन्त इति क्षीरस्वामी । — 16. इन्द्रस्य धनुः सरलो ऽवक्रः । तस्य नामैकम् तद्वत् रोहितम् तत्तदेव इन्द्रधनुरुत्पात ऋजु अवक्रम् रोहः संजातो ऽस्य रोहितम् रोहितवर्णत्वाद्वा । केचित्तु ऋजुरोहितमिति समस्तमिच्छन्ति । — 17. तदेव दीर्घमृजु च । Eine Randglosse: इदं च वर्षायां भवति ।

Str. 180, 19. *Schol.* शत° पो° शतारशतधारौ च ।

Str. 181, 20. 21. *Calc.* Ausg. *C.* und *D.* कुलिशस्या° । *Calc.* Ausg. und *C.* अतिभा, *E.* अतिभाः, der Scholiast wie wir. — 23. *Schol.* पो° आग्निनेयी ।

Str. 182, 24. *Calc.* Ausg. *A. B. C.* अश्विनौ st. अब्धिजौ, die Scholien wie wir.

Str. 183, 26. *Schol.* पो° स्वर्गिस्त्रियः सुरस्त्रियः । — । अप्सरा इत्य-

पि। — स्वरिति स्वर्गिणो ऽप्युपलक्षणाम् तेन देवगणिका इत्यपि। Ueber die *Apsaras'* werden folgende, hier und da verdorbene Verse von Vjâḍi citirt:

> अथ ब्रह्मणो ऽग्निकुण्डात्समुत्पन्ना प्रभावती।
> वेदितलाद्वेदवती यमात्पुनः सुलोचना॥
> उर्वशी तु हरेः सव्यमूरुं भित्त्वा विनिर्गता।
> रम्भा तु ब्रह्मणो वक्राच्चित्रलेखा तु तत्करात्॥
> शिरसस्तु महाचित्ता स्मृता काकलि सा च।
> मारीची सूचिका चैव विद्युत्पर्णा (विद्युत्पर्णा?) तिलोत्तमा॥
> अद्रिका लक्षणा क्षेमा दिव्या रामा मनोरमा।
> हेमा सुगन्धा सुवसुः सुबाहुः सुव्रतासिता॥
> शारद्वती पुण्डरीका सुरसा सूनृतापि च।
> सुवाता कामला हंसपादी च सुमुखीति च॥
> मेनिका सहजन्या च पर्णिनी पुञ्जिकास्थला।
> क्रतुस्थला घृताची च विश्वाचीत्यप्सरः स्त्रियः॥

27. *Calc.* Ausg. zweimal गन्धर्वा। *Schol.* आदिशब्दात् हाहाहूहूस्तुम्बुरुर्वृषणाश्वो विश्वावसुर्वसुरुचिरित्यादयः। — हहा हाहाश्च हूहू च द्वौ वृषणाश्वतुम्बुरुरिति वाचस्पतिः।

Str. 184, 29. Man lese mit *B. E.* und den Scholien: शीर्षाद्रिः।

Str. 185, 30. *Schol.* यमराडपि।

Str. 187, 37. *Calc.* Ausg. पुण्यजनो। *Schol.* यातु स्त्रीयलिङ्गः। पुंस्यपि धनपालः। यदाह। क्रव्यादा यातवो यातुधानाः — *Calc.* Ausg. आसरः, *Schol.* आशृणाति हिनस्ति आशरः, eine Randbemerkung: तालव्यान्तस्याशरमध्यः। — 38. *Calc.* Ausg. und *D.* निकषा°, *Schol.* निकषा

कसति गच्छति निकसा । तस्या ग्रात्मजः । यो॰ नैकसेय इत्यादयः ।

Str. 188, 39. *Schol.* क्र॰ क्रव्यादो ऽपि । — 41. *Schol.* जल॰ यो॰ ग्रपांनाथो यादोनाथ इत्यादयः । पाशी यो॰ पाशपाणिरित्यादयः ।

Str. 189, 42. *Calc.* Ausg. und *E.* सखा. — *Calc.* Ausg. पिशाच-कांक्षा॰. — *Schol.* एकं पिङ्गमस्य एकपिङ्गः पिङ्गलैकनेत्रत्वात् ग्रत एव भागुरिणा कृर्यत्त उक्तः । — 43. *Calc.* Ausg. und *E.* यज्ञो । — *Schol.* नृध॰ ग्रन्समासान्तः । एवं मनुष्यधर्मापि । — *Calc.* Ausg. धनदो, *D.* धनदा ।

Str. 190, 44. *Schol.* यज्ञ॰ यो॰ गुह्येशो वित्तेशो निधानेशः किंनरेशः । राजराजस्तु राज्ञां यज्ञानां राजेति यौगिकत्वादृह्णीतः । — *Calc.* Ausg. und *E.* किंपुरुषेश्वराः ।

Str. 191, 48. *Schol.* वसुपुत्रान्योकांसि सारमस्यां वस्वोकसारा । पृषोदरादित्वात्सलोपः । — 50. सारं क्लीबलिङ्गः । पुंस्यपि धनपालः । यदाह । सारो ऽर्थो द्रविणं धनम्

Str. 192, 51. *Calc.* Ausg. *E. D.* पुत्रं, *Calc.* Ausg. und *D.* ग्रणां st. ग्रन्नणां, die Scholien an beiden Orten wie wir.

Str. 193, 55. *Calc.* Ausg. und *D.* खर्वश्च st. चर्चाश्च । *Schol.* चर्च्यत इति चर्चाः पुंसि । Randbemerkung: चर्चा इत्ययं व्यञ्जनदन्त्यान्तः । चर्चसो चर्चस इत्यादिरूपाणि । Der Scholiast fährt alsdann folgendermassen fort: जैनसमये तु नैसर्पाग्रा निधयः । यदवोचाम त्रिषष्टिशालाकापुरुषचरिते ।

नैसर्पः पाण्डुकश्चाथ पिङ्गलः सर्वरत्नकः ।
महापद्मः महाकालकालौ माणवशङ्खकौ ॥
तेषामेवाभिधानैस्तु तदधिष्ठायकाः सुराः ।
पल्योपमायुषो नागकुमारास्तद्विवासिनः ॥

Str. 194, 56. *Calc.* Ausg. पुन्यजनो । — 57. Randbemerkung: एतानि

एकार्थानि । द्वे द्वे भिन्नार्थे इति हलायुधटीका । केचिदश्वमुखाः पुरुषशरीराः केचित्तु मनुष्यमुखा अश्वदेहा इति भेदद्वयात् किंनराश्वमुखौ भिन्नौ दैत्यासुराविवेति शब्दप्रभेदकारः ।

Str. 195, 58. *Calc.* Ausg. und *D.* हृद्रोमेशो । *Schol.* उद्विशत्यागमविशेषमुद्वीशः पृषोदरादित्वात् — । वृषा° यौ° वृषलाञ्छन इत्यादयः ।

Str. 196, 60. Man schalte mit *B. D. E.* und den Scholien गिरिशो vor गिरीशः ein. — 61. *Schol.* एक° यौ° एकनेत्रो विषमनेत्रः । एकत्रिदृगादीनां त्रयाणां द्वन्द्वः ।

Str. 197, 62. *Schol.* घन° यौ° अब्दवाहन इत्यादयः । अहि° अहिः शेषनागो बुध्नो ऽस्य भूमूर्तौ ऽहिर्बुध्नः । पृषोदरादित्वाद्रेफागमः । द्वाभ्यां पृथक्पादाभ्यां प्रथमैकवचनान्ताभ्यामेकं नामेत्यन्ये । विभक्त्यन्तरे ऽपि यथा । अहयेबुध्नाय नमो नमो ऽस्तु गणपतये ।

Str 198, 64. *Schol.* दिक्° यौ° दिग्वस्त्रश्चर्मवसन इत्यादयः ।

Str. 199, 66. Randglosse: अत्र पशुशब्देन सुरनरतिर्यञ्चो गृह्यन्ते । आब्रह्मान्तं लोकाः पशव इति स्मृतेः । *Schol.* यौ° पशुनाथः । गणनाथः । भूतनाथः । गौरीनाथ इत्यादयः । — 67. *Calc.* Ausg. गङ्गाहिपिण्डकपाल°, die Scholien wie wir. — Dieselben: यौ° पिनाकपाणिः । शूली । खट्वाङ्गधरः । गङ्गाधरः । उरगभूषणः । शशिभूषणः । कपालीत्यादयः ।

Str. 200, 68. *Schol.* यौ° गजासुरद्वेषी पूषदन्तहरस्त्रिपुरान्तकः कामध्वंसी यमजिदन्धकारिर्दक्षाध्वरध्वंसक इत्यादयः । — 70. *Schol.* खट्वाया अङ्गमिव । सरलत्वेन ईषासदृशत्वात्खट्वाङ्गः ।

Str. 201, 71. *Schol.* अमरस्तु पिनाको ऽजगवं धनुरित्याह । प्राच्यास्तु अजगावं धनुः प्रोक्तमित्याहुः । — 72. *Schol.* महादेवस्य आह्वयादीनां

सप्तानां नामैकम् ब्रह्मणा इयं ब्राह्मी ब्राह्मीणीति शेषः प्रसिद्धम् (sic) मातिवर्त्ति (sic) मातृनाम्यः शंभोः परिकरसूताः (l. °भूताः)। यदुक्तम्

स्मृताम्या ब्रह्मणी (sic) सिंही माहेश्वरी च कौमारी।
वैष्णव्याथ वाराही चामुण्डा मातरः सप्त॥

73. परिषदा (sic) इत्यपि। पद्मादिः। गणास्तु प्रमथाः पारिषदाः।

Str. 202. *Schol.* लघुर्भावो (sic) लघिमा। महानपि लघुर्भूत्वा इषीकातूल इवाकाशे विहरति। वशिनो भावो वशिता। भूतानि पृथिव्यादीनि भौतिकानि गोघटादीनि (sic)। तेषु वशी स्वतन्त्रो भवति। तेषां वश्यस्तत्कारणतन्मात्रपृथिव्यादिपरमाणुवशीकारात्तत्कार्यवशीकरः। तेन तानि यथावस्थापयति तथावतिष्ठन्त इत्यर्थः। ईष्टे इत्येवंशील ईशी। ईशिनो भाव ईशित्वम् तेषां भूतभौतिकानां विजितमूलप्रकृतिः सन्य उत्पादो यो विनाशो यच्च यथावद्व्यवस्थानं तेषामीष्टे। प्रकृष्टः कामो ऽस्य प्रकामः। तस्य भावः प्राकाम्यमिच्छानभिघातः। नास्य भूतस्वरूपैर्मूर्त्यादिभिरिच्छाभिहन्यते। भूमावुन्मज्जति निमज्जति यथोदके। महतो भावो महिमा। अल्पो ऽपि नागनगरगगनपरिणामो भवति। अणोर्भावो ऽणिमा। महानपि भवत्यणुः। यत्र कामस्तत्रावस्यतीत्येवंशीलो यत्रकामावसायी। तद्भावो य° सत्यसंकल्पताविजितगुणार्थताद्यो हि यच्च(द)पि (त)द्र्थतया संकल्पयति तत्तस्मै प्रयोजनाय कल्पते। विषमप्यमृतकार्ये संकल्पभोजन् जीवयतीति (°कार्यसंकल्पो भुञ्जीवतीति?)। प्रापणं प्राप्तिः। सर्वे भावाः संनिहिता भवन्ति तस्य। तद्यथा भूमिष्ठ एवाङ्गुल्यग्रेण चन्द्रमसं स्पृशतीत्यैश्वर्यमष्टप्रकारं भवति।

Str. 203, 76. *Schol.* मातॄणां ब्रह्माण्यादीनां माता मा°। — 77. *Schol.* सिंह° यौ° सिंहवाहनापि। — दक्ष° यौ° दाक्षायणी।

Str. 204, 78. *Schol.* शिवा मृतश्रेयस्करीत्वात् पुंयोगे तु शिवस्य स्त्री शिवी। — 79. कृष्णस्वसा नन्दपुत्रीत्वात् मैनाकस्वसा हिमाद्रिपुत्रीत्वात्

मेनाद्रिभ्यां जाता मेनाजा अद्रिजा । — ईश्वरीति तु अशोरोवादेरिति । वारि डयां सिद्धम् ईश्वरस्य भार्येति वा ।

Str. 205, 80. *Calc.* Ausg. *D. E.* मर्द्दिनी st. मथनी; der Schol. wie wir. — 81. *Calc.* Ausg. und *D.* तस्यास्सिंहासनं तालम्, die Scholien wie wir.

Str. 206, 83. *Calc.* Ausg. *B. E.* चर्च्चिका, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. मर्त्तार° ।

Str. 207, 85. *Schol.* प्रत्यूहे रम्बते शब्दायते हेरम्बः पृषोदरादित्वात् देश्यो ऽपि बहुशः संस्कृते प्रयुक्तत्वादविरुद्धः । — गण° यो° प्रमथाधिपो विघ्नराज इत्यादयः । परशु° यो° परशुधर इत्यादयः । — 86. आखु° यो° मूषिकरथो ऽपि ।

Str. 208, 87. *Schol.* शिखि° यो° मयूररथ इत्यादयः । — 88. गङ्गा° यो° गाङ्गेयः पार्वतीनन्दनो बाहुलेय इत्यादयः ।

Str. 209, 90. *Schol.* शक्ति° यो° शक्तिपाणिरित्यादयः । क्रौञ्चस्य गिरेस्तारकस्य च दानवस्यारिः । यो° क्रौञ्चदारणस्तारकान्तन (l. °न्तक) इत्यादयः । शर° यो° शरजन्मा । अग्निजन्मेत्यादयः ।

Str. 210, 92. *Calc.* Ausg. कुष्माण्डके, die Scholien wie wir. — 93. *Schol.* गणा अन्ये तत्र । यद्व्याडिः ।

महाकालः पुनर्बाणो होनवाडवृषाणकः ।
वीरभद्रस्तु धीराजो हेरकस्तु कृतालकः ॥
अथ चाटो महाचाटः कुशाणटी कङ्कनप्रियः ।
मडानोदाडानो छागः स्थागमेषो महाचरः ॥
महाकपाल आलानः संतापनविलापनौ ।
महाकपोलः पेलोजः शङ्खकर्णः खरस्तपः ॥
उल्कामाली महाजम्भः श्वेतपादः खराणडकः ।

गोपालो ग्रामणी मालुर्घण्टाकर्णकिरंधमौ ॥
कपाली जम्भको लिम्पः स्थूलो कर्णविकर्णकौ ।
लम्बकर्णो महाशीर्षो हस्तिकर्णः प्रमर्दनः ॥
ज्वालाजिह्वो धमधमः संह्लादः क्षेमकः पुलः ।
भीषको ग्राहकः सिद्धगोधाभण्डो मकराननः ॥
पिशिताशी महाकुण्डो नखारिर्हिलोचनः ।
कूष्माकुच्छो महाजानुः कोष्ठकोटिः शिवंकरः ॥
वेतालो लोमवेताडस्तामसस्तु महाकपिः ।
उत्तङ्गो गृध्रजम्भूकः काण्डानककलानकौ ॥
चर्मग्रीवो जलोन्नादो ज्वालावक्त्रो विकुण्डनः ।
हृद्गो वर्तुलः पाण्डुः गृद्धिरित्यादयो ऽपरे ॥

Str. 211, 94. *Calc.* Ausg. *D. E.* विरञ्चिर्, *Schol.* विरिङ्कि सूते विरञ्चिः (sic), Randbemerkung: तृतीयस्वरत्रयो ऽयम् — *Calc.* Ausg. विरञ्चः, der Schol. विरिङ्कि सूते विभिर्हंसै रिच्यते उह्यते वा विरञ्चः । पृषोदरादित्वात्साधुः । Randb. तृतीयस्वरमध्यो ऽयम्

Str. 212, 96. *Schol.* हंस° यो° श्वेतपत्त्ररथः । — 97. जग° यो° विश्वसृट्

Str. 213, 98. *Calc.* Ausg. und *D.* विरञ्चनः, der Schol. ebenfalls विर°, aber eine Randb. तृतीयस्वरमध्यो ऽयम् — 99. *Schol.* नाभि° यो° नाभिजन्मा कमलयोनिरित्यादयः ।

Str. 214, 2. *Schol.* इन्द्रानुजः । यो° वासवावरजादयः । — 3. जलेशयो ऽपि । श्री° यो° लक्ष्मीनाथ इत्यादयः । — 4. तार्क्ष्य° यो° गरुडाङ्क इत्यादयः । — *Calc.* Ausg. und *D.* °पुरुषौ ।

Str. 216, 7. *Calc.* Ausg. und *D.* विभुः st. विधुः, die Scholien wie wir. — 8. *Calc.* Ausg. सतावर्त, *B.* शतावर्त, die Scholien wie wir.

20*

Str. 217, 10. *Schol.* धरणो° यो° महीधरादयः । — *Calc.* Ausg. आत्मभूः ।

Str. 218, 11 *Calc.* Ausg. देवकीसुनुर्

Str. 219, 13. *Schol.* गदा° यो° गदाधरः शार्ङ्गी चक्रपाणिः श्रीवत्साङ्कः शङ्खपाणिरित्यादयः ।

Str. 219, 14. *Calc.* Ausg. चानूर, die Scholien: चणति शब्दायते प्रतिमल्लाह्वाने चाणूरः ।

Str. 220, 16. *Calc.* Ausg. und *B.* कंसः केशिमुरौ ।

Str. 221, 18. *Schol.* तेन मधुमथनो धेनुकध्वंसी चाणूरसूदनः पूतनाहृ-पणो यमलार्जुनभञ्जनः कालनेमिहरो हयग्रीवरिपुः शकटारिरिष्टहा कैट-भारिः कंसाजित्केशिहा मुरारिः साल्वारिर्मैन्दमर्दनो द्विविदारी राहुमूर्धहरो हिरण्यकशिपुदारणो बाणजित्कालियदमनो नरकारिर्बलिबन्धनः शिशुपा-लनिसूदन इत्यादयः । — 19. *Calc.* Ausg. und *D.* वाहनः ।

Str. 222, 21. *Schol.* नारायणस्य अङ्कश्चिह्नं हृदये भ्रमरः । तस्य नामै-कम् श्रिया युक्तो वत्सो वक्षो ऽनेन श्रीवत्सो रोमावर्तविशेषः । — 23. सं-हितासु मेघठीदो (sic) च कौपादकीति पाठः । — 25. *Calc.* Ausg. *D. E.* सुदर्शनम्, die Scholien: पुंलिङ्गो ऽयम् वाचस्पतिस्तु क्लीबे चक्रं सुदर्शनो ऽस्त्रियामित्याह ।

Str. 223, 28. *Schol.* हरौ जाते आनका दुन्दुभयश्चास्य गृहे नेदुरित्या-नकदुन्दुभिः । अनकदुन्दुभी वसुदेवपितैकः ।

Str. 224, 29. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: सात्वत, eine Randbemerkung: चतुर्थवर्गकाग्दत्तोपमध्यः । — 30. *Schol.* हलिना° यो° हलिनादारुणाः (sic) प्रलम्बघ्नः कालिन्दीकर्षण इत्यादयः ।

Str. 225, 32 *D.* und *E.* मुशलं । — 33. *Schol.* संवर्तयति संहरति शत्रून्संवर्तकम्

Str. 226, 34. Eine Randbemerkung: *Nom.* लक्ष्मीस् oder लक्ष्मी। — *Calc.* Ausg. und *D.* मा या मा ता st. या मा ता सा। *Schol.* अस्य (*Gen.* von अ Vishṇu) विष्णोर्भार्या ई। अटति अतति वा आ कीर्तिरिति (?)। यातीति येत्यखण्डं वा। मीयते संख्यायते पुरुषेषु पुमाननया मा। तनोति शर्द्धं ता। स्यति दारिद्र्यं सा। Randbemerkung: या इत्यस्य पदच्छेदः कर्तव्यः। तत ई आ इति नामद्वयम् सविसर्गो ऽपि ईरिति पद्विश्रशंभुः। ईरमा मदिरा। श्रीर्विसर्गान्तो ह्रस्वो ऽपि नदीवत्

Str. 227, 36. *Schol* मथति चित्तं रागिणां मन्मथः। क्रमिमर्थिभ्यां चन्मनो चेतः द्विर्वचनस्य च मनादेशः। मनो मथ्नातीति वा पृषोदरादित्वात् — Vgl. Böhtlingk's Sanskrit-Chrestomathie, S. 277. — 37. *Schol.* कृच्छायः। गौ॰ गनसिशयः।

Str. 228, 38. *Schol.* पुष्प॰ यो॰ पुष्पधन्वः। — कन्दर्पयं संस्कृते ऽपि। — 39. तेन पुष्पेषुः कुसुमबाणः पुष्पचापः कुसुमधन्वा पुष्पास्त्रः कुसुमायुधः कामः स्यात् इषुचापयोः सत्यपि अस्त्रत्वे भेदेन ग्रहणं लोके तथा व्यवहारात् — 40. *B.* संवर, *Calc.* Ausg. und *D.* सूर्पकी, eine Randglosse beim Scholiasten: द्वावपि तालव्यादी। Der Scholiast selbst: सूर्पयाति (sic) परवीर्याणि मिमीते सूर्पकः। तेन सम्वरारिः (l. शंवरारिः) सूर्पकारिः (l. शू॰)।

Str. 229, 41. *Schol.* तेन मीनकेतनो झषध्वजो मकरकेतनो मकरध्वजः। — 42. तेन पञ्चबाणो विषमबाणः। — 43. तेन रतिवरो रतिपतिः। — 44. तेन मनोयोनिश्चेतोभवः शृङ्गारयोनिः शृङ्गारजन्मा संकल्पयोनिः स्मृतिभूरात्मयोनिरात्मभूः। — 45. तेन मधुसुहृच्चैत्रसखः।

Str. 230, 46. *Calc.* Ausg. ऽनुरूढो। — Dieselbe und *D.* शशाङ्क, *B.* शश्याङ्क, die Scholien: शश्त नामा (sic) मृगो ऽङ्कश्चिह्नमस्य शश्याङ्क.

eine Randglosse: सप्तमस्वरादिर्मूर्धन्यान्तस्थाद्यमध्यश्चायम् — *Schol.* उपे° पो° उषारमणाः। — 47. *Schol.* हस्य लवे गह्लः। — *Calc.* Ausg. विह्नुवाह्नः, die Scholien wie wir.

Str. 231, 48. *Calc.* Ausg. *D. E.* वज्रजिद्, die Scholien: वज्रिणां जितवान्वज्रिजित्

Str. 232, 50 *Calc.* Ausg. und *E.* बुधस्, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. und *D.* धर्मस्त्रिकालज्ञो धातुर्जिनः, die Scholien wie wir. — 51. *Calc.* Ausg. वाग्विसत्वं।

Str. 233, 52. *Calc.* Ausg. पञ्चज्ञानो। Die Scholien: पञ्चानां विज्ञानावेदनासंज्ञासंस्काररूपलक्षणानां स्कन्धानां ज्ञानमस्य पञ्चज्ञानः। दिव्यं चक्षुर्दिव्यं श्रोत्रं पूर्वनिवासानुस्मृतिः परचित्तज्ञानमाश्रवक्षय ऋद्धिश्चेति षडभिज्ञा अस्य षडभिज्ञः। दश भूमीर्बलानि पारमिता वा अर्हति दशार्हः। दश भूमीर्गच्छति दश°। यद्वाडिः।

भूमयस्तु प्रमुदिता विमला च प्रभाकरी।
अर्चिष्मती सुदुर्जयाभिमुखी च दुरंगमा॥
अचला साधुमती च धर्ममेघेति च क्रमात्।

Das *Lexicon pentaglottum* hat दूरंगमा und im Tibetischen རིང་དུ་སོང་བ་ «weit gehend», aber das Versmaass erfordert hier eine Kürze. Statt अचला ist wohl mit dem erwähnten Lexicon अचला (dort fehlerhaft अचल), im Tib. མི་གཡོ་བ་ «unbeweglich» zu lesen. — 53. *Schol.* चतुस्त्रिंशतं जातकानि व्याघ्रीप्रभृतीनि जानाति चतु°। यद्वाडिः।

जातकानि पुनर्व्याघ्री शिविः श्रेष्ठी शशो विशम्।
हंसो विश्वंतरः शक्रो मैत्त्री बलसुपारगौ॥
अपुत्रो ब्राह्मणः कुम्भः कल्माषः पिण्डजातकम्।

अधिमुक्तं श्रेष्ठिजातं दमयन्ती महाकपिः ॥
बोधिर्ब्रह्मा महाबोधि वानरः शरभो हरुः ।
क्षान्तिवादी च हस्ती च कुशश्चोत्पचमादयः ॥
दश पारमिताः प्रज्ञाद्या धरयति दश° । यद्याडिः ।
प्रज्ञापारमिता तारा वृन्दः च जिनशक्तयः ।
मारीचो चतुर्द्वासा मारीच वज्रकाल्यपि ॥

Str. 234, 54. Die Scholien: दश बलानि दानशीलक्षान्तिवीर्यध्यान-शान्तिबलोपायप्रणिधानज्ञानलक्षणान्यस्य दश° । त्रयः काया निर्माणाद्या अस्य त्रि° । — *Calc.* Ausg. und *D.* श्रीघनाह्वयो, die Scholien: न विद्यते द्वयं ज्ञानार्थौ किंत्वेकमेव ज्ञानमस्याद्वयः । — 55. द्वयैव कूर्चः कोष्ठागारो निर्विर्वा अस्य द्वयाकूर्चः । यद्याडिः । कोष्ठागारो भवेत्कूर्चो ।

Str. 235, 56. *Schol.* मारान्कामक्रोधादीञ्जयति । यद्याडिः । वैद्यो(sic) गुरुकन्धमारः क्लेशमारो मृत्युमारो देवपुत्रमारश्चेति चतुरो मारानाह ।

Str. 236, 59. *Calc.* Ausg. क्रतुच्छन्दश्च, was im Druckfehlerverzeichniss zu क्रतु° verbessert wird; *D.* liest ebenfalls क्रतु°, die Scholien aber wie wir. — 60. *Calc.* Ausg. und *D.* काश्यपस्तु । — 61. *Schol.* शका अभिजनो निवासो ऽस्य शाक्यः । शाक्यसिंह इव शा° । शाक्यो ऽपि भीमवत् (wie भीम = भीमसेन).

Str. 237, 62. *Calc.* Ausg. *D. É.* गौतमा°, die Scholien: गौतमो ऽन्वयो ऽस्य गौतमान्वयः (sic), eine Randglosse: गौतमान्वयः कवर्गतृतीयत्रयोदशस्वरादिरयं पञ्चाक्षरः । गौतम इत्यपि । — 63. *Calc.* Ausg. मायासुतोदनसुतो, die Scholien: मायाया देव्याः शुद्धोदनस्य च राज्ञः सुतो मायासुतः शुद्धोदनसुतः । यो° शौद्धोदनिरित्यपि ।

Str. 238, 64. *Schol.* दिति° यो° दैतेया दानवा इत्यादयः । — 66. *Calc.* Ausg. विद्यादित्यस्तु ।

Str. 239, 67. प्रज्ञप्ति oder प्रज्ञप्ती, im ersteren Falle muss रोहिणीप्रज्ञप्ती zusammengeschrieben werden; eine Randbemerkung. — *Calc.* Ausg. *D. E.* कुलिशाङ्कुशाः । — 68. काली und महाकाली ।

Str. 240, 69. *Calc.* Ausg. *D. E.* गान्धारी, die Scholien: गां धारयति गन्धारी पृषोदरादित्वात् — *Calc.* Ausg. und *E.* सर्वास्त्रामहा°, die Scholien: सर्वेषामस्त्राणां महत्यो ज्वाला अस्यां सर्वास्त्रमहा° । — 70. *Calc.* Ausg. *B. D.* वैराट्या, die Scholien wie wir. Dieselben: न पापेन च्छुप्यते स्पृश्यते ऽच्छुप्ता ।

Str. 241, 71. 72. Die Scholien: एते वचःपर्याया अपि ।

Str. 242, 74. Die Scholien: प्रयुज्यमानाख्याताप्रयुज्यमानाख्यातयोर्नामैकम् आख्यातं तत्प्रयुज्यमानमप्रयुज्यमानं वा प्रयुज्यमानैरप्रयुज्यमानैर्वा कर्त्रादिभिर्विशेषणैः सहितमुच्यत इति वाक्यम् यथा । धर्मो वो रक्षतु । अप्रयुज्यमानमाख्यातम् यथा । शीलं ते स्वम् अत्रास्तीति गम्यते । अप्रयुज्यमानविशेषणम् यथा । प्रविशात्र । गृहमिति गम्यते । अनयोरर्थात्प्रकरणाद्वा आख्यातादेरवगमादप्रयोगः । आख्यातमित्यत्र चैकत्वस्य विवक्षितत्वात् ओदनं पच । तव भविष्यतीत्यादौ वाक्यभेदः । — 75. *Calc.* Ausg. साद्य°, *D.* स्याद्य°, die Scholien: स इति उत्सृष्टानुबन्धस्य सेर्ग्रहणम् तीति उत्सृष्टानुबन्धस्य तिपः । — 76. *Calc.* Ausg. °कृतेभ्योत आ° ।

Str. 243, 77. *Sch.* आचरणमाचारः । आचर्यत इति वा । शिष्टाचरितोज्ञानाद्या (sic) सेवनविधिरित्यर्थः । तत्प्रतिपादको ग्रन्थो ऽप्याचारः । स चासावङ्गं च आचाराङ्गम् सूचनात्सूत्रम् सूत्रेण स्वपरसमयसूचनेन कृतं सूत्रकृतम् तिष्ठन्त्यस्मिन्प्रतिपाद्यतया जीवादय इति स्थानम् एकादिदशान्तसंख्याभेदो वा स्थानम् तत्प्रतिपादको ग्रन्थो ऽपि स्थानम् तच्च तदङ्गं च स्थानाङ्गम् समवायनं समवायः । एकादिशतान्तसंख्यासमाविष्टानां पदार्थानां संग्रहः । तद्-

तुश्च ग्रन्थो ऽपि समवायः । — 78. भगवतीति पूज्याभिधानं व्याख्याप्रज्ञप्तेः पञ्चमाङ्गस्य स (sic) चासावङ्गं च भगवत्यङ्गम् ज्ञातान्युदाहरणानि तत्प्रधाना धर्मकथा ज्ञाताधर्मकथा । तत्प्रतिपादको ग्रन्थो ऽपि तथा । Eine Randbemerkung: ज्ञाताधर्मकथा इत्यत्र तकारस्य दीर्घत्वं संज्ञात्वादिति समवायाङ्गवृत्तौ ।

Str. 244, 79. *Schol.* उपासकाः श्रावकाः । तद्गतक्रिया कलापप्रतिबद्धा दशाध्ययनरूपा उपासकदशाः । बहुवचनान्तमेतद्ग्रन्थनाम । अन्तो विनाशः स च कर्मणस्तत्फलभूतस्य वा संसारस्य । तं कुर्वन्ति यत्तीर्थकरादयस्ते ऽन्तकृतः । तेषां दशाः प्रथमवर्गो दशाध्ययनानीति । तत्संख्यया अन्तकृद्दशाः । न विद्यत उत्तरः प्रधानो ऽस्मादित्यनुत्तरः । उपपतनमुपपातो जन्म । अनुत्तरः प्रधानः संसारे ऽन्यस्य तथाविधस्याभावादुपपातो (sic) स्तेषामित्यनुत्तरोपपातिकाः । विजयाद्यनुत्तरा विमानपञ्चकजन्मानो देवाः । तद्वक्तव्यताप्रतिबद्धा दशाध्ययनोपलक्षिता अनुत्तरोपपातिकादशाः । — 80. प्रश्नः पृच्छा । तन्निर्वचनं व्याकरणं प्रश्नव्याकरणम् तत्प्रतिपादको ग्रन्थो ऽपि प्र° । विपचनं विपाकः शुभाशुभकर्मपरिणामः । तत्प्रतिपादकं श्रुतं विपाकश्रुतम्

Str. 245, 81. इत्येकादश प्रवचनपुरुषस्याङ्गानीवाङ्गानि सन्त्योपाङ्गैरौपपातिकादिभिर्वर्तन्ते सोपाङ्गानि । — 84. द्वादशानामाचारादीनां दृष्टिवादान्तानामङ्गानां समाहारो द्वादशाङ्गी । गुणिनां साधूनां वा गणो विद्यते ऽस्य गणी आचार्यो गणिर्वा साङ्गप्रवचनाध्येता । तस्य पिटकमिव सर्वार्थरत्नाधारत्वाद्गणिपिटकम् — *Calc.* Ausg. पिटकाल्हया, in den *Corrigendis* aber: पिटिकाल्हया ।

Str. 246, 85. *Calc.* Ausg. प्रतिकर्म und योगो । — *Schol.* परिकर्म च सूत्रं च पूर्वानुयोगश्च पूर्वगतं च चूलिका चेति द्वन्द्वः सूत्रादिग्रहणायो-

ग्यतासंपादनसमर्थानि परिकर्माणि गणितपरिकर्मवत् सर्वद्रव्यपर्यायनयाद्यर्थसूचनात्सूत्राणि । अनुरूपो ऽनुकूलो वा योगो ऽनुयोगः । सूत्रस्य निजेनाभिधेयेन सार्धमनुरूपसंबन्धः । स च मूलप्रथमानुयोगो गण्डिकानुयोगश्चेति द्विविधः । इह धर्मप्रणायनान्मूलं तत्तीर्थकराः । तेषां प्रथमसम्यक्त्वावाप्तिलक्षणपूर्वभवादिगोचरो ऽनुयोगो मूलप्रथमानुयोगः । स एव पूर्वानुयोगः । स च गण्डिकानुयोगः । अस्योपलक्षणम् इक्ष्वैकवक्तव्यतार्थाधिकारानुगता गण्डिका उच्यन्ते । तासामनुयोगो ऽर्थकथनविधिर्गण्डिकानुयोगः । पूर्वाणां गतं ज्ञानमस्मिन्पूर्वगतम् इह दृष्टिवादे परिकर्मसूत्रपूर्वानुयोगोक्तानुक्तार्थसंग्रहपरा ग्रन्थपद्धतयः । चूला इव चूलिकाः । एताश्चाद्यानां चतुर्णां पूर्वाणां भवन्ति । न शेषाणाम् — 87. सर्वाङ्गेभ्यः पूर्वं तीर्थकरैरभिहितत्वात्पूर्वाणि ।

Str. 247, 88. तानि यथा । सर्वद्रव्याणां पर्यायाणां चोत्पादप्रज्ञप्तिहेतुरुत्पादम् सर्वद्रव्याणां पर्यायाणां सर्वजीवविशेषाणां च अग्रं परिमाणं वर्ण्यते यत्र तदग्रायणीयम् जीवानामजीवानां च सर्वकर्मेतराणां वीर्यं प्रवदति वीर्यप्रवादम् । — 89. अस्तीति नास्तेरुपलक्षणम् ततो यल्लोके यथास्ति यथा वा नास्ति । अथवा स्याद्वादाभिप्रायेण तदेवास्ति नास्तीति वा प्रवदति अस्तिनास्तिप्रवादम् मतिज्ञानादिपञ्चकं सभेदं प्रवदतीति ज्ञानप्रवादम् सत्यं संयमः सत्यवचनं वा । तत्सभेदं सप्रतिपक्षं च यत्प्रवदति तत्सत्यप्रवादम् नयदर्शनैरात्मानं प्रवदति आत्मप्रवादम् ज्ञानावरणाद्यष्टविधकर्म प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशादिभेदैरन्यैश्चोत्तरोत्तरभेदैर्भिन्नं प्रवदति कर्मप्रवादम्

Str. 248, 90. सर्वप्रत्याख्यानस्वरूपं प्रवदति प्रत्याख्यानप्रवादम् तदेकदेशः प्रत्याख्यानं भीमवत् (भीम = भीमसेन) । विद्यातिशयान्प्रवदति विद्याप्रवादम् कल्याणफलहेतुत्वात्कल्याणानवन्ध्यानीतिवोच्यते । आयुः प्राणविधानं सर्वं सभेदमन्ये च प्राणा वर्णिता यत्र तत्प्राणायायम् कायिकाद्याः संयमाश्च (sic) क्रियाविशालाः सभेदा यत्र तत्क्रियाविशालम् इह लोके

अन्तलोके वा बिन्दुरिवाक्षरस्य सर्वोत्तम सर्वोत्तरः सर्वाक्षरसंनिपातपरिनिष्ठितत्वेन लोकबिन्दुसारम्

Str. 250, 98. *Schol.* शिष्यते वर्णविशेषो ऽनया शिक्षा । यद्वाचस्पतिः । शिक्षा वर्णविवेकः । कर्मणां सिद्धरूपः प्रयोगः कल्प्यते ऽवगम्यते ऽनेन कल्पः ।

Str. 253, 6. *Calc.* Ausg. षडङ्गा, der Schol. wie wir.

Str. 255, 12. 13. *Schol.* अवान्तरप्रकरणानां विश्रामो ग्रन्थावयव इत्यर्थः । तस्य नामैकम् अवान्तरप्रकरणानां विश्रामः । तत्र शीघ्रपाठादङ्गा निर्वृत्तमिव आह्निकम् निर्वृत्त इतीकण् । Man verbinde शीघ्रपाठतः mit आह्निकम्, und fasse dieses ein Mal als Adjectiv (अह्ना निर्वृत्तम्), das andere Mal als Name des Abschnittes — 14. *Schol.* एकं न्यायमुपपादयति एकन्यायोपपादनमधिकार इत्यर्थः । तस्य नामैकम् अधिक्रियते ऽस्मिन्नधिकरणम् एवंविधं यच्छास्त्रं तस्य नामैकम्

Str. 256, 15. *Schol.* उक्तानामनुक्तानां दुरुक्तानां चार्थानां चिन्तां करोतीत्येवंशीला वृत्तिः प्रयोजनमस्य वार्त्तिका । एवंविधो यो ग्रन्थस्तस्य नामैकम् — 16. टीकयति गमयत्यर्थानटीका । सुपमाणां विषमाणां च निरन्तरं (sic) व्याख्या यस्यां सा तथा । एवंविधो° । — 17. पञ्च्यन्ते व्यक्तीक्रियन्ते पदार्था अनया पञ्चिका । पृषोदरादित्वाज्जवे पञ्जिका । अर्थाद्विषमापेक्ष पदानि भनक्ति पदभञ्जिका ।

Str. 257, 18. *Schol.* शास्त्रविशेषनामैकम् निबध्यते विशेषो ऽस्मिन्निबन्धः । पुनः शास्त्रविशेषनामैकम् वर्तते ऽर्थावगमो ऽत्रेति वृत्तिः । अन्वर्थे । अनुगतो ऽर्थो ऽनयोरन्वर्थः (sic) । — 19. संगृह्यन्ते वाच्यविशेषा अनेन संग्रहः । समाह्रियन्ते अनया समाहृतिः । — 20. परिशिष्यत इति परिशिष्टम् अनवच्छिन्नक्रमत्वात्पद्धतिरिव पद्धतिः । आदिग्रहणादध्यायोच्छ्वासाङ्कसर्गादयो गृह्यन्ते । पथानेनेत्यन्वर्थः । मार्गेणेव । *Calc.* Ausg. und *D.* पथानेन ।

Str. 258, 21. *Schol.* लघुवृत्तिनामैकम् पदार्थान्गम्यान्करोति कारिका। वह्वर्था (sic) नामैकम् स्पष्टम् — 23. *Calc.* Ausg. und *D.* कलन्द्रिका, *Schol.* कालिन्द्री (sic) भाजनविशेषः। तत्प्रतिकृतिः कलन्द्रिका (sic) कडन्द्रिकापि डलयोरैक्ये। सर्वा आन्वीक्षिकाद्या विद्या अस्यां सर्वविद्या। Eine Randbemerkung: कलिन्द्रिका तृतीयस्वरद्वयमध्यः। — 24. निघएटु oder निघएट, eine Randbemerkung.

Str. 259, 26. *Calc.* Ausg. प्रबह्लिका, die Scholien: प्रवल्हते प्राधान्यं भजते प्रवह्लिका (sic)। प्रव्हेलयत्यभिप्रायं सूचयति प्रव्हेलिका। सा शाब्दी आर्थी च। शाब्दी यथा।

पयस्विनीनां धेनूनां ब्राह्मणाः प्राप्य विंशतिम्।
ताभ्यो ऽष्टादश विक्रीयागृह्णीत्वेकां (sic) गृह्णीतः (गृह्णीतवान्?)॥

आर्थी यथा।

ज इ सा सु आ इ भ णि आ पि य वी स थ र म्मि दी व यं दे सु।
ता की स मु थ ड मु क्को व्हि य य म्मि नि वे स ए दि ट्टिं॥

Eine Randbemerkung: प्रवल्हिका अन्तस्थतृतीयोष्मचतुर्थतृतीयस्वरमध्यः।

Str. 260, 29. *Calc.* Ausg. वृतान्त। — 30. *Calc.* Ausg. und *D.* आह्वयाभिधा, die Scholien wie wir.

Str. 261, 35. *Schol.* संभूय ह्वानं संह्रूतिः। सादृशाह्वयेति भागुरिः।

Str. 263, 40. *Schol.* अनुयोगः पर्यनुयोगश्च।

Str. 265, 47. *Schol.* वितथा° यो॰ असत्यं सत्येतरादि। मृषा मिथ्या चाव्यये।

Str. 266, 49. *Calc.* Ausg., die Handschriften und der Scholiast सात्वं। — 50. *Schol.* तत्तु व्रीडाजुगुप्साअमङ्गलव्यञ्जकत्वेन (l. व्रीडाजुगुप्सामङ्गल°) त्रेधा। अलंकारकृतां तु ग्राम्यमश्लीलं पृथगेव।

Str. 268, 58. Genauer: «Hinter dem Rücken Jemandes Fehler besprechen». — 60. *Schol.* हृदयाप्रियवाक्यनाम्नी द्वे ।

Str. 269, 61. *Calc.* Ausg. und *E.* हृत्तं ।

Str. 270, 67. *Schol.* जनस्य प्रतीपो वादो जन° ।

Str. 271, 69. *Schol.* गर्ह्हापि । जुगुप्सापि ।

Str. 272, 71. *Schol.* स शापो रते मैथुनविषये दारुणा । मैथुनमुद्दिश्य गालीत्यर्थः । दूषणमित्येके । आदारुणापि ।

Str. 273, 74. *Calc.* Ausg. समज्ञा, die Scholien: समाज्ञायते ऽनया समाज्ञा । समाख्येति भागुरिः । — 75 76. रुशति हिनस्ति परं रुशती हिंसा । आश्रयलिङ्गश्चायम् तेन रुशच्छब्दो रुशद्वच इत्यपि । न प्रुभा अप्रुभा । उशतीत्यन्ये । Die *Calc.* Ausg. liest रुषती, verbessert aber dieses im Druckfehlerverzeichniss in उषती. Wenn man diese Lesart aufnehmen wollte, müsste man in der vorhergehend*en* Zeile यशो ऽभिख्यासमाज्ञा als Compositum fassen. — 78. Eine Randglosse beim Scholiasten: हर्षक्रीडावचनपर्यायावेतौ ।

Str. 274, 79. *Schol.* मैवं कृथा इति वाच्यत इत्यर्थः । — 80. *Calc.* Ausg. *D. E.* संभाषो ऽनु° ।

Str. 275, 83. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* परिदेवनम्, die Scholien: परिवेदनमनुशोचनम्

Str. 276, 86. *B. D.* विरोधोक्तिः. — 89. Die Scholien: त्वयैवं कर्तव्यमिति संदेशः । तद्रूपा वाक्संदेशवाक्

Str. 278, 93. *Calc.* Ausg. परश्रवः । — 94. Dies. आगश्च । — *Schol.* समाधिरपि ।

Str. 279, 97. Auch नाट्यधर्मी, die Scholien.

Str. 280, 98. Die Scholien: रागगीत्यादिकं गीतम् प्राविशिकयादि-

ध्रुवरूपं गानम् पदधरतालावधानात्मकं गान्धर्वमिति भरताद्यको विशेषो नाश्रितः । — 1. नाट्यशास्त्रे नृत्तलास्यनाट्यताण्डवानां भेदो ऽस्ति । स तु नेहादृतः । तथा हि । अङ्गविक्षेपमात्रं विवाहाभ्युदयादौ नृत्तं ललितकरणां महाराभिनयं कैशिकीवृत्तिप्रधानम् वासकसज्जादिनायकाचरितं डाम्बलिकादिनिबद्धं श्लिष्यत्वाल्लास्यं सर्वरसम् एवं संधिचतुर्वृत्तिः दशरूपकाश्रयम् नटकर्म नाट्यम् उद्धतकरणाङ्गहारनिर्वर्त्यमारभटीवृत्तिप्रधानगीतकासारितकादौ । तण्डुना प्रणीतं ताण्डवमिति ।

Str. 281, 2. *Calc.* Ausg. und *D.* तु तद् st. हि तद्

Str. 284, 11. 12. Die Scholien: नाटयति नर्तयति सामाजिकमनांसीति नाटकम् वस्त्वादिकं काव्याभिधेयमात्मशक्त्योत्पाद्य प्रकुरुते यत्र काव्येन तत्प्रकरणम् एकमुखेनैव भणयन्त उक्तिमन्तः क्रियन्तः (sic) अप्रविष्टा अपि पात्रविशेषा अत्रेति भाणः (*Calc.* Ausg. und *E.* भणः) । एकस्य बहूनां वा चरित्रं प्रहस्यते यत्र तत्प्रहसनम् डिमो डिंस्वो (डिम्भो?) विद्रव इति पर्यायः । तद्योगादयं डिमः । व्यायामे युद्धनियुद्धप्राये युज्यन्ते पुरुषा अत्र व्यायोगः । समवक्रियन्ते संघातीक्रियन्ते नेतारो ऽत्र समवकारः (*Calc.* Ausg. und *E.* समवा°, *B.* und *E.* verbinden dieses und das vorhergehende Wort zu einem *dvandva*) । सर्वेषां रसानां लक्षणानां च वीथ्यां श्रेणीव वीथी (*Calc.* Ausg. वि°) । उत्क्रमणो मृषीसृष्टिर्जीवितं प्राणायासां उत्सृष्टिकाः शोचन्त्यः स्त्रियः । ताभिरङ्को ऽङ्कनं यस्य स उत्सृष्टिकाङ्कः । तदेकदेशो ऽङ्को भीमवत् (भीम = भीमसेन) ईहा चेष्टा मृगस्येव स्त्रीमात्रार्था यत्र स ईहामृगः । एते ऽभिनेयस्य प्रबन्धस्य प्रकारा भेदाः स्युः ।

Str. 285, 14. Die 5 anderen Sprachen sind, wie wir aus dem Scholiasten ersehen: *Prâkrit*, *Mâgadhi*, *Çauraseni*, *Paiçâk'i* und *Apabhrañça*. — 15. Die Scholien: भारती वाक् तत्प्रधाना वृत्तिरपि भारती । तत्र वाचिकाभिधानयथा (l. वाचिकाभिनय) प्राधान्यात् सदिति प्रत्याख्या-

तद्रूपः । संवेदनं तन्मात्रास्ति । तत्सत्वत्मनः (sic) तस्येयं सात्वती । सात्त्विकाभिनयप्राधान्यात् अथवा सत्सत्वरूपं विद्यते येषां ते सत्वन्तः । तेषामियं सत्वं च तत्र परच्छिद्रान्वेषणोपायप्रतिभागवैचित्र्योत्प्रेक्षणालक्षणप्रकाशलाघवात्मकम् केशाः किंचिदप्यार्थक्रियाजातमकुर्वन्तो यथा । देहशोभोपयोगिनस्तद्वशोन्दर्योपयोगी व्यापारः कैशिकी आहार्याभिनयप्राधान्यात् यद्वा विष्णोः केशेषु बध्यमानेषु भावा कैशिकी । अध्यात्मादित्वात्कण् यदाह ।

विचित्रैरङ्गहारैश्च देवो लीलासमन्वितैः ।

बबन्ध यच्छिखापाशं कैशिकी तत्र निर्मिता ॥

इति प्रतीत्या । आरभटाः सोत्साहा अनलसाः । तेषामियमारभटी आङ्गिकाभिनयप्राधान्यात्

Str. 286, 17. *Schol.* प्रभृतिशब्दात्सौरध्रीरावणाहस्तकिंनरादि । — 18. कांस्यमयं वादित्रं तालः । प्रभृतिग्रहणात्कांस्यतालादि ।

Str. 287, 19. *Calc.* Ausg. सुषिरं, die Scholien wie wir. Dieselben: आदिग्रहणात्तालिकादि । — 20. अवनद्धं च । आदिशब्दाद्दर्दरकादि ।

Str. 289, 27. *Schol.* गणा ईश्वरसेवकाः । — 28. विश्वावसुर्गन्धर्वविशेषः । — 29. *Calc.* Ausg. तुम्बुरोस्, der Schol. तुम्बरोर्देवविशेषस्य वीणा ।

Str. 290, 30. *Calc.* Ausg. चाण्डालानां, der Schol. wie wir. — *Calc.* Ausg. und *D.* काण्डोल° । *Schol.* कट्यते तन्त्रीभिराच्छ्रियते कटोलः । कटोलाख्या वीणा कटोलवीणा । — 32. येन चर्मणोपनह्यते स उपनाहः । प्रान्ते यत्र तन्त्र्यो नियम्यन्ते वा ।

Str. 291, 34. *Schol.* वीणाया दण्डाधः शब्दगाम्भीर्यार्थं तन्त्रीबन्धनस्थानं दारुमयं काण्डं पटसूत्रया आच्छाद्यते तद्वासो द्वे । प्रसीव्यते प्रसेवकः ।

Str. 292, 36. *Schol.* क्रियया अवापति (sic) क्रमणादिकया कालस्य निगणादेर्मानं परिच्छेदकं प्रतिष्ठाहेतुकम् तस्य नामैकम् तालश्चचपुटादिः । यदाह ।

चच्चपुटश्चाचपुटः षट्पितापुत्रकस्तथा ।
उद्घतो वसुकश्चैव तालाः पञ्चविधाः स्मृताः ॥

37. साम्यं कालक्रिययोः समत्वम् मानमेययोरन्यूनाधिक्ये श्लिष्टता लयो द्रुतादिः । — 38. भागुरिस्तु घनस्थाने ऽनुगतमित्याह ।

लम्बितद्रुतमध्यानि तत्त्वौघानुगतानि तु ।

Str. 293, 40. *Schol.* स मृदङ्गस्त्रिधा त्रिप्रकारः । अङ्को ऽस्यास्तीत्यङ्की उत्संगचङ्कत्वात् आलिङ्गो ऽस्यास्तीत्यालिङ्गी आलिङ्गवादनात् ऊर्ध्वकृतैकेन मुखेन वादनादूर्ध्वकः । आङ्कश्च ।

हरीतक्याकृतिरङ्क्यो यवमध्यस्तथोर्ध्वकः ।
आलिङ्गश्चैव गोपुच्छो मध्यदक्षिणवामगाः ॥

42. 43. केचिद्द्वौ द्वौ भिन्नार्थावाहुः ।

Str. 294, 45. *Schol.* हास्यादयः पुँल्लिङ्गाः । गौडस्तु ।

शृङ्गारवीरबीभत्सं रौद्रं हास्यं भयानकम् ।
करुणा चाद्भुतं शान्तं वात्सल्यं च रसा दश ।

इति लिङ्गनर्णयमाह ।

Str. 295, 47. 48. *Schol.* भावयन्ति कुर्वन्ति रसान् स्वकारणाद्भवन्तीति भावाः । भावयन्ति प्राप्नुवन्ति सामाजिकानां मनांसीति वा । त्रिधा त्रिप्रकाराः । सामाजिकानां वासनारूपेण तिष्ठन्तीति स्थायिनः । सत्त्वगुणोत्कर्षात्साधुत्वाच्च प्राणात्मकं वस्तु सत्त्वम् तत्र भवाः सात्त्विकाः । सचरन्ति न सततमवतिष्ठन्तीति संचारिणो व्यभिचारिणः । ते प्रभेदाश्च । तैः । नवभेदं प्रथमं स्थायिनं भावं दर्शयति ।

Str. 297, 54. Die richtige Lesart wird wohl वक्रोष्ठिका sein. *Schol.* वक्र उष्टो (sic) अस्यां वक्रोष्टिका । — 56. सशब्दत्वात्किंचिच्छ्रुते हासे विहसितम् पद्मरतः ।

आकुञ्चितास्तिगण्डं यत्सस्वनं मधुरं तथा ।
कालागतं सास्यरागं तद्वै विहसितं भवेत् ॥

Str. 298, 58. अतिह्वास = निरन्तरह्वास = अनवच्छिन्नह्वास = अतिशयेन ह्वास, die Scholien.

Str. 301, 71. *Schol.* स्वपक्षाद्राजपुरादेरेव गृहस्थिताद्भयम्

Str. 302, 73. *Schol.* स्वराष्ट्राच्चौराटविकादिभयं पराराष्ट्राद्दाहविलोपादिभयं स दृष्टम्

Str. 303, 76. जुगुप्सा = चित्तसंकोचन, die Scholien.

Str. 306, 86. *Calc.* Ausg. und *D.* उद्धर्षणम्, die Scholien: उद्धुषत्युच्छ्वसत्यनेनाङ्गम् उद्धषणम् (sic) — *Calc.* Ausg. उल्लासनकम्, *D.* उल्लासकनम्, die Scholien: उल्लुकसत्यनेनाङ्गम् उल्लुकसनम्, eine Randglosse: चतुरागस्वरो ऽयम् — 87 Die Scholien: स्वरोपघातस्य नामैकम् कललमव्यक्तत्वं स्वरे स्वरविषये (*Calc.* Ausg. und *D.* स्वरकम्पस्तु) ।

Str. 307, 90. *Calc.* Ausg. und *D.* च st. अथ । — 91. *Calc.* Ausg. und *E.* अस्रम्, die Scholien: अस्यते ऽस्रम् — *Calc.* Ausg. अश्रु, *B.* अस्तु, die Scholien: अस्यते ऽस्रु, eine Randglosse: आद्य आश्रुशब्दस्तालव्यरेफपञ्चमस्वरान्तः । अश्रं (sic) दन्त्यरेफादिस्वरान्तः । अस्तु (sic) दन्त्यरेफपञ्चमस्वरान्तः । त्रयो ऽप्येत आद्यस्वरान्ताः (l. आद्यस्वराद्याः)।

Str. 308, 96 *Schol.* चेतनं चेतना ।

Str. 309, 98. *Calc.* Ausg. सेमुषी, die Scholien: शेत इति शेर्मोहः । तः (l. तं) मुष्णातीति शेमुषी. Eine Randglosse:

मतिरागामिका ज्ञेया बुद्धिस्तात्कालदर्शिनी ।
प्रज्ञा चातीतकालस्य मेधा कालत्रयात्मिका ॥

इत्यन्ये पिन्दन्ति ।

Str. 311, 6. *Schol.* व्रीडो ऽपि । — मन्दमक्षि यत्र मन्दाक्षम्

Str. 312, 10. *Calc.* Ausg. *D. E.* भेदो, die Scholien: मदनं मद आनन्दसंमोहयोः संगमः । — 11. *Calc.* Ausg. आधि । *Schol.* हृत्ताकारः आधिर्मनःपीडा व्याधिहेतुत्वादाधिः । Nach dem Index in der *Calc.* Ausg. sind alle 3 Worte Synonyme.

Str. 313, 12. *Calc.* Ausg. संवेशाः । — 13. *Calc.* Ausg. und *D.* स्वासन्हे° । Die Scholien: एतौ (नन्दी° und आस°) सुतवाचकावित्यन्ये । — तन्द्रिस्तन्द्रीरित्यपि ।

Str. 314, 15. *Schol.* उत्कापठो ऽपि ।

Str. 315, 18. *Calc.* Ausg. शङ्कानिष्ठो° ।

Str. 316, 24. Die Scholien: गर्वः पुमान् वैजयन्तीकारस्त्वभिमानस्त्वहंकारो गर्वो ऽस्त्रीत्याह ।

Str. 318, 28. *Calc.* Ausg. und *D.* दर्पोत्साहाहोपुरुषिका, *E.* दर्पोत्साहोपु°, die Scholien: अहो अहं पुरुष इति दर्पादहंकारादात्मनि स्वविषये संभावना तस्यां स्यादहोपुरुषिका, eine Randglosse: आहोपुरुषिकापि । — 29. Die Scholien: एवमहंप्रथमिकापि अहमार्गिका (अहमग्रिका?) च ।

Str. 319, 33. *Calc.* Ausg. वलदीनता । *Schol.* वलहीनता बलापचयः ।

Str. 321, 41. *Schol.* ज्ञेतुमिच्छोद्यमाभ्यां गुप्तो गुणः । तस्य नामैकम् — 43. *Calc.* Ausg. अपस्मरः ।

Str. 322, 45. *Schol.* भयादिभिश्चित्तव्याक्षेपात्कार्येषु उत्तालीभवनम् तस्य नामानि षट्

Str. 323, 47. *Schol.* तर्कः पुँल्लिङ्गः । वैजयन्तीकारकस्तु वितर्कस्तर्कमस्त्रियामित्याह । — ऊहापि ।

Str. 326, 56. *Calc.* Ausg. इत्यादेः st. रत्यादेः und चेन्नाढ्यकाव्ययोः (so auch *A. C. D.*).

Str 327, 60. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: वेषास्

Str. 328, 61. *Calc.* Ausg. शलूषो, *Schol.* शिलूषस्यर्षेरपत्यं शैलूषः। — *Calc.* Ausg. सर्ववेशी, *Schol.* सर्वे केशा रूपान्तराण्यस्य सन्ति सर्वकेशी। — 62. *Calc.* Ausg. und *D.* धात्रीपुत्रो, *Schol.* धर्मो द्विधा नाट्यधर्मो लोकधर्मो च। तस्याः पुत्रो धर्मोपुत्रः।

Str. 329, 65. Eine Randglosse: एते चत्वारो रत्यान्तास्तालव्यान्ताश्च। — *Calc.* Ausg. und die Handschriften: वेष।

Str. 330, 67. *Schol.* स्थापको ऽपि। — 68. *Calc.* Ausg. नान्दी तु पाठको नट्याः। *Schol.* नन्दत्यवश्यं नन्दी। नन्दनं नन्दः समृद्धिः। तत्रभवात्प्रयोजनत्वान्नान्दी पूर्वरङ्गाङ्गम् तस्याः पाठकः। Nach einer Randglosse ist नान्दिन् ebenfalls richtig. — 69 *Calc.* Ausg. und *D.* पारिपार्श्विकः, die Scholien wie wir.

Str. 331, 72. *Calc.* Ausg षिड्ग ohne *Visarga.*

Str. 332, 76. कुमार ist wohl auch als Synonym von भर्तृदारक zu fassen.

Str. 333, 78. *Schol.* मारिषो ऽपि। — 80. *Calc.* Ausg. राष्ट्रीयो। Eine Randglosse: नाट्योक्तेरन्यत्रेति क्षीरस्वामी।

Str. 334, 85. *D. E.* हुलाः।

Str. 335, 87. *B.* u. Schol. अत्तिका, eine Randglosse kennt beide Formen.

Str. 336, 91. Eine Randbemerkung: त्रपः प्रत्ययस्याभावे स भवान् तो भवन्तो। ते भवन्त इत्यादि। तस्प्रत्यये ततो भवान् ततो भवन्तो। ततो भवन्तः। — 92. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* देव ohne *Visarga.*

Str. 337, 94. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: विट्

Str. 338, 95. Die Scholien: डिम्ब्रयत इति डिम्बः। स्तनं° यो॰ स्तनपो ऽपि। — 96. *Calc.* Ausg. पृथुको ऽर्भो°। — Die Scholien: क्षीर° यो° क्षीरपो ऽपि।

Str. 339, 98. *Calc.* Ausg. वयस्यस्, *B. D* वयस्थस्, die Scholien: वयसि योवने तिष्ठति वयस्थः। — 99. Die Scholien: योवनिको ऽपि।

Str. 340, 5. *Schol.* दृशमीस्थ इत्यपि ।

Str. 341, 6. *Schol.* कवितापि । — 7. मनीषी धो° धीमान्मातमा... त्यादयः ।

Str. 342, 10. *Calc.* Ausg. दत्त । — Die Scholien: कृतकर्मा । धो° कृतकृत्यः कृतार्थः कृती ।

Str. 343, 13. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रतिभामुखः, die Scholien: प्रतिभान्वित u. s. w. = सर्वव्यापारसमर्थ ।

Str. 344, 17. *Schol.* दूरादेवार्थदर्शकः । तस्य नामैकम् दीर्घदर्शी दूरदर्शी ।

Str. 345, 18. = वस्तुतत्त्वज्ञानयुक्त, die Schol. — 19. 20. = शास्त्रादिकतत्त्वचतुर. — 21. = शास्त्रं वेत्ति जानाति । न च तथा वक्तुं शक्नोति. Man verbessere demnach die deutsche Uebersetzung.

Str. 346, 23. Die Scholien und eine Randbemerkung: वाग्गमी, vgl. auch zu Pâṇini V. 2 124. Berücksichtigt man गोमिन् und das Verhältniss von मिन् zu विन् (vgl. Pâṇ. V 2. 102, 114, 121, 122.), welches dem von मत् zu वत् entspricht, so ergiebt sich वाग्मिन् als ursprüngliche Form, und das hinzugefügte ग ist nichts weiter, als ein sogenannter *jama;* vgl. den erklär. Index zum Pâṇini u. d. W.

Str. 347, 27. *Calc.* Ausg. अनूत्तरो. *E.* अनूत्तरे, *Schol* प्रशानुरूपोत्तररहितः । तस्य । यदेव निःसरति तदेव वदति यद्वदः । नास्त्युत्तरमस्य अनुत्तरः ।

Str. 348, 31. *Calc.* Ausg. ऽवाक्श्रुतौ ।

Str 350, 39. = शितादायक, die Scholien. — 40 *Calc.* Ausg. कद्वदस्, *B.* und *E.* कद्वरस्, *D.* कद्वदस्, die Scholien: कटत्यावृणोति कद्वरः, eine Randglosse: तृतीयवर्गाद्यान्तस्थचतुर्थमध्यो ऽयम्

Str. 351, 43. *Schol.* अवद्धमनियन्त्रितं मुखमस्य अवद्धमुखः । — 44. *Calc.* Ausg. und *D.* शक्तः, eine Randbemerkung: कवर्गाद्यान्तस्थतृतीयमध्यो ऽयम्

Str. 352, 47. *Calc.* Ausg. मुक्तो । — *Schol.* यथाजातः । यथागतो ऽपि । — 48. *Calc.* Ausg. und *D.* ऽमेधो, *B.* und *E.* अमेधोविवर्णाज्ञा,

Schol. अमेधाः । मन्दाल्पाच्च मेधाया इत्यस् समासान्तः । Vgl. Pâṇini V. 4. 122.

Str. 354, 55. *Calc.* Ausg. *B. D.* कर्म । Vgl. Pâṇini VI. 4. 172.

Str. 355, 57. *Calc.* Ausg. und *D.* सिन्हसं°, *B* सिंहः सं°, *E.* सिन्हः सं°, die Scholien : सिंहसिंहननः ।

Str. 356, 62. *Calc.* Ausg. und *B.* तत्रायत्तवशाधीनच्छन्द्वत्तः, die Scholien wie wir.

Str. 357, 63. *Calc.* Ausg. und *B. D.* श्रीत्त, *Schol.* हुपिलादित्वाद्रस्य लत्वे श्रीलः । श्रीमानित्यपि । — 65. *Calc.* Ausg. und *D.* श्रद्धो, *Schol.* श्रद्धाति स्म श्रद्धः । तत्र । — 66. *Calc.* Ausg. श्रीर्वृद्धि, *B. E.* श्रीवृद्धि°, die Scholien : अर्धनं श्रद्धिः ।

Str. 358, 67. *Calc.* Ausg. डुस्थो ।

Str. 361, 75. *Schol.* पराद्गश्चाचारः (°श्चवारः) पृथगेकार्था इत्यन्ये । — 76. *Calc.* Ausg und *D.* भृतको, die Scholien wie wir.

Str. 362, 77. *Calc.* Ausg. und *E.* कर्मकरो । — 78. *Calc.* Ausg. निक्रियः, die Scholien wie wir.

Str. 363, 82. *Schol.* संमार्जकनाम्नी द्वे । — । संमार्जको बहुधान्यार्जक इत्यन्ये ।

Str. 364, 86. *Schol.* तस्य भारस्यालम्बनं तदालम्बः । यत्र रज्जुः पञ्जरे (l. रज्जुप°) वोढव्यमास्ते । Man übersetze demnach : « das Netz von Stricken, in dem die Last liegt. » — 87. Die Scholien : भारोद्वाहनार्थं चतुर्द्दण्डिका यष्टिर्भारयष्टिः । शिक्याधारस्कन्धवाह्यो लगुड इति द्रमिलः । विहंगप्रतिकृतिश्चर्मादिमयी विहंगिका । या भित्त्यदौ (sic) लम्बमाना स्थापाते प्रयाणके च संधार्यते । विहंगमित्येके ।

Str. 368, 97. *Calc.* Ausg. तद्वन, *D.* und *E.* तड्न, die Scholien wie wir.

Str. 370, 6. *Calc.* Ausg. und *B.* निसूदनं st. निस्तर्हणं, die Scholien wie wir.

Str. 372, 9. *Calc.* Ausg. und *D.* निकारणा st. निष्कारणा, die Scholien wie wir. — 10. *Calc.* Ausg. वर्द्धनं । — 11. *Schol.* आततायी । वध उपलक्षणम् यत्स्मृतिः ।

अग्निदो गरदश्चैव शस्त्रपाणिर्धनापहः ।
क्षेत्रदारहरश्चैव षडेते आततायिनः ॥

Str. 373, 12. *Calc.* Ausg. und *D.* स शीर्ष° । *Schol.* शीर्षच्छेदमर्हति शीर्षच्छेदिकः, eine Randglosse: तालव्यद्वादशस्वरादिः ।

Str. 374, 14. *Calc.* Ausg. व्यापन्नोपगतो, die Scholien: उपगत, nicht अपगत । — 16. *Schol.* अनुशतिकादिपाठमताश्रयणो तूभयपदवृद्धा-वौर्ध्वदैहिकमपि ।

Str. 375, 17. *Schol.* मृते स्नानं मृतस्नानम्. Man übersetze demnach: « die Abwaschungen nach einem Todesfalle. » — 19. *Schol.* हृते प्रेतदाहार्थे ऽग्न्याधाने वर्त्तते ।

Str. 376, 22. *Schol.* एकदेशविकृतत्वाच्यपाठो ऽपि ।

Str. 377, 25. *Schol.* दण्डाजिनक । — 26—28. *Schol.* मायादयः कपटादयश्चैकार्था इत्येके । — 26. *Calc.* Ausg. und *D.* निष्कृतिः । *Schol.* = परवञ्चनबुद्धि । निकृष्टा कृतिर्निकृतिः ।

Str. 378, 27. *Schol.* उपधिः । उपधापि । — 29. 30. = दम्भेन परिस्मापनार्थं मिथ्याकल्पना ।

Str. 379, 33. *Calc.* Ausg. und *D.* सभ्यार्थ । *Schol.* अर्यति अभिगम्यते आर्यः ।

Str. 380, 36. *Schol.* खलः पुंस्त्रीवलिङ्गः । आश्रयलिङ्ग इत्यन्ये ।

Str. 381, 37. *Schol.* व्यसनेन आर्तो व्यासनार्तः । आर्ते तृतीयासमास इत्याहुः । Vgl. *Mugdhabodha* II. 8. — 38. *Schol.* चौरः । चोरो ऽपि ।

Str. 383, 42. *Schol.* स्तेयम् स्तैन्यमपि ।

Str. 385, 51. 52 *Calc.* Ausg. und *D.* द्यूतोदारशूलक्लनदानशौण्डा । Die Scholien wie wir.

Str. 386, 53. *Schol.* प्रादेशनमपि ।

Str. 387, 55. *Schol.* निर्वपणाम् निर्वाणमपि । — 56. *Calc.* Ausg. und *D.* मुकुलो, *Schol.* शोभना कलास्य मुकलः । — 57. *D. E.* वनी-

पकः, *B.* विनीपकः । Die Scholien : वनुते याचते वनीपकः । कीचकपेचकेत्यादिशब्दादकान्तो निपातितः ।

Str. 388, 58. *Calc.* Ausg. मागर्गो । — Man lese mit den Handschriften und dem Scholiasten : तर्कुक्को ।

Str. 389, 62. *Calc.* Ausg. und *D.* अलंकरिष्णुश्च ।

Str. 390, 65. *Calc.* Ausg. विसारिणी, *B.* विसारिणः, die Scholien wie wir.

Str. 391, 69. *Schol.* नास्तिरित्यपि ।

Str. 392, 73. Die Scholien : कोपनो ऽपि ।

Str. 393, 77. Die Scholien : पिपासितो ऽपि । — *Calc.* Ausg. तृषितम्

Str. 394, 82. Man lese mit *B. E.* आशितः, die Scholien : आ समन्तादश्नाति आशितः । आशिरो (sic) ऽपि ।

Str. 397, 90. *Schol.* विलेप्यापि । — 92. घृतादिकम् आदिशब्दात्तैलदुग्धदधितक्रादीनि ।

Str 398, 93. *B. E.* und die Scholien : कृसर ।

Str. 399, 97. *Calc.* Ausg. पूपलाथे°, die Scholien wie wir.

Str. 400, 3. *Calc.* Ausg. चमसिः । *Schol.* चमसी । गौडस्तु चमसः पिष्टवर्तिः स्यादिति पुंस्याह । मुद्गादीनां पिष्टस्य वर्तिः पिष्टवर्तिः ।

Str. 401, 7. *Calc.* Ausg. चिपुटस्, *B.* चिपटस्, die Scholien wie wir.

Str. 402, 11. *Calc.* Ausg. und die Handschriften : इक्षुरसः क्वाथः । — 12. 13. Die Scholien : सितोपलः स्फटिकः । तत्सदृशत्वात्सितोपला । सीयते बध्यते सिता ।

Str. 403, 16. फाणित = खण्डश्चोत, die Scholien. — 17. मार्जितो ऽपि, die Scholien.

Str. 404, 19. = मुद्गादिधान्यरस, die Scholien.

Str. 405, 23. *Calc.* Ausg. und *E.* पेयूषो, die Scholien: पीयते पीयूषः । पेयूषमित्यपि । — 24. *Schol.* कूचति कूचकेत्येके ।

Str. 406, 25. *Calc.* Ausg. *B. E.* क्षीरेयी, *D.* क्षैरेयी, die Scholien: क्षीरे संस्कृता क्षेरेयी (sic) । क्षीराद्देयणित्येयण्

Str. 407, 29. *Calc.* Ausg. सप्पिषी ।

Str. 409, 36. *Schol.* घेतारसमित्यपि । — 37. Man lese: «Vier Theile Buttermilch mit einem Theil Wasser.»

Str. 410, 40. *Calc.* Ausg. उदकं लावणिकं, *D.* उदकलवणिकं, die Scholien: उदकलवणाभ्यां संस्कृतं दकलावणिकम् वाऽनुशतिकाद्युत्तरपदवृद्धिः ।

Str. 411, 44. *Calc.* Ausg. पैठरोष्ये उषा°, *D.* पैठरोष्ये उषा°, die Scholien wie wir.

Str. 412, 47. *Calc.* Ausg. *B. D.* भ्रष्टं । Die Scholien wie wir.

Str. 413, 49. Die Scholien: अन्ये तु सामान्यविशेषभावं परिहृत्यानयोर्भिन्नार्थैकार्थतामाहुः । — 50. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: निष्काथो । — 51. = तूपरसादिनिष्पन्नमन्नम्, die Scholien.

Str. 414, 53. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रच्छिलं und वितलं (st. वितिलं), die Scholien: वितिलम् वितिपिलमित्यपि ।

Str. 415, 57. कुल्मा°, die Scholien: व्यस्तमपि । तेन कुल्माषमभिषुतं चेति ।

Str. 418, 64. *Calc.* Ausg. und *D.* निशाख्या । Die Scholien: निशाख्या इति रात्रिपर्यायाः ।

Str. 419, 68. *Calc.* Ausg. अन्याक ohne *Anusvâra.* — 69. *Calc.* Ausg. und *E.* मरीचं, die Scholien wie wir.

Str. 420, 71. *Calc.* Ausg. und *D.* महौषधी, die Scholien wie wir.

Str. 421, 72. *Calc.* Ausg. पोप्पली ।

Str. 422, 74. *Schol.* त्रीणि कटूनूषणानि च शुण्ठीमरिचपिप्पल्याख्यानि समाहृतानि । त्रिकटुकमपि । — 76. *Calc.* Ausg. und *B.* बाह्लीकं । *Schol.* वाल्हीके उदीच्यदेशे भवं वाल्हीकम्

Str. 424, 79. *Schol.* तिम्यते तेमनम् येमनं च । यद्दुर्गः । येमनं भोजनं क्वाचित्

Str. 425, 84. *Calc.* Ausg. गाण्डोलः । — *Calc.* Ausg. und *D.* गुरुः st. गुडः, *Schol.* गुडति गुडः ।

Str. 426, 86. Die Handschriften : आघ्रात, *Schol.* आघ्रापयति स्म आघ्रातः । आघ्राणो ऽपि । — आ अश्नाति स्म आशितः । — 87. Die Handschriften und die Scholien : आघ्राणम्

Str. 427, 91. *Calc.* Ausg. कुक्षिम्भरि° ।

Str. 428, 93. *Calc.* Ausg. आप्लुतः, die Scholien wie wir.

Str. 429, 95. Die Scholien : शौष्कुल इति भागुरिः । — 96. भूताद्याविष्टः, die Scholien.

Str. 430, 98. *Schol.* दृतौ पृथगर्थावित्येके । — 1. *Schol.* आशंसा । गर्धः । वाञ्छा । आशा । इच्छा । ईहा । (ईहो ऽपि) । *Calc.* Ausg. und *E.* वाञ्छाशेच्छे° । *D.* वाञ्छा चेच्छे° ।

Str. 431, 6. *Calc.* Ausg. *B. D.* प्रसृतो, *Schol.* प्रश्रयति स्म प्रश्रितः ।

Str. 432, 7. *Calc.* Ausg. und *D.* विधेयो, die Scholien wie wir. — *Schol.* विनयः शास्त्रजसंस्कार इन्द्रियजयो वा । तत्र तिष्ठति विनयस्थः । — 8. = वचनश्रवणे तत्परः, *Schol.* — *Calc.* Ausg. आश्रवा । — 9. Die Scholien: विधेयादयः षडेकार्था इत्येके । — 10. = भयलज्जाभ्यां हीन, *Schol.* — *Calc.* Ausg. und die Handschriften : धृष्णजो, der Scholiast wie wir.

Str. 433, 13. *Calc.* Ausg. शुम्भंयुः ।

Str. 434, 16. *Calc.* Ausg. कमनो st. कमरो, die Scholien wie wir. कमन wird als Nebenform von कामन erwähnt. — 17. Die Scholien : पञ्च भद्राणि कल्याणान्यस्य पञ्चभद्रः । अभद्रो विपरीतलक्षणाया भद्रमुक्तवत्

Str. 435, 19. *Calc.* Ausg. दुर्ग्मानस्

Str. 436. 25. Die Scholien: आत्ताहितो ऽपि । दूष्यते स्म दूषितः । मैथुनं प्रतीत्येके ।

Str. 437, 27. *Calc.* Ausg., die Handschriften und der Scholiast: पाण्डुरपृष्ठः । — 28. *Calc.* Ausg. und *D.* संकुसिको, *Schol.* संकसति संकसुकः । संविभ्यां कसेरित्युकः ।

Str. 438, 29. *Calc.* Ausg. तूष्णीशीत, *D.* तूष्णींशीत, *Schol.* तूष्णीभावः शीलमस्य तू° । — 30. Man lese mit *B. E.* ऽनिष्ट st. ऽरिष्ट । Die Scholien: दुष्टबुद्धिनामैकम् विरुद्धं वष्टि कामयते विवशः । अनिष्टा दुष्टा च धीर्यस्य स तथा ।

Str. 440, 37. 38 *Schol.* आत्तगन्धादयः पञ्चाप्येकार्था इत्येके ।

Str. 443, 47. *Schol.* जागरितापि ।

Str. 445, 53. *Schol.* सांशयिको ऽपि । — 56. *Calc.* Ausg. रोचिनो, *Schol.* इक्षुरनश्च ।

Str. 446, 57. = यज्ञदानयोग्य, die Schol. — *Calc.* Ausg. und *E.* दाक्षिण्यो दाक्षिणीयो, die Scholien wie wir. — 61. Man lese mit *B. E.* und den Scholien: ऽर्हितः st. ऽर्चितः ।

Str. 447, 62. Die Scholien: अपिवायतो (l. अपचायितो) ऽपि ।

Str. 448, 69. Die Scholien: बलवानपि ।

Str. 450, 74. Die Scholien: उदरिको ऽपि । — 75. *B.* und *E.* विखु st. विख्रु, die Scholien wie wir.

Str. 451, 76. *Calc.* Ausg. ऽबभ्रटो । — 78. *B. E.* नन्तुद्रः ।

Str. 452, 82. Die Scholien: कलतो ऽपि ।

Str. 454, 88. *Calc.* Ausg. खट्टतः, *D.* खट्टवः, die Scholien: खट्ट संवरणे । कट्टयति (sic) कट्टनः (sic) ।

Str. 455, 94. 456, 95. *Calc.* Ausg. und *B.* ऊर्ध्वज्ञुर् und ऊर्ध्वज्ञाम्

Str. 457, 99. *Calc.* Ausg. उद्ग्रदो, *D.* उद्ग्रद्न उद्तुर:, die Scholien wie wir. — 1. *Calc.* Ausg., *D.* und die Scholien. पुष्कर: । — 4. *Calc.* Ausg. °खेंधोमुखस्

Str. 458, 8. *Calc.* Ausg. und *D.* तुन्दिलतुन्दिभौ, die Scholien wie wir.

Str. 459, 9. *Calc.* Ausg. ग्लानो । — 10. Die Scholien: रोगितो पि । — 11. *Calc.* Ausg., *D. E.* und die Scholien: दद्रुरोगी तु दद्रुणा:, eine Randglosse wie wir.

Str. 460, 12. Die Scholien: पामर् इत्येके । द्वावपीति भोज्ञ: ।

Str. 461, 16. *Schol.* क्लिा° कर्मधारयो ऽपि । तेन क्लिन्नं चतुश्चिह्नं चुह्लं पिह्लम् — 18. *Calc.* Ausg. und *D.* मूर्छ st. मूर्त, die Scholien wie wir. — 19. Die Scholien: किलाशिनि ।

Str. 463, 23. Die Scholien: ग्राम ग्रामनं वा । — *Calc.* Ausg. und *D.* ग्राकल्यम्, *B.* ग्राकल्य, die Scholien: ग्रकल्यस्य भाव ग्राकल्यम् — 25. Die Scholien: छिक्का देश्याम्

Str. 464, 26. *Calc.* Ausg. und *D.* त्तपथु:, *E.* त्तपथु:, die Scholien: त्तैात्यनेन त्तवथु: । — 28. *Schol.* कण्डूतिरपि । — 29. *Calc.* Ausg. त्तत-व्रणा: ।

Str. 465, 30. *B.* und *E.* त्तणातुश्च, die Scholien wie wir.

Str. 466, 34. *Schol.* विस्फोटो ऽपि । — *Calc.* Ausg. und *D.* पिडको, *Schol.* पेटति पिटक: । — 35. *Calc.* Ausg. पृष्टग्रन्थि: । — 36. *Calc.* Ausg. und *D.* चित्रं, *Schol.* श्चेतते श्चित्रम् — *Calc.* Ausg. क्रुष्टं, *Schol.* कुत्सिते तिष्ठति कुष्ठम्

Str. 467, 38. *Calc.* Ausg. und *D.* सिध्मा, *Schol.* सिध्म स्त्रीवलिङ्ग: । — 39. *Schol.* मण्डलकमपि । — 40. *Calc.* Ausg. und *D.* गण्ड-माला, *Schol.* गण्डान्मलते गण्डमाल: ।

Str. 468, 43. *Calc.* Ausg. und *E.* प्रतिस्याय: । — 45. *Schol.* गुट्कीलो ऽपि ।

Str. 469, 46. *Calc.* Ausg. und *D.* छर्द्दे । *Schol.* छर्दनं छर्दिः स्त्री- क्लीवलिङ्गः । तत्र । — 47. *Calc.* Ausg. und *D.* गुल्मे ।

Str 470, 50. *Calc.* Ausg. कुरुण्डम्, *Schol.* कुत्सितं रमते ऽनेन कुरण्डः । — 52. *Schol.* मेहो ऽपि ।

Str. 471, 53. *Calc.* Ausg. अनाहस्तु निबन्धः । die Scholien wie wir. — 54, 55. Der Scholiast trennt diese beiden Wörter, obgleich der Text keine Veranlassung dazu giebt, und erklärt sie folgendermassen: संग्रहणीनामैकम् गृह्णाति ग्रहणी जाठराग्निः । तत्र्येथित्याद्युपयोगः । मरोडानामैकम् मलप्रवहणां प्रवाहिका । — 56. *Schol.* भगंदरः स्फिक्संधौ पिटकः । आदिशब्दादर्बुदादयः ।

Str. 472, 57. *Schol.* आयुर्वेदको ऽपि । — 58. *Calc.* Ausg. रोगहार्यदङ्कारौ ।

Str. 473, 62. *Calc.* Ausg. und *D.* उपचारोपचार्यौ, die Scholien wie wir.

Str. 474, 65. *Calc.* Ausg. und *D.* स्वास्थ्यं, die Scholien wie wir. — 66. *Calc.* Ausg. und *D.* सहारोग्य, *Schol.* सह्यते सह्यम् सकितकीर्तिय: । — 67. *Calc.* Ausg. und *D.* कुल्यास्, *Schol.* कल्यतारोग्यं कल्यः ।

Str. 475, 69. *Schol.* यज्ञानु: (III. 27.) ।

आच्छाद्य चार्चयित्वा च श्रुतिशीलवते स्वयम् ।
आहूय दानं कन्याया ब्राह्मो धर्मः प्रकीर्तितः ।

Str. 477, 75. *Calc.* Ausg. und *D.* ऽग्रिमानयीः । *Schol.* अस्तीत्यव्ययं धनार्थे । अस्ति धनमस्यास्ति अस्तिमान् धनमस्यास्ति धनी ।

Str. 478, 81. *Calc.* Ausg. आभ्यागारिको, die Scholien wie wir.

Str. 479, 82. Die Scholien: आयुष्मानपि ।

Str. 480, 88. *Calc.* Ausg. सभास्सद्: ।

Str. 481, 90. *Calc.* Ausg. सभास्सवित्, *D.* ebenfalls संवित् st. संसत्, die Scholien wie wir. — 91. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: परिषत् st. पर्षत् — *Calc.* Ausg. und *D.* गोष्ठ्यास्था ।

Str. 482, 92. Die Scholien: मौहूर्तो ऽपि । निमित्तनैमित्तिकावपि (sic) ।

Str. 484, 97. *Calc.* Ausg. und *D.* वर्णिको । — Die Scholien: लिविकरो ऽपि । — 98. *Schol.* लिखितापि । *Calc.* Ausg. लीपिः. — 1. *Calc.* Ausg. und *D.* मशी st. मषी, die Scholien: मषति क्लिनस्त्यो-ऽऽवत्स्यं गपि: ।

Str. 485, 2. Die Scholien: कुले वणिग्वृन्दे श्रेष्ठतमस्य कुलश्रेष्ठी ।

Str. 486, 5. *Calc.* Ausg. und *D.* स्याद् st. च । — 6. *Calc.* Ausg. und *D.* प्राशकः st. पाशकः । *Calc.* Ausg. पाशको st. प्रासको । Die Scholien: पाशते (l. पाश्यते) वध्यते ऽनेन पासकः (sic)। प्रास्यते क्षिप्यते ऽनेन प्राशकः (sic) ।

Str. 487, 8. *Calc.* Ausg. अष्टापदं । — Die Scholien: शारिफलको ऽपि । — 10. *Schol.* वामदक्षिणयोः शारीणां समन्ततो नयनं समन्तात्प्रापणम् तस्य नामैकम्

Str. 488, 12. *Calc.* Ausg. und *D.* अक्षितुण्डकः । *E.* अक्षितुण्डकः । Die Scholien wie wir. — 13. Die Scholien: मनोजव इत्यन्ये । यद्वाडिः ।

तनः पितृसधर्मा यं (sic) स तातार्हो मनोजवः ।

Str. 489, 17. *Calc.* Ausg. ऽरिष्ट°, die Scholien wie wir.

Str. 490, 18. Die Scholien: अस्ति परलोकः पुण्यं पापमिति मतिरस्य आस्तिकः ।

Str. 491, 22. *Calc.* Ausg. प्रणाय्यो, *B. E.* प्राणाय्यो, *D.* प्रणाह्यो ऽसमतो, *B.* ऽसमंतो । Die Scholien: स्वभावतः सामान्यतो ऽनभीष्टना-

म्नी.दे। चैाराद्कि असुक्कामणा इति भाषा। प्रणीयते प्राणाय्य: (eine Randglosse: प्रथमस्वरादि:)। प्राणाय्यो निष्कामा समन्त:। इति घणि निपात्यते। Vgl. Pâṇini III. 1. 128. — 25. *Schol.* प्रगविष्णुरपि ।

Str. 493, 35 *Calc.* Ausg. सबलं, die Scholien wie wir.

Str. 494, 37. Die Scholien: तङ्गाकरो ऽपि । — 39. Die Scholien: तत्र तङ्गालादयस्त्वरितान्ता एकार्था इत्येके ।

Str. 495, 43. *Calc.* Ausg. und *D.* अनुगामीनो, die Scholien wie wir. — 44. *Calc.* Ausg. und *D.* अत्यन्तिको, die Scholien wie wir.

Str. 496, 45. Die Scholien: अनुगो ऽपि ।

Str. 497, 48. Die Scholien: उपासनापि । पर्येषणापि । — *Calc.* Ausg. परिष्टय: ।

Str. 498, 52. Die Scholien: अग्रेगूरपि । — *Calc.* Ausg. und *D.* गमि st. गम, die Scholien wie wir.

Str. 499, 54. *Calc.* Ausg. आगन्तु। — Dies. und *E.* प्रघूर्णो, *B.* प्रघुणो, *D.* प्राघुको, die Scholien wie wir. — Dieselben: आतिथ्यो ऽपि । — 55. *Calc.* Ausg. *B. D.* प्राघूर्णिके, die Scholien wie wir.

Str. 501, 62. = ग्रामवासिन्, *Schol.*

Str. 503, 67. *Schol.* संततिरपि । — 69. *Calc.* Ausg. वधू:, die Scholien: उह्यते वधू: ।

Str. 504, 70. *Calc.* Ausg. वसा, *Schol.* वष्टि कामयते वसा (sic!)। — 71. *Schol.* योषितापि ।

Str. 507, 77. *Schol.* वरारोहा वरवर्णिनी मत्तगामिनी प्रतीपदर्शिनीत्यादय: शब्दा अत्राभ्यूह्या: । — 78. Die Scholien: तेन मानिनी लीलावती स्मरवतीत्यादीनि नामानि भवन्ति । आदिग्रहणाद्वनोविलासादय: । — 79. Da die Erklärungen des Scholiasten bei den hier

folgenden Kunstausdrücken der Indischen Erotik uns nicht genügend erscheinen, haben wir bei jedem Ausdruck die Erklärung aus dem *Sâhitja-Darpana*, S. 55 fgg., beigefügt. लीला, *Schol.* वाग्विशेषचेष्टिन: प्रियस्यानुकृति: । *Sâh. D.* S. 57:

अङ्गैर्वेशैरलंकारैः प्रेमभिर्वचनैरपि ।
प्रीतिप्रयोजितैर्लीलां प्रियस्यानुकृतिं विदुः ॥

विलास, *Schol.* स्थानगमनादिवैशिष्ट्यम्, *Sâh. D.* S. 57:

यानस्थानासनादीनां मुखनेत्रादिकर्मणाम् ।
विशेषस्तु विलासः स्यादिष्टसंदर्शनादिना ॥

विच्छित्ति, *Schol.* विशिष्टा छित्तिर्भङ्गिर्विच्छित्तिः । शोभाकृद्गर्वादल्पादाकल्पविन्यासः (— कृद्गर्वादल्पाद्कल्प°) । *Sâh. D.* S. 57:

स्तोकाप्याकल्परचना विच्छित्तिः कान्तिपोषकृत् ।

विव्वोकः, *Schol.* विपरीतं युक्तार्णं भाषणं निह्नवादिव्वोकः (*B.* विब्वोकः) । सौभाग्यगर्वादिष्टे (— गर्वादिष्टो) ऽप्यवज्ञा । *Sâh. D.* S. 58:

विब्वोकस्त्वतिगर्वेण वस्तुनीष्टे ऽप्यनादरः ।

किलकिंचित, *Schol.* अलीकं किंचित् किलीति (*B.* und *E.* किलिकि°) कण्ठकूजितं वा निह्नवाचितम् सौभाग्यगर्वास्मितादीनां संकरः । *Sâh. D.* S. 58:

स्मितशुष्करुदितहसितत्रासक्रोधश्रमादीनाम् ।
सांकर्यं किलकिंचितमभीष्टतमसंगमादिजाद्धर्षात् ॥

Str. 508. मोट्टायित, *Schol.* मदनाङ्गपर्यन्ताङ्गमोटनात् मोटयितुं प्रियकथादौ तद्भावमानोत्था चेष्टा । *Sâh. D.* S. 58:

तद्भावभाविते चित्ते वल्लभस्य कथादिषु ।
मोट्टायितमिति प्राहुः कर्णकण्डूयनादिकम् ॥

कुट्टमित (*Calc.* Ausg. und *D.* कुट्टनितं), *Schol.* कुट्टनं कुत्सनादौ कुट्टेन

मितं लक्ष्म्याद्युत्वे कुट्टमितम् अधरादिग्रादिग्रह्णाः दुःखे ऽपि हर्षः । *Sdh. D.* S. 59:

केशस्तनाधरादीनां ग्रहे हर्षे ऽपि संभ्रमात् ।
प्राहुः कुट्टमितं नेति शिरःकरविधूननम् ॥

ललित, *Schol.* लल्यते ललितं मसृणो ऽङ्गन्यासः । *Sdh. D.* S. 59:

सुकुमारतयाङ्गानां विन्यासो ललितं भवेत् ।

विहृत, *Schol.* भाषणावसरे ऽपि व्याजाद्भाषणाम् । *Sdh. D.* S. 60:

वक्तव्यकाले ऽप्यवचो व्रीडया विकृतं (sic) मतम् ।

विभ्रम, *Schol.* सौभाग्यगर्वाद्वचनादीनामन्यथा विनिवेशः । *Sdh. D.* S. 59:

त्वरया हर्षरागादेर्दयितागमनादिषु ।
अस्थाने भूषणादीनां विन्यासो विभ्रमो मतः ॥

Schol. अलंक्रियन्त एभिरित्यलंकाराः स्त्रीणामिति न तु पुंसाम् स्वस्मात् रतिभावात् हृदयगोचरीभूताद्भवन्ति स्वाभाविकाः । यद्वा । कस्याश्चिन्नाय-कायाः कश्चिदेव स्वभावाद्बलाद्भवत्यन्यस्या अन्यः (अन्यः स्यान्यः) कस्या-श्चिद्द्वौ त्रय इत्यादि । अतो ऽपि स्वाभाविकाः ।

Str. 509. *Schol.* प्रागल्भ्यं प्रयोगनिःसाध्वसत्वम्, *Sdh. D.* S. 56: निः-साध्वसत्वं प्रागल्भ्यम् — *Schol.* औदार्यममर्षेर्ष्याद्यवस्थास्वपि प्रश्रयः । *Sdh. D.* S. 56: औदार्यं विनयः सदा । — *Schol.* माधुर्यं क्रोधादिष्वपि चेष्टामसृण-त्वम् — *Sdh. D.* S. 56:

सर्वावस्थाविशेषेषु माधुर्यं रमणीयता ।

Schol. शोभा रूपादेः पुंभोगोपबृंहितैः किंचित् । वालराश्चगणी (sic) । — *Sdh. D.* S. 55:

रूपयौवनलालित्यभोगाद्यैरङ्गभूषणम् ।
शोभा प्रोक्ता —

Schol. धीरत्वमचापलमविकत्थनत्वं च । *Sdh. D.* S. 57:

मुक्तात्मश्लाघना धैर्यं मनोवृत्तिरचञ्चला ।

Schol. कान्ती रूपाद्यैः पुंभोगोपबृंहितैर्मध्यादङ्गच्छाया । *Sâh. D.* S. 56:

सैव कान्तिर्मन्मथाप्यायितद्युतिः (°ताद्युतिः) ।

मन्मथोन्मेषणातिविस्तीर्णशोभैव कान्तिरुच्यते ॥

Schol. सैव (कान्तिः) तीव्रा दीप्तिः । *Sâh. D* S. 56:

कान्तिरेवातिविस्तीर्णा दीप्तिरित्यभिधीयते ।

Schol. यत्नात्मजाः क्रियात्मानः । इच्छातो यत्नः । ततो देहे क्रियेति हि पदार्थविदः । ततो ऽन्ये ऽयत्नजा गुणात्मानः सप्तालंकाराः । — 84. *Schol.* अन्तर्गतवासनात्मतया वर्तमानं रत्याख्यं भावं भावयतीति भावः । अङ्गस्याल्पो विकारः । *Sâh. D.* S. 55:

निर्विकारात्मके चित्ते भावः प्रथमविक्रिया ।

Schol. स्वचित्तवृत्तिं परत्र गुल्हतो ददती ह्लावयतीति ह्लावः । शृङ्गारकादीनां बहुर्विकारः । *Sâh. D.* S 55:

भ्रूनेत्रादिविकारैस्तु संभोगेच्छाप्रकाशकः ।

भाव एवाल्पसंलक्ष्यविकारो ह्लाव उच्यते ॥

Schol. हेलनं ह्लावस्य प्रशरणं हेला । अङ्गस्य भूयान्विकारः । *Sâh. D.* S. 55:

हेलात्यन्तसमालक्ष्यविकारः (अत्यन्तंसमालक्ष्य वि°) स्यात्स (d. i. भावः) एव च ।

Str. 510, 88. = अष्टवर्षकन्या, die Scholien. Dieselben: अष्टवर्षा भवेद्गौरी दशमे नग्निका भवेदिति स्मार्तो विशेषो नाश्रितः ।

Str. 511, 89. *Calc.* Ausg. *D.* युवतीश्चरी, *Schol.* युवतिः । ज्यां युवतीत्यपि । चरति चरी ।

Str. 512, 92. *Schol.* स्ववासिनीति द्रमिलाः । वधतीत्यपि व्याडिः । चरटीत्यपि । चिरण्टीत्यमरः । चरण्टीत्यन्ये । — Randglosse: हलायु-

धस्तु वधूटी च चिरिंटी च द्वितीयवयसो स्त्रियाविति गिनत्ति। — 93. *Schol.* सहधर्मिणी सधर्मचारिण्यपि। — 94. *Schol.* पाणिगृहीतेत्यपि। गेहिणी गेहिनीत्यपि।

Str. 513, 95. *Schol.* दाराः पुंलिङ्गो बहुवचनान्तश्च। एकवचनान्तो ऽपि दृश्यते।

Str. 514, 99. *Schol.* वधूटीत्यपि।

Str. 515, 3. *Calc.* Ausg. कुलपालिका, *Schol.* कुलस्य पालिका कु°। कुलपालिकेत्यमरः।

Str. 516, 5. *Calc.* Ausg. प्रणायणी (l. प्रणायिनी)। *Schol.* प्रणायः प्रेम। सो ऽस्त्यस्याः प्रणायिनी। प्रेमवतीत्यपि।

Str. 517, 7. *Schol.* विवोढा। यो° परिणेता पाणिग्राहः उपयन्तेत्यादयः। — *Calc.* Ausg. नूच्यो. — 8. *Calc.* Ausg. und *D.* तस्याः, die Scholien wie wir.

Str. 520, 16. *Schol.* दाय इत्येके।

Str. 521, 20. *Calc.* Ausg. ग्रन्तःपुरःप्रेष्या।

Str. 522, 22. *Calc.* Ausg. प्राज्ञी प्रज्ञा (so auch *D. E.*) प्रज्ञानंत्यां। die Scholien wie wir. — 24. *Schol.* वैश्यभेद एव ग्रार्गोरो गवाद्युपजीवो।

Str. 523, 25. *Schol.* पुंसो योगः पुंयुग् तथाचार्यस्य भार्याचार्यो। — *Calc.* Ausg. und *B.* ग्राचार्याणी, die Scholien wie wir. — 29. *Calc.* Ausg. und *B.* ग्रर्य्या च, die Scholien wie wir.

Str. 525, 36. Die Scholien: दिधीषूरपि। मनुस्तन्त्रमाह।

ज्येष्ठायां यद्यनूढायां कन्यायामुह्यते ऽनुजा।
सा चाग्रेदिधिषूर्ज्ञेया पूर्वा तु दिधिषुर्मता॥

— 38. Die Scholien: ग्रग्रे ऽनन्यगामित्वात्प्रधानं दिधिषूर्यस्य सो ऽग्रेदिधिषूः। सेवेति पुनर्भूरित्र। Die *Calc.* Ausg hier und in der vorhergehenden Zeile: दिधिषुः।

Str. 527, 43. = मैथुनाभिलाषसन्हिता, Schol. — 44. *Calc.* Ausg. und *B.* अध्युढा, *D.* अव्यूढा, die Scholien wie wir.

Str. 528, 48. *Calc.* Ausg. und *E.* धर्षिणी, *B.* वर्षणी, die Scholien wie wir, eine Randglosse: चर्षणी धर्षणी वेति महेश्वरः। — *Calc.* Ausg. und *E.* अवनीता।

Str. 529, 50. Die Scholien: मदनेन मदेन वा श्लिष्टा या प्रियमभिसरत्यभिसारयति वा सा अभि°। यदमरः।

ह्रिया लज्जाभये श्लिष्टा मदनेन मदेन वा।
अभिसारयते कान्तं सा भवेदभिसारिका॥

Str. 530, 53. Die Scholien: जीवत्पत्न्यपि। — 54. *Calc.* Ausg. und *E.* विस्वस्ता, die Scholien wie wir. — 55. Die Scholien: अवीरापि। — 56. *Calc.* Ausg. जीवत्तोका, die Scholien: जीवत्तोकी।

Str. 531, 57. *Calc.* Ausg. नन्दुः, die Scholien wie wir. — 59. *Calc.* Ausg. कात्यायिनी।

Str. 532, 60. Die Scholien: श्रमणापि।

Str. 533, 66. *Calc.* Ausg. अथाचुन्दी। Die Scholien: चुड्ड् भावकरणे। चुड्डति चुन्दी पृषोदरादित्वात् देश्यो ऽयमित्यन्ये।

Str. 534, 68. *Calc.* Ausg. *D. E.* कोटवी। Die Scholien: नग्निकापि। कोटेन लज्जावशात्कुटिलत्वेन वेति याति कोटवी। ब्राचिदिति डः। कुटतीति वा। कोरवभैरवेति निपात्यते।

Str. 535, 71. *Calc.* Ausg. und *E.* अवि st. अधि, die Scholien: माला अत्ति भूमावित्यधिः। तृभूभ्रमीति इरधादेशश्च। न धीयते मनो ऽस्यामिति वा। — *Calc.* Ausg. *B. E.* अवी ohne *Visarga*, die Scholien: अव्यते रजोभ्यो ऽवी तृस्तृतंत्री (l. धीः। अवितृस्तृतन्त्रिभ्य und vgl. «*Die Uṇâdi-Affixe*» III. 156.) इति ई।

Str. 536, 75. Die Scholien: कुसुममपि ।

Str. 537, 80. Die Scholien: पश्रुधर्मो ऽपि ।

Str. 538, 82. *Calc.* Ausg. स्त्रीपुंसोर्

Str. 540, 89. = शुक्रशोणितसमवाय, die Scholien.

Str. 541, 92. *Calc.* Ausg. वैतनो ।

Str. 542, 96. *Calc.* Ausg. पुत्रे । — 98. *Calc.* Ausg. स्तोका° ।

Str. 544, 6. *Calc.* Ausg. und *D.* परःपरः, die Scholien wie wir.

Str. 545, 7. *Calc.* Ausg. und *D.* च st. तुक्, die Scholien wie wir. — 8. *Calc.* Ausg. und *E.* तुक्, *B.* सुतो st. तुग्

Str. 546, 9. *Calc.* Ausg. und *D.* वैमातृतो, die Scholien wie wir. — 11. *Calc.* Ausg. संमातुरवद्द्रमातुरः, die Scholien: संगताया मातुरपत्यं सांमातुरः । एवं भाद्रमातुरः । Der erste Theil des ersten Wortes ist ohne allen Zweifel सत्, und richtiger wäre es demnach सान्मातुर oder साद्मातुर zu schreiben.

Str. 548, 14. *Calc.* Ausg. und *D.* द्रास्यो st. द्रास्या । — 15. Die Scholien: नाट्येयो ऽपि ।

Str. 550, 20. *B.* und *E.* श्रोरसोरस्यो, die verdorbenen Scholien, allem Anscheine nach, wie wir.

Str. 551, 25. *B.* und *E.* सोदर्य, vergleiche jedoch Pâṇini IV. 4. 109. — 27. *Schol.* अग्रतः । यो° अग्रिगो (sic) ऽपि ।

Str. 553, 33. दीव्यतीति बहुलमित्यनि देवा ।

Str. 554, 36. *Calc.* Ausg. ज्येष्ठा पत्न्यास्तु भगिनी ज्येष्ठ° ।

Str. 555, 37. *Calc.* Ausg. शालिका — यत्रिका, die Scholien: यत्रिणी । — 38. *Schol.* क्रीडा । केलिपरिघ्षिक्तो ऽयमिति केचित्

Str. 556, 39. खेलाकूर्दनशब्दो केलिपरिघ्षिक्ते द्वावपि विशेषाना-

अथपाद्स्माभिः केलिपर्यायत्वेनोक्तौ । — 40. *Calc.* Ausg. und *D.* च st. तु ।

Str. 557, 43. *Schol.* एवममुना प्रकारेण मातुः पिता मातामहः। तस्य पिता प्रमातामहः ।

Str. 559, 52. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* मातामहा कुले ।

Str. 562, 61. *Schol.* समानः पिण्ड एषां सपिण्डाः । यत्स्मृतिः । सपिण्डास्तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तन्ते । सप्तमादूर्ध्वं सगोत्राः । — 62. *Schol.* पण्डः । पण्डुरपि । षण्ढः । शण्ढ इत्यमरः । शन्ध इत्यन्ये ।

Str. 566, 72. *Calc.* Ausg. प्रतीकाङ्गा° । — 73. *Calc.* Ausg. und *D.* मुस्तकमुण्डके । *Schol.* मुण्यते प्रतिज्ञायते मुण्डं पुंक्लीबः । कायति कम् घञ्चिदिति डः । मस्यति मस्तम् स्वार्थे के मस्तकं पुंक्लीबलिङ्गः ।

Str. 567, 74. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* मस्तकम् — 75. *Schol.* चिकुराः । चिङ्करा अपि ।

Str. 568, 77. 78. *Schol.* केशादिशब्देभ्यः पराः पाशादयः शब्दाः केशभूयस्त्वं वदन्ति । यथा केशपाशः u. s. w. । प्रशंसात्मकत्वादेभिः कर्मधारयः।

Str. 570, 81. *Calc.* Ausg. धम्मिल्लः, die Scholien wie wir. — 84. *Calc.* Ausg. प्रवेणिः, die Scholien wie wir. — 85. *Schol.* विशदे अन्योऽन्यासंपृक्ते स्नानादिभिर्निर्मले वा ।

Str. 573, 93. *Schol.* शब्दग्रहो ऽपि ।

Str. 574, 97. *Calc.* Ausg. भालः अवो° ।

Str. 575, 99. *Schol.* विलोचनमपि ।

Str. 576, 4. *Calc.* Ausg. अनद्दिः ।

Str. 579, 13. *Calc.* Ausg. und *D.* उर्द्धे ।

Str. 581, 18. *Calc.* Ausg. सिङ्घि°, *D.* सिंघि°, die Scholien wie wir. — 19. अधरो, die Scholien: अयमधस्तनोष्ठवाचीति कश्चित्

Str. 582, 23. *Calc.* Ausg. अंसिकाधः सुचिबुकं । — 24 — 26. Die Scholien: गल्लादयस्त्रयो ऽल्पविशेषत्वादेकार्था इत्येके ।

Str. 583, 30. *Calc.* Ausg. दंष्ट्रा ।

Str. 584, 33. Die Scholien: क्वचिदिति मतान्तरे । वैतयन्तीकारकस्तु । मध्यदन्ता राजदन्ता दंष्ट्रातत्पार्श्वयोर्द्वयोरिति चतुरो राजदन्तानाह ।

Str. 585, 36. *Calc.* Ausg. *E.* und die Scholien: सुधाग्रवा ।

Str. 586, 37. *Calc.* Ausg. धमनिग्रीवा ।

Str. 588, 46. Die Scholien: भुजशिखरमपि ।

Str. 589, 48. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: प्रविष्टा, die Scholien: प्रवेष्टते प्रवेष्टः । — 50. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कक्षा, der Scholiast bemerkt aber ausdrücklich, dass das Wort männlichen und sächlichen Geschlechts sei.

Str. 590, 52. *Calc.* Ausg. कर्परश्च, die Scholien: कूर्परः कुर्परो ऽपि । — 53. *Calc.* Ausg. und *D.* versetzen die Worte स्यात्प्रकोष्ठः ।

Str. 591, 54. *Calc.* Ausg. und *D.* कूर्परस्यान्तः, die Scholien = कूर्परांसमध्यम् — 55. *Calc.* Ausg. und *D.* समाः, *E.* समः, die Scholien: शाम्यति शमः । — 56. 57. *Calc.* Ausg. und *E.* करस्यादौ, *B.* करः ऽस्यादौ, *D.* करो स्यादौ ।

Str. 592, 59. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: करशाखाङ्गुली । — 60. *Calc.* Ausg. अङ्गुलिश्च, *B.* अङ्गुरी च, die Scholien: करस्य शाखेव करशाखा । अङ्गत्यङ्गुरिः । लवे डा च अङ्गुली ।

Str. 594, 67. Die Scholien: कर° यो° पाणितकरुल्हादयः ।

Str. 595, 70. Die Scholien: वितस्ति = द्वादशाङ्गुल ।

Str. 596, 72. *Calc.* Ausg. und *D.* तालिकम्, die Scholien wie

wir. — 73. *Calc.* Ausg. und *E.* सिंक्तालम्, die Scholien wie wir, mit dem Beisatz: सिंक्तालाख्य इत्येके ।

Str. 597, 76. *Calc.* Ausg. अर्धमूष्टिः स्यात्खटिकः, *D.* hat ebenfalls स्यात् st. तु, die Scholien खटकः ।

Str. 598, 79. *Calc.* Ausg. und *D.* तौ युतावञ्जलिः पुनः । — 80. *Calc.* Ausg. und *D.* जलाधारे । *B.* चुलुः । die Scholien: चलुः । के चुलको (sic) ऽपि ।

Str. 599, 81. Die Scholien: चतुर्विंशत्यङ्गुलप्रमाणावान्हस्तः ।

Str. 600, 85. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* °पाणिर्निर्मानं । Die Scholien: पौरुषं वाच्यलिङ्गम् पुरुषोर्ध्वमानं पौरुषमित्येके । द्वादशाङ्गुलं तु पौरुषं छायामानम्

Str. 601, 86. *Schol.* जान्वादेः परतो दघ्नादयः प्रत्ययास्तेन जान्वादिनोन्मिते वर्तन्ते । यथा जानु प्रमाणमस्य जानुदघ्नं जलम् एवं पुरुषदघ्नमित्यादि ।

Str. 603, 93. *Schol.* उरोजौ । पौ° उरसिजवक्षोजादयः ।

Str. 604, 95. *Calc.* Ausg. und *D.* तुन्दिगर्भ° । — *Schol.* कुक्षिः पुंलिङ्गः । गौडस्तु । उदरं कुक्षिरस्त्रीव इति स्त्रियामप्याह । वाचस्पतिस्तु कुक्षि पुः जठराधर इति जठरात्पृथगाह । उदरं पुंक्लीवः । वैजयन्तीकारस्तु । जठरं चोदरं म (न?) नेत्याह । त्रिलिङ्गो ऽयमिति बुद्धिसागरः ।

Str. 605, 96. 97. *Schol.* हृदयस्य दक्षिणे पार्श्वे । — 98. हृदयस्य दक्षिणे पार्श्वे तिलकमुदर्यां जलाधारः । — 99. *Schol.* हृदयस्य वामपार्श्वे । — 2. *Schol.* हृदयस्य वामे भागे । — 3. *Calc.* Ausg. पुरीततिः । *Schol.* पुरीतत्क्लीवः । वाचस्पतिस्तु । अन्त्रं पुरीतदस्त्रियामिति ।

Str. 608, 12. *Calc.* Ausg. वंशाधस्, *Schol.* पृष्ठ वंशः । अस्याधस्तात्

— 13. कुकुन्दरं क्लीवः । भागुरिस्तु । कुकुन्दरौ समाचष्टे जनो जघनकूपकाविति पुंस्याह । ऊरे कुकुन्डरे अपि ।

Str. 609, 14. *Calc.* Ausg. पूतौ ।

Str. 610, 18. *Calc.* Ausg. शेफशेफसी ।

Str. 611, 21. *Schol.* उपस्थः । पुंस्ययम् वैजयन्तीकारस्तु । उपस्थो ऽस्त्रीति क्लीबे ऽप्याह । — 22. *Schol.* गुह्यस्य स्त्रीचिह्नपुंश्चिह्नयोर्मध्यम् गुडति गुलः । *Calc.* Ausg. und *D.* मध्याङ्गुलौ । — 24. *Calc.* Ausg. अण्डपेल°, die Schol. अण्डं क्लीबलिङ्गः । वैजयन्ती तु पुंस्यप्याह । पेलम् पेलको ऽपि पुंसि ।

Str. 612, 27. *Calc.* Ausg. त्रिबलीकवली, *Schol.* तिस्रो वलयो ऽत्र त्रिवली । कम्बुल्यते जलेषु बुलिः (sic) ।

Str. 614, 34. *Calc.* Ausg. त्वयिमा । *Schol.* जानोरुग्रिमो भागः ।

Str. 615, 37. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: पिचिण्डिका । *Schol.* पिचण्डप्रकृतिः पिचण्डिका ।

Str. 616, 39. *Calc.* Ausg. पदङ्घ्रिः श्च° । *Schol.* पद्यते ऽनेन पदः पुंक्लीबलिङ्गः । पदपि । पद्याडिः । पत्पादौ ऽङ्घ्रिश्चरणो ऽस्त्रीति । पादपि । पद्दुर्गः । पादसमाह्वार्थः । अंह्ते यात्यनेन अंह्रिः । अङ्घ्रिरपि ।

Str. 621, 52. *Calc.* Ausg. und *D.* तेजोभवं । — 53. Dieselben: वासिष्टं ।

Str. 622, 55. *Calc.* Ausg. und *D.* जाङ्गले ।

Str. 623, 57. *Calc.* Ausg. मेदस्तूत्पिसितं, *Schol.* मेदः करोति मेदस्कृत् पिंशति पिशितम् — 58. *Calc.* Ausg. पेशास्तु तद्धता, *Schol.* पिंशन्ति पेशयः । किलिपिलीति इ । ड्यां पेश्यः । — 59. *Calc.* Ausg. वुक्का, *Schol.* बुक्यते स्वादुत्वान्मृग्यते बुक्का । उक्तिवत्तीत्यन्नन्तः पुंस्ययम् नेरे इत्यप्रत्यये तु बुक्का स्त्रियामाबन्तः । पुंलिङ्ग इति गौडः । भागुरिस्तु । स्त्रि-

यो वृक्का बुक्का सुरसमद्वयोरिति । वैजयन्ती तु । वृक्को पार्श्वगतो गुल्मावित्याह । — तदग्रिमं प्रधानमांसम्

Str. 624, 61 = क्लिन्नासृक्, *Schol.* — 62. वसा । *Schol* शुद्धस्य मांसस्य यः स्नेहः सा वसेति वैद्याः ।

Str. 625, 63. *Schol.* गोदं क्लीबलिङ्गः । वाचस्पतिस्तु । गोदो ऽस्त्री मस्तुलुङ्गकमिति पुंस्यप्याह ।

Str. 626, 65. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* मांसं पित्तं — 66. *Calc.* Ausg. *D. E.* सारं, die Schol. सारः । कड्डुं देश्यां संस्कृते ऽपि । यद्वैजयन्ती । अस्थ्यास्थिकीकसं कड्डुमिति । — 67. *Schol.* छ्रां करोटी । — *D. E.* अस्थिनि ।

Str. 627, 69. *Calc.* Ausg. कसेरुका, *Schol.* कश्यते कशेरु क्लीबलिङ्गः । स्त्रियामपि । वैजयन्ती यदाह । पृष्ठस्यास्थि कशेर्वेति । के कशेरुका स्त्रीक्लीबलिङ्गः । केशारुकेति मुनिः ।

Str. 628, 73. *Schol.* मज्जा । अन्नन्तः पुंस्ययम् वाचस्पतिस्तु । अथ मज्जा द्वयोरित्येनं स्त्रियामप्याह । वयं तु ब्रूमः । मज्ज्यते ऽनयास्थनीति भिदाद्यङि मज्जा स्त्रीलिङ्गः । — अस्थितेजो ऽपि ।

Str. 630, 76. *Calc.* Ausg. *D. E.* °धातुर्लोमरोम । — 78. *Calc.* Ausg. वस्त्रविघ्नादनी, *Schol.* छादयत्येनां छविः । छाद्यते रुधिरादनया छादनी । — अमरस्तु । अजिनं चर्म कृत्तिः स्त्रीति कृत्त्यादींस्त्रीन्मृगयोनित्वात्पृथगाह ।

Str. 631, 80. *Calc.* Ausg. शिराः, *Schol.* सिन्वन्त्यस्थीनि (sic) सिराः । — 81. कण्डरा स्नायुसंघात इति वैद्याः ।

Str. 632, 85. *Calc.* Ausg. und *D.* कुलिकं, *Schol.* कञ्चुकेत्युके निपात्यते । — 86. *Calc.* Ausg *D. E.* पिप्पिका, *Schol.* प्यायते पिप्पिका । कुंशिकेतीके निपात्यते । — 88. *Calc.* Ausg. *D. E.* पिञ्जूषः, die

Scholien wie wir. — 89. *Calc.* Ausg. und *D.* सिङ्घाणो, *Schol.* शिङ्घते सिङ्घाणः (sic)। के सिङ्घाणको ऽपि।

Str. 633, 91. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रस्रवो, die Scholien wie wir.

Str. 634, 93. *Schol.* विशति पक्वाशये विट् स्त्रीलिङ्गः। वैतपत्नी तु। उच्चारो विडननेति क्लीवे ऽप्याह। अमरस्तु। विष्ठाविषो स्त्रियामिति मूर्धन्यान्तमाह।

Str. 635, 95. = वस्त्रालंकारमाल्यप्रसाधनैरङ्गशोभा, die Schol. — 96. = मलपरिमार्जनार्थं क्रिया स्नानोद्वर्तनादि। — 97. *Schol.* उच्छादनमित्यन्ये।

Str. 636, 99. *Calc.* Ausg. und *D.* चार्चिक्यं, die Scholien wie wir. — 1. *Schol.* तिलकपत्त्रभङ्गादिना ललाटगल्लादीनां अलक्तादिना करचरणादीनां मण्डनम्

Str. 637, 5. *Calc.* Ausg. पिष्टान:, *Schol.* पिष्टेनातन्यते पिष्टातः।

Str. 638, 9. 639; 10. *Schol.* धावन्तरिस्तु।

कुङ्कुमागरु कस्तूरी कर्पूरं चन्दनं तथा।
महासुगन्धमित्युक्तं नामतो यक्षकर्दमम्॥ इत्याह।

— 9. *Calc.* Ausg. und *E.* अगुरु। — 12. *Calc.* Ausg. und *E.* अगुरु।

Str. 640, 13. *Calc.* Ausg. und *E.* अगुर्वगुरु। — Die Scholien: कृमिजग्धमित्यपि।

Str. 641, 16. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कालतुण्ड:, die Scholien wie wir. — 18. *Calc.* Ausg. मलयत्ते च°।

Str. 642, 20. Die Scholien: पुंस्येतौ। गोडस्तु। गोशीर्षं तिलपर्णकमिति क्लीवे ऽप्याह।

Str. 643, 25. Die Scholien: चन्द्रपर्याया अपि।

Str. 644, 28. *Calc.* Ausg. und *D.* काश्मीर°, die Scholien wie wir. — Die Scholien: वार्यंते वार्यं (sic) । वार्यमपि ।

Str. 645, 29. *Calc.* Ausg. und *B.* वाह्लीकं, die Scholien: वाल्हीकेषु जातं वाल्हीकम् वाल्हिकमपि । — 30. *Calc.* Ausg. शङ्कोच°, die Scholien: संकोचं पिशुनं चेति द्वयमपि ।

Str. 646, 31. Die Scholien: श्रीसंज्ञं श्रीपर्यायमित्यर्थः । — 34. *Calc.* Ausg. ज्ञायकं, die Scholien: कालानुसार्यमपि ।

Str. 648, 37. *Calc.* Ausg. und *D.* वृत्तात्, die Scholien wie wir. — Dieselben: तुरुष्को यवनदेशजः । यावनो ऽपि । — *Calc.* Ausg. सिह्लं, *B.* सेह्लं, *E.* शिह्लं, die Scholien wie wir. — 38. *Calc.* Ausg. und *D.* यत्तःधूपः statt वृत्तधूपः, die Scholien wie wir.

Str. 650, 43. Die Scholien: चूडारत्नशिरोरत्ने अपि । — 45. Die Scholien: मकुटो ऽपि ।

Str. 651, 46. *Calc.* Ausg. किरीट ohne *Anusvâra.* — 48. 49. *Calc.* Ausg. स्रक् स्वगर्भकः ।

Str. 653, 54. *Calc.* Ausg. रसना und स्रन्थने, die Scholien wie wir. — 55. Die Scholien: चित्रकमपि ।

Str. 654, 56. *Calc.* Ausg. und *D.* आपीड ohne *Visarga.* — Die Scholien: अवतंस = वतंस । — 57. Die Scholien: उत्तरावुत्तंसावतंसौ ।

Str. 655, 59. *Calc.* Ausg. und *D.* भङ्ग, *Calc.* Ausg. und *B.* वल्ली. die Scholien an beiden Orten wie wir, mit folgendem Zusatze: एवं पत्रवल्लरी पत्रमञ्जरीत्यादयो ऽपि ।

Str. 656, 63. *Calc.* Ausg. कर्णविष्टकम्, die Scholien: सौवर्णी ऽपि । द्वौ द्वौ भिन्नार्थावित्येके । — 64. Die Scholien: वेत्रपत्तीकारस्तु कर्णा-

न्दूरिति ऊकारान्तमाह । — 65. *Calc.* Ausg. वालीका, *E.* वाली:, die Scholien wie wir.

Str. 658, 70. Die Handschriften: प्रालम्ब:, der *Visarga* am Ende des Verses fehlt in der Calc. Ausg. und in den Handschriften; hiernach wäre कलापावली als Dual zu fassen, die Scholien lesen aber मुक्तावली mit langem ई.

Str. 660, 77. *Calc.* Ausg. und *D.* ग्रर्द्ध गुच्छ:, die Scholien wie wir.

Str. 661, 81. Die Scholien: ग्रन्ये तु ।

चतुःषष्टिलतो हारो ऽथाष्टह्रीनो यथोत्तरम् ।
रश्मिकलापो माणवक ग्रर्धहारो गुच्छक: ।
कलापच्छन्दो मन्दरश्च गुच्छ सप्ततियष्टिक: ।

इत्याहु: । — 82. *Calc.* Ausg. हारयष्टिर्भेदा°, die Scholien wie wir.

Str. 663, 88. 89. Die Scholien: परिहार्य इत्यन्ये । केचित्तु कङ्कणादीन्मङ्गल्यसूत्रवाचकत्वेन पृथगाहु: । — 88. *Calc.* Ausg. und *D.* तु st. च । — 90. Die Scholien: ग्रङ्गुच्छलं देशयाम्

Str. 664, 91. *Calc.* Ausg. und *D.* setzen सा an's Ende.

Str. 665, 95. *B.* und *E.* किंकणी, eine Form, die der Scholiast auch anführt.

Str. 666, 99. Die Scholien: ग्राच्छादनमपि ।

Str. 667, 1. *Calc.* Ausg. und *D.* पटप्रान्तो, *B.* प्रंतो, die Scholien: प्रकर्षेणायते (l. प्रकर्षेणोयते) प्रोत: । Nach *Gauḍa* soll das Wort ein Masc., nach *Vâk'aspati* aber ein Neutrum sein. — 4. *Calc.* Ausg. पत्रोणयो° ।

Str. 668, 6. *Schol.* युगमविवक्षितम् तेनैकमाप । यद्वागुरि: । धौरेह-

ङ्मनीयं तु धौतवस्त्रमुद्राङ्कितम् — 7. *Calc.* Ausg. und *D.* संभवत्वाच्च°, die Scholien wie wir.

Str. 669, 8. *Calc.* Ausg. und *D.* क्षौमं, *Calc.* Ausg. allein: कार्पस°।

Str. 670, 13. *Calc.* Ausg. उर्णायुर°।

Str. 671, 14. *Calc.* Ausg. निःप्र°, *D.* निप्र°, die Scholien wie wir. — In der Uebersetzung lese man: «neu (von Zeugen oder Kleidern).»

Str. 672, 16. *Calc.* Ausg. und *E.* वैकच्ये। *B.* und die Scholien: प्रावारो°, die Uebrigen: प्रावरो°। Die Scholien: विकक्षायां भवं वैकक्षं तिर्यग्वक्षसि विक्षिप्तं वासः। — 17. *Calc.* Ausg. स्थूलशाटिः, die Scholien wie wir.

Str. 673, 21. *Calc.* Ausg. und *D.* वरस्त्र्यर्द्धोरु°।

Str. 674, 22. *Calc.* Ausg. und *D.* चलनकं। — 24. *Calc.* Ausg. und *D.* कूर्पासकाङ्गिका, die Scholien wie wir, mit dem Zusatz: कुर्पासो ऽपि।

Str. 675, 25. Die Scholien: के शाटकः पुंक्लीवलिङ्गः। — 26. *Calc.* Ausg. क्लिम्वातापव्हांशुके। क्लित in unserer Ausgabe ist ein Druckfehler. — 27. *Calc.* Ausg. und *D.* कच्छोटिका, die Scholien: कच्छैव कच्छाटी। के कच्छाटिका। कच्छाटो तु पुंस्त्रियोरिति व्याडिः।

Str. 676, 28. Die Scholien: कक्षापुट इत्येके। कौपीनम् अयं पायूपस्थावरणे चीवरखण्डे रूढः। — 29. Die Scholien: नह्यते शिरसि नतकः। येन पूयते तत्र रूढो ऽयम् — 30. Die Scholien: निचोलति निचुलः। गौडस्तु। निचोलस्तु निचुलकमिति क्लीवः। — *Calc.* Ausg. und *D.* उत्तरच्छदे।

Str. 679, 38. Die Scholien: पल्यङ्को ऽपि । — *Calc.* Ausg. und *D.* अवसक्थिका, *B.* अवथशक्थिका, *E.* अवसक्क्रिका, die Scholien: अवनद्धे अवकृष्टे वा सक्थिनी अस्यामवसक्थिका ।

Str. 680, 39. *Calc.* Ausg. und *D.* वर्णापरिस्तोमप्र°, *D. E.* परिस्तोमप्र° । Die Scholien: आस्तरणमपि । — 40. *Calc.* Ausg. प्रतिसारा । Die Scholien: जवनी यमनीत्यपि ।

Str. 681, 42. *D.* und die Scholien: कन्दुको । — 44. *Calc.* Ausg. स्थूलं, *Schol.* स्थुडति संवृणोति स्थुलं वस्त्रवेश्म । नितिष्ठत्यस्मिन्निति वा । स्थावन्कीति किट्टलः ।

Str. 682, 46. *Calc.* Ausg. गुणालयनिकायं, *Schol.* गुणा लीयन्ते ऽस्यां गुणालयनिका । तत्र । — 47. संस्तरः पल्लवादिरचिता शय्या । प्रस्तरो ऽपि । — 48. *Calc.* Ausg. und *D.* तल्पिनं, *Schol.* तल्प्यते ऽत्र तल्पिनम् वपिमणिचिमेतोमे निपात्यते ।

Str. 683, 51. *Schol.* पित्तलादिमयं ताम्बूलादिप्रक्षेपणभाण्डम् पालः पुंलिङ्गः । तत्र । क्लीबे ऽपि । वैतपत्नीकारो पद्राह । पतद्ग्रहः (*Calc.* Ausg. पतद्ग्रहः) प्रतिग्राहः पालो ऽस्त्रीति । पतद्ग्राहो ऽपि ।

Str. 684, 52. *Schol.* प्रतिग्रहो ऽपि । — 53. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: मुकुर°, *Schol.* मङ्क्यते मंक्यते वपुरनेन मकुरः । मुकुरो ऽपि । — 54. = वेत्रकृतघटितासनम्, die Scholien.

Str. 685, 56. *Calc.* Ausg. कशिपु°, die Scholien: कसति गच्छति क्लेशो ऽनेनेति कसिपुः पुंक्लीबलिङ्गः । अमरस्तु तालव्यमध्यमाह । भोजनं चाच्छादश्च भोजनाच्छादौ । द्वयं युगपदुच्यते । — 57. *Schol.* ओशीरं समकालशयनासनम्

Str. 686, 60. *Schol.* यावको ऽपि । अलक्तको ऽपि । पद्मनपालः ।

तद्रागो यावको ऽलक्तकः स्मृतः । अमरादयस्तु यावालक्तो लाक्षादिभिः स- हैकार्थावाहुः ।

Str. 687, 64. *Schol.* व्यञ्जन्ति क्षिपन्ति वातमनेन व्यञ्जनम् वीजनम- पि । — 65. धवित्रम् एतन्नाम्नोपकरणे प्रसिद्धम्

Str. 688, 67. *Calc.* Ausg. und *D.* केशमार्जनं । — 69. *Calc.* Ausg. und *D.* गिरि, *Schol.* गिरिः पुंलिङ्गः । गिरीयकगिरिकावपि ।

Str. 689, 71. *Calc.* Ausg. कन्दुकगेण्डुकौ, *Schol.* काम्यते कन्दुकः । कमितिगेर्दीर्घश्चेत्युकः । कं शिरो डुनोतीति वा । गच्छन्निन्डुको गिन्डुकः । गेन्डुको ऽपि ।

Str. 690, 73. *Schol.* मूर्धावसिक्तो ऽपि । — भूपः । यो° भूपालो लो- कपालो नरपाल इत्यादयः । — 74. *Schol* मध्यमः सामान्यो ऽपेक्षतनापे- क्षया । मण्डलमात्रस्याधीशो मण्डलाधीशः । — 75. *Calc.* Ausg. und *D.* स सम्राट् शास्ति, *Schol.* द्वादशमण्डलाधिपते राज्ञो नामैकम्

Str. 691, 78. *Schol.* ते तु चक्रवर्तिनो भारते वर्षे द्वादश अवसर्पिणी- काले भवन्ति स्म ।

Str. 692, 79. *Schol* तत्र तेषु प्रथमः । ऋषभस्यादितीर्थकृतो ऽपत्यमा- र्षभिः । — 81. विजयस्यापत्यं वैजयिः ।

Str. 693, 83. *Calc.* Ausg. शनत्कुमारो । — 84. Dieselbe: शान्ति ohne *Visarga*. — *Schol.* शान्तिनाथादयः प्रागुक्तास्त्रयस्तीर्थकृतो ऽपि च- क्रवर्तिनः । — 85. सुभूमः । यद्वोचामः । गृह्णन्भूमिं सुखेनाभूत्सुभूमो ना- मतस्ततः ।

Str. 694, 90. *Calc.* Ausg. und *D.* सर्वे चेक्ष्वाकु° ।

Str. 695, 91. *Calc.* Ausg. प्रजाप° — 91 — 1. *Schol.* एवं द्वादश च- क्रवर्तिनः । अथार्धचक्रवर्तिनो वासुदेवानाह । — 91. त्रिपृष्ठः । यद्वोचामः ।

दृष्ट्वा वंशत्रयं पृष्ठे त्रिपृष्ठ इति भूपतिः ।
नाम तस्याकरोत्सूनोरुत्सवेन मन्हीयसे ॥

Str. 696, 95. *Calc.* Ausg. *D. E.* शैविः, *Schol.* शिवस्य राज्ञो ऽपत्यं शैवः । अण् — 97. *Calc.* Ausg. und *E.* पुरुषपुण्डरीकौ । — *Schol.* बलमस्त्येषां बलाः । बलदेवैकदेशे वा । शुक्ला वर्णेन ।

Str. 697, 99. *Calc.* Ausg. *B. E.* दाशरथिः । — 2. *Calc.* Ausg. कृष्ण नव ।

Str. 698, 3. 4. *Schol.* एते यथाक्रमं त्रिपृष्ठादिवासुदेवानामग्रजाः प्राजापत्यादिसंभवाः । — 5. अमी वक्ष्यमाणा विष्णूनां त्रिपृष्ठादीनां यथाक्रमं प्रतिपक्षाः ।

Str. 700, 8. *Schol.* जिनैर्ऋषभादिभिश्चतुर्विंशत्या सार्धममी द्वादश चक्रवर्तिनो नव वासुदेवा नव बलदेवा नव प्रतिवासुदेवाश्चेति त्रिषष्टिः शलाकाभूताः पुरुषाः शलाकापुरुषाः पुरुषेषु ज्ञातरेखा इत्यर्थः — *Calc.* Ausg. जिनः und शलाकाः । — 9. *Calc.* Ausg. वैण्यो, *Schol.* वेनस्यापत्यं वेनिः । ततः स्वार्थे वैन्यः । — 10. *Schol.* मान्धातृप्रमुखषट्चक्रवर्तिनामान्याह ।

Str. 701, 13. *Calc.* Ausg. वैाघ ।

Str. 702, 14. *Calc.* Ausg. दौष्मन्ति, *E.* दौष्यन्ति, *B.* und eine Randbemerkung wie wir, *Schol.* दुष्यन्तस्यापत्यं दौषन्तिः । — सर्वदमनो ऽपि । — *Calc.* Ausg. सर्वदमः सकुन्तला° । — 10 — 15. *Schol.* मान्धात्रादयो ऽमी लोके षट्चक्रवर्तित्वेन प्रसिद्धाः । यदाह ।

मान्धाता धुन्धुमारश्च हरिश्चन्द्रः पुरूरवाः ।
भरतः कार्तवीर्यश्च षडेते चक्रवर्तिनः ॥

Str. 703, 16. *Calc.* Ausg. कौशिल्या° । — *Schol.* रामभद्रो ऽपि । — 18. *Calc.* Ausg. मैथिलि ।

Str. 704, 22. Die Scholien: सुग्रीवाग्रजो ऽपि ।

Str. 705, 24. Die Scholien: दीर्घवे हनूमानपि । — 25. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: केशरि°, die Scholien wie wir.

Str. 706, 26. Die Scholien: रक्षो° यो° राक्षसेशो लङ्कापतिः । — दश° दशास्यदशशिरोदशकण्ठा अपि ।

Str. 708, 31, Die Scholien: किर्मीरि° यो° किर्मीरारिरित्यादयो ऽपि । — *Calc.* Ausg. बक und हिडम्बानां ।

Str. 709, 33. *Calc.* Ausg. किरिटी° । — 34. *Calc.* Ausg. *E.* बृहन्न-लो, *D.* °न्नटो, *B.* °न्नटा, die Scholien wie wir.

Str. 710, 35. *Calc.* Ausg. *D. E.* बीभत्सुः, die Scholien: बीभत्स-ति बीभत्सः । बीभत्सुरपि । — कर्ण° यो° कर्णारिरित्यादयो ऽपि ।

Str. 711, 40. *Calc.* Ausg. राधासुतो ऽर्कतनयः, die Scholien: राधा-या सूतस्यार्कस्य च तनयो राधात° । यो° राधेय इत्यादयः ।

Str. 712, 43. Die Scholien: शालवाहनो ऽपि ।

Str. 713, 46. *Calc.* Ausg. राजवंश्यो ।

Str. 714. Es scheint, als wenn die राज्याङ्गानि aus *sieben*, die प्र-कृतयस् dagegen aus *acht* Gliedern beständen.

Str. 715, 52. Es ist wohl mit *B. D.* und den Scholien परिस्पन्दः zu lesen.

Str. 716, 53. *Calc.* Ausg. und *D.* परिबर्ह°, die Scholien wie wir, mit dem Zusatze: परिबर्हणानपि । — परिज्ञनो ऽपि ।

Str. 717, 57. Die Scholien: आतपत्रोजवारणाद्यो ऽपि । — 58. Dieselben: चालव्यजनं ।

Str. 718. 62. *Calc.* Ausg. पद्राशनं ।

Str. 719, 63. Die Scholien: धो° बुद्धिसहायो ऽपि ।

Str. 720, 66. *Calc.* Ausg. महामात्रः । — Die Scholien: प्र° आविष्टलिङ्गो ऽयम्

Str. 721, 69. Die Scholien: द्वाःस्थद्वाःस्थितावपि । — 70. Dieselben: वेत्रधरो ऽपि ।

Str. 722, 71. *Calc.* Ausg. रक्षिवर्गो, die Scholien wie wir.

Str. 723, 75. *Calc.* Ausg. भक्तंकारः, die Scholien wie wir. — 76. *Schol.* हिरण्ये नियुक्तो निष्कादिरूपक इत्यन्ये । — 77. *Schol.* टङ्कपतिरपि ।

Str. 724, 78. Die Scholien: स्थानस्य पञ्चानां दशानां वा ग्रामाणां रक्षानियुक्तो ऽध्यक्षः स्था° ।

Str. 726, 87. *Calc.* Ausg. अन्तःपुराध्यक्षोन्तर्वंशिका°, *Schol.* वंशस्यान्तरन्तर्वंशं कुलस्त्रियः । ताः सन्त्यस्य अन्तर्वंशिकः । अन्तर्वेश्मिको ऽपि । अन्तःपुरिको ऽपि ।

Str. 727, 88. *Schol.* एते एकपुरुषपरिगृहीते स्त्रीसमुदाये वर्तन्ते । तन्निवासे तूपचारात्

Str. 728, 90. *Calc.* Ausg. षण्ढे, *D.* शण्ढे । — 92. *Calc.* Ausg. भियात्पराः, *Schol.* अभिमुखं यातीत्यभियातिः । इयर्त्यरिः ।

Str. 729, 94. *Calc.* Ausg. परे पन्थक° । — *Schol.* असुहृदपि ।

Str. 730, 97. *Calc.* Ausg. साखा । — *Schol.* सहायो ऽपि ।

Str. 731, 99. *Calc.* Ausg. °जर्याणि, *Schol.* न जीर्यतीत्यजर्यम् सख्यापि । — 1. *Calc.* Ausg. आप्रच्छन्नं, die Scholien: आपृच्छनम्

Str. 733, 7. *Calc.* Ausg. *D. E.* हेरिको, die Scholien wie wir. — 8. *Schol.* मित्रं वेत्ति मित्रविद् (st. मन्त्रविद्).

Str. 735, 13. *Schol.* स्वस्थानात्परमण्डले दाहविलोपादि विग्रहः । — आसनं विग्रहादिनिवृत्तिः । द्वौ प्रकारौ द्विधा । द्विधैव द्वैधम् एकेन संधायान्यत्र यात्रेत्यर्थः । यद्वा बलिनोर्द्विषतोर्मध्ये वाचात्मानं समर्पयन्द्विधीभावेन वर्तते । — अशक्तता बलवदाश्रयणमाश्रयः । — *Calc.* Ausg. द्वेधा । — 15. *Schol.* कोषदण्डसमृद्धिः प्रभुशक्तिः । उद्यमस्य सहनमुत्साहशक्तिः । मन्त्रः पञ्चाङ्गो मन्त्रशक्तिः ।

Str. 736, 16. 17. *Calc.* Ausg. die Handschriften und die Scholien: शाम und शाल्वन । — 19. *Schol.* साहसं क्लीबलिङ्गः । वैजयन्ती तु । दण्डो दमः साहसो ऽस्त्रीति पुंस्यप्याह ।

Str. 737, 20. *Calc.* Ausg. लंबोत्कोचः । *Schol.* लीयते प्रच्छन्नं गृह्यते लञ्चा । क्रूरेति निपात्यते । — *Calc.* Ausg. कोशलिका°, *Schol.* कुशलं प्रयोजनमस्य कौशलिकम्

Str. 738, 22. *Schol.* माया रूपपरावर्तनादिका । उपेक्षा अवधारणाम् इन्द्रजालं मन्त्रद्रव्यहस्तप्रयोगादिना असंभवद्वस्तुप्रदर्शनम् — 23. *Calc.* Ausg. स्त्रियापानं ।

Str. 739, 25. *Calc.* Ausg. शौटीर्यं, *Schol.* शौण्डीरस्य भवं शौण्डीर्यम्

Str. 740, 26. Drei Bezeichnungen für denselben Begriff.

Str. 741, 29. *Schol.* मन्त्रः पञ्चाङ्गः । यत्कौटल्यः । कर्मणामारम्भोपायः पुरुषद्रव्यसंपद्देशकालविभागो विनिपातः प्रतीकारः कार्यसिद्धिश्चेति पञ्चाङ्गो मन्त्रः ।

Str. 743, 34. *Calc.* Ausg. कल्याश्रेषो । — *Schol.* नीतिरपि । — 36. *Calc.* Ausg. und *D.* अभिनीतोपयिकानि ।

Str. 744, 37. *Schol.* प्रारम्भात्करणं प्रक्रिया । अधिक्रियते प्रस्तूयते ऽधिकारः । व्यवस्थास्थापनमित्यर्थः ।

Str. 746, 45. *Calc.* Ausg. वरूथिनी ।

Str. 747, 48. *Schol.* युद्धनिमित्तं सैन्यस्य दण्डाकृत्यादिभेदेन रचना । व्यूह्यते रच्यते व्यूहः । दण्डादिशब्दाद्दण्डलादयः । — *Calc.* Ausg. द-एडाविकौ ।

Str. 749, 54. *Calc.* Ausg. दृशानिकिन्यन्तो° ।

Str. 750, 56. *Schol.* जयन्तीत्यपि । पटाकापि । पताका दण्डध्वज इ-त्येके । — 57. *Calc.* Ausg. °भ्राज्या मूर्द्धा° ।

Str. 752, 62. *Calc.* Ausg. und *D.* योग्यो रथो । Die Scholien: यो-ग्याय (sic) शस्त्राभ्यासाय रथो योग्यारथः । विनयः शिक्षा प्रयोजनमस्य वैनयिकः । — 63. *Calc.* Ausg. परिघातिकः, *D.* परियातिकः, *B.* पा-रियानकः, die Scholien: पारियानं प्रयोजनमस्य पारियानिकः ।

Str. 753, 64. = पुरुपस्कन्धवाह्यरथ, die Scholien. — 66. *B.* क-म्बल°, die Scholien: कम्बलिभिर्दन्तैर्वेष्टव्यं कम्बलिवाह्यम्

Str. 754, 67. *Schol.* आदिशब्दाद्दोगूलादयः । — 68. *Calc.* Ausg. स्यात्संवीतः ।

Str. 755, 69. *Calc.* Ausg. द्विपिचर्मणा, *D. E.* द्वीपिच°, die Scholien: द्वीपिन चर्मणाच्छन्नो द्विपः (sic). — 70. *Calc.* Ausg. °रिश्चक्रं, die Scholien: अराः सन्त्यस्मिन्नरिः (sic).

Str. 757, 78. Die Scholien: प्रासङ्गतो वाहुः स्कन्धे प्रासङ्गः । धन्वु-र्यन्मर्गीति दीर्घः । द्वितीयं युगं युगान्तरम् यत्कार्त्र वत्सानां दमनकाले स्कन्ध आसज्यते । यन्तुनिः । युगं द्वितीयं प्रासङ्गः । — 80. *Calc.* Ausg. und *D.* धुर्यो, die Scholien wie wir.

Str. 758, 83. Die Scholien: शिवेव शिविका । याप्यस्य अशक्तस्य (l. अशक्तस्य) यानम्

Str. 760, 87. Die Scholien: सव्येष्ठो ऽपि । — 88. *Calc.* Ausg. प्रचेतारौ, die Scholien: प्रातति प्रचेता । नेति विकल्पेन वीरादेशः । Vgl. Pâṇini II. 4. 56. und प्राजितार् — Dieselben: साद्यपि ।

Str. 761, 90. *Calc.* Ausg. रथिको st. रथिके । — *Calc.* Ausg. und *D.* रमी st. रथी, die Scholien wie wir.

Str. 762, 92. *Calc.* Ausg. und *D.* मह्नामात्, *B.* मह्नामात्रा, die Scholien wie wir. — 93. *Calc.* Ausg. und *D.* हस्तिपकगात°, die Scholien: हस्त्यारोहादय इभपालकपर्यन्ता एकार्था इत्यन्ये। मेण्ठो देश्याम्

Str. 763, 94. *Calc.* Ausg. und *D.* पोद्धारश्च ।

Str. 766, 5. Die Scholien: कवचितो ऽपि । — *Calc.* Ausg. स्यः st. सन्नः । — 7. Die Scholien: दंशनमपि । तनुत्राणमपि । वक्त्रमपि । — *Calc.* Ausg. und *D.* माप्युरच्छदः, *E.* मापुर°, die Scholien: मावपत्यङ्गं (sic) माठी ।

Str. 767, 9. Die Scholien: अधिकाङ्गम् अधियागमित्येके ।

Str. 768, 10. Die Scholien: खोलमपि ।

Str. 769, 14. *Calc.* Ausg. und *D.* अङ्गरक्षिणी, die Scholien wie wir.

Str. 771, 21. Die Scholien: निषङ्गपि । — धनु° यो° धनुर्धरो धन्वी धनुष्मानित्यादयः ।

Str. 773, 27. *Calc.* Ausg. und *D.* डरापा°, die Scholien: दूराद्यातयति दूरापाती ।

Str. 775, 34. Die Scholien: उप्रत्यये धनुरुकारान्तो ऽपि । द्वावपि पुंल्लीवौ । स्त्रीलिङ्गे धनूरपि । — । इषा° शरासनमपि । — 35. *Calc.* Ausg. und *E.* दूणासौ, *D.* दूणासो, die Scholien wie wir.

Str. 776, 38. *Calc.* Ausg. सिञ्जा बाणासनद्रुणा । *Schol.* शिञ्जे श-ब्दायते शिञ्जा । — 39. *Calc.* Ausg. सिञ्जिनी ।

Str. 777, 41. *Calc.* Ausg. प्रत्यलीढानि । Der Schol. führt zur Erläuterung folgende Stelle aus dem Dhanurveda an:

अग्रतो वामपादं तु तीक्ष्णं चैवानुकुञ्चितम् ।
आलीढं तु प्रकर्तव्यं हस्तद्वयसविस्तरम् ॥
पादौ सविस्तरौ कार्यौ समहस्तः प्रमाणतः ।
वैशाखस्थानके वत्स कूटलक्ष्यस्य वेधने ॥
प्रत्यालीढे तु कर्तव्यः सव्यस्तीक्ष्णो ऽनुकुञ्चितः ।
तिर्यग्वामः पुरस्तत्र दूरापाते विशिष्यते ॥
समपादे समौ पादौ निष्कम्पौ च सुसंगतौ ।
मण्डले मण्डलाकारौ बाह्यतीक्ष्णौ विशेषतः ॥

Str. 778, 44. *Schol.* गृध्रपक्षस्यायं गार्ध्रपक्षः (sic) । — 45. *Calc.* Ausg. शीलीमुख, *Schol.* शिलीव मुखमस्य शिलीमुखः ।

Str. 779, 46. *Calc.* Ausg. सर्वलोहो । *Schol.* लोहस्य विकारो लोहः । सर्वश्चासौ लोहश्च सर्वलोहः । — 47. 48. *Calc.* Ausg. निरस्तप्रहितौ बाणौ ।

Str. 780, 51. *Schol.* यद्वाह ।

मूषिकपुच्छाकृत्यग्रस्तद्दला नाम सायकाः ।

इति । — अर्धेन्दुसदृशमुखलोहत्वादर्धेन्दुः । — *Calc.* Ausg. तारा, *Schol.* तीरयति संग्रामं पारयति तीरी । यद्वाह ।

त्रिभागशरजा तीरी शेषाङ्गे लोहसंभवा ।

मुखाग्रहणाद्वाटासनतोमरवावल्गलगरुडार्धनाराचप्रभृतयः ।

Str. 782, 56. *Schol.* गो॰ इषुधिर्बाणधिरित्यादयः ।

Str. 783, 61. *Calc.* Ausg. अट्टालं st. अट्टनं । *Schol.* अट्ट अभियोगे। अट्टाते ऽनेन अट्टनम् — *Calc.* Ausg. स्फुराः, *Schol.* स्फरति चलति स्फरः । स्फरको ऽपि ।

Str. 784, 63. *Calc.* Ausg. तूरी छूरी । *Schol.* तुरति तुरी । तुरिकापि । छुरति छिनत्ति छुरी ।

Str. 785, 67. *Schol.* ईली एकधारो ऽसिस्तुरुष्कायुधम् करवालिका । तरवालिकेत्यन्ये । — 68. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: भिन्दिपाले, *Schol.* भिन्दतः पालयति भिन्दपालो नाम हस्तक्षेप्यो महाफलो दीर्घदण्ड आयुधविशेषः । पृषोदरादित्वात्साधुः । — 69. = हस्तधार्यः शल्यः, die Scholien.

Str. 786, 74. *Schol.* परिघः लोहबद्धो लगुडः । पलिघो ऽपि ।

Str. 787, 78. *Calc.* Ausg. पट्टिश । *Schol.* अयं तालव्यान्त इत्यन्ये । — आदिग्रहणाच्चातघ्नीमहाशिलामुसुण्ठीचिरिकावराहकर्णिकाप्रभृतयः ।

Str. 789, 81. *Calc.* Ausg. सर्वसंहननाः । *D.* सर्वसंहननं । *Schol.* सर्वं संनह्यते ऽत्र सर्वसंनहनम् — 82. Dieselben: अस्त्रभृतां राज्ञां यः शास्त्रतो विधिः प्रस्थानात्प्राक्सलोहं शस्त्रमभिसार्यते प्रस्थाप्यते ऽत्रेति लोहाभिसारः । नीरस्य सत्युदकस्याजनं क्षेपो ऽत्र नीराजनं मत्स्योक्षानि शेषवाहनादेराजनं वा । तस्मात्परो विधिः । यदाहुः ।

लोहाभिसारस्तु विधिः परो नीराजनान्नृपैः ।
दशम्यां दंशितैः कार्य ॥ इति ।

Str. 792, 90. *Calc.* Ausg. ऽपरिव्रजन् — 91. *Schol.* ऊर्जस्वानपि । *Calc.* Ausg. ऊर्जस्व्यूर्ज° ।

Str. 794, 97. *Schol.* सौवग्रामिकसौवशाणिकावपि ।

Str. 795, 1. *Schol.* यदाहुः । मागधास्तु ते वंशजाः । मङ्खो ऽपि । —

2. *Calc.* Ausg. संसप्तकाः । *Schol.* संशपन्ति पलायमानान्संशप्तकाः । — 3. *Calc.* Ausg. नग्नस्तुति° ।

Str. 796, 5. *Calc.* Ausg. प्राणास्थाम । — 6. *Calc.* Ausg. उर्त्र । *Schol.* ऊर्गपि । — 7. *Calc.* Ausg. साह्यं । *Schol.* संचक्ष्यते ऽत्र सांख्यम् — 9. *Schol.* संस्फेट इत्यन्ये । संफेट इति भरतः । — *Calc.* Ausg. सपद्
Str. 797, 10. *Calc.* Ausg. प्राघाताः । *Schol.* प्रकर्षेण घ्नन्त्यत्र प्रघातः । — 11. *Calc.* Ausg. प्रघणान्य् *Schol.* प्रधनति घ्नन्ति प्रधनम्

Str. 800, 20. *Schol.* अवस्कन्दो ऽपि ।

Str. 801, 21. *Calc.* Ausg. रात्रं ।

Str. 803, 27. *Calc.* Ausg. उपक्रमः । Die Scholien: नशनमपि ।

Str. 804, 31. *Calc.* Ausg. वरनिर्यातनं ।

Str. 806, 36 *Calc.* Ausg. und *D.* जितकामी, *E.* °कासी, die Scholien wie wir. — 37. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रस्कन्नः पतितः । — 38. *Schol.* चारको ऽपि । — 39. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* मान्हकः, die Scholien wie wir.

Str. 807, 41. *Calc.* Ausg. वाणप्रस्थो ।

Str. 810, 48. *Calc.* Ausg. *D. E.* पारिकाङ्क्षी und पारिरक्षकः, die Scholien wie wir.

Str. 813, 56. *Calc.* Ausg. und *D.* एवसः st. एतसः, die Scholien wie wir. — 58. Die Scholien: ग्रास एव ग्रासमात्रकम् यदाहुः ।

ग्रासप्रमाणं भिक्षा स्याद्ग्रं ग्रासचतुष्टयम् ।
अग्रं चतुर्गुणं प्राहुर्हन्तकारं द्विजोत्तमाः ॥

इति ।

Str. 814, 60. Die Scholien: = ऋग्वेदकाण्डे ऽग्निविशेषः (?) । अ-

ग्निरिध्यते ऽस्मिन्नग्नीन्धनम् .... आग्नीध्रा । अग्नीध्रीत्यपि । *Calc.* Ausg. und *D.* अग्नीध्रा ।

Str. 815, 61. Die Scholien: व्रते ब्रह्मचार्याश्रमे कर्मणि पलाशस्य विकारो ऽवयवः पालाशः । आषाढः प्रयोजनमस्य आषाढः । — 63. Die Scholien: सरस्वतीहृच्छब्दो विल्वपर्यायो । — 64. *Calc.* Ausg. und *E.* औपरोधिकः, *D.* औपरोधिकः, die Scholien: समीपमागच्छतां दुष्टसत्वानां रोधो निवारणं प्रयोजनमस्य । पृषोदरादित्वादूपरोधिकः (sic) । Eine Randglosse: रोगाद्वादशस्वरमध्यः ।

Str. 816, 66. *Calc.* Ausg. औडुंबर । Dieselbe und *D.* उदूखलः, die Scholien wie wir. — 68. Die Scholien: वृसीत्यपि ।

Str. 817, 71. *Calc.* Ausg. und *D.* यष्टान्वादिष्टा, die Scholien wie wir. — 72. *Calc.* Ausg. ज्ञायमानश्च ।

Str. 818, 74. *Calc.* Ausg. und *B.* ईज्या° । — 77. *Calc.* Ausg. und *D.* गोष्पती° ।

Str. 819, 79. 80. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: अघर्षु अवि° ।

Str. 820, 83. Die Scholien: पशुबन्धार्थे सप्त तन्तवो ऽत्र सप्त° । यदा । सप्तसंख्यास्तन्तवो भेदा अस्य । यदाह ।

अग्निष्टोमादयः संस्था भेदाः सप्तास्य तन्तवः ।

Str. 823, 93. Die Scholien: सोमः प्रयोजनमस्याः सौमिकी । दीक्षणीयस्य दीक्षार्हस्य इष्टिर्दीक्षणीयेष्टिः । *Calc.* Ausg. दीक्षणीयेष्टि दी° ।

Str. 824, 95. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: वृत्तिः, die Scholien: त्रियते ऽनया वृत्तिः (sic) । — 96. *Calc.* Ausg. und *E.* परिस्कृता । — 98. *Calc.* Ausg. und *D.* अग्निकीलकः, die Scholien wie wir.

Str. 825, 2. *Calc.* Ausg. und *D.* तूर्मा°, die Scholien wie wir. — 3. *Calc.* Ausg. und *D.* निर्मथ, die Scholien wie wir.

Str. 827, 8. *Schol.* इध्मं क्लीबलिङ्गः । वैतयन्ती तु । होमेन्धनं स्यादिध्मो ऽस्त्रीति पुंस्यप्याह् ।

Str. 828, 12. *Calc.* Ausg. स्रुवस्रु° । — 13. *Schol.* सा स्रुगधरा । उपभ्रियत उप° ।

Str. 829, 15. *Calc.* Ausg. ध्रुवा ।

Str. 830, 17. *Calc.* Ausg. und *D.* शमनं st. शसनं und वधो मखे । Der Scholiast erwähnt die Variante शमनं ।

Str. 831, 20. Eine Randglosse: सांनाय्यं संनाय्यं वेति हलायुधः । — 21. *Calc.* Ausg. und *D.* क्षीरजं । *Schol.* शृतं पक्षामुष्णं तप्तं यत्क्षारं दुग्धं तद्दतं दधि ।

Str. 832, 26. *Calc.* Ausg. *D. E.* पृषातकं, die Scholien wie wir.

Str. 833, 29. = 1) पक्वहव्यान्न, 2) हव्यपचनभाण्ड, die Scholien.

Str. 834, 33. *Schol.* वापीकूपतडागानि देवतायतनानि च ।
अन्नप्रदानमारामाः पूर्तमर्थ्याः प्रचक्षते ॥

— 34. *Schol.* एकाग्निकर्म हवनं त्रेतायां यच्च हूयते ।
अन्तर्वेद्यां च यद्दानमिष्टं तदभिधीयते ॥

Str. 835, 37. *Calc.* Ausg. अग्निचित्या° । *Schol.* अग्निं चितवानग्निचित् अग्न्याहितो ऽपि ।

Str. 836, 40. *Calc.* Ausg. und *D.* दार्वी । — *D.* und die Scholien: °लेखिनी । — 41. *Calc.* Ausg. प्रवर्ग्यवत्

Str. 837, 45. *Calc.* Ausg. *B. E.* सेचनं, die Scholien wie wir.

Str. 839, 50. *Calc.* Ausg. निःक्रान्ता ।

Str. 841, 58. *Schol.* आदिशब्दान्नूर्लभूयादि ।

Str. 842, 62. *Calc.* Ausg. ग्रैपवस्तं, in den Erratis: उपवस्तं । *Schol.* उपवस्ता प्राप्तो ऽस्य ग्रैपवस्त्रम् अत्वादिभ्य इत्यण् वस्तच् स्तम्भे इत्यस्मात्तो । उपवस्तः । तस्येदमौपवस्तमित्येके । उपवस्तागित्यन्ये । उपवस्तुरिदमित्यन्यागपि । यत्स्मृतिः । मापान्मधुमसूरांश्च वर्जयेदौपवस्त्रके । — 63. *Schol.* संतपने भवं सांतपनम् यतः स्मृतिः ।

त्र्यहं सायं त्र्यहं प्रातस्त्र्यहमद्यादयाचितम् ।
त्र्यहं परं च नाश्नीयात्कृच्छ्रं सांतपनं स्मृतम् ॥

आदिग्रहणाच्चान्द्रायणादि ।

Str. 844, 68. *Schol.* वाच्यलिङ्गो ऽयम्

Str 846, 73. *Calc.* Ausg. hier und in der folgenden Zeile: वाल्मी° वल्मीक । — *Schol.* आदिकविरपि । — 74. *Calc.* Ausg. मैत्रावरुणि । *Schol.* मित्रावरुणयोरयं मैत्रावरुणः । मैत्रावरुणिरपि ।

Str. 847, 76. *Calc.* Ausg. und *B.* वादरायणः ।

Str. 848, 79. *Calc.* Ausg. दासेयी । *Schol.* दाशी धीवराङ्गना । तस्या अपत्यं दाशेयी । — *Calc.* Ausg. und *D.* शीलंकायनजीवसूः । *Schol.* शालंकायनात्जाता शालंकायनजा । — 80. *Schol.* परशुरामो ऽपि । रेणुकेयो ऽपि ।

Str. 849, 82. *Calc.* Ausg und die Handschriften: वशिष्ठो, die Scholien wie wir.

Str. 850, 84. *Schol.* गाधिनन्दनो ऽपि । — 86. *Calc.* Ausg. सतानन्दः । *Schol.* शतं बहूनानन्दयति शतानन्दः ।

Str. 851, 87. *Calc.* Ausg. याज्ञवल्क्यो । — *Schol.* योगीशो ऽपि । — 89. *Calc.* Ausg. शालातुरिय, *B.* शालातुरीय, die Scholien ein Mal:

24

साला°, das andere Mal: शाला°, eine Randbemerkung: इत्यादिः। — दाक्षेय oder दाक्षीपुत्र, die Scholien.

Str. 853, 93. *Calc.* Ausg. स्फोटायनस्तु। Die Scholien: स्फोटमयते स्फोटवादित्वात्स्फोटयनः। तत्र। स्फुटस्यापत्यमित्याश्वायनञि स्फोटायनो ऽपि। — 94. Die Scholien: कारेणावो ऽपि। — 95. Die Scholien: चाणाक्यो ऽपि।

Str. 854, 96. Die Scholien: द्रमिलदेशे भवो द्रा°। — *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* पक्षिलः स्वामी, die Scholien wie wir. — 97. Die Scholien: अवान्तरे कीर्णं रेतो ऽस्यास्ति अव°। यत्स्मृतिः।

ब्रह्मचार्यवकीर्णी स्यात्कामतस्तु स्त्रियं व्रजन्।

Str. 855, 99. *Calc.* Ausg. सिध्यि°। — 3. *Calc.* Ausg. und *D.* द्विजध्रुवः, die Scholien wie wir

Str. 858, 10. *Calc.* Ausg. काण्डपृष्ठो, *D.* काण्डपृष्टो, *B.* काण्डस्पृष्टो, die Scholien wie wir. — 12. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* ग्रथ्याडो, die Scholien wie wir.

Str. 860, 17. 19. *Calc.* Ausg. अग्निनिमुक्तौ und धोरोपकोक्किः।

Str. 861, 20. *Calc.* Ausg. und *D.* तुल्लन्ध्रनेः — समान्हितेः, die Scholien wie wir. — 21. Die Scholien: स्याद्वादो ऽनेकान्तवादः। तं वदति स्याद्वादवादी। अनेकान्तवाद्यपि। अर्हन्देवतास्य आर्हतः। जैनो ऽपि। — 22. शून्यं निराकारं वदति शून्यवादी। सुगतो देवतास्य सौगतः। बौद्धो ऽपि।

Str. 862, 23. *Calc.* Ausg. अक्षपादो, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* योगः, die Scholien wie wir. — 26. *Schol.* नास्ति पुण्यं पापमिति मतिरस्य ना°।

Str. 863, 27. Die Scholien: लोकायतिको ऽपि ।

Str. 864, 30. *Calc.* Ausg. und *D.* उर्व्या उरुता ।

Str. 865, 34. *Schol.* ग्रादिशब्दात् शम्बादितस्यार्जनं ग्रहणम्

Str. 866, 36. *Calc.* Ausg. und *D.* कृष्टि° । — Die Scholien: ग्रमृतमित्यन्ये । (wohl प्रमृत; vgl. Manu IV. 5.). — 39. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* °वृत्तिश्च जीविका, die Scholien wie wir.

Str. 867, 42. Die Scholien: प्रापणिको ऽपि ।

Str. 868, 44. *Calc.* Ausg. und *D.* क्रायिकः st. क्रायकः, die Scholien ein Mal: क्रायिक, zwei Male: क्रायक, eine Randbemerkung wie wir. — 45. *Calc.* Ausg. und *D.* क्रयन्हेतु st. क्रेयदे तु, die Scholien wie wir. — 46. *Calc.* Ausg. und *D.* वस्तार्थविक्रयाः, die Scholien und eine Randglosse wie wir.

Str. 870, 51. Die Scholien: वासनास्थमनाख्याय हस्ते ऽन्यस्य यदर्पितं द्रव्यं तदुपनिधिः । न्यासः प्रकाशस्थापितं तु यद् निक्षेपः शिल्पिहस्ते तु भाण्डं संस्कर्तुमर्पितमिति । — 52. Dieselben: परिदानमित्येके ।

Str. 871, 56. Die Scholien: ग्रवश्यं मयैतद्विक्रेतव्यमिति सत्यस्य करणां सत्यापनम्

Str. 872, 60. Die Scholien: एक एवादिरस्या एकादिका । ग्रादिग्रहणाद्वौ त्रयश्चत्वारः । एते वाच्यलिङ्गाः । पञ्च सप्तेत्यादयो ऽष्टादशान्ता ग्रलिङ्गाः । षण्णब्दस्य रूपविशेषाभावाल्लिङ्गनिर्णयो नोक्तः । एकोनविंशतित्रिंशदित्यादयः शतादर्वाक्स्त्रीलिङ्गाः । षष्टिस्तु त्रिलिङ्गनिर्णये पृथग्लिङ्ग उक्तः । ग्रत्र च एकाद्या ग्रष्टादशान्ताः संख्येये वर्तन्ते । विंशत्यास्तु संख्याशब्दा एकत्वे वर्तमानाः संख्येये संख्याने च वर्तन्ते । यथा । विंशतिर्घटाः । विंशतिर्घटानाम् शतं गावः । शतं गवामिति । यदाह वाचस्पतिः ।

अष्टादशभ्य एकाद्याः संख्याः संख्येये गोचराः ।
ऊनविंशत्यादिकास्तु सर्वाः संख्येयसंख्ययोः ॥

भास्करो ऽप्याह । अष्टादशभ्यः संख्या संख्येये वर्तते । ततः परं संख्याने संख्येये चेति । द्वित्वबहुत्वयोर्वर्तमानास्तु विंशत्याद्याः संख्यायामेव वर्तन्ते । यथा । द्वे विंशती तिस्रो विंशतयो गवाम्

Str. 873, 61. *Calc.* Ausg. एकादशासुतः, *B.* एकादशामुतः । Eine Randglosse erwähnt eine andere Lesart: दशगुणं स्याद्दशप्रमुखा क्रमात् — 62. Die Scholien: लक्षम् नियुतमपि ।

Str. 874, 63. मध्याम्बुज = मध्यासरोज, die Scholien. — 64. Die Scholien: वार्धिः समुद्रः पुंलिङ्गः, auch सरितांपति । — *Calc* Ausg. und *D.* परार्ध्यं ।

Str. 875, 65. *Schol.* ग्रादियन्त्रणाचन्द्रार्कादयः । — 66. *Calc.* Ausg. पुद्गला°, *B.* पुङ्गला°, die Scholien wie wir. — 67. *Calc.* Ausg. und *E.* संयात्रिकः ।

Str. 876, 69. *Calc.* Ausg. und *D.* वोहित्थं, die Scholien wie wir. — Dieselben: प्रवहणमपि ।

Str. 877, 74. *Calc.* Ausg. तरिण्यो वेडी च, die Scholien wie wir. — 77. *Schol.* गुणावृतो यत्र नौ रज्ज्वा बध्यते । पोते ध्वजपटाद्याधार इत्येके । गोडस्तु जलान्तरस्तम्भकूपकानाह । — *Calc.* Ausg. कूपके ।

Str. 878, 79. *Schol.* मङ्गः पुंलिङ्गः । वैजयन्ती तु । नौशिरो मङ्गमस्त्रि- यामिति क्लीबं ऽप्याह । — 80. काष्ठमयः कुद्दालो येन निखन्य भग्नं पो- तादि कुशेन पूर्यते । — 81. येन नावो जलमुद्धृयते ।

Str. 880, 88. *Calc.* Ausg. *B.* *E.* प्रयोगो ।

Str. 881, 91. *Calc.* Ausg याज्ञातं । — 92. *Calc.* Ausg. *D. E.* परिवृत्या, die Scholien wie wir.

Str. 882, 96. = चित्रादपदनिर्णेता प्रमाणभूतः पुरुषः, die Scholien. — 97. *Calc.* Ausg. बन्धके ।

Str. 883, 98. *Calc.* Ausg. und *D.* तुलायैर्यौतवं । Schol. पुनातीति पोतुर्मानभाण्डशोधकः । पोतोरिदं पौतवम् — 2. *Calc.* Ausg. und *D.* गुञ्जा पञ्च ।

Str. 885, 9. *Calc.* Ausg. शकटः । *Schol.* शकटेन वोढुं शक्यं शाकटः ।

Str. 886, 11. *Schol.* कुडवः प्रसृतद्वयम्

Str. 887, 17. *Calc.* Ausg. तत्सहस्रं । *Schol.* दण्डानां द्वे सहस्रे । — 18. *B.* und *Schol.* गोरुतम्

Str. 888, 22. *Schol.* गवेश्वरो ऽपि ।.

Str. 889, 23. *Calc.* Ausg. und *D.* गोपालः, die Scholien wie wir. — 25. Die Handschriften: ज्ञावाल । *Schol.* ज्ञवमलति ज्ञवालः स्थागः । तस्यायमिति ज्ञावालः ।

Str. 890, 26. *Schol.* क्षेत्राजीवो ऽपि । कृषको ऽपि । — *Calc.* Ausg. und *D.* कार्षिको ।

Str. 891, 33. *B. D. E.* कुशिकः, die Scholien wie wir.

Str. 892, 36. *Schol.* मतशब्दः साम्यपर्यायः । मतस्य करणं मत्यम् असमस्य समीकरणम् तत्र । — 37. वैजयन्ती गोदारणं तु कुद्दालमिति क्षीरस्वामी ।

Str. 893, 40. *Calc.* Ausg. ग्रावद्धः । — 41. *Schol.* कोटीशो ऽपि ।

Str. 894, 43. *Calc.* Ausg. und *D.* शूद्रात्त्यवर्णौ ।

Str. 895, 44. *Calc.* Ausg. und *D.* मूर्धाभिषिक्तायां स्य° । *Schol.*

मूर्धावसिक्तादारभ्य रथकारं यावत् — 45. *Calc.* Ausg. und *D.* मूर्धाभिषिक्तो । *Schol.* मूर्धन्यवसिच्यते स्म मूर्धावसिक्तः ।

Str. 897, 54. *Calc.* Ausg. चाण्डालो । *Schol.* चण्डमुग्रं कर्म अलति पर्याप्नोति चण्डालः ।

Str. 898, 56. *B.* und die Scholien: वैदेहको ।

Str. 899, 61. *Schol.* सामानजातीयकानां समूहः ।

Str. 900, 62. *Calc.* Ausg. *D. E.* कलाभिज्ञानं । *Schol.* विविधं ज्ञायते विज्ञानम् — 64. *Calc.* Ausg. und *D.* पुष्पाजीवी । *Schol.* पुष्पैराजीवति पुष्पाजीवः ।

Str. 901, 66. *Calc.* Ausg. सुराजिवी ।

Str. 902, 68. *Calc.* Ausg. परिस्नुता, die Scholien: परिस्रवति स्म परिस्रुता । — *Calc.* Ausg. und *B. E.* काश्यं, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. und *D.* परिस्रुन्म°, die Scholien: परिस्रवति परिस्रुत्

Str. 903, 71. *Calc.* Ausg. माद्वीकं, *E.* मार्द्वीकं, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante माद्वीकम् । — *Calc.* Ausg. अधिजा, die Scholien wie wir.

Str. 904, 72. Die Scholien: मधु माक्षिकम् तन्मिश्र आसूयते मध्वासवः । मधुनो विकारो माधवकः । — 75. 76. Die Scholien: = मापद्लन्यादि मद्यवर्जम्

Str. 906, 80. Die Scholien: अनुतर्षो ऽपि । — 82. Dieselben: = मद्यपानावसर ।

Str. 907, 85. *Calc.* Ausg. und *E.* मद्यपासनम्, die Scholien wie wir.

Str. 908, 86. *Calc.* Ausg. und *E.* कालादो, die Scholien wie wir.

Str. 909, 89. *Calc.* Ausg. und *E.* ग्रास्फोटिनी, die Scholien wie wir.

Str. 911, 99. *Calc.* Ausg. सूचीसूत्रं पिप्पलिकं (so auch *E.*), die Scholien: पिप्पलमेव पिप्पलकम् । — 1. *Calc.* Ausg. und *D.* °साधने ।

Str. 913, 5. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* तन्तुवायः, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante. — 8. *Calc.* Ausg. वाणादण्डो, die Scholien wie wir.

Str. 914, 10. Die Scholien: धावको ऽपि । — 12. *Calc.* Ausg. und *E.* पादू ohne *Visarga.* — *Calc.* Ausg. und *D.* पादूरत्तिका, die Scholien wie wir.

Str. 915, 15. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: वघ्री, die Scholien wie wir.

Str. 917, 19. Die Scholien: तिलंतुदो ऽपि । — 21. Die Scholien: रथकारो ऽपि । — *Calc.* Ausg. काष्ठतड्वा°, die Scholien wie wir.

Str. 920, 32. Die Scholien: = काष्ठलोहादिमयी शलाका ।

Str. 921, 33. *Calc.* Ausg. तत्तकारः कांदविकः, *E.* भक्तकारः, die Scholien: भक्तं स्वरविशदनभ्यवहार्यं करोति भक्त्य° । कन्दुः पाकमस्य कान्दविकः । — 34. Die Scholien: = पाकस्थान । — 35. *Calc.* Ausg. तैलकिक° । — Die Scholien: चित्रकरो ऽपि ।

Str. 922, 39. Die Scholien: लेपको ऽपि ।

Str. 923, 42. 43. *Calc.* Ausg. und *D.* तूरमर्दी, भद्रकरणं und परिवापनम् (so auch *E.*), die Scholien wie wir.

Str. 924, 45. Die Scholien: = वैणशिल्पी । — *Calc.* Ausg. न्वेषाणां ।

Str. 925, 50. Die Scholien: पाणी हन्ति पाणिवः । पाणी वादयति

पाणिवादकः। — 51. *Calc.* Ausg. und *D.* मागधीवी, die Scholien wie wir. — 52. = मायाकपट, die Scholien.

Str. 926, 54. *Schol.* विनोदो ऽपि।

Str. 927, 56. *Calc.* Ausg. und *D.* च्छादने। *Schol.* आछोद्यते प्राणिनो ऽस्मिन्नच्छोटनम् पृषोदरादित्वाचास्य अत्वम्

Str. 928, 57. *Calc.* Ausg. und *D.* शालिकस्य। — 59. *Calc.* Ausg. शुबं। *Schol.* शुनाति शुम्बम् — *Calc.* Ausg. und *D.* वराटको। *Schol.* वय्यते वराटः। ढारेत्यारे निपात्यते। के वराटकः। — *Calc.* Ausg. *B.* *E.* गुणाः। *D.* गुणा। Wollte man die Lesart गुणाः aufnehmen, müsste man तन्त्रोर्वटी गुणाः lesen; vgl. «*Unâdi-Affixe*» III. 156.

Str. 930, 65. *Calc.* Ausg. und *D.* शौनिकः। *Schol.* सूनं प्रयोजनमस्य सौनिकः। — घण्टिको ऽपि।

Str. 931, 68. *Schol.* मृगादिबन्धननिमित्तं तालवागुरादिसाधनम्

Str. 933, 74. *Calc.* Ausg. चाण्डाले und पुक्कसाः (so auch *D.*)। *Schol.* चाण्डालो ऽपि। पुक्कति घास्य पुक्कसः। पुक्कस इत्यन्ये। — 75. *Calc.* Ausg. दिवाकीर्तिजनि°।

Str. 934, 76. *Calc.* Ausg. निषादा शवरा (so auch *D.*) वरुटा (so auch *E.*), die Scholien wie wir.

Str. 938, 84. *Schol.* गौ° समुद्ररशना समुद्रकाञ्ची समुद्रवसना इत्यादयः।

Str. 939, 86. *Schol.* रोदसी अयमसन्तो स्त्रीलिङ्गः। इडन्ताद्रोदसिशब्दाद्विवचने रोदसी। अव्ययमपि।

Str. 940, 89. महत्तोदकता भूमिः, die Scholien.

Str. 941, 96. Diese Zeile scheint eine Erklärung der folgenden zu sein, aber der Scholiast nimmt 4 Synonyme an.

Str. 942, 99. *Schol.* माणिमन्थं माणिबन्धं माणिमन्तं वाहुः ।

Str. 943, 5. *Schol.* पूर्वं तु मधुवर्णमगन्धं कृष्णवर्णं तिलकमित्येके । यद्देशाः ।

कृष्णे सौवर्चलगुणा लावणो गन्धवर्जित इति ।

— 6. ग्रसौ वनस्पतिकायजनितो ऽपि क्षारप्रस्तावात्पृथिवीकाये भणितः । एवं स्वार्जिकाक्षारादप्यूह्यम्

Str. 944, 8. *Schol.* टङ्कणो ऽपि ।

Str. 945, 10. *Calc.* Ausg. सुखवर्चिकाः । *Schol.* सुखाय वर्चते सुखवर्चकः ।

Str. 946, 12. 13. *Calc.* Ausg. कुरून्विता । — *Schol.* भरतानि पञ्च । तत्रैकं जम्बूद्वीपे द्वे धातकीखण्डे द्वे च पुष्करवरद्वीपार्धे इति । इरावतीनां नदीनां निवास ऐरावतान्यपि पञ्च । विदेहाः पञ्च । ते च द्विविधाः पूर्वे चापरे च । कुरून्विनेति । देवकुरूत्तरकुरूंश्च वर्जयित्वेत्यर्थः । तेषां हि युगलधर्मोत्पत्तिहेतुत्वाद् कर्मभूमित्वम् कर्मणां शुभाशुभानामुपार्जनभूमयः कर्मभूम्यः । — 14. शेषाणीति हैमवतहरिवर्षरम्यकैरण्यवतानीति चत्वारि वर्षाणि । जम्बूद्वीपे एतन्नामानि द्विगुणानीति धातकीखण्डे पुष्करवरद्वीपार्धे च । एवं च विंशतिवर्षाणि । देवकुरूत्तरकुरूपविदेहांशदशकसहितानि त्रिंशत्फलभोगाय भूमयः ।

Str. 947, 15. *Calc.* Ausg. वर्षत्रर्ष॰ । — *Schol.* वर्षधरादयो हिमवन्महाहिमवन्निषधनीलरुक्मिशिखरिणः षड्जम्बूद्वीपे । एतन्नामानो द्विगुणा धातकीखण्डे पुष्करवरद्वीपार्धे च । एवं च त्रिंशद्वर्षधरादयः । तैरन्तरे विभज्यते वर्षधराद्यङ्कम् लौकिका नव वर्षाण्याहुः । यथा ।

भारतं प्रथमं वर्षं ततः किंपुरुषं स्मृतम् ।
तथैवान्यत् ... मेरोर्दक्षिणतो द्विजाः ॥

रम्यकं चोत्तरं वर्षं तस्यैवानु हिरण्मयम् ।
उत्तराः कुरवश्चैव यथा वै भारं (l. भारतं) तथा ॥
भद्राश्वं पूर्वतो मेरोः केतुमालं तु पश्चिमे ।
इलावृत्तं च तन्मध्ये … मेरुरुत्थितः ॥

Str. 948, 18. *Schol.* जिना अवसर्पिण्यामृषभादयश्चतुर्विंशतिः । चक्रिणो भरतादयो द्वादश । अर्धचक्रिणोऽश्वग्रीवादयः त्रिपृष्ठादयो नव । सान्हचर्यादचलादयो बलदेवा नव । तेषां जन्मभूमिः । — 19. यद्याहिः ।

आ समुद्राच्च वै पूर्वादा समुद्राच्च पश्चिमात् ।
हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यमार्यावर्तं विदुर्बुधाः ॥

Str. 952, 27. Die Scholien: यदाह ।

प्रागुदीच्यौ विभजते हंसः क्षीरोदके यथा ।
विदुषां शब्दसिद्ध्यै या सा वः पायात्सरस्वती ॥

Vgl. die in **Böhtlingk's** Ausgabe des **Pâṇini** Bd. II. S. V. citirte **kârikâ**, wo die *Sarasvatî* die Gränze zwischen den beiden Ländern bildet.

Str. 953, 29. *Calc.* Ausg. und *D.* भूमिः, die Scholien wie wir. — 30. *Calc.* Ausg. und *D.* जाङ्गलो, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante. — 32. Die Scholien: तद्विधो ऽनूपप्रायः ।

Str. 955, 36. Die Scholien: शादः शष्पम् तेन नीले । यद्वाम्रुभः । शष्पकर्दमयोः शाद इति ।

Str. 956, 40. *Calc.* Ausg. प्राग्ज्योतिषाः । — 42. *Calc.* Ausg. चेदयश्चेते । — Statt चेद्यास् lese man mit der *Calc.* Ausg. und den Scholien: चैद्यास्

Str. 957, 45. *Calc.* Ausg. शाल्वास्तु, die Scholien: शलन्ति (sic) शाल्वाः (sic) ।

Str. 958, 48. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: अभिया ohne *Visarga.* — 49. Man lese mit *B. E.* und den Scholien: कश्मी° । — *Calc.* Ausg. सारस्वतास्तु वि° ।

Str. 959, 51. *Calc.* Ausg. वाह्लीका बह्लिकाह्वयाः, die Scholien wie wir. — 52. Die Scholien: साल्वयः ।

Str. 960, 57. *Calc.* Ausg. und *D.* मागधा°, die Scholien wie wir.

Str. 961, 58. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* उग्राः, die Scholien: उण् अपनयने । उणन्ति उड्राः । खरुन्तुरेत्युरे निपातः । — 59. Die Scholien: अत्र प्राग्ज्योतिषमालवचेदिवङ्गाङ्गमगधाः प्राच्याः । मरवः साल्वाश्च प्रतीच्याः । गान्धारतायिककश्मीरवाह्लीकवाल्हीकतुरुष्ककाम्बलम्पाकसौवीरप्रत्ययगा उदीच्याः । उड्राः कुन्तलाश्च अपाच्याः ।

Str. 962, 61. *Calc.* Ausg. पटकास्तु, die Scholien wie wir. — 62. *Calc.* Ausg. अग्रारस्तु, die Scholien wie wir.

Str. 963, 64. Die Scholien: ग्रामान्तः । अन्ते चिह्नार्थे शल्यप्रक्षेपाडुपशल्यम् — 65. Dieselben: मालको ऽपि ।

Str. 965, 71. *Calc.* Ausg. und *D.* क्षेत्रन्तु । — 72. *Calc.* Ausg. पत्यालिसम्भराः (*B.* und *E.* ebenfalls सम्ब°), die Scholien wie wir. — 73. *Calc.* Ausg. शाकं शाकटं ।

Str. 967, 78. *Calc.* Ausg. माषीनं ।

Str. 968, 80. *Calc.* Ausg. त्रिकृत्यं । — Die Scholien: त्रिगुणीकृतम् und zur folgenden Zeile: द्विगुणीकृतम्

Str. 969, 84. Die Scholien: आदिशब्दात्खर्यावापः खारिक इत्यादयः । — 85. आदिशब्दात् द्रोणं पचति संभवत्यवहरति वा द्रौणिकः क-

टाव्ह इत्याद्यर्थः । — 86. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* खलस्थानं, *D.* खलेच्छा-न्यं, die Scholien wie wir.

Str. 971, 92. Die Scholien: पट्टनमपि ।

Str. 972, 93. Dieselben: वाचस्पतिस्तु ।

स्यात्स्थानी वतिलम्बो ग्रामशताष्टके ।
तदर्धे तु द्रोणमुखं तच्च कर्वटमस्त्रियाम् ॥
कर्वटार्धे (l. तदर्धे) तु कावटिका स्यात्तदर्धे तु कायटम् ।
तदर्धे पत्तनं तच्च पट्टनं पुटभेदनम् ॥
निगमस्तु पत्तनार्धे (adde: तदर्धे) तु निवेशनम् ।
कर्वटादधमो द्रङ्गः पत्तनादुत्तमश्च सः ॥
उद्रङ्गश्च निवेशश्च स द्राणयाङ्ग इत्यपि ।

इति विशेषमाव्ह ।

Str. 973, 99. *Calc.* Ausg. und *D.* कान्य°, die Scholien wie wir.

Str. 974, 2. *Calc.* Ausg. und *D.* काशी च°, die Scholien wie wir.

Str. 975, 4. *Calc.* Ausg. und *D.* मिथिला । — 5. *Calc.* Ausg. und *D.* वेदिनगरी ।

Str. 976, 7. *Calc.* Ausg. पुष्ककर° । — *Schol.* पुष्पकरण्डिनी । पद्यादिः ।

उज्जयिन्यां यदुद्यानं तत्स्यात्पुष्पकरण्डकम् ।

Str. 977, 10. *Schol.* लोमपादो राजर्षिः । कर्णः कौन्तेयः । तयोः पू-र्लोमपादपुरी कर्णपुरीति ।

Str. 979, 18. *Schol.* कुण्डिनापुरमित्यपि ।

Str. 980, 19. *Calc.* Ausg. und *D.* द्वारावती । *Schol.* द्वारवती, aber

दारका। – 21. *Schol.* = भूमिगड। — *Calc.* Ausg. und *E.* शाले।
— 22. *Calc.* Ausg. und *D.* बयो st. चयो।

Str. 981, 23. *Calc.* Ausg. und *E.* कंपिशीर्ष, die Scholien wie wir. — 24. Die Scholien = प्राकाराग्रे रणगृहम्

Str. 984, 34. Die Scholien: अमरस्तु विपथकापथशब्दौ पुंस्याह गोडश्च। पद्राह। व्याधौ विपथकापथाविति। — *Calc.* Ausg तु st. च।

Str. 985, 37. *Schol.* संधिरपि।

Str. 986, 38. *B. E.* und die Scholien: चतुःपथे; vgl. jedoch «Böhtlingk, Bemerkungen zur 2ten Ausgabe von Franz Bopp's kritischer Grammatik der Sanskrita-Sprache.» S. 22. e). — *Calc.* Ausg. संस्थाने। — 40. *Calc.* Ausg. und *E.* चारुपथो, die Scholien: चारपथं। — 41. *Calc.* Ausg. und *D.* असंकुलं, die Scholien wie wir.

Str. 987. Die Scholien: चापावयोगनावष्टदण्डपृथुः पन्थाः। — *Calc.* Ausg. श्रीपथो।

Str. 988, 44. Die Scholien: पाण्यवोध्यपि। — 47. *Calc.* Ausg. und *D.* वङ्कमार्ग, die Scholien wie wir.

Str. 989, 48. *Calc.* Ausg. und *E.* श्मसानं, die Scholien: शवानां शयनं श्मशानं पृषोदरादित्वात् — *B.* und *E.* करवीरं, die Scholien wie wir. — 50. *Calc.* Ausg. und *E.* गेल्हे।

Str. 990, 51. *Calc.* Ausg. und *D.* निकायो भुवनं, die Scholien wie wir. — 52. *Calc.* Ausg. und *D.* शालो।

Str. 991, 53. *Calc.* Ausg. und *D.* आवसथं।

Str. 992, 55. Die Scholien: मे धाममपि। — 56. Dieselben: गृहस्य गणाः पाषाणादिभिः वद्धभूमिः।

Str. 993, 59. Die Scholien: = पटमण्डपादिकृतशालासदन । — 61. Dieselben: प्रसादनो ऽपि ।

Str. 994, 63. *Calc.* Ausg. und *D.* मठावसथ्या° und प्रति st. व्रति, *B.* व्रत, die Scholien an beiden Orten wie wir. — 65. *Calc.* Ausg. विन्हारो ।

Str. 996, 70. Die Scholien: = काष्ठादिभिर्गृहस्य उपरि रचितगृहम् — *Calc.* Ausg. तुणोकसी ।

Str. 997, 73. Die Scholien: शान्तिगृहकर्मापि । यद्वाचस्पतिः । आथर्वणां शान्तिगृहकमप्यद इति । — 75. *Calc.* Ausg. und *E.* तैलिसाला ।

Str. 999, 81. Die Scholien: चित्रालंकृता शाला चित्रशाला ।

Str. 1000, 86. Die Scholien: सत्रं सदादानम् तस्य शाला ।

Str. 1002, 91. *Calc.* Ausg. *D. E.* पक्कणाः । — 93 *Calc.* Ausg. und *D.* कुट्टा, die Scholien wie wir.

Str. 1004, 98. Die Scholien: = दारुपरिष्कृता चतुरश्रा विश्रान्तभूः । — 99. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* चवराङ्गणो, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante. — 1. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रतिक्षारो, die Scholien wie wir.

Str. 1005, 4. *Calc.* Ausg. und *D.* कूर्चिका, die Scholien wie wir. — 5. *Calc.* Ausg. °कुटः आ° ।

Str. 1007, 10. *Calc.* Ausg. und *D* कवाटः st. कुवाटः, der Scholiast wie wir, mit Erwähnung von कवाट, als Variante zu कपाट । — 11. Die Scholien: खटक्किकापि । — 12. *Calc.* Ausg. und *D.* अन्तर्द्वारः । — 13. Die Scholien: द्वाराग्रे स्तम्भोपनिबद्धं बहिर्द्वारम्

Str. 1008, 15. 16. Die Scholien: स्तम्भादीनामथ आधारदारुणि

शिला । स्तम्भोर्ध्वदार्वन्तरस्थापनार्थं यदास्यते सा शिलेति गौडः । द्वारशाखाया अध ऊर्ध्वं दारुणी शिलानासे इति तु माला । यदाह ।

नासा दार्वुपरि द्वारे ऽस्याधो दारु शिला स्त्रियाम् । इति ।

— *Calc.* Ausg. und die Handschriften: शाला ।

Str. 1009, 17. Die Scholien: वलभी पटलाधारो वंशपञ्जरः । तदाच्छादने वक्रे दारुणि । Vgl. dagegen *Amara-Kosha* II. 2. 14. b., wo wir ganz dieselben Worte antreffen, wo aber Colebrooke und Loiseleur Deslongchamps वलभी von छादने trennen und als Synonym von गोपानसी auffassen. — 18. *D.* und die Scholien: गृहावगृहणी । — *Calc.* Ausg. und *B.* अम्बर st. उम्बर, die Scholien wie wir.

Str. 1010, 19. *Calc.* Ausg. लिन्दी । — 21. *Calc.* Ausg. und *D.* पटली, die Scholien wie wir.

Str. 1011, 22. *D.* नीध्रं, die Scholien wie wir. — 24. Die Scholien: वलभी । इयमिकारान्तो ऽपि ।

Str. 1012, 27. *Calc.* Ausg. und *D.* तालको, die Scholien wie wir. — 28. *Calc.* Ausg. die Handschriften und die Scholien: अन्नकोष्टकः । Vgl. jedoch «*Unâdi*-Affixe» II. 4.

Str. 1013, 30. *Calc.* Ausg. ऽस्रिस्तु, die Scholien: अश्रुते ऽस्रिः ।

Str. 1014, 34. *Calc.* Ausg. *D.* und die Scholien: शाल° ।

Str. 1015, 37. *Calc.* Ausg. विछिन्द्रा । — 38. Die Scholien: पुटो ऽपि । — 39. Die Scholien: पेटको ऽपि । — 40. Die Scholien: पचन्यपि ।

Str. 1017, 44. *Calc.* Ausg. पचनम् — 46. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.*

कलिङ्गो, die Scholien wie wir. — 47. Die Scholien: अयोनिरित्येके। यद्वैतयत्तीकारः। अयोनिर्मुसलो ऽस्त्री स्यादिति। — 48. Dieselben: पिटको ऽपि।

Str. 1018, 50. = धान्यादिनिष्पवनभाण्ड, die Scholien. — *Calc.* Ausg. सूर्पाप्र°, die Scholien wie wir. — 51. Die Scholien: अत्यग्निश्रयणी भवेदिति तु माला। — 52. *Calc.* Ausg. *C.* und *D.* उद्धानं, die Scholien: उद्धायते ऽनेन उद्धानम्

Str. 1019, 53. Die Scholien: द्वौ द्वौ भिन्नार्थावित्येके।

Str. 1020, 57. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: आष्टो, die Scholien wie wir.

Str. 1021, 59. *Calc.* Ausg. und *D.* कम्बिर, *E.* कंचिर, die Scholien: काम्यते कविः। कविर्ह्वीति निपात्यते। — 60. Die Scholien: = परिवेषणा भाण्डम् — 61. *Calc.* Ausg. und *D.* वर्द्धन्यां, die Scholien: वाः पानीयं धीयते ऽस्याम् वार्धनी। — *Calc.* Ausg. कर्करी st. कर्कको, die Scholien wie wir.

Str. 1022, 66. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कलस्यो, die Scholien wie wir. — *D.* मन्थनी।

Str. 1023, 67. *Calc.* Ausg. und *D.* मन्थानो, die Scholien wie wir. — 69. Die Scholien: = यस्मिन्बद्धा मन्थ आकृष्यते। — कुटको ऽपि। मञ्जीरो देश्याम्

Str. 1024, 71. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* कोशिका, die Scholien: कुश्यति कोशिका।

Str. 1025, 74. *Calc.* Ausg. und *D.* कुतुपं, *B.* कुतपम्, die Scholien wie wir. — 75. *Calc.* Ausg. दृतिाग्र° ।

Str. 1027, 82. *Calc.* Ausg. und *D.* ग्रावः, die Scholien wie wir. — Dieselben: भूध्रः । ये॰ कुध्रमन्हीध्रादयः । भूधरः । ये॰ मन्हीधरभूभृदादयः । — नगः । श्रगो ऽपि । — 87. *Calc.* Ausg. न्हिमालाय ।

Str. 1029, 90. Die Scholien: कोञ्चो ऽपि ।

Str. 1031, 98. *Calc.* Ausg. पारियात्रिकः, die Scholien wie wir. — 99. Die Scholien: श्रन्तर्लोकयते ऽस्य बाह्यं च न लोकयते । श्रतर्कवालोकालोकः । यत्कालिदासः ।

प्रकाशश्चान्धकारश्च लोकालोक इवाचलः ।

इति । — 1. *Calc.* Ausg. und *D.* कर्णिकाचलं । — Die Scholien: सर्वाणि पर्वतनामानि पुंलिङ्गानि ।

Str. 1032, 4. Die Scholien: प्रपत्यते यस्मात्तटात्स भृगुरित्येके ।

Str. 1033, 7. *Calc.* Ausg. गन्हरे ।

Str. 1035, 13. *Calc.* Ausg. प्रस्थम्, die Scholien wie wir.

Str. 1037, 19. Die Scholien: कस्रवतीत्यपि ।

Str. 1039, 23. Die Scholien: यद्राङः ।

सुवर्णं रजतं ताम्रं रीरिः (l. रीरी) कांस्यं तथा त्रपुः (sic) ।
सीसं च धीवरं चैव श्रष्टौ लोहानि वद्त्यते ॥

शास्त्रं तु विशेषाल्लोन्हम्

Str. 1040, 26. *Calc.* Ausg. म्लेच्छं शबर॰, *E.* म्लेच्छं शाबर॰, die Scholien: म्लेच्छं शावरभेदेन श्राख्या श्रस्य म्लेच्छशावरभेदाख्यम् म्लेच्छं शावरं चेत्यर्थः ।

Str. 1041, 29. *Calc.* Ausg. गडूपद॰, *D.* कंडूपद॰, die Scholien wie wir.

Str. 1042, 31. *Calc.* Ausg. त्रपुः, die Scholien wie wir.

Str. 1043, 33. Die Scholien: सिताभ्रपि । — 34. चन्द्राह्वयं कुमुदाह्वयमित्यर्थः । — 36. न्हेममकारान्तः पुंल्लोबो ऽपि ।

Str. 1044, 39. *Calc.* Ausg. कर्पुराणि ।

Str. 1045, 40. Die Scholien: शातकौम्भमपि । — 41. *Calc.* Ausg. und *D.* कोशाः कु°, die Scholien wie wir.

Str. 1046, 43. *Calc.* Ausg. अन्यद्रूपं तद्रूप°, *D. E.* ebenfalls: तद्रूप°, die Scholien: सामान्येन दीनारप्रमुखानां नामैकम् आहतं रूपमस्य रूप्यं दीनारादि । द्वयमिति कुप्याकुप्यम्

Str. 1047, 47. Die Scholien: आरकूटः । कश्चिदमुं पित्तलापर्यायमाह ।

Str. 1049, 51. *Calc.* Ausg. असूराह्वं, die Scholien: असुरस्य कंसनाम्न आह्वास्य अ° । कंसमित्यर्थः ।

Str. 1050, 54. *Calc.* Ausg. रङ्गचलः, die Scholien wie wir, mit dem Zusatz: चपलो ऽपि ।

Str. 1051, 55. *Calc.* Ausg. und *D.* खं, die Scholien: खस्य गगनस्य मेघस्याम्बुदस्याख्यास्य खमेघाख्यम् तेन गगनं मेघमम्बुदमित्यादि सिद्धम्

Str. 1053, 60. *Calc.* Ausg. तुत्थादा°, *D.* तुत्यदा°, die Scholien wie wir.

Str. 1054, 62. *Calc.* Ausg. und *D.* अञ्जनामके, die Scholien: अञ्जस्य विष्णोर्नामास्य अञ्जनामकः । अत एव वैष्णवो ऽपि ।

Str. 1056, 65. *Calc.* Ausg. तुवरी (so auch *D.*) und काक्षी, die Scholien wie wir. — Dieselben: मृत्तिका मृत्सापि ।

Str. 1058, 69. *Calc.* Ausg. प्रूक°, die Scholien wie wir. — 71. *Calc.* Ausg. विस्रगन्धिः ।

Str. 1059, 72. Die Scholien: गोपित्तमपि ।

Str. 1060, 76. *Calc.* Ausg. und *D.* नेपाली, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante.

Str. 1061, 77. *Calc.* Ausg. नागं रक्तं । — Die Scholien: शृङ्गार-मपि । — 79. *Calc.* Ausg. हंसपादं, *B.* हंसपादः । — Die Scholien: हिङ्गुलुरपि ।

Str. 1062, 80. *Calc.* Ausg. ग्रर्थम्, die Scholien wie wir.

Str. 1063, 83. *Calc.* Ausg. गोपरसश्च सः, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung: गोपो रसो ऽपि भीमवत् (भीम = भीमसेन) — 84. Dieselben: रत्नमष्टविधं हीरकादि । यद्वाचस्पतिः ।

हीरकं मौक्तिकं स्वर्णं रजतं चन्दनानि च ।
शङ्खश्चर्म च वस्त्रं चेत्यष्टौ रत्नस्य जातयः ॥

— माणिक्यमपि ।

Str. 1064, 87. *Calc.* Ausg. und *D.* पद्मरागे । — Die Scholien: शोणरत्नमपि ।

Str. 1066, 91. Die Scholien: वैराटो ऽपि । — 93. *Calc.* Ausg. रक्ताङ्गी st. रक्ताङ्गा, die Scholien wie wir.

Str. 1067, 94. *Calc.* Ausg. और *D.* दहनोपमः, die Scholien wie wir.

Str. 1068, 96. Die Scholien: यद्वाचस्पतिः ।

स्फटिकास्तु त्रयस्तेषामाकाशस्फटिको वरः ।
द्वौ क्षीरतैलस्फटिकावाकाशस्फटिकस्य तु ।
द्वौ भेदौ सूर्यकान्तश्च चन्द्रकान्तश्च तत्र च ।

— 97. Die Scholien: हस्तिमस्तकाद्युद्भवात्मापि । यदाह ।

हस्तिमस्तकदन्तौ तु दंष्ट्रा शुनवराहयोः ।
मेघो भुजंगमो वेणुमत्स्यौ मौक्तिकयोनयः ॥

Str. 1069, 98. *Calc.* Ausg. und *D.* दलं st. दकं, die Scholien wie wir. — 99. *Calc.* Ausg. शलिल । — 2. Die Scholien: भवनं st. भुवनं ।

Str. 1070, 4. *Calc.* Ausg. आस्थाथास्थागम्, die Scholien wie wir.

Str. 1071, 5. Die Scholien: अस्थाघादीन्येकार्थानीत्येके । — 8. *Calc.* Ausg. प्रच्छं st. ऽनच्छं ।

Str. 1073, 12. Die Scholien: वत्वे ऽकूवारो ऽपि । — 13. Dieselben: यो° यादःपतिरित्यादयः । — *Calc.* Ausg. यादसा° ।

Str. 1074, 14. Die Scholien: मकरालयो ऽपि । — रत्नराशिरपि । यो° वारिनिधिर्वारिराशिरित्यादयः । — 15. *Calc.* Ausg. द्विपा° ।

Str. 1077, 23. *Calc.* Ausg. डिंडिरो und अब्धिकफाः (so auch *D.*), die Scholien wie wir. — 26. *Calc.* Ausg. und *D.* रोदसी, die Scholien wie wir.

Str. 1078, 30. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: अन्तरीयं, die Scholien wie wir.

Str. 1080, 35. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* सैवलिनी und ह्रदिनी, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante ह्रादिनी । — 37. *Calc.* Ausg. कषूर

Str. 1081, 39. Die Scholien: त्रिमार्गगापि । — 40. *Calc.* Ausg. त्रिस्रोता । — Die Scholien: जह्नुकन्यापि ।

Str. 1082, 41. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: स्वर्गि st. स्वर्ग, die Scholien wie wir.

Str. 1083, 43. Die Scholien: कलिन्दतनयापि । — *Calc.* Ausg. यमिः, *B.* यमा, die Scholien wie wir. — 44. Die Scholien: मेकलकन्यापि ।

Str. 1084, 47. 48. *Calc.* Ausg. स्याकावेरी, *D.* कावेरी, die Scholien wie wir.

Str. 1085, 51. Die Scholien: गौतमीत्यपि ।

Str. 1087, 58. *Calc.* Ausg. und *D.* तीर्थावतारे । — 59. Dieselben: प्लवश्च सः ।

Str. 1088, 60. *Calc.* Ausg. und *D.* चक्राणि, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante.

Str. 1089, 64. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* जलमार्गो, die Scholien wie wir.

Str. 1090, 68. *Calc.* Ausg. कर्द्दमश्च । — 69. Die Scholien: चिखल्लो देश्यां संस्कृते ऽपि ।

Str. 1091, 72. *Calc.* Ausg. und *D.* उद्यः, *B.* und *E.* उद्वः, die Scholien: उद्याति (sic) उदकमुध्यः । Vgl. Pâṇini III. 1. 115. — 73. *Calc.* Ausg. गाधजलो, die Scholien wie wir. — 74. *Calc.* Ausg. प्रर्हि । — 75. *Calc.* Ausg. und *D.* तत्त्रिका, die Scholien: कूपस्यान्ते रज्ज्वादिधारणार्थमस्तं दारु त्रिका तत्त्रिका ।

Str. 1093, 80. *Calc.* Ausg. उपकूपे (so auch *D.*), चूरी (*E.* चुरी) und चूंटी (*D.* चुंटी, *E.* चुंठी), die Scholien wie wir. — 81. Die Scholien: उद्घाटनमपि । उद्घातनम्

Str. 1094, 85. Die Scholien: तडाक इत्यमरः । तटाक इत्यपरे । — वाचस्पतिस्तु ।

कासारस्तुल्य(:) सरसि सरसी तु महासरः ।

इति विशेषमाह ।

Str. 1095, 86. Die Scholien: तल्लो देश्यां संस्कृते ऽपि । — 87. *Calc.* Ausg. und *D.* खातके, die Scholien wie wir.

Str. 1096, 89. Die Scholien: क्षेत्रादिसेकार्थं यत्राम्भः संचीयते सो ऽम्भसां बन्धः ।

Str. 1097, 93. Die Scholien: पो° क्रव्यभुगित्याद्यः । — 94. Dieselben: दमूना अपि । — *Calc.* Ausg. und *E.* विरोचनाशुशुक्षणिम्ह्ना° ।

Str. 1099, 97. सप्तजिह्व, die Scholien: यद्राङः । भवति किरणा कनका रक्ता कृष्णा वसुप्रभा चान्या अतिरक्ता बहुरूपेति सप्तार्चिषो जिह्वाः । — 98. *Calc.* Ausg. und *D.* जिह्वा । — 99. बर्हिःशुष्मन् oder बर्हिस् und शुष्मन्, die Scholien.

Str. 1100, 3. *Calc.* Ausg. und *D.* तु st. च ।

Str. 1101, 6. *Calc.* Ausg. इरंदमः ।

Str. 1102, 10. *Calc.* Ausg. und *D.* वाप्यं कृष्णा, *B.* ऊष्माः, *E.* und die Scholien: ऊष्मा । — 13. *Calc.* Ausg. स्वलका मल्क्त्यपि, *D.* स्वलत्का मल्क्त्यपि, die Scholien wie wir.

Str. 1103, 15. *Calc.* Ausg. und *D.* ऽग्लान° ।

Str. 1104, 18. *Calc.* Ausg. und *D.* अम्भसू: und सूरी st. स्तरीर, die Scholien wie wir. — 19. शम्पा, die Scholien: दन्त्यादिरयमिति प्राच्याः । संपिबतीति नायनं तेज इति व्याख्यात् (sic!) — अचिरप्रभा । क्षणप्रभापि ।

Str. 1105, 21. *Calc.* Ausg. und *D.* सौदामिनी, die Scholien lesen ebenfalls so, leiten das Wort aber von सुदामन् mit अण् ab. — *Calc.* Ausg. क्षणीका ।

Str. 1106, 23. *Calc.* Ausg. अनलस्वसनाः । — 25. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* कम्पाक, die Scholien: कम्पो ऽङ्कश्चिह्नमस्य कम्पाङ्कः । — सदागतिरपि । गन्धवाहो ऽपि ।

Str. 1110, 35. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: वार्त्तं । So lesen auch die Scholien, obgleich sie das Wort von वृत्त mit अण् ableiten.

Str. 1113, 45. Die Scholien: आदृशब्दादर्पाकासार्थवान्हादेः। — 47. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* प्रसेदिका, die Scholien wie wir.

Str. 1114, 49. *B.* und *D.* तार्णा, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कुटः, die Scholien: कुठि सैात्रः। कुठः। — Dieselben: त्विति° । यो° कुत्समच्छोत्स्ह्लादयः। — 50. *Calc.* Ausg. und *D.* अङ्घ्रिपः, die Scholien wie wir, mit dem Zusatz: चरणापो ऽपि। — 51. *Calc.* Ausg. und *E.* अनोकुत्ह, *B.* अनोकत्ह, *D.* अनोत्हक, die Scholien: अनित्यम्भोभिरनोकुत्हः। अनोरके त्हः अनसः नाकटस्य अंकं गतं त्हतीति निर्वचनार्थी। Die richtige Form ist wohl ohne allen Zweifel अनोकत्ह; vgl. *Amara-K.* II. 4. 1. 5. — *Ragh.* II. 13. Das Wort ist nicht mit Wilson in अनस्, उक und त्ह, sondern in अन्, ओक und त्ह zu zerlegen: «seine Wohnung nicht verlässend.»

Str. 1115, 52. *Calc.* Ausg. कुण्डङ्गाः, die Scholien wie wir.

Str. 1117, 59. *Calc.* Ausg. und *D.* ओषधिस्स्यादोषधिस्तु, die Scholien wie wir.

Str. 1118, 63. *Calc.* Ausg. वल्लयस्यांतु। — *Calc.* Ausg. und *E.* उपल st. उलप, die Scholien wie wir. — 64. *Calc.* Ausg. प्रोल्लोंकुरोंक्कुरो।

Str. 1120, 71. *Calc.* Ausg. जटाशिशफाः।

Str. 1121, 74. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* ऽङ्घ्रि, die Scholien wie wir. — 75. *Calc.* Ausg. und *D.* मस्ता, *E.* मस्ति, *B.* मस्ते, die Scholien: मस्ता पुमान् तत्र।

Str. 1124, 88. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* समम् st. सुमम्, die Scholien wie wir.

Str. 1125, 90. Die Scholien: = नवकलिकावृन्द ।

Str. 1126, 92. *Calc.* Ausg. *D.* und die Scholien: कुड्मल । — Die Scholien: उपाध्यास्तु अवान्तरभेदं न मन्यन्ते । यदाहुः ।

मुकुलाख्या तु कलिका कुड्मलं जालकं तथा ।
क्षारकं कोरकं चेति

— 93. *Calc.* Ausg., die Handschriften und die Scholien: गुच्छ st. गुत्स । — 94. Die Scholien: गुलुच्छो, mit dem Zusatz: गुलुञ्छगुलञ्छौ अपि ।

Str. 1127, 98. Die Scholien: प्रसवः पुष्पादिः । तस्य बन्धनम् प्रत्कात्यः । बन्धनं पुष्पफलयोर्वृन्तमाहुः । — 99. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: प्रबुद्धोज्जृम्भ ।

Str. 1130, 9. *Calc.* Ausg. und *D.* शमिः st. शिमिः, die Scholien wie wir.

Str. 1133, 16. *Calc.* Ausg. und *D.* मलपुर्, die Scholien wie wir. — 17. Die Scholien: माकन्दो ऽपि ।

Str. 1135, 26. *B.* und *D.* किंकरातः, die Scholien wie wir. — — Dieselben: कुरण्टको ऽपि । कुरण्डक इत्यन्ये ।

Str. 1137, 32. *Calc.* Ausg. बिडुलो, *D.* बिंडुलो, die Scholien wie wir.

Str. 1138, 33. Die Scholien: कर्कन्धूरपि । — 35. Dieselben: राजकदम्बश्चासौ । धूलीकदम्बो ऽन्यः । — 36. *Calc.* Ausg. und *E.* शालस्, die Scholien wie wir. — 37. *Calc.* Ausg. रिष्टस् ohne Zeichen der Elision, die Scholien wie wir.

Str. 1140, 43. *Calc.* Ausg. und *D.* वासाटरूषको, die Scholien

wie wir, mit dem Zusatz: अटरूषो ऽपि । — 44. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: नक्तमाल ohne *Visarga.*

Str. 1142, 50. *Calc.* Ausg. und die Scholien: गुग्गुलुम् — 51. Die Scholien: पियालो ऽपि ।

Str. 1143. 53. Die Scholien: नार्यङ्गो ऽपि । — 55. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: काश्मीरी, die Scholien aber: काशते काश्मरी । ग्ठेत्यरे निपात्यते ।

Str. 1144, 57. *Calc.* Ausg. und *D.* श्लेष्मात्तकः, die Scholien wie wir.

Str. 1145, 64. Die Scholien: विभेदक इत्यन्ये । *Calc.* Ausg. विभीतकः ।

Str. 1146, 67. *D.* und *E.* तापिच्छम्, der Scholiast scheint beide Formen zu kennen.

Str. 1147, 69. Die Scholien: निर्गुटीत्यपि । — *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* सिन्धुवारे, *B.* सिडुवारे, die Scholien wie wir. — 72. Die Scholien: ग्रवापि ।

Str. 1150, 82. Die Scholien: मातुलिङ्गो ऽपि ।

Str. 1151, 89. *Calc.* Ausg. नालिकेरम्, die Scholien wie wir.

Str. 1152, 92. *Calc.* Ausg. und *D.* कोविदारे । — 93. *Calc.* Ausg. शल्लकी ।

Str. 1153, 94. Die Scholien: सारो ऽपि । — 96. *Calc.* Ausg. und *D.* स्वनवान्स तु कीचकः, die Scholien wie wir.

Str. 1155, 1. Die Scholien: नागवल्ली । सर्पवल्ली । फणिलतेत्यादयः ।

Str. 1157, 9. *Calc.* Ausg. und *E.* निर्दिग्धिका, die Scholien wie

wir. — 12. *D.* इन्द्रवारुणी, *E.* इन्द्रवारिणी, die Scholien ein Mal: इन्द्रवारिणी, das andere Mal: इन्द्रवारुणी ।

Str. 1158, 14. *Calc.* Ausg. und *D.* वारकं, die Scholien wie wir. — 15. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: प्रपुन्नाडस्, wir haben die Lesart des Scholiasten gewählt.

Str. 1160, 18. Die Scholien: पो° कमलिनीत्यादयः ।

Str. 1161, 20. *Calc.* Ausg. शक्लाभ्यां पत्रे । — 21. Die Scholien scheinen विश्वप्रसूनं zu lesen, kennen aber auch die aufgenommene Lesart.

Str. 1162, 22. *Calc.* Ausg. und *D.* परे und °न्नाः, die Scholien: तत्कमलं परे ह्रडादिभिरुच्यत इत्यर्थः । पो° वारिन्नसरसीरुहादयः ।

Str. 1163, 25. Die Scholien: एतानि मृणालिन्यादीनि कोकनदान्तानि सूर्यविकासीनि । अथ चन्द्रविकासीन्याह । — 26. Dieselben: कुमुदिन्यपि ।

Str. 1165, 31. *D.* und *E.* कल्हारं ।

Str. 1166, 36. Die Scholien: पद्मादीनां नवकोह्निन्नदलं शरयत्तिकाख्यम्

Str. 1168, 41. Die Scholien: यदाऊः । व्रीहिर्यवो मसूरो गोधूमो मुद्गमाषतिलचणकाः अणवः प्रियङ्गुकोद्रवमयूष्टकाः शालिराढकयकिंवककलाकुलत्थौ शणाः सप्तदशानि (sic) धान्यानि । — 43. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: षष्ठिकः ।

Str. 1170, 51. Die Scholien: सातीनो ऽपि ।

Str. 1171, 54. *Calc.* Ausg. नन्दिवृष्यो, die Scholien wie wir.

Str. 1172, 55. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रचनो, die Scholien wie wir.

— *Calc*. Ausg. स्फुरित् st. स्फुरि:, die Scholien wie wir. — 56. *Calc*. Ausg. पशसारदा: st. त्रप°, die Scholien wie wir.

Str. 1174, 60. *Calc*. Ausg. und die Handschriften: मपुष्टकौ, die Scholien: मीयते रसौ मयूष्ट: । Vgl. zu 1168, 41.

Str. 1175, 65. *B*. तूंत्ररौ, *E*. तुत्ररौ, die Scholien: तूयते तुम्वरौ ।
— 66. Die Scholien: = अर्थस्विन्नमापादि । कन्यविशेष (sic!) इत्यन्ये ।
— *Calc*. Ausg. und *D*. कुल्माषस्, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante.

Str. 1177, 71. *Calc*. Ausg. und *E*. शैाधिका, die Scholien wie wir. — 72. *Calc*. Ausg. und *D*. मुशटो, die Scholien wie wir.

Str. 1178, 77. *Calc*. Ausg. und *E*. शैाताला, die Scholien wie wir.

Str. 1179, 80. Die Scholien: गवीधुकापि ।

Str. 1181, 89. Die Scholien: कनिशमपि ।

Str. 1182, 90. *Calc*. Ausg. und *E*. स्तबस्, die Scholien wie wir.
— 95. *Calc*. Ausg. कडंकर:, die Scholien wie wir.

Str. 1183, 96. Die Scholien: आवसितं निष्पन्नं रत्तार्थमाच्छादितम् आत्रासितमित्यन्ये । रिद्धं सिद्धमित्यर्थ: । सुसंपन्नमित्येके ।

Str. 1186, 5. *Calc*. Ausg. पालंकां und मधुसुदनी (so auch *B*.), die Scholien wie wir. — 6. *Calc*. Ausg. und *D*. लसुनो ।

Str. 1188, 11. *Calc*. Ausg. कारिवेल्ला: (so auch *E*.) und कठिल्लक:, die Scholien wie wir. — 12. *Calc*. Ausg. und *B*. कुष्माण्डकस्, die Scholien wie wir. — 13 Alle Autoritäten: कोशातकी ।

Str. 1189, 16. *Calc*. Ausg आर्द्रकम्, die Scholien: आद्रक: ।

Str. 1191, 21. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: रोन्हिषे, die Scholien wie wir.

Str. 1193, 28. Die Scholien: मेघपर्यायो ऽम्बुधरत्वात्—मुस्तको ऽपि।

Str. 1194, 30. *Calc.* Ausg. तुलपो, *B.* लपो, *D. E.* उलपो, die Scholien wie wir. — 32. Die Scholien: तस्य इक्षोर्भेदा ज्ञातय एकादश। आदिशब्दात्कोशाख्याः। यद्वाचस्पतिः।

पुण्ड्रेष्वौ पुण्ड्रकः सेव्यपौण्ड्रकातिरसामधुः।
श्वेतं काण्डे भीरुकस्तु हरितो मधुरो महान्॥
मूल्ये स्वरस्तु कान्तारः कोषकारस्तु वंशकः।
शतपोरस्त्वीषत्क्षारः पातच्छायो घनापसः॥
सितनीलोषनेपालो वंशप्रायो महाबलः।
अन्वर्थस्तु दीर्घपत्त्रो दीर्घपर्वो कषायवान्॥
काष्ठेक्षुस्तु स्वल्पकाण्डो घनग्रन्थिर्वनोद्भवः।
नीलपोरस्तु सुरसो नीलपीतलराजिवान्॥
अनूपसंभवः प्रायः तनटी विन्दुवालिकाः।
करंकशालिशाकेक्षुः मूचिपत्त्रो गुडेक्षवः॥

Str. 1195, 34. *Calc.* Ausg. und *D.* इषीको, die Scholien: ईषीका। — 38. Die Scholien: हालाहलो ऽपि।

Str. 1196, 40. *Calc.* Ausg. काकालो।

Str. 1197, 41. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कुष्ठ। — *Calc.* Ausg. und *D.* वालूक।

Str. 1198, 43. *D.* सात्यक, die Scholien: सात्तुक।

Str. 1199, 45. *Calc.* Ausg. गोत्तमाः, *D.* गोतमाः, die Scholien wie wir. — 46. Die Scholien: सर्वे ऽपि स्थावरवनस्पतिभवत्वात्स्थावरविषस्य ज्ञातय इति।

Str. 1200, 47. *Calc.* Ausg. und *B.* कुरपत्याग्या । — 50. *Calc.* Ausg. und *D.* स्कन्दृता: ।

Str. 1201. Die Scholien: पिप्पलादिवृन्तजातीनां तु नामशेषो ग्रस्मद्र पत्रानिवपटोश्त्रासयः ।

Str. 1202, 57. *Calc.* Ausg. und *D.* कृमियोनयः st. कृमयो ऽणवः, die Scholien wie wir.

Str. 1203, 59. *Calc.* Ausg. किंचुलुकः, die Scholien wie wir, aber, wie es scheint, mit Erwähnung der Variante. — 61. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* सिली, die Scholien wie wir. — 62. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* ग्रश्रपा, die Scholien wie wir.

Str. 1204, 63. *Calc.* Ausg. und *D.* जलोका st. जलौका, die Scholien wie wir. — 64. Dieselben: मुक्तास्फोटाब्धि°, die Scholien wie wir.

Str. 1205, 69. Die Scholien: शंबूको ऽपि ।

Str. 1206, 71. *D.* दीर्घकेशा, die Scholien: दीर्घकोशा ।

Str. 1208, 77. *Calc.* Ausg. वंप्रपदीका (so auch *D.*), in den Corrigendis: वंप्रुपदीका, *E.* वम्प्रुपदीका, die Scholien wie wir.

Str. 1209, 82. *Calc.* Ausg. und *D.* कोणाकुणा, die Scholien wie wir.

Str. 1210, 84. *Calc.* Ausg. उर्णनाभस् — Dies. und die Handschriften: तन्तुत्रायो, die Scholien wie wir. — 85. Die Scholien: लालाश्रवः (l. °स्रवः) ।

Str. 1211, 87. Die Scholien: द्रुतो ऽपि ।

Str. 1212, 89. *Calc.* Ausg. भृङ्गः च° । — 90. Die Scholien: ग्रलि-

त्यलिः । अली नकारान्तो वा । — भसलो देश्यां संस्कृते ऽपि । — 91. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* अङ्घ्रयः, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung: तेन षडंघ्रिः षट्चरणा इत्यादयः ।

Str. 1213, 92 Die Scholien: तेन पुष्पलिट् पुष्पंधयः । मधुलिड् मधुपः । मधुवृत (sic!) इत्यादि सिद्धम् — 93. *Calc.* Ausg. *B.* und *E.* ज्योतिरि°, die Scholien wie wir.

Str 1214, 96. *Calc.* Ausg. und *D.* माक्षिकादि मधु क्षौद्रं st. मा° तु मधु स्याद्, die Scholien: आदिग्रहणात्पौत्तिकादि । यद्वाचस्पतिः ।

पौत्तिकाभ्रामरक्षौद्रदालौद्दालकमाक्षिकम् ।
अर्घ्यं छात्त्रकमित्यष्टौ जातयो ऽस्य पृथग्गुणाः ॥
तत्र पौत्तिकः सुतप्तघृताभं विषकीटजम् ।
भ्रामरं तु भ्रमरजं पाण्डुरं गुरुशीतलम् ॥
क्षौद्रं तु कपिलं दाक्षिक्षुद्रानीतं महाबलम् ।
दालं तु दलजं सेव्यं दुर्लभं रक्तवालकम् ॥
उद्दालकं तु शालाकं विषघ्नं नागपुराणकम् ।
माक्षिकं तु मधु ज्येष्ठं विरक्तं तैलवर्णकम् ॥
अर्घ्यं तु पूत्यपाण्डुः मनाक्षिकं सवालकम् ।
छात्त्रं वैकान्तमधुरं सर्वौघं राजसेवितम् ॥

इति । — 99. *Calc.* Ausg. und *D.* पुत्त्रिका, die Scholien wie wir.

Str. 1215, 4. *Calc.* Ausg. und *D.* चोरिका, die Scholien wie wir.

Str. 1216, 5. *Calc.* Ausg. भङ्गरिका, die Scholien wie wir. — 7. *Calc.* Ausg. व्यालाः ।

Str. 1218, 12. Die Scholien: करेणुः । स्त्रीघ्नो ऽपि । — *Calc.* Ausg. गजस्य st. गर्तो ऽस्य, *D.* und *E.* गत्तो, die Scholien wie wir. —

14. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* मन्द्रो, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. गजगजातपः ।

Str. 1219, 15. *Calc.* Ausg. कलेप्य°, dieselbe und *B. E.* मत्कुणाः, die Scholien wie wir.

Str. 1220, 18. *Calc.* Ausg. und *D.* चिक्को, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung: पिक्को ऽपि ।

Str. 1221, 23. *Calc.* Ausg. उद्धान्तर्निर्मदो ।

Str. 1222, 27. Die Scholien:

त्वग्भेदाच्छोणितस्रावाद्वा मांसव्यधनादपि ।
संज्ञां न लभते यस्तु गजो गम्भीरवेदसो ॥

— 28. Dieselben: ग्रैापत्याल्ला इत्यन्ये । — *Calc.* Ausg. °वाक्ताः स्तू° ।

Str. 1223, 30. *Calc.* Ausg. und *E.* ईषादान्तो ।

Str. 1224, 35. *Calc.* Ausg. und *D.* ऽस्याग्रं तु ।

Str. 1228, 54. *Calc.* Ausg. वरं, *D.* परा:, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung: वत्रे ऽवरापि ।

Str. 1229, 56. Die Scholien: निगलो ऽपि । — 58. = गजग्रहणभू । Man lese demnach «gebunden» oder «eingefangen» statt «angebunden.»

Str. 1230, 59. *Calc.* Ausg. अवरे ऽपि च, die Scholien wie wir. — 62. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* पृणिः, die Scholien: सरत्यनया सृणिः ।

Str. 1231, 63. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* अपष्टं, die Scholien: अपकृष्टं तिष्ठत्यपष्ठम् । — 64. *Calc.* Ausg. घातम्, die Scholien wie wir.

Str. 1232, 67. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* कक्षा, die Scholien wie wir mit der Bemerkung: अपेपात्यो ऽपि ।

Str. 1233, 70. *Calc.* Ausg. गन्धर्वो वासतवीती, die Scholien wie wir.

Str. 1234, 73. Die Scholien: पचतीत्येवंशीलो पचनः ।

Str. 1235, 77. *Calc.* Ausg. und *E.* पारशीकाः, die Scholien wie wir. — Dieselben: सद्ये तु वाह्लीकाः । आदिग्रहणात्तुषारादयः ।

Str. 1236, 81. *Calc.* Ausg. कृद्धकावर्ते, die Scholien wie wir. — *D.* श्रृवृत्तका हयः, die Scholien: श्रीवृत्तको लाञ्छनमस्त्यस्य श्रृवत्सकाः।

Str. 1237, 84. 85. *Calc.* Ausg. काकाहो und खंगाहः (*D.* खिंगाहः), die Scholien wie wir.

Str. 1238, 86. *Calc.* Ausg. und *D.* पीयूषवर्णाः, die Scholien wie wir.

Str. 1240, 94. *Calc.* Ausg. कुराहस्तु, *E.* ऊरा°, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. भवयादि ।

Str. 1242, 2. *Calc.* Ausg. हरितः st. हरिकः, die Scholien wie wir. — Die hochrothen und gelbgrünen Pferde, wenn hier nicht andere Farben gemeint werden, sind wohl gefärbt gewesen.

Str. 1244, 10. *Calc.* Ausg. ग्रधः st. ग्रथ und लांगुलं ।

Str. 1250, 22. *Calc.* Ausg. दिनेनकेन । — 23. Die Scholien: खलिनमपि ।

Str. 1253, 34. *Calc.* Ausg. und *D.* कुशनामा und भो ऽलि°, die Scholien wie wir.

Str. 1254, 35. Die Scholien: मर्य इत्येके । — 36. *Calc.* Ausg. कारटकासनः ।

Str. 1255, 39. *Calc.* Ausg. und *D.* शृंखलको दारुमयेः ।

Str. 1257, 44. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* शाद्वरः st. शांकरः, die Scholien wie wir.

Str. 1259, 49. *Calc.* Ausg. षण्ढतो° । — Die Scholien: = अण्डाकर्षणायोग्य । — षण्डतायोग्य इत्येके । — 51. *Calc.* Ausg. und *D.* इड्वरो, *B. E.* und die Scholien: इड्वरो, mit dem Beisatz: इत्वर इत्येके । — Die Scholien: शण्डोऽपि । — *Calc.* Ausg. षंढोवृषोमद्दकटोल्लः, die Scholien wie wir.

Str. 1260, 55. Die Scholien: क्लत्वोढेत्यर्थः । दमनाय योज्ञित इत्येके ।

Str. 1263, 60. *Calc.* Ausg. धुर्वह्रे । — 62. Die Scholien: स्थूरीत्यन्ये । — *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* पृष्ठ्यपृष्ठवाह्यो ।

Str. 1264, 65. Die Scholien: ककुत्ककुद्मावपि ।

Str. 1265, 69. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* मव्हा st. माव्हा, die Scholien wie wir.

Str. 1266, 72. Die Scholien: सा गोः शबलादिभिर्वर्णैरनेकभेदा भवति । यथा शवली धवलेत्यादि ।

Str. 1268, 80. *Calc.* Ausg. परेष्टुरु, die Scholien wie wir.

Str. 1270, 88. *Calc.* Ausg. und *E.* डुग्धबन्धकेः ।

Str. 1271, 91. *Calc.* Ausg. नु स st. तु सा und प्रजायते (so auch *D.* und *E.*) ।

Str. 1271, 93. Die Scholien: वच्कला ।

Str. 1272, 94. *Calc.* Ausg. चतुस्त्रेव्हा° द्योकव्हा° । — 96. Die Scholien: भूपवित्रमपि ।

Str. 1273, 97. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* तत्र प्रुष्के तु । — *Calc.* Ausg. करीषप्प्कृगणो ।

Str. 1274, 3. *Calc.* Ausg. und *D.* द्रान st. द्राम, die Scholien wie wir.

Str. 1276, 7. *Calc.* Ausg. पुवाये।

Str. 1277, 10. *Calc.* Ausg. संपल्लः, die Scholien wie wir. — 11. *Calc.* Ausg. कुररी।

Str. 1278, 17. *Calc.* Ausg. und *D.* चक्रवालधिः, die Scholien wie wir.

Str. 1279, 18. Die Scholien: भषको ऽपि। — 19. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* कुक्कुरो, die Scholien wie wir.

Str. 1280, 21. *Calc.* Ausg. und *D.* वृकदंशः, die Scholien wie wir.

Str. 1281, 26. Die Scholien: यमरथो ऽपि।

Str. 1282, 27. *Calc.* Ausg. लुलापः।

Str. 1283, 29. *Calc.* Ausg. und *D.* ह्रंसःका°, die Scholien wie wir.

Str. 1284, 33. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* पारीन्द्रः, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante.

Str. 1286, 38. Die Scholien: अष्टापदो ऽपि।

Str. 1287, 40. *Calc.* Ausg. खङ्गी। — 42. *Calc.* Ausg. und *E.* शूकरः, die Scholien wie wir.

Str. 1288, 43. *Calc.* Ausg. आस्यलांगुलो, die Scholien wie wir.

Str. 1289, 45. *Calc.* Ausg. *D.* *E.* भाल्लूकभा°। — 46. *Calc.* Ausg. *D.* und. *E.* शृगालो, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante.

Str. 1291, 50. *Calc.* Ausg. गृणडीव, die Scholien wie wir.

Str. 1292, 56. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* ग्रथो ऽसो ।

Str. 1293, 57. Die Scholien: वानायुरित्यन्ये । — *Calc.* Ausg. वातायुर्ह° । — 58. *Calc.* Ausg. und *D.* शम्बराः, die Scholien: शं वृणोति शम्बरः ।

Str. 1294, 59. *B.* und *D.* रोहिषाः, die Scholien wie wir. — 60. *Calc.* Ausg. und *D.* कृतसाराः, die Scholien wie wir. — Wir lassen hier die nähere Bestimmung einiger dieser Thiere nach dem Scholiasten folgen: रुरुर्महान्कृष्णसारः । न्यङ्कुस्त्रिकेणा विपुलोन्नतः । शम्बरो ऽल्पहरिणः । चमूरुर्महाग्रीवो धवलकेशरवालधिः । चीनः शितक्रोडः । चमरो गोविशेषः । ऋश्यो हरिणप्रायो मृदुशृङ्गः । रोहिषो रोहितश्वेतराजीयुक्तः । कदली स्त्रियाम् यदाह ।

> कदली तु विले शेते मृदुभक्तोवकर्बुरिः ।
> नीलाग्रे रोमभिर्युक्ता सा विंशत्यङ्गुलायुता ॥

कन्दली श्यामवर्णा हस्तायामा महोदरी । त्रिलिङ्गो ऽयम् पृषतो विन्दुमान्

Str. 1295, 62. *Calc.* Ausg. वातप्रमिर्

Str. 1297, 68. *Calc.* Ausg. und *D.* निहाको, die Scholien: एतौ पुंध्वजे ऽपि स्त्रियो । — 70. Die Scholien: ग्रन्यत्र ग्रदुष्टपुत्रे । — 71. *Calc.* Ausg. und *D.* गोलिका, die Scholien wie wir.

Str. 1299, 74. *Calc.* Ausg. रक्तपुच्छका, die Scholien wie wir. — 75. Dieselben: प्रतिसूर्यं शेते प्रतिसूर्यशयानक इत्येकं नामेत्यन्ये ।

Str. 1300, 77. *Calc.* Ausg. und *D.* वृषलोचनः, die Scholien wie wir.

Str. 1303, 88. Die Scholien: दृशावेव कर्णावस्य दृक्कर्णः । ग्रत एव गोकर्णः ।

Str. 1305, 93. Die Scholien: ग्रलीगर्द इत्यन्ये। — 94. *Calc.* Ausg. und *D.* डुंडुभौ, *B.* und *E.* डुंडुभौ।

Str. 1306, 96. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* कुक्कुटाह्विः, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. und *D.* चरणेन च।

Str. 1307, 99. Die Scholien: एककुण्डलो ऽपि।

Str. 1308, 2. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* नीलः सरो°, die Scholien wie wir.

Str. 1310, 5. *Calc.* Ausg. und *D.* श्वेतो st. पीतो।

Str. 1311, 8. Die Scholien: ग्रादिग्रहणान्महानीलादयः। यदाह।

महानीलः कुहरश्च पुष्पदन्तश्च दुर्मुखः।
कपिलो वामनः शङ्कू रोमाञ्चकीरवीरकः।
पलाशपत्रः प्रुतिकर्णो हस्तिभद्रधनंजयः।
दधिमुखसमानासोत्तंसिकौ दधिपूरणाः।
हारिद्रको दधिकर्णो मणिः भृङ्गारपिण्डकः।
कालेयशंखकूटश्च चित्रकः शङ्खचूडकः।
इत्यादयो ऽपरे नागास्तत्तत्कुलप्रसूतयः।

इति।

Str. 1313, 14. *Calc.* Ausg. नावविखा।

Str. 1314, 18. *Calc.* Ausg. und *D.* ग्रोषधादिभिः, die Scholien wie wir. — 19. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* चारं st. वारं, die Scholien wie wir.

Str. 1315, 21. Im Nom. auch ग्राशी, die Scholien. — 22. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* फटस्फुटः, *B.* und die Scholien: स्फटः st. स्फुटः। — 24. Die Scholien: नितरां लूयते निर्लूयनी। नितरां लीयते निर्लयनीत्यन्ये।

Str. 1316, 26. *Calc.* Ausg. und *D.* शकुन्त st. शकुन्ति । — 27. Dieselben: विकिरि, die Scholien wie wir. — 28. Die Scholien: पतत्रि oder पतत्रिन्

Str. 1317, 30. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* चञ्चू ohne *Visarga.* — 32. Die Scholien: पिञ्छमपि । — *Calc.* Ausg. वातंस्तनू° ।

Str. 1319, 36. Die Scholien: तिस्रः संज्ञा इति गौडः । — 38. *Calc.* Ausg. सर्पभुक् — 39. Die Scholien: शिखी । ये° शिखाबलः ।

Str. 1321, 45. Die Scholien: परभृतः काकीपुष्टत्वात् अन्यभृत्परपुष्टावपि (l. अन्यभृतपरपुष्टावपि) । — 47. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: रिष्टः, die Scholien wie wir.

Str. 1322, 48. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* चिरजीवी, die Scholien wie wir. — 49. Die Scholien: बलिपुष्टो ऽपि ।

Str. 1323, 50. Die Scholien: द्रोणो ऽपि । — 52. *Calc.* Ausg. मुद्गस्तु ।

Str. 1324, 55. Die Scholien: कोकते गृह्णाति क्षुद्रजन्तून्कुर्कुटः । नकुटकुर्कुटेत्युटे निपात्यते । कुगित्युच्चारणेन कुटतीति वा ।

Str. 1327, 61. *Calc.* Ausg. und *D.* स्याद् st. स्युर्

Str. 1329, 68. Die Scholien: किकीदिविः । घो निपात्यते । द्वे नाम्नी इत्येके । किकिद्दीविरपि । — 69. *Calc.* Ausg. चातकस्तोककः ।

Str. 1330, 70. Die Scholien: रथाङ्गं चक्रम् तस्याह्वा नामास्य रथाङ्गाह्वः । तेन रथाङ्गः । चक्र इत्यादि । — 71. Dieselben: टीटिभ इत्येके ।

Str. 1331, 72. *Calc.* Ausg. und *D.* कुलिंगकः, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung: गुलिङ्गो ऽपि । — 73. *Calc.* Ausg. und *D.* तस्य योषित्तु ।

Str. 1332, 76. *Calc.* Ausg. und *D.* द्रात्यूहः कालकंठकः, die Scholien wie wir, mit folgender Erklärung: कालः कण्टका रोमोद्भेदा यस्य। कालकण्ठो ऽस्य कालकण्ठ इत्येके। — 77. *Calc.* Ausg. und *D.* तु-लरंको st. तलरङ्कुर, die Scholien wie wir. — 78. Die Handschriften: बके und बकोट, die Scholien leiten aber beide Wörter von वच् ab.

Str. 1333, 80. Die Scholien: वाकरूकापि। — *Calc.* Ausg. विश-कंठिका।

Str. 1334, 83. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कर्कटरक°।

Str. 1335, 89. *Calc.* Ausg. und *D.* रक्तपादः पलादनः, die Scholien wie wir, mit dem Beisatz: मेघाव्यपि।

Str. 1337, 92. Die Scholien: निशाटन्यपि।

Str. 1338, 94. *Calc.* Ausg. und D. ग्रातिरारिः, die Scholien wie wir. — *B.* und *E.* सरारिः, die Scholien: प्रृणात्येनाम् शरारिः।

Str. 1339, 98. *Calc.* Ausg. und *D.* पारावतः, die Scholien wie wir, mit Erwähnung der Variante.

Str. 1340, 2. *B.* und *E.* भारद्वाजः, die Scholien wie wir.

Str. 1341, 5. *Calc.* Ausg. und *E.* मृदंकुरः, *D.* मृदंगकः, die Scholien wie wir.

Str. 1342, 8. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कुम्भकारः कु°, die Scholien wie wir.

Str. 1343, 11. Die Scholien: मच्को ऽपि।

Str. 1344, 12. *Calc.* Ausg. ग्रात्मागी। — 13. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: शम्बरः, die Scholien: शं वृणोति शंवरः।

Str. 1345, 17. *Calc.* Ausg. und *E.* गंडकः, *D.* गंडूकः, die Scholien wie wir.

Str. 1346, 19. *Calc.* Ausg. शफर्, *D.* शफरो ।

Str. 1347, 24. *B.* und *D.* जालं st. जातं, die Scholien wie wir. जात wird durch संघात erklärt. — *Calc.* Ausg., जलांडकं, die Scholien wie wir.

Str. 1348, 25. *Calc.* Ausg. चीरीलि, *E.* चीरिल्लि, die Scholien wie wir. — Dieselben: आदिशब्दाद्गन्धाकर्तादयः ।

Str. 1349, 27. *B.* und *D.* आलस्यः । — 28. Die Scholien: शङ्खमुखो ऽपि ।

Str. 1350, 30. *D.* उद्रस्, die Scholien: उन्नति उद्रः ।

Str. 1351, 31. Die Scholien: वरुणापाशो ऽपि । — 32. Dieselben: आदिग्रहणाच्छङ्खपाणिप्रभृतयः ।

Str. 1352, 34. *Calc.* Ausg. und *D.* षोडशाङ्घ्रिः कुरचिल्लः, die Scholien wie wir.

Str. 1353, 36. *Calc.* Ausg. जीवधः, *D.* जीवद्यः, die Scholien wie wir, mit dem Zusatz: उन्हारो देश्यां संस्कृते ऽपि ।

Str. 1355, 40. Die Scholien: यावन्तो नरकरितुरगादयः स्थलचरा जीवास्तावन्तो जलशब्दपूर्वजलचरा अपि स्युः । यथायं जलनरः । जलहस्ती । जलतुरग इत्यादयः । — 42. Dieselben: पोतो जरायुरहितो गर्भः ।

Str. 1357, 47. 48. *Calc.* Ausg. und *D.* उद्भिदः खंजनाश्चोपपा° ।
— Die Scholien: बहुवचनादन्ये शलभादयः । — उपपद्यन्ते स्वयमित्येवंशीला उपपादुकाः । — 49. *Calc.* Ausg. und *D.* रस st. त्रस, die Scholien: त्रसानां जीवानां योनय उत्पत्तिस्थानानीति ।

Str. 1358, 51. Die Scholien: यो° नारकिकनैरयिकनारकीयादयः ।

Str. 1360, 56. *Calc.* Ausg. und *D.* तमप्रभाः । *B.* *E.* तमःप्रभाः । — 57. *Calc.* Ausg. und *D.* महातमप्रभा । — *Calc.* Ausg. und die Handschriften: चेत्यचो ।

Str. 1361, 59. *B.* und *E.* पञ्चविंशति । — 60. *Calc.* Ausg. पञ्च पञ्च दश, *D.* पञ्च पञ्चादश, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. लक्षाण्यूनं । *E.* लक्षाण्युर्नव पञ्चभिः । *B.* लक्षान्यूनं । *D.* लक्षाण्यूना पञ्चभिः, die Scholien wie wir.

Str. 1362, 61. *B.* und *D.* पञ्च च, *E.* पञ्चैव । — Die Scholien: सीमन्तको रत्नप्रभापृथिवीप्रथमप्रतरमध्यवर्ती नरकेन्द्रः । तत्प्रभृतयः । — । आदिशब्दाद्रौद्रहारवघातनादयो गृह्यन्ते । — 62. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: एतास्तु ।

Str. 1363, 64. Die Scholien: एकदेशेन तलं रसा च । — 65. *Calc.* Ausg. und *D.* सुषिरं, die Scholien wie wir. — Dieselben: सुष्टु स्यति सुषिर्दत्त्यादिरित्येके ।

Str. 1364, 67. *Calc.* Ausg. und *D.* अगाधेद्रास्, *B.* अगाधं, *E.* अगाधः ।

Str. 1365, 69. *Calc.* Ausg. und *D.* आधारः क्षेत्रं लोकालो°, *B.* लोक लो°, die Scholien: जीवाः प्राणावन्त एकेन्द्रियादयः । तेभ्यो ऽन्ये ऽजीवा धर्मास्तिकायादयः । तेषामाधारभूतं क्षेत्रम् लोक इत्यनुवादः । — 70. Dieselben: तस्मादन्यो ऽलोक आकाशस्वरूपः ।

Str. 1366, 71. Die Scholien: जीवो ऽपि । — 73. Dieselben: प्राणीत्यपि । देह° यो° देहभाक्शरीरीत्यादयः ।

Str. 1367, 74. जन्मन् oder जन्म, die Scholien. — 75. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: ऽसुतों वित°, die Scholien: असवः पुंसि बहुवचनान्तः । — जीवातुरपि ।

Str. 1369, 81. आयुस् *n.* oder आयु *m.*, die Scholien. — 83. Dieselben: अनिन्द्रियमपि । — विषयेष्वनाकुलं मनः स्वान्तमित्यन्ये ।

Str. 1370, 84. Die Scholien: विकल्पो ऽपि । — 85. शर्मन् oder शर्म *n.*, die Scholien.

Str. 1371, 88. Die Scholien: बाधो ऽपि । — 89. *Calc.* Ausg. und *D.* lassen च fort. — 90. *Calc.* Ausg. und *D.* आधिस्स्यान्मानसी व्यथा ।

Str. 1372, 92. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: जाठरा°, die Scholien: = उदराग्निजा पीडा ।

Str. 1373, 95. Die Scholien: चर्चा ऽपि ।

Str. 1374, 98. *B.* und *E.* समर्थना, die Scholien wie wir.

Str. 1375, 2. *Calc.* Ausg. und *D.* तु st. च । — 4. *Calc.* Ausg. und *E.* आश्रवा, die Scholien: आश्रवाज्ञ (sic) गुणा अस्मिन्नाश्रयः (sic)।

Str. 1376, 6. *Calc.* Ausg. und *D.* धर्म ohne *Visarga.*

Str. 1378, 11. Die Scholien: विप्रतीसारो ऽपि ।

Str. 1379, 15. Die Scholien: दृश्यते स्म दृष्टम्, die Handschriften: दिष्टम्

Str. 1381, 20. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: वृजिनं, die Scholien wie wir.

Str. 1383, 28. *Calc.* Ausg. *D. E.* und die Scholien: श्रोतः ।

Str. 1384, 31. Die Scholien: अर्था अपि ।

Str. 1385, 32. *Calc.* Ausg. सुषीमः, die Scholien: सुष्ठु स्यायते (sic) सुसीमः (sic) । सुषीमो (sic) ऽपि । — 34. *Calc.* Ausg. तिग्मस्तिह्णा-तीव्रखराउः, die Scholien wie wir.

Str. 1386, 36. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: कसवटः, die Scholien: ककावचम्हसने । कथ्यते ककावटः । ककवट इत्यन्ये ।

Str. 1387, 39. *Calc.* Ausg. सुकुमार ।

Str. 1388, 41. *Calc.* Ausg. *B.* und *D.* ग्राह्नस्, die Scholien: ग्र-मताग्नः । ग्रम्वो ऽपि ।

Str. 1389, 45. *Calc.* Ausg. वक्रभेदो ।

Str. 1390, 50. *Calc.* Ausg. und *D.* समाकर्षौ तु ohne च, die Scholien wie wir.

Str. 1391, 53. 54. Die Scholien: द्वौ द्वौ भिन्नार्थाविलन्ये ।

Str. 1392, 58. *Calc.* Ausg. und *E.* स्येतः ।

Str. 1393, 59. *Calc.* Ausg. und *B.* चलल्, die Scholien wie wir.

Str. 1394, 65. *Calc.* Ausg. und *D.* पीते नीलः, die Scholien wie wir.

Str. 1395, 68. *B.* und *E.* माञ्जिष्टो, die Scholien wie wir.

Str. 1396, 72. *Calc.* Ausg. und *D.* शावः, *E.* स्यावः, die Scholien wie wir.

Str. 1397, 73. *Calc.* Ausg. und *E.* कड्रुः, *B.* कद्रुः, *D.* कद्रूः, die Scholien: कत्कुत्सितं द्रवति कद्रुः (sic) । कत्रिर्पतीति टिड्डः । — *Calc.* Ausg. und *D.* कडारस्तु, die Scholien wie wir. — 74. Dieselben: मेचकः शिखिकण्ठाभ इति दुर्गः ।

Str. 1400, 81. Die Scholien: रावो ऽपि ।

Str. 1401, 83. 84. Die Scholien: षड्भ्यो जायते षड्जः । यद्याडिः ।

कण्ठादुत्तिष्ठते व्यक्तं (षड्जः) षड्भ्यस्तु जायते ।
कण्ठोरस्तालुनासाभ्यो जिह्वाया दशनादपि ॥

ऋषभो गोरुतसंवादित्वात् यदाह व्याडिः ।

वायुः समुच्छ्रितो नाभेः कण्ठशीर्षसमाहतः ।
नदन्वृषभवत्तस्मात्तेनैष ऋषभः स्मृतः ॥

गां वाचं धारयति गान्धारः । गन्धवहमियर्त्ति वा । यदाह ।

वायुः समुच्छ्रितो नाभेः कण्ठशीर्षसमाहतः ।

नानागन्धवहः पुण्यो गान्धारस्तेन हेतुना ॥

मध्ये भवो मध्यमः । यदाह ।

तद्वदेवो स्थितो वायुरुरःकण्ठसमाहतः ।

नाभिप्राप्तो महानादो मध्यमस्तेन मध्यमः ॥

पञ्चमस्थानभवत्वात्पञ्चमः । यदाह ।

वायुः समुच्छ्रितो नाभेरुरोहृत्कण्ठमूर्धसु ।

विचरन्पञ्चमस्थाने स्थानप्राप्त्या पञ्चम उच्यते ॥

धियावतो धीवतः । तस्यायं धैवतः । दधाति संधत्ते स्वरानिति वा । यदाह ।

अतिसंधयते यस्मात्स्वरांस्तेनैष धैवतः ।

निषीदन्ति स्वरा अत्र निषदो निषादाख्यः । यदाह ।

निषीदन्ति स्वरा अस्मिन्निषादस्तेन हेतुना ॥

— *Calc.* Ausg. निषधः ।

Str. 1402, 85. *Calc.* Ausg. und *E.* शिरोद्भवाः । — **87.** *Calc.* Ausg. अपुटं तु गह्वरं (so auch *E.*), die Scholien wie wir.

Str. 1405, 96. Die Scholien: सिञ्जितम् — 98. Dieselben: गर्त्तापि ।

Str. 1406, 2. *Calc.* Ausg. und *D.* च st. तु । — **3.** Die Scholien: आदिशब्दाद्गीतादयः ।

Str. 1407, 5. Die Scholien: वासित ।

Str. 1409, 13. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* टङ्कुरः, die Scholien wie wir. — 15. *Calc.* Ausg. मन्द्रो, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung: मन्द्रो (l. मन्द्रो) ऽपि ।

Str. 1410, 17. Die Scholien: काकलिरपि ।

Str. 1411, 21. Die Scholien: आकरो ऽपि । — 22. *Calc.* Ausg. व्रताः ।

Str. 1412, 25. *Calc.* Ausg. und *D.* निकुरम्बं, die Scholien: निकुसति निकुरंबं । कुम्रतीति कुरंबः । — *B.* und *E.* निबरू, die Scholien wie wir. — 28. *Calc.* Ausg. संरू st. संघ ।

Str. 1413, 30. *Calc.* Ausg. und *D.* सधर्मिणाम्, die Scholien wie wir.

Str. 1415, 37. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* पैवतादयः, die Scholien wie wir.

Str. 1416, 38. *Calc.* Ausg. und *D.* ओपगविकादयः ।

Str. 1417, 40. *Calc.* Ausg. und *D.* राजपुत्रकं राजकन्यकं राजमातृकं, die Scholien wie wir.

Str. 1418, 44. Die Scholien: साकुल्लिकपार्वतिकादयः ।

Str. 1419, 47. *Calc.* Ausg. und *D.* केदारकं कैदारकं (so auch *B.* und *E.*); vgl. jedoch Pâṇini IV. 2. 40, 41. Nach den Scholien lauten die drei Affixe: इकन्, एय und इकण्

Str. 1421, 56. *Calc.* Ausg. पाश्याः खल्वादि, in den Corrigendis wie wir. *D.* पाश्याखल्वादि, *E.* पाश्याखल्यादि । — Die Scholien: आदिशब्दात्तृण्याधूम्यादयः ।

Str. 1422, 60. *Calc.* Ausg. und *D.* रथकट्यया, die Scholien wie wir; vgl. jedoch Pâṇini IV. 2. 51.

Str. 1423, 61. *Calc.* Ausg. ततीविशी । — 62. *Calc.* Ausg. und *D.* धारणी, die Scholien wie wir. — श्रेणि *m. f.* oder श्रेणी *f.*, die Scholien.

Str. 1424, 65. Die Scholien: तकुटमपि । — 66. *Calc.* Ausg. und *D.* पुग्मपरं, die Scholien wie wir. — 67. *Calc.* Ausg. षड्भवं ।

Str. 1425, 68. Die Scholien: परःशताः कुञ्जराः । — । आदिग्रहणात्परःसहस्राः परोलक्षा इत्यादयः । — 69. *Calc.* Ausg. und *D.* पुष्कले ।

Str. 1428, 76. *Calc.* Ausg. und *D.* काणेयो, die Scholien wie wir, mit dem Zusatz: कनिष्ठमपि ।

Str. 1429, 81. *Calc.* Ausg. und *B.* खर्बं, die Scholien wie wir.

Str. 1430, 84. *Calc.* Ausg. und *E.* गुरुः ।

Str. 1432, 89. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: व्यामाः, die Scholien wie wir. — 90. Die Scholien: विग्रहो ऽपि ।

Str. 1433, 92. Die Scholien: अनूनमपि । — 93. Dieselben: निः-शेषमपि । — *Calc.* Ausg. विघ्नाशेषाखण्डं ।

Str. 1434, 94. Die Scholien: खण्डलमपि । — अर्ध आविष्टलिङ्गः पुंस्ययम् यथा । ग्रामो अर्ध(:) पटी अर्धो नगरम् वाच्यलिङ्ग इत्येके । पटीका । खण्डमात्रवृत्तितायां त्वभिधेयः (sic) लिङ्ग इति समप्रतिभागे त्वर्धनपुंसकत्वम् — *Calc.* Ausg. und *D.* अर्द्धशकलं ।

Str. 1435, 97. *Calc.* Ausg. und *E.* कश्मलं, die Scholien: कशति कश्मलम् (sic) कल्मषमपि । — 98. Dieselben: पवित्रं पुंक्लीबलिङ्गः । वाच्यलिङ्ग इत्यन्ये ।

Str. 1438, 8. Die Scholien: प्रधानम् आविष्टलिङ्गः क्लीबो ऽयम्

Str. 1439, 9. Die Scholien: वरः पुंक्लीबलिङ्गः । अन्ये तु वाच्यलि-ङ्गेनमाहुः । — 10. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रेष्ठ, die Scholien wie wir.

Str. 1440, 13. Die Scholien: गोश्चासौ नागश्च गोनागः । आदिश-ब्दाद्गोवृन्दारकः ।

Str. **1441**, **14**. *Calc.* Ausg. प्रकाणडोघो, *D.* प्रकाण्डोघो । — **15.** Die Scholien: उपसर्जनमाविष्टलिङ्गो नपुंसकः । यथा । उपसर्जनं भार्याः । — *Calc.* Ausg. und *B.* उपाग्र्याण्य°, *D.* उपाग्र्योण्य°, die Scholien wie wir.

Str. **1442**, **18**. Die Scholien: यावग्रमपि । — रेपो ऽपि । — *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* व्रुवम्, die Scholien wie wir.

Str. **1444**, **21**. *Calc.* Ausg. वल्गु ।

Str. **1445**, **23**. Die Scholien: रमणीयमपि । — **24**. Dieselben: लडहो देश्यां संस्कृते ऽपि । यद्गौडः ।

.... मनोज्ञं मञ्जु मञ्जुलं ।
लडहं रमणीयं च .... ॥

इत्यादि ।

Str. **1447**, **30**. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* बह्लं, die Scholien wie wir.

Str. **1450**, **40**. *Calc.* Ausg. und *D.* समीपाभ्यासं st. ससीमाभ्याशं, die Scholien wie wir.

Str. **1452**, **44**. Die Scholien: नेदीयो ऽपि । — **48**. Dieselben: सदातनमपि ।

Str. **1453**, **49**. Die Scholien: शाश्वतिकमपि । — **52**. *Calc.* Ausg. und *D.* कालत्रय्येकत्रपतः, die Scholien wie wir.

Str. **1454**, **53**. *Calc.* Ausg. und *D.* स्थावरं तु जंगमान्य° । — **55**. *Calc.* Ausg. चरिष्णुश्चा° ।

Str. **1457**, **62**. *Calc.* Ausg. und *D.* वृजिनं । — **64**. Die Scholien: अवगणो ऽपि ।

Str. 1458. 66. *Calc.* Ausg. अनन्यवृत्त्यैकायतनगतं ।

Str. 1459, 68. Die Scholien: प्रागमपि (sic) । — 70. *Calc.* Ausg. und *D.* अत्ययाश्रात्य, die Scholien wie wir.

Str. 1460, 71. Die Scholien: मध्यंदिनमित्यन्ये । — 73. *Calc.* Ausg. und *D.* मध्यमान्तरे, die Scholien wie wir.

Str. 1462, 76. Die Scholien: यथा चन्द्रप्रख्यं मुखमित्यादि । — 77. *Calc.* Ausg. सन्निप्रप्रतिताः, die Scholien wie wir.

Str. 1463, 80. *Calc.* Ausg. und *D.* प्रतिमा । प्रति ist mit allen zehn folgenden Wörtern zu verbinden.

Str. 1466, 88. *Calc.* Ausg. und *D.* अबाधोच्छूङ्खलोद्दामानियन्त्रितम्, die Scholien wie wir. — Dieselben: निरर्गलमपि ।

Str. 1469, 97. Die Scholien: षडङ्गपपृथग्रूपनानाविधा अपि ।

Str. 1470, 1. *Calc.* Ausg. und *D.* कम्पा st. तम्पा, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung, dass einige तम्पः lesen.

Str. 1471, 2. Die Scholien: अनिशमित्यव्ययमपि ।

Str. 1472, 7. und Str. 1473, 8. Die Scholien: एते पूर्वाभ्यामेकार्था इत्येके ।

Str. 1473, 9. Die Scholien: ह्लादितमपि ।

Str. 1474, 12. *Calc.* Ausg. प्रत्यादिष्टं ।

Str. 1475, 14. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* परिस्कृतं । — 15. *B.* und *E.* उच्छिष्टम् st. उत्सृष्टम्, die Scholien wie wir. — *Calc.* Ausg. und *D.* उच्छ्रितम् st. उज्झितम्, die Scholien wie wir. — 16. *Calc.* Ausg. und *E.* त्रिगूतं, die Scholien wie wir.

Str. 1476, 19. *Calc.* Ausg. und *D.* संवीतं । — 20. Die Scholien: ह्लादितमपि ।

Str. 1477 — 1479. *Calc.* Ausg. und *D.* reihen ... gendermaassen an: 21, 25, 26, 27, 28, 29, 24, 22, 23. Die Scholien stimmen mit uns überein.

Str. 1478, 26. Die Scholien: प्रादुष्कृतमपि । — 27. *Calc* Ausg. *B.* und *D.* अविलम्बितम्, die Scholien wie wir.

Str. 1479, 28. *Calc* Ausg und *D.* अवज्ञातं; अव ist aber auch mit den drei folgenden Worten zu verbinden. — 29. *Calc.* Ausg. *B.* und *D.* असूर्तणां, die Scholien: न स्तार्त्यणामस्तार्त्यणाम् न सुष्ठु उत्त-णामसूत्तणामित्यन्ये । — अवमाननावगणने अपि ।

Str. 1481, 32. *Calc.* Ausg. und *E.* अन्दोलिते ऽपि च । — 33. Die Scholien: प्रेङ्खणामन्दोलनमपि ।

Str. 1482, 36. *Calc.* Ausg. उर्धक्षितम् — Die Scholien: उदस्त-मपि । — 37. Dieselben: चोदितमपि ।

Str. 1483, 43. *B.* und *E.* गणित, die Scholien wie wir.

Str. 1484, 45. *Calc.* Ausg und *E.* वृत्ते st. वृते, die Scholien wie wir.

Str. 1486, 52. *B.* und *E.* दृग्घोषिताः, die Scholien wie wir.

Str. 1487, 55. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: निर्वृत, die Scholien: निवर्तते (sic) निर्वृत्तः । — 56 *Calc.* Ausg. und *D.* विद्रुत-द्रुतौ । — 57. Die Scholien: ऊतं । — *Calc.* Ausg. und *D.* प्रोतं ।

Str. 1488, 61. Die Scholien: कृतीकृतस्वीकृते अपि । — *B.* ऊरी-कृतौररीकृते ।

Str. 1489, 64. Die Scholien: क्षातमपि ।

Str. 1490, 67. Die Scholien: वित्तमपि ।

Str. 1491, 69. *Calc.* Ausg. स्रष्टं, die Scholien: श्रष्टं ।

Str. 1492, 72. *Calc.* Ausg. सार्द्रार्द्रितानाम्, *D.* सार्द्रार्द्रिताः, die Scholien wie wir. — 73. *Calc.* Ausg. प्रतिस्कृत st. प्रस्कृत ।

Str. 1495, 81. *Calc.* Ausg. विस्मितात्मगति, die Scholien wie wir, mit der Bemerkung: प्रस्मृतागपि ।

Str. 1496, 87. *Calc.* Ausg. und *D.* स्रुतं st. स्तुतं, die Scholien wie wir.

Str. 1498, 94. *Calc.* Ausg. आस्या वासना, die Scholien wie wir.

Str. 1499, 96. *Calc.* Ausg. संगे ।

Str. 1500, 98. *Calc.* Ausg. und *B.* निबन्धो ।

Str. 1501, 2. Die Scholien: अटाटापि । अव्यापि । — 3. *Calc.* Ausg. वर्षा, *D.* वार्या, die Scholien wie wir.

Str. 1502, 6. *Calc.* Ausg. वृद्धा । — 7. *Calc.* Ausg. und *D.* तर्पणी ।

Str. 1503, 12. *Calc.* Ausg. und *D.* क्रमे ।

Str. 1504, 13. परिपाटि oder परिपाटी, die Scholien. — *Calc.* Ausg. und *D.* °व्यातद् st. °व्यातृद्, die Scholien wie wir.

Str. 1505, 17. *Calc.* Ausg. und *D.* पयोपितं, die Scholien wie wir. — 18. *Calc.* Ausg. *D.* und *E.* वाढं, die Scholien wie wir.

Str. 1509, 31. *Calc.* Ausg. *B.* und *D.* प्रक्रमात्तरम्

Str. 1511, 36. *Calc.* Ausg. und *D.* तूत्क्रमात्क्रमो ।

Str. 1512, 39. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: लक्ष्मी छाया ।

Str. 1515, 48. Die Scholien: ज्ञातमपि । — 50. Dieselben: साचीत्यव्ययमपि । — 51. Dieselben: संवर्णो ऽपि ।

Str. 1516, 53. Die Scholien: मुधेत्यव्ययमपि ।

Str. 1517, 58. *Calc.* Ausg. *E.* und *D.* भेषा, die Scholien wie wir.

Str. 1518, 63. *B.* und *E.* विस्रम्भ, die Scholien wie wir — 64. Die Scholien: विकारविकृती अपि ।

Str. 1520, 70. *Calc.* Ausg. und *E.* संप्रैषो ।

Str. 1521, 74. *Calc.* Ausg. und *D.* निष्ठेव st. निष्ठीव, die Scholien wie wir.

Str. 1522, 75. *Calc.* Ausg. und *D.* व्यापोपाङ्°, die Scholien wie wir.

Str. 1523, 82. *Calc.* Ausg. स्पारणं स्फुरणे । — 83. *Calc.* Ausg. und *D.* ह्यानिन्नोर्णाविथ ।

Str. 1526, 95. Die Scholien: यथा । गिरेरुपरिष्टात् गिरेरुपरि । — 96. यथा । गिरेरधस्तात् गिरेरधः ।

Str. 1527, 97. Die Scholien: यथा । त्वामन्तरेण न हि संप्रति कश्चिदीशः । ऋते कृशानोर्न हि मन्त्रपूतम् हिरुक्कर्मणा मोक्षः । कर्मक्षये मोक्ष इत्यर्थः । नाना नारीनिष्फलालोकयात्रा । त्वत्तः पृथग्नास्ति बन्धुः । विना वातं विना वर्षम् — 98. यथा । सत्रा कलत्रैर्गार्हस्थ्यम् सार्धं धनैर्महान्

Str. 1528, 3. *Calc.* Ausg. und *D.* तूष्णीकं und मौनं, die Scholien wie wir. — 4. Die Scholien: समुपत्तोपनापि ।

Str. 1529, 5. Die Scholien: यथा । परितो ग्रामम् सर्वतो ग्रामम् समन्ताद्वाति मारुतः । — 6. *Calc.* Ausg. und *D.* अग्रत ohne *Visarga.*

Str. 1530, 10. Die Scholien: यथा । द्राग्विद्रुतं कातरैः । स्वक्सर-न्त्यभिसारिकाः । अरं याति तुरंगमः । खटदित्यनुकरणादितो खटति (l. खटदि° und खटिति; vgl. Pâṇini VI. 1. 98.) आनीय खटति (sic) घटयति विधिरभिगतमभिमुखीभूतः ।

Str. 1531, 11. Die Scholien: सनत्सनादित्यपि ।

Str. 1533, 20. *Calc.* Ausg. und *D.* उग्रा । — 21. *Calc.* Ausg. प्रातर्हर्म्युत्थे ।

Str. 1535, 27. Die Scholien: रवती अपि । — 29. Dieselben: यथा । विक्रमसंवत् सिद्धहेमकुमारसंवत् — 30. *Calc.* Ausg. und *D.* परस्परं ।

Str. 1536, 33. Die Scholien: यथा । अयं स्थाणुराहो पुरुषः । उताहो श्चिद्वेद्गाता (1 श्चिद्° oder स्विद्°) नलः परपुरंजयः । किमुत रज्जुः किमुत सर्पः । किं रज्जुः किं सर्पः ।

Str. 1537, 34. Die Scholien: यथा । इतिहाङ्कराचार्याः । — 35. Dieselben: येन तेनापि । — 36. *Calc.* Ausg. भोः पाट् प्याट् हे है हंहो ऽरे रेपि च । *D.* हंहो अरेपि च, die Scholien wie wir, mit folgenden Beispielen: प्याट्पाठकाः । पाट्पान्थः । हंहो तिष्ठ सखे विवेकत्रङ्गभिः प्राप्तोऽसि पुण्यैर्मया । — । अहो अरे रे इत्यादयोऽपि । — *B.* und *E.* पाट् und प्याट् mit Vernachlässigung des *Saṁdhi.*

Str. 1538, 37. *Calc.* Ausg. und die Handschriften: श्रौषट् वौषट् — Die Scholien: यथा । अस्तु श्रौषट् व्रीही वौषट् वषडिन्द्राय । स्वाहा देवेभ्यः । स्वधा पितृभ्यः । — 39. Dieselben: यथा । अन्तरेण गन्धमादनं माल्यवन्तं चोत्तरकुरवः । आवयोरन्तरे जातः । अन्तरा निषधं नीलं च विदेहाः ।

Str. 1539, 41. Die Scholien: यथा । अविप्र इव भाषसे । विप्रवद्ब्रूष इत्यर्थः । नो जानीमः किमत्र विधास्यति ।

Str. 1540, 46. Die Scholien: यथा । आं कूर्मः । — 47. Dieselben: यथा । कच्चिज्जीवति मे माता ।

Str. 1541, 49. *Calc.* Ausg. und *D.* बह्नि वह्निर्भवेत् — 54. Die Scholien: यथा । अस्तिक्षीरा ब्राह्मणी । Vgl. den *gaṇa* चादि bei Pâṇini in der Anmerkung.

Str. 1542, 56. Die Scholien: यथा । ननुच कः शब्द इति । — 59. यथा । वर्षात्षोडशादर्वाक् — *Calc.* Ausg. und die Handschriften: अ-र्वाक्रो° ।

॥ अथ शेषाः ॥

Str. 79, 21. शिष्ये छात्त्रो

Str. 86, 39. गद्ये गव्यं काव्यं सुनृतमूनृते ।

Str. 87, 41. पल्लोदयो मेरुपृष्ठं वासवावाससौरिकौ ॥ १ ॥

दिदिविर्द्रौदिविर्दिवुश्च वंव स्वर्गवाचकाः ।

Str. 89, 45. निलिम्पाः कामरूपाश्च साध्याः शेगाश्चिरायुषः ॥ २ ॥

पूजिला मर्त्यमहिताः सुवाला वायुनाः सुराः ।

द्वादशार्का वसवो ऽष्टौ विश्वेदेवास्त्रयोदश ॥ ३ ॥

षट्त्रिंशत्तुषिताश्चैव षष्टिराभासुरा अपि ।

षट्त्रिंशदधिके महाराजिकाश्च शते उभे ॥ ४ ॥

रुद्रा एकादशैकोनपंचाशद्वायवो ऽपि च ।

चतुर्दश तु वैकुण्ठाः सुशर्माणः पुनर्दश ॥ ५ ॥

साध्याश्च द्वादशेत्याद्या विज्ञेया गणदेवताः ।

Str. 98, 67. सूर्ये वीजी लोकबन्धुर्भानेमिर्भानुकेशरः ॥ ६ ॥

सहस्राङ्को दिवापुष्टः कालभृद्रात्रिनाशनः ।

पपीः सदागतिः पीनुः सांवत्सररथः कपिः ॥ ७ ॥

दशालुः पुष्करो ब्रह्मा बहुरूपश्च कर्णसूः ।
वेदोदयः खतिलकः प्रत्यूषाण्डं सुरावृतः ॥ ८ ॥
लोकप्रकाशनः पान्थो जगद्दीपोऽम्बुतस्करः ।

Str. 102, 77. अरुणो विपुलस्कन्धो महासारथिराश्मनः ॥ ९ ॥

Str. 105, 83. चन्द्रस्तु मास्तपोराजौ शुवांशुः श्वेतवाहनः ।
जर्णः सृपो राजराजो यजतः कृत्तिकभवः ॥ १० ॥
यज्ञराडौषधीगर्भस्तिपशः शयतोत्रुधः ।
स्यन्दः खसिन्धुः सिन्धूत्थः अविष्ठारमनस्तथा ॥ ११ ॥
आकाशचमसः पीतुः क्लोडुः पर्वरिचिह्नदौ ।
परिड्वा युवनो नेमिश्चन्द्रिरः स्नेहरेकभूः ॥ १२ ॥

Str. 117, 28. भौमे व्योमोल्मुकैकाङ्गौ

Str. 119, 33. गीःपतिस्तु महामतिः ।
प्रख्याः प्रवक्तावाक् वाग्मी गौरो दीदिविगीरथौ ॥ १३ ॥

Str. 120, 35. शुक्र भृगुः

Str. 121, 38. शनौ पङ्गुः शतकर्मा महाग्रहः ।
श्रुतश्रवोऽनन्तुः कोलो ब्रह्मण्यश्च यमं स्थिरं ॥ १४ ॥
क्रूरात्मा च

Str. 121, 40. अथ राहौ स्यादुपराग उपप्लवः ।

Str. 122, 42. केतावूर्ध्वकचो

Str. 122, 43. ज्यौतीरथग्रहाश्रयौ ध्रुवे ॥ १५ ॥

Str. 123, 45. अगस्त्ये विन्ध्यकूटः स्याद्दक्षिणाशारतिर्मुनिः ।
सत्याग्निर्वाहूणिः ब्राथिस्तापनं कलसीसुतः ॥ १६ ॥

Str. 139, 85. व्युष्टे निशात्ययगोत्सर्गौ

Str. 143, 95. निशि चक्रभेदिनो ।

निषद्वरी निशीथ्या निट् घोर वासरकन्यका ॥ १७ ॥
शतानी राक्षसी याम्या वृतार्चिस्तामसी तमिः ।
शर्वरीन्तगिनीनक्तापैशाचीवासुरा उमा ॥ १८ ॥

Str. 144, 2. दिनात्ययः प्रदोषो स्यात्

Str. 146, 7. घाते वृत्रो रक्षोवलम् ।

रात्रिरागो नीलपङ्को दिनाण्डं दिनकेसरः ॥ १९ ॥
खपरागो निशाचर्म वियद्भूतिर्दिगम्बरः ।

Str. 147, 10. पक्षः कृष्णसितो द्वेधा कृष्णो निशाह्वयो ऽपरः ॥ २० ॥

शुक्लो दिवाह्वयः पूर्वः

Str. 152, 25. मासे वर्षांशको भवेत् ।

वर्षकोषो दिनमलः

Str. 153, 30. फल्गुनालस्तु फाल्गुने ॥ २१ ॥

Str. 153, 31. चैत्रे मोहनिकः कामसखश्च फाल्गुनानुजः ।

Str. 153, 32. वैशाखे नूत्थरः

Str. 154, 33. ज्येष्ठमासे तु खरकोमलः ॥ २२ ॥

ज्येष्ठामूलीय इति च

Str. 155, 41. कार्त्तिके सैरिकौमुदौ ।

Str. 156, 43. हिमागमस्तु हेमन्ते

Str. 156, 45. वसन्ते पिकबान्धवः ॥ २३ ॥

पुष्पसाधारणश्चापि

Str. 157, 46. ग्रीष्मे तूष्मायणो मतः ।

ग्रावोरपात्री

Str. 159, 51. वर्षे तु ऋतुवृत्तिर्गुणाशकः ॥ २४ ॥

कालग्रन्थिर्मासलः संवत्सर्वर्तुशारदौ ।

वत्स इद्वत्सर इडावत्सरः परिवापिवत् ॥ २५ ॥

Str. 163, 62. नक्षत्रवर्त्मनि पुनर्ग्रहनेमिर्नभोवटी ।

छायापथश्च

Str. 164, 64. मेघे तु व्योमधूमो नभोध्वजः ॥ २६ ॥

गडयित्नुर्गर्दयित्नुर्वानसिर्वारिवाहनः ।

खतमालो ऽपि

Str. 165, 67. अथासारे धारासंपात इत्यपि ॥ २७ ॥

Str. 166, 71. करके ऽम्बुघनो मेघकफो मेघास्थि पुंस्यकः ।

वीतोदकं तोयडिम्बो वर्षाग्रोपलनिराम्बरम् ॥ २८ ॥

Str. 167, 76. यथापरेतरा पूर्वपरा पूर्वेतरा तथा ।

Str. 167, 77. यथोत्तरेतरापाची तथापाचीतरोत्तरा ॥ २९ ॥

Str. 174, 94. इन्द्रे तु त्रिदिवेशो नेरी त्रयस्त्रिंशपतिर्जयः ।

गौरावस्कन्दी वन्दीको वरणो देवदुन्दुभिः ॥ ३० ॥

क्रिणालातश्च हरिमान्यानेमिरसंगहः ।

शचीचिर्मिहिरो वज्री दक्षिणो विभुतो ऽपि च ॥ ३१ ॥

Str. 175, 98. स्यात्पौलोम्यां तु शक्राणी चारुरावा शतावरी ।

माहेन्द्राणी परिपूर्णसहस्रचन्द्रवत्यपि ॥ ३२ ॥

Str. 175, 99. जयन्ते पाकसंतानः

Str. 176, 2. वृषणाश्वो हरेर्हयः ।

Str. 176, 3. मातलौ हरिंकयः स्यात्

Str. 177, 7. ऐरावणो गदाम्बरः ॥ ३३ ॥

हाहाहानो गन्धवेणुः

Str. 178, 9. पुरे चैन्द्रे सुदर्शनम् ।

Str. 182, 24. नासिक्यगोनु नासत्यदस्रौ प्रवरवाहनौ ॥ ३४ ॥

गदान्तको यज्ञान्तो

Str. 185, 31. यमे तु यमुग्रजः ।

महासत्यं पुराणान्तः कालकूटः

Str. 188, 39. अथ राक्षसे ॥ ३५ ॥

पलप्रियः कषापुत्रः कर्बुरो नरविग्रणाः ।

आशिरो दनुषः शङ्कुर्विधुरो जललोहितः ॥ ३६ ॥

उद्धरः स्तब्धसंभारो रक्तग्रीवः प्रवाहिकः ।

संध्याबलो रात्रिबलस्त्रिशिराः शिमिषीपदः ॥ ३७ ॥

Str. 188, 41. वरुणो तु प्रतीचीशो इन्दुभ्युद्दामसंवृताः ।

Str. 190, 44. धनदे निधनादः स्याद्महासत्वः प्रमोदितः ॥ ३८ ॥

रत्नगर्भ उत्तराशाधिपतिः सत्यसंगरः ।

धनकेलिः सुप्रसन्नः परिविद्धः

Str. 191, 48. अलका पुनः ॥ ३९ ॥

वसुप्रभा वसुसारा

Str. 200, 68. शंकरे नन्दीवार्धनः ।

बहुरूपः सुप्रसादो मिहिराणो ऽपराजितः ॥ ४० ॥

कण्टकीको गुह्यगुरुर्भगनेत्रान्तकः खरुः ।

परिणाहो दशबाहुः सुभगो ऽनेकलोचनः ॥ ४१ ॥

गोपालो दत्त्वृद्धो हि पर्यकः पांशुचन्दनः ।

कूटकृन्मन्दिरमणिर्नवशक्तिर्महाम्बुकः ॥ ४२ ॥

कोणवादी शैलधन्वा विशालाक्षो ऽक्षतश्च नः ।

उग्रतत्वेषः शबरः मिताङ्गो धर्मवाहनः ॥ ४३ ॥

महाकालो वह्निनेत्रस्त्रीदेहार्धो नृवेष्टनः ।

महानादो नराधारो भूतिरेकादशोत्तमः ॥ ४४ ॥

जोटी जोटीङ्गो ऽर्धकूटः समिरो धूम्रयोगिनी ।
उलिन्दो पज्ञतः कालो जटाधरदशामयो ॥ ४५ ॥
संध्यानादी रेरुहाणिः शङ्कुश्च कपिलाञ्जनः ।
जगद्रोणिर्धकालो दिशांप्रियतमोतलः ॥ ४६ ॥
जगत्स्रष्टा कटाटङ्कः कटपूर्णीरटङ्काराः ।
Str. 205, 80. गौतमी कौशिकी कृष्णा तामसी वाभ्रवी जया ॥ ४७ ॥
कालरात्रिर्महामाया भ्रामरी यादवी वरा ।
वह्निर्ध्वजा शूलधरा परमब्रह्मचारिणी ॥ ४८ ॥
अमोघा विन्ध्यनिलया षष्ठी कान्तारवासिनी ।
जाङ्गुली बदरी वासा वरदा कृष्णपिङ्गला ॥ ४९ ॥
दृषद्वतीन्द्रभगिनी प्रगल्भा रेवती मया ।
महाविद्या सिनीवाली कुहूरत्येकपाटला ॥ ५० ॥
एकपर्णा बकुभन्ना नन्दपुत्री महाजया ।
भद्रकाली महाकाली योगिनी गणानायका ॥ ५१ ॥
क्षामा भीमा प्रकूष्माण्डी गण्डिनी वारुणी हिमा ।
अनन्ता विजया क्षेमा मनस्तोका कुहावती ॥ ५२ ॥
वरेणा च पितगृणा स्कन्दमाता घनाञ्जनी ।
गान्धर्वी गर्वरी गार्गी सावित्री ब्रह्मचारिणी ॥ ५३ ॥
कोटिश्रीर्मन्दरावासा केशी मलयवासिनी ।
कालायनी विशालाक्षी किराती गोकुलोद्भवा ॥ ५४ ॥
एकानंसा नारायणी शैलासा कुम्भरोम्बरी ।
प्रकीर्णकेशी कुण्डा च नीलवस्त्रोग्रचारिणी ॥ ५५ ॥
अष्टादशभुजा पौत्री शिवदूती यमस्वसा ।
स्वनन्दा विकचालम्बा जयन्ती नकुलाकुला ॥ ५६ ॥

विलङ्घा नन्दिनी नन्दा मन्दयन्ती निरञ्जना।
कालंजरी शतमुखी विकराला करालिका ॥ ५७ ॥
विराजाः पुरला जारी वङ्गपुत्री कुलेश्वरी।
कोटवी कालदमनी दर्दुरी कुलदेवता ॥ ५८ ॥
रौद्री कुण्डा महारौद्री कलिङ्गडी महानिशा।
बलदेवस्वसा पुत्री हीरी क्षेमंकरी प्रभा ॥ ५९ ॥
मारी हैमवती चापि गौला सिखरवासिनी।

Str. 206, 84. चामुण्डायां महाचण्डा चण्डमुण्डापि

Str. 207, 86. अथाच्युते ॥ ६० ॥

पृश्नीगर्भः पृश्निशृङ्गो द्विशरीरस्त्रियामुकः।
हरितमल्लो विपाणान्तः

Str. 209, 90. स्कन्दे तु करवारकः ॥ ६१ ॥

सिद्धासनो वैजयन्तो बालचर्यो दिगम्बरः।

Str. 210, 91. भृङ्गी तु चर्मी

Str. 213, 99. ब्रह्मा तु क्षेत्रज्ञः पुरुषः सनत् ॥ ६२ ॥

Str. 219, 13. नारायणो तीर्थपादः पुण्यश्लोको बलिंदमः।

उरुक्रमोऽरुणावी च तमोघ्नः श्रवणो ऽपि च ॥ ६३ ॥
उदारधि लतापर्णः सुभद्रः पांशुजालिकः।
चतुर्व्यूहो नवव्यूहो नवशक्तिः षडङ्गजित् ॥ ६४ ॥
द्वादशमूलः शतको दशावतार एकदृक्।
हिरण्यकेशः सोमो ऽहिस्त्रिधामा त्रिककुत्त्रिपाद् ॥ ६५ ॥
मानंजरः पराविद्धः पृश्निगर्भो ऽपराजितः।
हिरण्यनाभः श्रीगर्भो वृषोत्पाशाहः सहस्रजित् ॥ ६६ ॥
ऊर्ध्वकर्मा यज्ञधरे धर्मो नाभिरसंयुतः।

पुरुषो योगिनिद्रालुः सुण्डास्यशलिकाजिनौ ॥ ६७ ॥
कालकुञ्जो वराराहः श्रीकरो वायुवाहनः ।
वर्धमानश्चतुर्दंष्ट्रो नृसिंहश्चपुष्ययः ॥ ६८ ॥
कपिलो भद्रकपिलः सुषेणः सुमतिंजयः ।
ऋतुधामा वासुभद्रो बहुरूपो महाक्रमः ॥ ६९ ॥
विधाता धार एकाङ्गो वृषाक्षस्तु वृषो ऽक्षजः ।
रन्तिदेवः सिन्धुवृषो जितमन्युर्वृषोदरः ॥ ७० ॥
बहुशृङ्गो रत्नबाहुः पुष्पहासो महातपाः ।
लोकनाभः सूक्ष्मनाभो धर्मनाभः पराक्रमः ॥ ७१ ॥
पद्महासो महाहंसः पद्मगर्भः सुरोत्तमः ।
शतवीरो महामायो ब्रह्मनाभः सरीसृपः ॥ ७२ ॥
वृन्दाको ऽधोमुखो धन्वी सुधन्वा विश्वभुक्स्थिरः ।
शतानन्दः शरुश्चापि यवनारिः प्रमर्दनः ॥ ७३ ॥
ऋक्षनेमिर्लोहिताक्ष एकपाद्विपदः कपिः ।
एकशृङ्गो यमकोल आसन्दः शिवकीर्तनः ॥ ७४ ॥
शद्रुवंशः श्रीवराहः सदायोगी सुयामनः ।
Str. 225, 31. बलभद्रे तु भद्राङ्गः फालगुणो वरो बली ॥ ७५ ॥
प्रपालो भद्रबलनः पौरशेषाहिनामभृत् ।
Str. 226, 35. लक्ष्म्यां तु भर्भरी विष्णुशक्तिः क्षीराब्धिमानुषी ॥ ७६ ॥
Str. 228, 38. कामे तु यौवनोद्भेदः शिखिर्मृत्युर्महोत्सवः ।
समान्तकसर्वधन्वा रागरज्जुः प्रकर्षकः ॥ ७७ ॥
मनोदाही मनमनश्च
Str. 231, 49. गरुडस्तु विषापहः ।
पक्षिसिंहो महापक्षो महावेगो विशालकः ॥ ७८ ॥

उल्वतोशः स्वसुखस्तः शिलानीक्रो ऽक्रिभुक्त सः ।

Str. 235, 57. बुद्धे तु भगवान्योगी बुद्धो विज्ञानदेशनः ॥ ७९ ॥

महासत्त्वो लोकनाथो बोधिर्र्हन्मुनिश्चितः ।

गुणाब्धिर्विगतद्वन्द्वः

Str. 241, 73. वचने स्यात्तु जल्पितम् ॥ ८० ॥

लपितोदितभणिताभिधानगदितानि च ।

Str. 261, 34. क्लृतौ हुङ्कारङ्काकारौ

Str. 290, 30. चाण्डालानां तु वल्लकी ॥ ८१ ॥

काण्डवीणा कुवीणा च डक्कारी किंनरी तथा ।

सारिका खुङ्गुणी च

Str. 294, 43. अथ दर्दरे कलशीमुखः ॥ ८२ ॥

सूत्रकोणो डमरुकं समो पणावकिङ्किणो ।

शृङ्गवाद्ये शृङ्गः सुखं ऊडुक्कस्तालमर्दकः ॥ ८३ ॥

काहला तु क्रुहाला स्याच्चण्डको लाहला च सा ।

संवेशप्रतिबोधार्थं ढगडढ्ककटावुभौ ॥ ८४ ॥

देवतार्चनवाद्ये तु धूमलो वलिरित्यपि ।

तुणकं मृतयात्रायां मङ्गले प्रियवादिका ॥ ८५ ॥

रणागमे वर्धतूरो वाद्यभेदाः परे ।

डिन्डिमोत्कर्करो मड्डुस्तिमिला किरिकिञ्चिका ॥ ८६ ॥

लुम्बिका टट्टरी वेध्या कलापूरादयो ऽपि च ।

Str. 303, 75. भयंकरे तु डमरमाभीलं भासुरं तथा ॥ ८७ ॥

Str. 304, 78. आश्चर्ये पुलकं मोहो वीक्ष्यं

Str. 307, 91. लोतस्तु दृग्जले ।

Str. 313, 13. निद्रायां तामसी

Str. 313, 14. सुप्ते सुस्वापः सुखसुप्तिका ॥ ८८ ॥

Str. 314, 17. आकारगूहने चावकटिकावकुटारिका ।

गृहनालिका

Str. 330, 67. अथ सूत्रधारे स्याद्दीनदर्शकः ॥ ८९ ॥

Str. 336, 92. पूज्ये भट्टारको भट्टः प्रयोज्यो पूज्यनामतः ।

Str. 343, 11. अथ प्रवाणो नेत्रज्ञो नदीज्ञो निम्न इत्यपि ॥ ९० ॥

Str. 343, 12. छेकालच्छेकिलो छेके

Str. 349, 34. कोहलो ऽस्फुटभाषिणि ।

Str. 349, 35. मूके ग्रडकडो

Str. 353, 49. मूर्खे वनेडो नामवर्जितः ॥ ९१ ॥

Str. 356, 62. परतन्त्रे वशायत्तावधीनो ऽपि

Str. 358, 68. अथ दुर्गति ।

नुद्रो दीनश्च दीनश्च

Str. 363, 81. भाटिस्तु गणिकाभृतो ॥ ९२ ॥

Str. 365, 90. त्रस्नुत्रस्तो तु चकिते

Str. 380, 36. अथ नुद्रप्रखलो खले ।

Str. 382, 40. चौरे तु चोरडो रात्रिचरः

Str. 388, 60. याच्ञा तु भिक्षणा ॥ ९३ ॥

अभिषष्टिर्मार्गणा च

Str. 393, 76. बुभुक्षायां क्षुधाक्षुधो ।

Str. 396, 89. भक्तमण्डे तु प्रस्रावप्रस्रवाच्छोदनास्रवाः ॥ ९४ ॥

Str. 398, 95 अपूपे पारिशीलः

Str. 399, 1. अथ करम्भो दधिसक्तुषु ।

Str. 400, 4. इण्वेरिका तु वटिका शकुली वर्धभोटिका ॥ ९५ ॥

पर्पतास्तु समोलाश घृताडी तु घृतोत्प्रणी ।
समिता थं डान्यकृतो मोदको लडकश्च सः ॥ ९६ ॥
एलामरिचादियुतः स पुनः सिंहकेशरः ।
Str. 401, 8. लातेषु भरदूषाद्दिता परिचारिकाः ॥ ९७ ॥
Str. 404, 21. दुग्धे पेयगं वालसात्म्यं जीवनीय रसोत्तमम् ।
रसं गव्यं मधु ग्येष्टं धारोष्णं तु पयो ऽमृतम् ॥ ९८ ॥
Str. 406, 27. दध्नि श्रीघनमङ्गल्ये
Str. 409, 37. तक्रे कद्वरसारणे ।
अर्शोघ्नः परमरसः
Str. 416, 59. कुल्माषाभिषुते पुनः ॥ ९९ ॥
गृहाम्बु मधुरा च
Str. 419, 68. अथ स्यात्कुस्तुम्बुरुरछुकाः ।
Str. 420, 70. मरिचे तु द्वारवृत्तं मरीचं वलितं तथा ॥ १०० ॥
Str. 421, 72. पिप्पल्यामोषणाशौण्डी चपला तीक्ष्णतन्डुला ।
उपणा तन्डुलफला कोला च कृष्णतन्डुला ॥ १०१ ॥
Str. 422, 75. जीरे जिरणाजिरणो
Str. 422, 76. हिङ्गौ तु भूतनाशनम् ।
अगूढगन्धमत्युग्रं
Str. 430, 98. लिप्सो लालसलम्पटो ॥ १०२ ॥
लोलः
Str. 431, 2. लिप्सा तु धनाय रुचिरीप्सा च कामना ।
Str. 447, 63. पूता लपर्चितः
Str. 451, 76. अथ चिपटो नम्रनासिके ॥ १०३ ॥
Str. 452, 81. पङ्गुलस्तु पीठसर्पो
Str. 453, 85. किलातस्त्वल्पवर्ष्मणि ।

Str. 454, 88. खर्वे ह्रस्वः

Str. 457, 2. अनेडमूकस्त्वन्धे

Str. 457, 4. न्युब्जस्त्वधोमुखे ॥ १०४ ॥

Str. 462, 20. पित्ते पलाग्निपललज्वरः स्यादग्निरेचकः ।

Str. 462, 21. कफे सिंहानकः खेटः

Str. 475, 69. स्यात्कूकुदे तु कूपदः ॥ १०५ ॥

पारमितः

Str. 484, 97. अथ कायस्थः करणो ऽक्षरजीवनि ।

Str. 491, 25. क्षमे समर्थो ऽलंभूष्णुः

Str. 498, 51. पदातपदगौ समौ ॥ १०६ ॥

Str. 518, 11. गत्ताम्बूलमालिकोद्वाहे वरयात्रातुतुदौन्दुः ।

दुर्भागो पाली वर्णकेशान्तर्यात्रावरनिमन्त्रणो ॥ १०७ ॥

स्यादिन्द्राणी मल्हेल्हेलिहलुलुर्मङ्गलध्वनिः ।

शास्त्रस्वस्त्ययनं पूर्णकलसे मङ्गलाह्निकम् ॥ १०८ ॥

शान्तिकं मङ्गलस्नानं वारिपल्लववारिणा ।

हस्तलेपे तु करणं हस्तबन्धे तु पीडनम् ॥ १०९ ॥

तच्छेदे समयभ्रंशो धूलिभक्ते तु वार्त्तिकम् ।

Str. 529, 49. कुलटायां तु दुःशृङ्गी बन्धुदा कलकूणिका ॥ ११० ॥

धर्षणी लापठनी खण्डशीला मदननालिका ।

त्रिलोचना मनोह्वारी

Str. 531, 58. पालिः सश्मश्रुयोषिति ॥ १११ ॥

Str. 532, 60. श्रवणायां तु भिक्षुणी स्यात्

Str. 533, 63. वेश्यायां तु खगालिका ।

चारवाणिकामलेखा क्षुद्रा

Str. 534, 67. चेट्यां गणोरुका ॥ ११२ ॥

वडवा कुम्भदासी च

Str. 542, 96. पुत्रे तु कुलधारकः ।

स दायादो द्वितीयश्च

Str. 542, 97. पुत्र्यां धीदा समर्धुका ॥ ११३ ॥

देहसंचारिणी चापि

Str. 543, 99. अपत्ये संतानः संततिः ।

Str. 544, 4. नप्ता तु दुहितुः पुत्रे

Str. 552, 29. स्यात्कनिष्ठे तु कन्यसः ॥ ११४ ॥

Str. 554, 36. ज्येष्ठभगिन्यां तु चोरभवन्ती

Str. 556, 39. स्यात्तु नर्मणि ।

सुखोत्साचारगरसो विनोदो ऽपि किलो ऽपि च ॥ ११५ ॥

Str. 556, 40. वाप्यो जनित्रा रेतोधास्ताते

Str. 558, 45. जानी तु मातरि ।

Str. 564, 66. देहे सेर्न प्रतनुकश्चनः शाखं खडङ्गकम् ॥ ११६ ॥

व्याधिस्थानं च

Str. 566, 72. देहैकदेशे गात्रं

Str. 568, 76. कचे पुनः ।

वृजिनो वेल्लिताग्रो ऽस्तः

Str. 570, 81. धम्मिल्लो मौलिजूटकौ ॥ ११७ ॥

Str. 570, 82. पर्परी तु कबर्या स्यात्

Str. 570, 85. प्रलेम्यो विशदे कचे ।

Str. 572, 90. मुखे दन्तालयस्तेरं घनं वरं घनोत्तमम् ॥ ११८ ॥

Str. 574, 96. कर्णप्रान्तस्तु धारा स्यात्कर्णमूलं तु शीलकम् ।

Str. 575, 99. अक्षिणी रूपग्रन्हो देहदीप

Str. 581, 18. नासा तु गन्धहृता ॥ ११९ ॥

नसा गन्धवहा नंस्या नासिका गन्धनासिका ।

Str. 581, 20. ओष्ठे तु दशनोच्छिष्टे रसाले पोचवागृलम् ॥ १२० ॥

Str. 583, 28. श्मश्रुणि व्यञ्जनं कोटः

Str. 584, 32. दन्ते मुखाङ्कुरः दालुः ।

Str. 585, 34. जिह्वा तु रसिका रस्ना च रसमातृका ॥ १२१ ॥

रसाका कुललना च

Str. 585, 35. वक्रदलं तु तालुनि ।

Str. 586, 39. अवटो तु शिरःपीठं

Str. 590, 52. कफणौ रत्निपृष्ठकम् ॥ १२२ ॥

बाहूपबाहुसंधिश्च

Str. 591, 56. हस्ते भुजदलः सलः ।

Str. 600, 84. अथ व्यायामे वियामः स्याद्वाहुचापस्तनूनलः ॥ १२३ ॥

Str. 603, 91. हृद्यसत्वं मर्मचरं गुणाधिष्ठानकं त्रसः ।

Str. 603, 93. स्तनौ तु धारणौ

Str. 603, 94. अग्रे तयोः पिप्पलमेचकौ ॥ १२४ ॥

Str. 604, 95. जठरे मलुको रोमरताधारः

Str. 605, 98. अथ लोमनि ।

स्यतास्यं कूपुषं लोमं

Str. 606, 5. अथ नाभौ पुतारिका ॥ १२५ ॥

सिरामूलं

Str. 608, 13. कटिकूपौ कूच्छलिङ्गौ रताम्बुके ।

Str. 610, 19. शिश्ने तु लाङ्गुलं शङ्कु लाङ्गूलं शेपशेपसी ॥ १२६ ॥

Str. 622, 54. रक्ते तु सोध्यकीलाले

Str. 623, 57. मांसे तूर्यसमारटन् ।

लेपनं

Str. 630, 77. रोमणि तु वण्मलं वालः पुत्रकः ॥ १२७ ॥

कूपयो मांसनिर्यासः परित्राणं

Str. 631, 79. अथ स्नसा ।

तंशी नाखारु स्नावात संधिबन्धनमित्यपि ॥ १२८ ॥

Str. 640, 14. अगरी प्रवरी शृङ्गं शीर्षकं मृडुलं लघुः ।

वरद्रुमः परमदः प्रकरं गन्धदारु च ॥ १२९ ॥

Str. 641, 18. चन्दने नरेकाङ्गं भद्रः श्रीफलकीत्यपि ।

Str. 643, 23. जातिपत्ले सौमनसं पुटकं मदशौण्डकम् ॥ १३० ॥

कोशफलं

Str. 645, 30. कुङ्कुमे तु काश्मवासनीयकम् ।

प्रियङ्गुपीतकावरं घोरं पुष्पराजो ऽम्बरम् ॥ १३१ ॥

कुसुम्भं च तवापुष्पं कुशमात्तं च गौरवम् ।

Str. 648, 38. वृत्तधूपे तु श्रीविष्टो दधित्तोरवृताह्वन्हः ॥ १३२ ॥

Str. 653, 54. रचनायां परिस्यन्दः प्रतियत्नः

Str. 656, 63. अथ कुण्डले ।

कर्णादिशः

Str. 664, 93. मेखला तु ठालिनी कटिमालिका ॥ १३३ ॥

Str. 665, 95. अथ किङ्किण्यां घर्घरी विद्या विद्यामनिस्तथा ।

Str. 666, 97. नूपुरे तु पादशीलो मन्दीरं पादनालिका ॥ १३४ ॥

पादाङ्गुलीयके पादपालिका पादकीलिका ।

Str. 667, 1. वस्त्रे निवसनं वस्त्रं सत्रं कर्पटमित्यपि ॥ १३५ ॥

Str. 667, 3. दशासु वस्त्रपेशयः

Str. 675, 26. अथ हिमवातापहांशुके ।

द्विषपिण्डको वरकश्च

Str. 691, 77. चक्रवर्तिन्यधीश्वरः ॥ १३६ ॥

Str. 710, 35. अर्जुने विजयश्चित्रयोधी चित्राङ्गः सादनः ।
योगी धन्वा कृष्णपत्नो नन्दिघोषस्तु तद्रथः ॥ १३७ ॥
ग्रन्थिकस्तु सहदेवो नकुलस्तन्तिपालकः ।
माद्रेयौ चेमौ कौन्तेया भीमार्जुनयुधिष्ठिराः ॥ १३८ ॥
इमे ऽपि पाण्डवेयाः स्युः पाण्डवा पाण्डवायनाः ।

Str. 717, 57. राज्ञां छत्रे नृपलक्ष्मः

Str. 717, 58. चमरं स्यात्तु चामरे ॥ १३९ ॥

Str. 720, 65. स्याद्रायदृष्टरे स्थेयः

Str. 721, 70. द्वाःस्थे द्वाःस्थितः दर्शकः ।

Str. 726, 87. क्षुद्रोपकरणानां स्यादध्यक्षः पारिकर्मिकः ॥ १४० ॥
पुराध्यक्षो कोट्टपालः पौरिको दण्डपासिकः ।

Str. 777, 43. ऽन्ये निमित्तं

Str. 778, 45. वाणो तु लक्ष्यहा मर्मभेदने ॥ १४१ ॥
वारश्च वीशशङ्कुश्च कादम्बो ऽप्यस्त्रकण्टकः ।

Str. 779, 46. नाराचे लोहनालो ऽस्त्रसायकः

Str. 782, 58. असिस्तु सायकः ॥ १४२ ॥
श्रीगर्भो विजयः शास्ता व्यवहारः प्रजाकरः ।
धर्मपालो ऽक्षरो देवतीक्ष्णकर्मा कुरासदः ॥ १४३ ॥
प्रसङ्गो रुद्रतनयो मनुज्येष्ठः शिवंकरः ।
करपालो विशसनस्तीक्ष्णधारो विगायतः ॥ १४४ ॥
धर्मप्रचारो धाराङ्गो धराधरकरालिको ।
चन्द्रभासश्च शस्त्रः

Str. 784, 64. अथ तूर्णः स्त्रीकोषा सायिका ॥ १४५ ॥

पत्त्रं च धेनुका

Str. 784, 65. पत्त्रपाले तु कुलमातृका ।

कुट्टनी पत्त्रफलता

Str. 787, 78. अथ शक्तिकासूर्मीक्षफला ॥ १४६ ॥

अष्टतालायता सा च पट्टिसस्तु खुरोपमः ।

लोहदण्डस्तीक्ष्णधारो दुःस्फोटाराग्रपल्लौ समौ ॥ १४७ ॥

चक्रं तु वलयप्रायमरसंचितमित्यपि ।

शतघ्नी तु चतुस्ताला लोहकण्टकसंचिता ॥ १४८ ॥

अयःकण्टकसंछन्ना शतघ्न्येव महाशिला ।

गुकुण्टी स्याद्दारुमयी वृत्तायःकीलसंचिता ॥ १४९ ॥

कणयो लोहमात्रोघ चिल्लिका तु कुलाग्रका ।

वाराहकर्णाकोवर्षः फलपत्त्राग्रके फलम् ॥ १५० ॥

गुनयो ऽस्त्राशेवरं च

Str. 788, 79. शराभ्यासमुपासनम् ।

Str. 793, 94. त्रिपर्णा तु विजयो त्रेत्रः

Str. 803, 30. स्याच्छृगाली तु विप्लवे ॥ १५१ ॥

Str. 840, 56. करमध्ये सौम्यं तीर्थं

Str. 843, 65. अथ स्याद्वियमे तपः ।

Str. 848, 79. सत्यवत्यां गन्धवती मत्स्योदरी

Str. 868, 46. अथ क्रये ॥ १५२ ॥

भाटकः

Str. 882, 96. अथ साक्षिणि स्यान्माध्यस्थः प्राश्निको ऽप्यग ।

कूटसाक्षी मृषासाक्ष्ये सूची स्याद्दुष्टसाक्षिणि ॥ १५३ ॥

Str. 915, 13. पादुकायां पादरथी पादजंघः पदत्वरा ।

पादवीथी च पेशी च पादपीवी पदायते ॥ १५४ ॥

Str. 923, 42. नापिते ग्रामणीभण्डिवाहान्तोरिकगाण्डिकाः ।

Str. 938, 84. अथ पृथ्वी महा कान्ता क्षान्ता मेर्वद्रिकर्णिका ॥ १५५ ॥

गोत्रकीला घणाश्रेणी मध्यलोका जगद्वहा ।

देहिनी केलिसीमौलिर्महास्थल्यम्बरस्थली ॥ १५६ ॥

Str. 1027, 82. गिरौ प्रपाती कुट्टार उर्वङ्गः कन्दराकरः ।

Str. 1028, 89. कैलासे धनदावासो हराद्रिर्हिमवच्च सः ॥ १५७ ॥

Str. 1029, 91. मलयश्चन्दनगिरिः

Str. 1038, 21. स्याल्लोहे धीनधीवरे ।

Str. 1040, 27. ताम्रे पवित्रं कास्यं च

Str. 1041, 30. सीसके तु महाबलम् ॥ १५८ ॥

चीनपट्टं समोलूकं कृष्णं च त्रपुबन्धकः ।

Str. 1042, 32. त्रपुणि श्वेतरूप्यं स्यात्सठं सत्वर्णं रङ्गः ॥ १५९ ॥

परासं मधुकं इपेठं घनं च मुखभूषणम् ।

Str. 1043, 34. रजते त्रापुषं वङ्गजीवनं च सुभोहकम् ॥ १६० ॥

शुभ्रं सौम्यं च साध्यं च रूप्यं भीरु यतीयसम् ।

Str. 1045, 40. सुवर्णो लोभनं पुक्कं नारजीवनमौजसम् ॥ १६१ ॥

दाक्षायणं रजत्वर्णं श्रीमत्कुम्भं सिलोद्भवम् ।

वैणवं तु कर्णिकारच्छायं वेणुतटीभवम् ॥ १६२ ॥

Str. 1070, 3. जले द्वे यमिरा सेव्यं कृपीटं घृतमङ्कुरम् ।

विषं पिप्पलपातालसलिलानि च कम्बलम् ॥ १६३ ॥

पावनं पङ्कसं वापिपल्लारं तु सितं पय ।

किर्दिमं तर्दिति नारं शार्कोकं पन्चिगन्धकम् ॥ १६४ ॥

अन्धं तु कलुषं तोयमिति स्वच्छं तु काच्छिमम् ।

Str. 1074, 14. समुद्रे तु महाकच्छोदारोदधरणी प्लवः ॥ १६५ ॥

महीप्रावर उर्वङ्गस्तिमिकोशो महाशयः ।

Str. 1086, 55. सुरुन्दला तु सुरला सुरवेला सुनन्दनी ॥ १६६ ॥

चर्मण्वतीरन्ति नदीसंभेदः सिन्धुसंगमः ।

Str. 1089, 65. नौका तु तरणी

Str. 1100, 2. अग्नौ वमिर्दीप्रसमन्तभुक् ॥ १६७ ॥

कर्परीकः पविर्धासिः पृथुर्वसुरिराशिरः ।

जुहुराणः वृहाकुश्च कुशाकुर्हवनो हविः ॥ १६८ ॥

घृणार्चिर्नाचिकेताश्च पृष्टोवश्चतिरश्चतिः ।

शुचिर्गरिथपीपो च स्वनिः पवनवाहनः ॥ १६९ ॥

Str. 1107, 27. वायौ सुरालयः प्राणसंभृतो जलभूषणः ।

शुचिर्वहो लोलघटः पश्चिमोत्तरदिक्पतिः ॥ १७० ॥

अन्तकिः क्षिपणुर्मेको धजः प्रहरणाश्चलः ।

शीतलो जलकान्तारो मेघारिः सुमरोऽपि च ॥ १७१ ॥

Str. 1114, 51. वृन्ते वारोहकः स्कन्धी सामिको हरितच्छदः ।

उरुर्जनु वह्निभूश्च

Str. 1206, 70. स्यात्तु श्वेतः कपर्दके ॥ १७२ ॥

Str. 1213, 93. खद्योते तु कीटमणिर्ज्योतिर्मिली तमोमणिः ।

परार्बुदो निमेषद्युत् ध्वान्तचित्तः

Str. 1218, 12. अथ कुञ्जरे ॥ १७३ ॥

पिचकी पुष्करी पद्मी पिविलः सूचिकाधरः ।

विलोमजिह्वोऽन्तःस्वेदो महाकायो महामदः ॥ १७४ ॥

शूर्पकर्णो जलाकान्तो जटी च षष्टिहायनः ।

अमुरो दीर्घपवनः भ्रुण्डालः कपिरित्यपि ॥ १७५ ॥

Str. 1218, 13. वसायां वासिता कर्णधारिणी गणिकापि च ।

Str. 1233, 70. अश्वे तु क्रमणः कुण्टी प्रोथी हेषी प्रकीर्णकः ॥ १७६ ॥
पालकः परलः किणवो कुरटी सिंहविक्रमः ।
मापाशी केशरी हंसो मुहूर्भुग्यलभोजनः ॥ १७७ ॥
वासुदेवशालिहोत्रो लक्ष्मीपुत्रो महाश्वः ।
वामर्यैकशफो ऽपि स्यात्

Str. 1233, 71. अश्वायां पुनरेवती ॥ १७८ ॥

Str. 1243, 4. मल्लिकाक्षः सितैर्नेत्रैः स्याद्धार्ता द्रायुधो ऽसितैः ।
केकुदावर्तो निर्मुक्तारिवन्दवृद्धिकः . . . ॥ १७९ ॥

Str. 1280, 21. शुनि क्रोधी रसापायी शिवारिः सूचको हरुः ।
वनतपः रक्तातिद्विरूतज्ञो तत्त्वस्य सा ॥ १८० ॥
दीर्घनादः पुरोगामी स्यादिन्द्रमडूकामकः ।
गाण्डलः कपिलो ग्राममृगोश्चन्द्रमल्लो ऽपि च ॥ १८१ ॥

Str. 1283, 29. महिषे कलुषः पिङ्गः कल्हाण्हो गद्गदस्वरः ।
हेरम्बस्कन्धः मगश्च

Str. 1285, 34. सिंहे तु स्यात्पलंकषः ॥ १८२ ॥
शैलाटो वनराजश्च नगःक्रान्तो गणेश्वरः ।
पृङ्गापीपो रक्तजिह्वो व्यादीर्णास्य सुगन्धिकः ॥ १८३ ॥

Str. 1288, 44. सूकरे कुमुखः कामः त्रपी च सलिलप्रियः ।
तल्लक्षणो वज्रदंष्ट्रः पङ्कक्रीडनको ऽपि च ॥ १८४ ॥

Str. 1293, 57. मृगे वल्गिनयोनिः स्यात्

Str. 1304, 91. अथो भुजगभोजिनि ।

आन्त्रीरणी द्विमुखश्च

Str. 1317, 29. भवेत्पत्तिणि चञ्चुमान् ॥ १८५ ॥

कण्ठाग्निः कीकसमुखो लोमकी रसनारदः ।

चीरगिनाडीचरणो

Str. 1320, 40. मयूरे शेकित्रपुंगवः ॥ १८६ ॥

नित्यप्रिय स्थिरमदः लिखिखिह्लो गरव्रतः ।

मार्गारकण्ठो मल्को मेघनादानुलासकः ॥ १८७ ॥

मयूको बाङ्कलग्रीवो नगावासश्च चन्द्रकी ।

Str. 1321, 46. कोकिले तु मदोल्लापी काकजातो रथोद्वहः ॥ १८८ ॥

मधुघोषो मधुकण्ठः सुधाकण्ठः कुहूमुखः ।

घोषयितुपोषयितुकामतालः कुनालिकः ॥ १८९ ॥

Str. 1325, 56. कुर्कुटे तु दीर्घनादस्ताम्रचूडो नखायुधः ।

मयूरचटकः शोणडो रणोस्वच्छकलाधिका ॥ १९० ॥

अरिणी विष्करो बोधिः नन्दीकः पुष्टिवर्धनः ।

चित्तवाजो मल्लयोगी स्वस्तिको मणिकण्ठकः ॥ १९१ ॥

उपाकीलो विशेषश्च व्रातस्तु ग्रामकुर्कुटः ।

Str. 1325, 57. हंसेषु तु मराला स्युः

Str. 1328, 65. सारसे दीर्घजानुकः ॥ १९२ ॥

गोनर्दो मैथुनी कामी श्येनाख्यो रक्तमस्तकः ।

Str. 1335, 86. गृध्रे तु पुरुषव्याघ्रः कामायुः कूणितेक्षणः ॥ १९३ ॥

सुदर्शनः शकुन्याजो

Str. 1335, 89. शुके तु प्रियदर्शनः ।

श्रीमान्मेधातिथिर्वाल्मी

Str. 1344, 13. मत्स्ये तु जलपिप्पिका ॥ १९४ ॥

मूको जलाशयः शेवः

Str. 1345, 14. सहस्रदंष्ट्रस्त्वेतनः ।

जालवालो वदालः

Str. 1345, 15. अथ पाठीने मृडुपीठकः ॥ १९५ ॥

Str. 1360, 57. अथ रत्नप्रभा घर्मा वंशा तु शर्कराप्रभा ।

स्याद्वालुकाप्रभा शैलाः भवेत्पङ्कप्रभा जनाः ॥ १९६ ॥

धूमप्रभा पुनरिष्टा माघव्या तु तमःप्रभा ।

महातमःप्रभा माघव्येवं नरकभूमयः ॥ १९७ ॥

Str. 1542, 61. आनुकूल्यार्थकं प्राध्वमसाकल्ये तु चिच्चन ।

तु हि च स्म ह वै पादपूरणे पूजने स्वती ॥ १९८ ॥

यथातथैवैवं साम्ये अहो हीव विस्मये ।

स्युरेवं तु पुनर्वै वेत्यवधारणवाचकाः ॥ १९९ ॥

आं पृच्छायामतीते प्राग्निश्चये द्राञ्जसा द्वयम् ।

अतो हेतौ महः प्रत्याहो अथ स्वयमात्मनि ॥ २०० ॥

प्रशंसने तु सुष्ठु स्यात्परश्वः श्वः परेऽह्नि ।

अद्यात्राह्न्यथ पूर्वा ह्नीत्यादौ पूर्वेद्युरादयः ॥ २०१ ॥

समाने अह्नि सद्यः स्यात्परे त्वह्नि परेद्यवि ।

उभयेद्युस्तूभयद्युः समे युगपदेकदा ॥ २०२ ॥

स्यात्तदानी तदा तर्हि यदा यर्ह्यन्यदेकदा ।

परुत्परार्यैषमो ऽब्दे पूर्वे पूर्वतरे अत्रवः ॥ २०३ ॥

प्रकारे अन्यथेतरथा कथमित्थं यथा तथा ।

द्विधा द्वेधा त्रिधा चतुर्धा द्वैधमादि च ॥ २०४ ॥

द्विस्त्रि चतुः पञ्चकृत्व इत्याद्यावर्तिते कृते ।

दिग्देशकाले पूर्वादि प्रागुदक्प्रत्यगादयः ॥ २०५ ॥
अव्ययानामनन्तत्वात् दिग्मात्रमिदं प्रदर्शितम् ।
ईयत्त इति संख्यानं निपातानां न विद्यते ॥ २०६ ॥
प्रयोजनवशादेते निपात्यन्ते पदे पदे ।

VERBESSERUNGEN.

Str. 2. *a.* Streiche कृताः. — Str. 23. *a.* Zum bessern Verständniss von साधरणाः führe ich hier die Worte des Scholiasten, mit denen er das 6te Buch einleitet, an: उक्ता देवाधिदेवाद्यो मुक्ता संसारिणश्चतुर्गतयो देवा मर्त्यास्तिर्यञ्चो नारकाश्च क्रमात्साधरणाङ्गसहिताः पञ्चभिः काण्डैः । इदानीं तत्साधरणानामभिधायि षष्ठं सामान्यकाण्डमारभ्यते । — Str. 113. 13. L. मैत्री. — S. 19. Z. 9. v. u. L. *Anurâdhâ*, Z. 4. v. u. L. *Bhadrapadâ*, Z. 3. v. u. L. 25te st. 26te und 26te st. 27te. — Str. 164. 63. L. तडित्वान्मुदिरो. — Str. 187. 38. L. कीनाशस्तोनिकसात्मन्नाश्च. — Str. 209. 90. L. क्रोशतारकारिः. — Str. 231. 49. L. मुधाकृत्. — S. 45. Z. 2. v. u. L. Anrede (3 W.). — Str. 293. 41. L. स्याग्यशः°. — Str. 388. 69. L. ऽघिभूः. — Str. 432. 8. L. वचनेस्थितः. — S. 78. Z. 7. v. u. L. Gehorsam (2 W.). — S. 100. Z. 6. v. u. L. Ein vom Bruder oder von einem u. s. w. — S. 107. Z. 8. v. u. L. Speiseröhre? (2 W.). — S. 111. Z. 5. v. u. L. der untere Theil. — S. 130. Z. 9. v. u. L. *Arg'una* und *Arg'una's*. — Str. 762. 93. L. गन्नाज्ञीवेभपालकाः. — Str. 910. 96. L. तुन्नवायस्तु. — Str. 927. 56. L. मृगव्याच्छ्रोटने. — S. 177. Z. 5. v. u. L. nordwestliche. — Str. 968. 76. L. घ्राणावीनमणोः. — S. 192. Z. 5. v. u. L. Geräth, Geschirr st. Gefäss, und Gefäss st. desgleichen. — Str. 1048. 40. L. भूरि भूतमम्. — Str. 1084. 61. L. पुष्पकेतु. — Str. 1091. 72. L. भिद्य. — 73. L. इक्षो ऽगाधस्तलो ह्रदः । — Str. 1009. 99. L. °निलसखवम्. — S. 209. Z. 5. v. u. L. Zweig st. Ast. — S. 217. Z. 1. v. u. L. Lotusstängel. — Str. 1166. 35. L. किंजल्कं — Str. 1196. 39. L. वत्सनाभः. — S. 224. Z. 2. v. u. L. *thurifera*. — S. 225. Z. 5. v. u. L. Holzwurm (2 W.). — S. 236. L. überall Stier st. Ochs. — Str. 1267. 76. L. ग्नवद्गर्भा. — Str. 1284. 32. L. केशरीभारिः — S. 241 Z. 3. v. u. L. Zahmes Schwein st. Dorfhund. — S. 242. Z. 5. v. u. L. Wildes Schwein. — Str. 1356. 45. L. स्वैरता. — S. 256. Z. 2. u. 1. v. u. L. Wohlbehagen st. Freude, Gluck, und streiche Unglück. — S 259. bis S. 261. Z. 32. bis 78. Die als Adjectiva übersetzten Worte sind Substantiva abstracta: Kälte u. s w. — Str. 1392. 88. L. श्येतः सितः शुक्लो — Str. 1207. 23 L. क्रोडीकृति.

This book is a preservation photocopy.
It was produced on Hammermill Laser Print natural white,
a 60 # book weight acid-free archival paper
which meets the requirements of
ANSI/NISO Z39.48-1992 (permanence of paper)

Preservation photocopying and binding
by
Acme Bookbinding
Charlestown, Massachusetts
1996





